

MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGE

II. JÓZSEF KORÁBAN

IRTA

DR. THIRRING GUSZTÁV

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA RENDES TAGJA

8 TÉRKÉPPEL

BUDAPEST, 1938

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGE

II. JÓZSEF KORÁBAN

IRTA

DR. THIRRING GUSZTÁV

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA RENDES TAGJA

8 TÉRKÉPPEL

KSH Könyvtár
és Dokumentációs Szolgálat

0000000034872

BUDAPEST, 1938

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

KSH Könyvtár

REV. 1. 79

0305218

Olvasható példány

Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet R. T. Budapest.

Felelős vezető: Schlitt Henrik.

ELŐSZÓ.

Népességünk fejlődésének tanulmányozására szinte kimeríthetetlen kútforrásokul kínálkoznak azok a népszámlálások, melyeket II. József az 1784—87. években Magyarországon végrehajtatott. Az ő népszámlálásai voltak az első egyetemes felvételek, melyek Magyarország népességét a maga egészében számbavették, tehát — eltérőleg a régebbi conscriptiók legnagyobb részétől — nemcsak a családfőket, hanem minden lelket, mely az ország területén található volt. Annál feltűnőbb, hogy e népszámlálások eredményei tudományos feldolgozásban eddig egyáltalában nem részesültek. Ennek okát elsősorban abban kell keresnünk, hogy a népszámlálások eredményei keletkezésük idejében egyáltalában nem hozattak nyilvánosságra s így sem egykorú íróknak, sem későbbi kutatóknak tudomásukra nem jutottak. Ami keveset a népszámlálások eredményeiről *Schlözer* a maga *Stats-Anzeiger*-jeiben elsőnek leközölt, forrásul szolgálhatott volna későbbi íróknak, de azok közül jóformán csak *Schwartner* és az osztrák *Luca* használt fel egyes adatokat, *Korabinszky*, *Vályi* és *Windisch*, kik II. József kortársai voltak, egyáltalában nem értékesítették munkáikban ez eredményeket és statisztikusaink később sem igen fordultak ezen értékes statisztikai anyag felé.

Ebben a negatív magatartásban bizonyára része volt annak a nagy ellenszenvnek, mely II. József népszámlálásaival szemben az ország egész területén, de kivált a nemesség körében megnyilvánult s amely ellenszenv annyira fokozódott, hogy a vármegyék II. József halála után az összes népszámlálási anyagnak megsemmisítését határozták el. Szerencsére ennek a határozatnak végrehajtása kevésbé kegyetlen volt, mint az a lelki állapot, mely a határozatot szülte. A vármegyék egy részében a népszámlálások táblázatai fennmaradtak, az Országos Levéltár pe-

dig az országos föösszesítésen kívül a vármegyék nagy részének községek szerint haladó részletes összesítő íveit is megőrizte. Ezen értékes anyagnak ottlétéről azonban szakköreinknek is alig volt tudomásuk s így a statisztikai szakirodalomban a népszámlálások eredményeiből csak nagyon kevés látott napvilágot.

E sorok írója már fiatal korától kezdve a legnagyobb mértékben érdeklődött II. József népszámlálásai iránt és élete egyik céljául tűzte ki e népszámlálások eredményeinek felkutatását és feldolgozását. Ebbeli fáradozása nem maradt sikertelen. Amint e munka bevezető részéből látható, sikerült neki rendkívül bő és becses anyagot felkutatni és hő vágya teljesül most, amikor egy hosszú élet folyamán gyűjtött anyag és az erre alapított feldolgozás közzétételére alkalma nyílik.

Ez a munka három részre oszlik. Az első rész az anyag feldolgozását kívánja adni. A II. József-féle anyag a maga nagy terjedelmében s topográfiai részletezésében oly bő, hogy annak részletekbe menő feldolgozása messze túlhaladná az e helyen rendelkezésre álló terjedelem kereteit. Általános jellemzésre kellett tehát szorítkoznunk, amely a legfőbb szempontokat kidomborítja s áttekintést kíván adni az egész országról, míg a topográfiai részletezésben rejlő, szinte kimeríthetetlen adattömegnek kiaknázását a helyi kutatók buzgóságára kell áthárítanunk.

A munka második része magát a felkutatott anyagot teszi közzé, vármegyék és városok szerint haladó részletezéssel. Ez az anyag, mely a három év alatt végrehajtott és megismételt számlálások eredménye, elég terjedelmes. De azt hisszük, mivel ez eredményekből eddig csak a legfőbb szám adatok, és ezek is csak hézagosan és sokszor hibásan közöltettek, a közlés forrásai pedig ma már szinte hozzáférhetetlenek, az anyagnak egész terje-

delmében való közzététele a 18. század népességi, kulturális és gazdasági viszonyainak oly mélyreható megismerését és feltárását teszi lehetővé, mely lényegesen hozzájárulhat népesedéstörténetünknek eddig sajnosan nélkülözött kiépítéséhez. A hazai demográfia szempontjából ezért az anyagnak közzétételét elsőrendű jelentőségű szükségletnek tartjuk.

A harmadik rész végül a népszámlálásokra vonatkozó főbb rendeletek, utasítások, jelentések és a felvételi minták szövegét adja s ezen okmányokban e nagyszabású műveletek megszervezéséről és végrehajtásáról nyújt teljes képet. A magyar statisztika története ez iratok közlésével oly értékes gazdagodást nyer, mely úgy elméleti, mint statisztika-technikai szempontból felbecsülhetetlen és a szűkebb szakkörök érdeklődésén kívül az általános tudományosság szempontjából is a legnagyobb figyelemre tarthat igényt.

Amint e munka bevezető részéből látható, a felkutatott anyagban az ország 46 vármegyéjének összes népszámlálási ada-

tai községenkénti részletezéssel is rendelkezésre állanak. Ennek a rendkívül bő anyagnak a maga egész terjedelmében való leközlése e munka keretében természetesen merőben lehetetlen lett volna; szorítkoznunk kellett a nagyobb községekre vonatkozó néhány adat felsorolására. A községi anyag azonban olyannyira becses és a 18. századi helyi viszonyok megismerésének oly megbecsülhetetlen forrása, hogy annak a reménynek és óhajnak kell kifejezést adnunk: bár csak sikerülne a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatalnak ezt az anyagot a maga egész terjedelmében nyilvánosságra hozni. Azt hisszük, a hivatal ezzel oly művet hozna létre, melynek — úgy gondoljuk — az egész világirodalomban nem volna párja.

Ha ez a kis munka erre megadná a lökést, e sorok írója ebben közel négy évtizeden át folytatott munkájának és fáradozásának bő jutalmát látná.

Budapest, 1935. október 15-én.

Dr. Thirring Gusztáv.

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ.

Magyarország népessége II. József korában.

	Oldal
<i>Bevezetés. II. József magyarországi népszámlálásai</i> — — — — —	3
A népszámlálások megmaradt anyaga — — — — —	9
A József-féle népszámlálások irodalma — — — — —	11
<i>Első szakasz. Területi és települési viszonyok</i> — — — — —	13
1. fejezet. Politikai felosztás és terület — — — — —	13
Magyarország politikai felosztása és lakóhelyei	
II. József alatt (Táblázat) — — — — —	17
2. fejezet. Lakóhelyek (községek és városok) — — — — —	19
A lakóhelyek száma — — — — —	19
A községek nagysága — — — — —	20
A községek nagyságkategóriái. Tömörülés — — — — —	20
A községeknek megoszlása nagyságkategóriák szerint 39 vármegyében (Táblázat) — — — — —	21
3. fejezet. A népsűrűség. (Viszonylagos népesség) — — — — —	24
4. fejezet. A házállomány — — — — —	27
5. fejezet. Háztartások és családok — — — — —	29
<i>Második szakasz. Demográfiai viszonyok</i> — — — — —	32
6. fejezet. A népesség általában. Tényleges és jogi népesség	32
A tényleges népesség 1720-tól 1910-ig (Táblázat) — — — — —	35
7. fejezet. A nemek aránya — — — — —	36
8. fejezet. Családi állapot — — — — —	39
9. fejezet. Korviszonyok — — — — —	41
10. fejezet. A felekezetek — — — — —	43
A népesség megoszlása felekezetek szerint (Táblázat) — — — — —	46
A zsidóság — — — — —	50
<i>Harmadik szakasz. Társadalmi viszonyok</i> — — — — —	55
11. fejezet. A lakosság társadalmi rétegződéséről általános- ságban — — — — —	55
12. fejezet. A nemesség — — — — —	57
A nemesség megoszlása, községek szerint 1787-ben (Táblázat) — — — — —	59
13. fejezet. A papság — — — — —	60
A papság megoszlása a községekben, az ország 39 vármegyéjében (Táblázat) — — — — —	62
14. fejezet. Értelmiségi osztályok — — — — —	63
A tanítók megoszlása Magyarországon (az anya- országban) 1772-ben (Táblázat) — — — — —	67

	Oldal
15. fejezet. <u>A polgárság</u> — — — — —	69
<u>A polgárság és parasztság (férfiak) részletezése vármegyénként és városokként (Táblázat)</u> — — —	72
16. fejezet. <u>A földműves lakosság. A parasztság</u> — — — — —	76
17. fejezet. <u>Egyéb foglalkozási ágak</u> — — — — —	77
18. fejezet. <u>Távollevők és jelenlevő idegenek</u> — — — — —	79
<i>Negyedik szakasz. <u>A városok</u></i> — — — — —	82
Magyarország és Horvátország városainak népszáma 1720-tól 1910-ig (Táblázat) — — — — —	84

MÁSODIK RÉSZ.

Táblázatok.

1. A népszámlálás országos föösszesítései. 1785—1787. — — — —	91
2. Az 1785. évi népszámlálás eredményei toborzó járáások szerint —	92
3. A szabad királyi városok népszámlálásának eredményei 1784/85. évről — — — — —	94
4. Egyes városok népszámlálásának eredményei városrészek szerint	102
5. Egyes vármegyék 1785. évi népszámlálásának eredményei — —	106
6. Nagyobb községek népszámlálásának eredményei — — — —	111
a) Főbb adatok — — — — —	111
b) 73 község részletes adatai — — — — —	115
7. Az 1787. évi népszámlálás részletes eredményei vármegyék és szabad királyi városok szerint — — — — —	117
a) Terület, községek, tényleges és viszonylagos népesség 1787-ben	117
b) Házak és háztartások (családok). Jogi népesség vallás szerint 1787-ben — — — — —	120
c) Jogi és tényleges népesség, távollevők és jelenlevő idegenek 1787-ben — — — — —	123
d) A jogi népesség vallása a nemek megkülönböztetésével 1787-ben — — — — —	126
e) A férfinépesség vallása a családi állapot megkülönböztetésével 1787-ben — — — — —	129
f) A keresztény férfinépesség részletezése társadalmi állás és foglalkozás szerint 1787-ben — — — — —	132
g) A távollevők és a jelenlevő idegenek részletezése 1787-ben —	138
8. A katonai szolgálatra alkalmas férfiak száma 1787-ben — — —	141

HARMADIK RÉSZ.

A népszámlálásokra vonatkozó fontosabb rendeletek, utasítások, jelentések és a felvételi minták.

1. II. József kézírata gróf Esterházy Ferenc magyar főkancellárhoz, 1784. május 1. — — — — —	145
2. II. József rendelete (7868. sz.) a Helytartó Tanácshoz, 1784. július 16. — — — — —	146
3., 4. Felvételi minták — — — — —	148
5. A népszámlálási minták kitöltésére vonatkozó utasítás — — —	150
6. A népesség nyilvántartására vonatkozó utasítás — — — —	159
7. II. József (7868. sz.) rendelete az erdélyi guberniumhoz, 1784. július 31. — — — — —	160

	Oldal
8. A hadi tanács rendelete a magyar és erdélyi főparancsnoksághoz, 1784. aug. 1. — — — — —	161
9. II. József (7662. sz.) rendelete az erdélyi guberniumhoz, 1784. július 31-én — — — — —	166
10. A pozsonyi főparancsnokság átirata a Helytartó Tanácshoz, 1784. aug. 3. — — — — —	168
11. A Helytartó Tanács felterjesztése a Császárhoz, 1784. augusztus 9-én (18.946. sz.) — — — — —	168
12. A Helytartó Tanács (18.946. sz.) átirata a pozsonyi hadtestparancsnoksághoz, 1784. augusztus 9. — — — — —	170
13. II. József (9122. sz.) leirata a Helytartó Tanácshoz, 1784. aug. 14. — — — — —	170
14. A Helytartó Tanács (19.547. sz.) rendelete a törvényhatóságokhoz, 1784. aug. 16. — — — — —	170
15. A Helytartó Tanács (19.547. sz.) átirata az egyházi hatóságokhoz, 1784. aug. 16. — — — — —	172
16. A Kancellária (9374. sz.) leirata a Helytartó Tanácshoz, 1784. augusztus 19. — — — — —	172
17. A pozsonyi hadtestparancsnokság átirata a Helytartó Tanácshoz, 1784. aug. 22. — — — — —	173
18. II. József (9540. sz.) leirata a népszámlálás elhalasztásáról, 1784. aug. 22. — — — — —	173
19. II. József kézirata gróf Niezky Kristófhhoz, a Helytartó Tanács főelnökéhez, 1784. október 10-én — — — — —	173
20. A Helytartó Tanács (23.593. sz.) leirata az egyházi hatóságokhoz, 1784. október 11-én — — — — —	174
21. A Kancellária (12.567. sz.) átirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. okt. 28. — — — — —	175
22. Az erdélyi gubernium (10.440 et 10.490. sz.) felterjesztése a Császárhoz, 1784. november 23. — — — — —	175
23. A Kancellária (14.751. sz.) leirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. december 9-én — — — — —	176
24. A Kancellária (5283. sz.) leirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. december 24-én — — — — —	176
25. A Kancellária (781. sz.) leirata az erdélyi guberniumhoz, 1785. január 20-án — — — — —	176
26. Az erdélyi főparancsnokság (1783. sz.) átirata a guberniumhoz, 1785. márc. 8. — — — — —	176
27. A Helytartó Tanács (25.983. sz.) rendelete a vármegyékhez, 1785. szept. 20. — — — — —	179
28. A Helytartó Tanács (25.983. sz.) rendelete a városokhoz, 1785. szept. 20. — — — — —	179
29. A Helytartó Tanács (33.206. sz.) átirata a főparancsnoksághoz, 1785. nov. 8. — — — — —	180
30. A Helytartó Tanács (33.206. sz.) rendelete a kerületi kir. biztosokhoz (főispánokhoz), 1785. nov. 8. — — — — —	180
31. A Helytartó Tanács (38.304. sz.) rendelete a sz. k. városokhoz, 1785. dec. 13. — — — — —	180
32. A Kancellária (16.470. sz.) átirata a Helytartó Tanácshoz, 1785. dec. 27. — — — — —	181
33. A Helytartó Tanács (1688. sz.) felterjesztése a Császárhoz, 1786. jan. 11. — — — — —	181
34. A Kancellária (336. sz.) átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. jan. 13. — — — — —	183
35. A Kancellária (558. sz.) átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. jan. 23. — — — — —	184
36. A Helytartó Tanács (5375. sz.) rendelete a vármegyékhez, 1786. jan. 31. — — — — —	186

	Oldal
37. A Helytartó Tanács (15.049. sz.) rendelete a vármegyékhez, 1786. ápr. 4. — — — — —	187
38. A Helytartó Tanács (15.049. sz. a.) felterjeszti a Császárhoz a népszámlálás főösszesítését, 1786. ápr. 4. — — — — —	188
39. A Kancellária (4772. sz.) átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. máj. 1. — — — — —	188
40. A Helytartó Tanács (24.655. sz.) rendelete a ker. biztosokhoz (főispánokhoz), 1786. jún. 13. — — — — —	189
41. Jegyzőkönyv a Helytartó Tanács és a katonai hatóság közös értekezletéről, 1786. december 16-án — — — — —	189
42. A Helytartó Tanács (3277. sz. a.) a főparacsnoksághoz, 1787. jan. 23. — — — — —	190
43. A Helytartó Tanács (6609. sz.) rendelete a ker. biztosokhoz, (főispánokhoz), 1787. febr. 13. — — — — —	190
44. A Helytartó Tanács (7412. sz.) rendelete a ker. biztosokhoz (főispánokhoz), 1787. febr. 20. — — — — —	190
45. A Helytartó Tanács (2900. sz. a.) felterjeszti a Császárhoz az 1787. évi főösszesítést, 1788. jan. 22. — — — — —	191
46. A Haditanács (4298. sz.) rendelete a magyar és erdélyi főparancsnoksághoz, 1787. dec. 22. — — — — —	191
47. A Kancellária (16.719. sz.) leirata a Helytartó Tanácshoz, 1788. jan. 3. — — — — —	192
48. A Helytartó Tanács (4298. sz.) rendelete a törvényhatóságokhoz az összeírások beszüntetéséről, 1788. január 29-én — — — — —	192

Térképek.

1. Politikai felosztás II. József korában — — —	16—17. old. közt.
2. A városok és a 2000 lakoson felüli községek megoszlása nagyságkategóriák szerint — — — — —	20—21. „ „
3. Népsűrűség — — — — —	24—25. „ „
4. A nemek aránya — — — — —	36—37. „ „
5. A zsidók arányszáma — — — — —	52—53. „ „
6. A nemesség arányszáma — — — — —	60—61. „ „
7. A polgári elem arányszáma — — — — —	68—69. „ „
8. A parasztság arányszáma — — — — —	76—77. „ „

I. RÉSZ

MAGYARORSZÁG NÉPESSÉGE
II. JÓZSEF KORÁBAN

BEVEZETES.

II. József magyarországi népszámlálásai.

Annak ellenére, hogy hazánkban a 16. századtól kezdve igen sok összeírást hajtottak végre, melyeknek célja volt a földesurak jobbágyainak vagy a katonaság létszámának, az adók összegének vagy a városok népszámának megállapítása,¹ II. József koráig nem rendeltek el egyetlenegy oly általános összeírást sem, mely a népesség minden rétegének megszámlálását a modern népszámlálás lényegét és jellegét megközelítette volna. A nemes-ség és a papság, kiváltságos helyzeténél fogva, állandóan ment maradt minden számbavétel alól; a legszegényebb, adózásra nem kötelezhető néposztályok hasonlóképen kihagyattak az összeírásokból, de még azon néprétegeken belül is, melyekre az összeírások kiterjedtek, rendszerint csak a családfők vétettek számba s csak kivételesek azok az esetek, melyekben — valamely részleges conscriptió keretében — a felvétel a családtagokat is, tehát az egész háztartást felölelte. Egészen II. József koráig nem hajtatott végre olyan összeírás, mely lehetőséget adott volna az ország összlakossága valóságos számának megismerésére. De ezenfelül a különféle conscriptiók eredményeiről is csak azok a hatósági fórumok szereztek tudomást, melyeknek feladata volt az összeírás alapján megtenni azokat az intézkedéseket, melyeknek céljából az összeírás elrendeltetett; az összeírások eredményeinek összesítéséről, miután azok közlésre nem kerültek, a nemzet tudomást sohasem sze-

rezhetett, azok — mint hivatalos titok — a levéltárakban porlódtak évszázadokon keresztül. Innen van, hogy II. József koráig Magyarország népességének számáról senkinek sem volt pozitív tudomása; tudósok és politikusok találgatásokra és becslésekre voltak kényszerülve, melyeknek eredményei épp oly megbízhatatlannak, mint ingatagok és ellentmondók voltak.

Hazai geográfusaink közül *Severini*, *Benczur* és *Windisch*² az ország népességét — utóbbi „új és helyes vizsgálat alapján“ — 1780 körül 3,200.000 lélekre becsülték. Ezzel szemben külföldi írók már korábbi időkre vonatkozólag sokkal nagyobb népszámot vettek fel. *Gürtler* és *Goehlt* az osztrák népszámlálásokról közölt munkáikban³ *De Luca* könyvei alapján⁴ a következő népszámokat közlik:

	Magyarország	Erdély	Horvát-Szlavon országok
1772	4,756.594	422.283	5
1774 ⁶	3,400.000	1,000.000	.
1779	4,300.000	1,125.000	602.000
1780	5,230.000	1,250.000	620.000
1782 ⁷	5,183.728	.	548.893

² *Schwartner*: Statistik des Königreichs Ungern, Pest 1798, 70. lap.

³ *Alfred Gürtler*: Die Volkszählungen Maria Theresias und Josephs II. Innsbruck 1909 és *Vincenz Goehlt*: Die Ergebnisse der in Österreich im vorigen Jahrhundert ausgeführten Volkszählungen. (Sitzungsberichte der philos. histor. Klasse der k. Akademie der Wissenschaften, Wien 1854.)

⁴ *De Luca*: Erdbeschreibung für die deutschen Schulen. és: Erdbeschreibung zum Gebrauche der studierenden Jugend in den kais. königl. Staaten, Wien 1781, továbbá: Geographisches Handbuch von dem Österr. Staate, Wien 1791.

⁵ *De Luca* id. munkája Szlavónia nevén 2,219.300 lakost mutat ki; mivel ez összegben Horvát-Szlavonországon és a Katonai Határőrvidéken kívül nyilván

¹ V. ö. *H. Pálffy Ilona dr.*: A magyar történeti statisztika forrásai. (Magyar Statisztikai Szemle, 1934. évi XII. évf. 11. számában, a 956—966. lapon.) — *Dr. Thirring Gusztáv*: Contributions aux questions de source et de méthode de la statistique historique hongroise. (Journal de la Société Hongroise de Statistique, XII. année, 1934, p. 31—39.)

Látható, hogy alig egy évtized rövid tartamán belül milliókra rúgó eltérések mutatkoznak a különböző „hiteles és megbízható” becslések alapján nyert népességi számok között. E mellett ezek a számok nem egyeznek meg az 1782. évben végrehajtott összeírásnak az Országos Levéltárban őrzött eredményeivel sem, melyek Magyarország lakosságát 5,087.340 lélekre, Horvátországot 563.776 lélekre, összesen tehát az egész ország lélekszámát 5,651.116 lélekre teszik. Nyilvánvaló, hogy ez utóbbi összeírásnak eredményei, melyek legmegbízhatóbbnak látszanak, mivel a számlálás által nyert számadatok vármegyénként és városokként igen bő részletezésben állanak rendelkezésre, létrejöttük idejében nem váltak közismertté s ezért az irodalomban sem használtattak fel.⁸ Hogy ezek az eredmények annak idején felhasználhattak-e általában és ha igen, miképpen használtattak fel a kormányzat által, nem tudjuk. Mindenesetre azonban joggal tehetjük fel, hogy az eredmények már nemcsak a nemesség és pap-ság, valamint a nem adózó néprétegek kihagyása miatt, de azért sem elégíthették ki az uralkodóházat, mivel ezen conscriptiók végrehajtásában hiányzott az egységes vezetés és a szükséges ellenőrzés és így eredményeik hiányosak és sok tekintben megbízhatatlanok voltak. Nem elégíthették ki az uralkodót, legkevésbé az olyan felvilágosodott uralkodót, mint II. József, ki népeit boldogítani kívánó centralisztikus törekvéseinek kiinduló pontját abban látta, hogy Magyarország népeit éppen úgy és éppen azon módon ismerje meg, mint ahogy azt az osztrák tartományok népeivel szemben már Mária

Dalmácia is benne foglaltatik, e számot itt figyelmen kívül hagyjuk.

⁸ Schlözer adatai, „nach einem allgemeinen (aber zuverlässigen und auf Konskribierlisten gegründeten) Überschlage“.

⁹ Egy conscriptio eredménye, melyet Marczali Henrik közöl: Magyarország története II. József korában, Budapest 1888. című munkája II. kötetének függelékében.

¹⁰ Az 1782. évi összeírás részletes eredményei eddig sehol sem közöltettek a maguk teljességében. A városokra vonatkozó adatokat azonban e sorok írója feldolgozta: *Városaink lakosságának kereseti viszonyai a 18. század második felében* című tanulmányában, mely a Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 1901. évi VIII. évfolyamának 4. füzetében (129—162. lap) jelent meg.

Terézia is megeselekedte. Ennek a megismerésnek alapja pedig — szerinte — a conscriptio, az általános népszámlálás volt.

Ausztriában már 1754 óta rendeztek ú. n. *lélek-consignatiókat*, melyek a német örökös tartományok összes népességének összeírását célozták, majd 1777 óta tüzetesebb és jobban megalapozott *lélek-conscriptiókat* léptettek életbe.⁹ Ezeknek az összeírásoknak Magyarországra való kiterjesztése — törvényes alap hiányában — nem látszott opportunusnak. II. Józsefet azonban a nemzet — és kivált a nemesség — közjogi aggályai és tiltakozásai nem tartották vissza attól, hogy Magyarországra és kapcsolt részeire is kiterjessze az osztrák tartományok mintájára a népszámlálást. 1784. május 1-én gróf Esterházy Ferenc magyar főkancellárhoz intézett leiratával¹⁰ elrendelte, hogy Magyarországon és Erdélyben, — a katonai határőrvidék kivételével — a házakat és népességet a német örökös tartományokban használatos összeírási íveken a vármegyék és kerületek által kiküldött vármegyei tisztviselők útján, a helyi papok közbejöttével, és az összeírás ügyében már gyakorlott katonatisztekneknek *pusztán tanúként* való bevonásával, házról-házra menve kell összeírni.¹¹

II. Józsefnek ez a leirata kifejezetten a *polgári hatóságok* kezébe kívánta helyezni az összeírás végrehajtását és csak a művelet sikerének biztosítása érdekében látta célszerűnek katonatiszteknek *tanúként* való bekapcsolását. A császár itt még számolni látszott a nemzet érzékenysé-
gével, mely minden katonai beavatkozástól idegenkedett és a kiváltságos rendek eddigi jogainak pusztán fejedelmi szóval való csorbítása ellen ab ovo tiltakozott. Későbbi rendeletei azonban mind jobban kidomborították az eredetileg „a közigazgatásra hármló mérhetetlen haszon” és „az ország java” hangoztatásával megindított népszámlálásnak tisztán *katonai* jellegét és célzatát és a művelet végrehajtásában a katonaságnak akkora döntő befolyást juttattak, mely az egész

¹¹ Lásd ezeknek ismertetését Görtler idézett munkájában.

¹⁰ Lásd a III. részben 1. szám alatt.

¹¹ A népszámlálások rendszerét és végrehajtását lásd részletesen Dr. Thirring Gusztáv: II. József magyarországi népszámlálási című tanulmányában (Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi (IX.) évfolyam 2. számában, a 112—134. lapokon.)

országban, de különösen a nemesség körében óriási megütközést keltett.

A vármegyék és a nemesek különösen három dolgot láttak sérelmesnek: a házak megszámozását, a nemesség összeírását és a katonaság részvételét az összeírás műveleteiben. A házak megszámozásában a nemesi házaknak a jobbágyházakkal való egyenlősítését látták; a nemesség eddig minden számbavétel és ellenőrzés alól mentes volt, csak a koronás királynak volt alávetve s házába katona nem tette be a lábát. Ha most paraszttal és polgárral együtt írják össze, ez jogai csorbitásának és a szolgaság első lépéseül tűnhetett fel neki. De ha már mindenáron conscribálni kell a nemeseket, ezt a szolgabíró vagy a pap is elvégezheti és nincs szükség katonára. A katonaság részvétele általában fölösleges, de törvénytelen is és sérti a vármegyét.

Az országszerte megnyilvánuló elégedetlenség jelei és a vármegyei gyűléseken elhangzott éles tiltakozások nem tántorították el a császárt akaratának érvényesítésétől. A Helytartó Tanács, de még az udvari Kancellária is számolni kívánt a nemzet érzékenységevel és ismételt felterjesztéseiben kérte a császárt, hogy ha már a nemesség összeírásától nem akar elállani, legalább a katonaság részvételétől és a házak számozásától tekintsen el. De minél nagyobb volt a felzúdulás és a rendelet enyhítését célzó törekvés, annál szívósabban ragaszkodott a császár akaratához s az ellenállókát elmozdítással, sőt fogsággal fenyegette meg: „aki ellenáll, legyen az bárki, azt fogják meg és hozzák ide Bécsbe“, akár vásra verve.¹² Mindez nem félemlítette meg a vármegyék hazafias közönségét, mely jogainak csorbitását és törvényszegést látott a népszámlálásnak országgyűlési határozat nélkül történő végrehajtásában. Nyitra vármegye közgyűlése nyíltan ellene szegült a császári parancs végrehajtásának, hivatalnokait eltiltotta a műveletekben való részvételtől, azon nemesek ellen, kik magukat összeíratják, fiskális akeió megindításával fenyegetőzött, országgyűlést, nádorválasztást és koronázást követelt a csá-

szártól. Itt maga a főispán állott az ellenállás élén s a tisztviselők megtagadták az összeírásban való közreműködést. II. József a vármegye ellenállásának letörésére *Izdenczy Józsefet*, a kancellária szolgalelkű referendáriusát küldte Nyitrába, aki katonaság élén jelent meg a vármegye székhelyén, a főispánt elmozdította és az ellenállást eréllyel, de vérontás nélkül letörte. De még 9–10 más vármegyében is szükség volt katonaságra; Pozsony, Szepes, Torna, Gömör és Komárom megyéken kívül három horvát vármegye fejtette ki a legszívósabb ellenállást, melyet Zágráb városában csak a vármegye közgyűlési termébe behatoló katonaság és a vármegyeháza előtt felvonuló 300 határőr megjelenése bírt megszüntetni.¹³

Az uralkodó és a nemzet közötti harcban a császár maradt a győztes; a hatalmi kérdés az ő javára dőlt el. De az erkölcsi győzelem mégis a nemzet oldalán volt. „Az ellentmondók — írja *Marczali*“¹⁴ — nem hagyják el a törvényes talajt, egy hajszálnyira sem térnek el a köteles hűségről. A császár az, ki fegyverhez nyúl, kényszerít... A magyar nemes meghajlik az erő előtt, de el nem ismeri jogát“.

Ily körülmények között indult meg Magyarországon az első általános népszámlálás. Ennek keresztülvitelét, tartalmi és technikai méltatását, a vele kapcsolatos nyilvántartás és az évenkénti revíziók módját tüzetesen ismertettük „II. József magyarországi népszámlálási“ című tanulmányunkban, mely a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi IX. évfolyamának 2. számában (a 112–134. lapokon), valamint a Journal de la Société Hongroise de Statistique IX. évfolyamában (1931) a 201–247. oldalon (itt a népszámlálás főbb eredményeivel kibővítve) megjelent. Amidőn tehát a részle-

¹² Nem ily sima volt az ellenállás leküzdése Erdélyben, ahol az összeírással kapcsolatban tört ki a Hóra-Kloska-féle lázadás. A lázadásra a katonai összeírás elrendelése adott ürügyet, igazi oka azonban a jobbágyság sanyarú helyzete volt. Hunyad és Alsó-Fehér megyék oláhjai azt kérték, hogy vegyék fel őket a katonai összeírásba, mivel azt remélték, hogy ha határőrök lesznek, a jobbágyság terheitől is megmenekülnek. Nyolevanegy falu népét valóban össze is írták, mire ezek nyomban megtagadták az úrbéri munkát és a hatóságoknak is ellenszegültek. A mindjobban elmérgesedő lázadást csak véres veszteséggel sikerült elfojtani.

¹⁴ *Marczali Henrik*, id. m. II. kötet 382–383. lap.

¹² A nemzeti ellenállást tüzetesen ismerteti *Marczali Henrik*: Magyarország története II. József korában című munkája II. kötetének a conscriptióról szóló fejezete (369–383. lap), ahonnan ez adatokat átvettük.

tekre vonatkozólag az említett tanulmányokra utalunk, itt a kép teljessége kedvéért csak főbb vonásaiban jellemezzük a népszámlálás műveletét.

II. József eredeti szándéka szerint a népszámlálást Magyarországon és kapcsolt részeiben 1784. szeptember 1-én, Erdélyben pedig, mivel az ott elrendelt új vármegyei beosztás, mely a régi állapotot teljesen felforgatta, még nem nyert volt befejezést, december 1-én kellett volna megkezdeni. Az előkészítő munkák azonban annyi időt vettek igénybe, hogy a császár kénytelen volt az összeírás megkezdését november 1-ére halasztani, Erdélyben pedig — a közben kitört *Hóra-Kloska*-féle lázadás miatt — a december 1-én megindult műveleteket január 20-ig fel kellett függeszteni és a felvétel folytatása csak a nyugalom helyreállta után vált lehetségessé.

Az összeírás katonai céljainak megfelelőleg a felvétel alapjául az ország *hadügyi beosztása* szolgált. Az ország 9 *torborzó járásának* mindegyikébe 1—1 törzstiszt, a 209 közigazgatási járás mindegyikébe 1—1 alsóbbrendű katonatiszt küldetett ki. Erdélyben a katonai főparancsnokságra bízott a szükséges tisztekről való gondoskodás. A kirendelt tisztek osztrák és cseh ezredekéből kerültek ki, így a felvételi kerületet nem ismerő, sok esetben bizonyára a lakosság nyelvét sem értő katonák voltak a számlálóbiztosok. E bajon részben segíthettek a kirendelt közigazgatási alkalmazottak, kik a katonákkal együtt október 15-én Pozsonyban *közös értekezletre* gyűltek össze, melyben a harmónikus együttműködés elveit és szabályait kellett megállapítani.

A közigazgatási hatóságok részéről kiküldött *polgári* (ú. n. politikai) *számlálóbiztosok* a vármegyék és városok tisztviselőiből (szolgabírák, alszolgabírák, esküdtek és egyéb hivatalnokok) kerültek ki; ezek sokkal többen voltak, mint a katonatisztek, mintegy 900-an, de az ezen tisztviselőkkel együtt 1200-ra rúgó biztos személyzet is teljesen elégtelen volt arra, hogy a rájuk bízott területen — zord téli időben — rövid idő alatt elvégezhesse az összeírás fárasztó munkáját. A nehézségek csakhamar mutatkoztak. A számlálóbiztosok csekély száma miatt az összeírás munkálatai igen lassan haladtak; a vármegyék ellenállásán kívül a népesség kedvezőtlen hangulata, a közlekedés nehézségei, a zord

téli idő, tudatlanság és bizalmatlanság a közönség részéről, gyakorlatlanság és tapasztalatlanság a számlálóbiztosok részéről mind közrejátszottak abban, hogy az összeírás lebonyolítása igen lassan haladt. Öt hónappal az összeírás megkezdése után Magyarországon a munkának még a fele sem volt elvégezve és a Helytartó Tanács csak 1786. április 4-én, tehát másfél évvel az összeírás megkezdése után terjeszthette fel a császárhoz az 1784/85. évi népszámlálás *országos főösszesítését*.

II. József népszámlálása e szerint lényegesen eltért a modern népszámlálásoktól abban, hogy végrehajtása *nem ugyanazon egy időben* történt és kívántatott meg és így az összeírás nem adta egy bizonyos időpontnak megfelelő állapot képét, hanem egy éven túl nyúló időn belül mindenütt azt az állapotot, melyet a számlálóbiztosok az összeírás napján ott találtak. Ezért a nyert eredményekben *hiányzik az időbeli egység* s ezt a körülményt azoknak mérlegelésében nem szabad szem elől téveszteni.

A népszámlálással járó műveletek lényegben két különböző munkakört öleltek fel. Két nagy művelet végrehajtását követelte a császár: a házak megszámozását és a népesség összeírását.

A műveletek legfontosabb része maga a *népesség összeírása* volt. Ennek fogantatására ú. n. *Egyénenkénti ház- és családi ív* (Individueller Haus- und Familienbogen) vagyis az *A* minta szolgált. (Címe eredeti fogalmazásában: *Egy Háza és Familiára tartozó különös Tábla* volt.) Ez a minta kétféle alakban volt használatban: egy részletesebb a keresztény lakosság összeírására (*A* minta) és egy egyszerűbb a zsidóság részére (*Aa* minta). Ezek az ívek a katonaság használatára német nyelven, a polgári összeírás céljaira ellenben az illető nemzetiség nyelvén voltak kinyomtatva. Minden lakás egy Családi ívet kapott. A Családi ívbe a lakásban élő minden egyént és a családhoz tartozó távollévőket is, egy-egy sorban, név szerint és azon személyi adatokkal kellett beírni, melyek az ív fejrovatában foglaltak. Be kellett tehát írni a férfiak nevét, korát, családi állapotát, foglalkozását vagy társadalmi helyzetét, a távollévőknek akkori tartózkodási helyét és a jelenlévő idegenek származási országát. A nőket csak név szerint kellett felsorolni, minden egyéb személyi adat nélkül. Az

ekként kitöltött íveket folyószámmal látták el, ezen szám szerint rakták sorba a községből kikerült összes íveket, melyek ilyenformán a község *Népesedési vagy községi könyvét* (Populations- oder Ortschaftsbuch), másként a *Conscriptiós könyvét* alkották, mely könyv a népesség további nyilvántartásának alapjául volt hivatva szolgálni. A két példányban kiállított Népesedési könyv német példánya a katonaság kezében maradt, a másik példányt pedig a község bírása vagy előjárója vette gondozás alá.

A Családi ívekből minden egyes család adatainak összegezése alapján a *községi összesítést* (Ortschaftssummarium) kellett megszerkeszteni, mely célra a *Minden Házakat és Familiákat egyben foglaló Tábla* (Zusammengezogener Häuser- und Familienbogen), vagyis a *B*) minta szolgált, melyben minden család (lakás) egy-egy sort kapott. A községi összesítést négy példányban kellett kiállítani, melyekből a két községi könyvbe egy-egy példányt kellett befűzni; a harmadik példány a katonai kerület parancsnokságához, a negyedik a vármegyéhez került. Hogyha a vármegye az összes községi összesítéseket megkapta, ezeknek végsoraiból a *vármegyei főösszesítést* készítette el, melyben minden községnek egy-egy sora volt. Ennek mintája azonos volt a községi összesítésével, de bővült négy rovatval a városok, mezővárosok, faluk és puszták jellegének feltüntetésére. A vármegyei összesítést a vármegyék a Helytartó Tanácshoz, a törzstisztek pedig a saját példányukat a katonai főparancsnoksághoz (General-Commando) terjesztették fel. A Helytartó Tanács a saját számvevőségével elkészítette az *országos főösszesítést*, melyben minden vármegye és önálló város egy-egy sorral

szerepelt. Ezt a Helytartó Tanács a Kancelláriához terjesztette fel, ez pedig a kész országos eredményeket a császárnak mutatta be, viszont a katonai főparancsnokság az udvari Haditanácshoz terjesztette fel a maga főösszesítését.¹⁵

A felvételre használt egyénenkénti és összefoglaló mintákat (*A*, *Aa* és *B*) a III. rész 3. és 4. mellékletében másolatban közöljük, ugyanott a minták kitöltésére és általában az összeírás végrehajtására szolgáló utasításokat is. E helyen ezeknek tüzetesebb ismertetésére nem térünk át, mivel fentebb említett tanulmányunkban ezeket részletesen méltattuk, azonkívül a népszámlálás eredményeinek tárgyalása közben is kitérünk az összeíróívek tartalmi méltatására.

A népszámlálás eredményeinek a császárral való közlésével a nagy művelet még nem volt befejezve. II. József elgondolása az egyszeri megszámlálásnál még messzebb ment. Ő ugyanis a községek őrizetében maradt népesedési könyveket a *népességnek állandó nyilvántartására* kívánta felhasználni s e célból elrendelte, hogy a népesség körében beálló minden változás, legyen az születés, haláleset, házasságkötés, foglalkozás megváltozása, be- vagy kivándorlás vagy bármi más, a népesedési könyvbe pontosan bevezetessék, mely könyv ilyenformán a népesség mindenkor állapotának hű képét kell hogy adja. II. József ily úton akart állandó tudomást szerezni a katonai szolgálatra alkalmas és e célra igénybe vehető egyének számáról és lakóhelyéről, amire az újonckivétel szempontjából szüksége volt. A népességnek ez a nyilvántartása az 1786. és 1787. években tényleg keresztülvitetett, s utóbbi év summáriumát, mely Magyarországra és Horvátországra terjed

¹⁵ A kiadott szigorú utasítások szerint az országos főösszesítést a katonai és polgári hatóság együttes működésével s az adatoknak azonosításával kellett elkészíteni; a valóságban ez az együttes szerkesztés nem történt meg, a Helytartó Tanács a saját számvevőségével készítette el az országos főösszesítést és azt a katonai hatóság példányával való egyeztetés nélkül terjesztette fel. Innen bizonyos eltérések eredtek a kétféle főösszesítés adatai között. Az Országos Levéltár (4772/785. sz. a.) őrzi a Helytartó Tanács egy kimutatását az észlelt eltérésekről. Ezek közül néhányat itt felsorolunk:

	Helyt. Tanács Generalcommando főösszesítése	
Városok száma — — —	52	94
Mezővárosok száma —	523	548
Faluk száma — — —	10.922	10.776

	Helyt. Tanács Generalcommando főösszesítése	
Praediumok száma — —	778	1.200
Házak száma — — —	1.052.352	1.053.353
Keresztény lakók száma	6.926.025	6.933.485
Zsidók száma — — —	75.128	75.089
Összes lélekszám — —	7.001.153	7.008.574

A népszámban mutatkozó különbségeken kívül feltűnő a lakóhelyek minősítésében észlelhető nagy eltérés, mely a lakóhelyek végösszegében sem egyenlítődik ki, amely az egyik főösszesítés szerint 12.275, a másik szerint 12.618. A kétféle országos összesítés eltéréseiből magyarázható, hogy az egykorú írók adatai, melyeket ők a népszámlálás hiteles eredményei gyanánt közölnek, egymással nem egyeznek meg, hanem tekintélyes eltéréseket mutatnak.

ki, a Helytartó Tanács — miután a számvevőség azt a katonai parancsnokság összesítésével egyeztetette — 1788. január 31-én a császárhoz felterjesztette. A két éven át végzett revíziót tekintik a József-féle népszámlálás megismétlésének, holott ez voltaképpen az 1785. évi népszámlálás anyagának rektifikációja volt, mely megbízhatóság tekintetében nem éri el teljesen az első népszámlálást, de értékében nem sokkal áll mögötte. Mivel az egész országra vonatkozólag csak ez maradt fenn a maga teljességében, tudományos feldolgozásunk alapjául is ez szolgált.

II. Józsefnek az a szándéka, hogy a népességnek ilyen nyilvántartása állandósíttassék, nem valósult meg. Az 1787 őszen kitört török háború és az országaiban támadt nyugtalanság arra indították őt, hogy a műveletek továbbfolytatását felfüggeszse, 1790-ben bekövetkezett halálával pedig a népszámlálás eszméje vele sirba szállt.

Ha ezeket felvetjük a kérdést, hogy II. József népszámlálásainak mi volt az értékük a gyakorlati közigazgatás és a statisztika szempontjából, úgy természetesen nem szabad azokat a statisztika mai fejlettségének szemszögéből nézni. Ennek előrebocsátása mellett is azonban el kell ismernünk, hogy a II. József által elrendelt és az 1784/85. években végrehajtott összeírási művelet népszámlálás volt a szó szoros értelmében, mert kiterjeszkedve (a Határőrvidék kivételével) Magyar- és Horvátország és Erdély egész területére, a régibb partiális conscriptiókkal szemben kivétel nélkül minden lélek felvételét követelte meg és vitte keresztül. Általános népszámlálás volt, mert név szerint minden lelket összeírt, de nem volt egységes és egyöntetű, mert a népesség egész tömegét nem vette számba ugyanazon tüzetességgel, hanem a zsidókat a keresztényeknél sokkal egyszerűbb felvételi mintán írta össze, az egész női népességet pedig egyáltalában csak szám szerint állapította meg, minden részletezés nélkül. A tüzetes felvétel a jogi vagy honos népességen alapult, de a távollévők és a jelenlévő idegenek számszerű feltüntetése lehetővé teszi a tényleges népesség számának megállapítását is. A demográfiai szempontok csak a férfilakossággal szemben jutottak érvényre, ugyanígy a csak a keresztény lakosság részére felállított foglalkozási rendszer is, melyet azonban több-

ízben áttörnek más felosztási elvek. Ilyenformán a népszámlálásból kinálkozó demográfiai és foglalkozásstatisztikai anyag nagyon összezsugorodott és még ez az anyag is csak kis mértékben aknáztatott ki.

Ezen nem csodálkozhatunk, ha figyelemmel vagyunk a népszámlálás elrendelésének tulajdonképeni indokaira. II. Józsefnek minden ékesszavú biztosításával szemben, hogy az összeírás a közjót kívánja szolgálni, a legfőbb, szinte az egyedüli indok mégis csak a katonai cél volt. A császár az egész műveletet ennek a szolgálatába állította, kizárólag ennek az érdekeihez formálta a felvételi mintákat, nem törődve azzal, hogy így megfosztja magát a népesség tüzetes megismerésének lehetőségétől, amire ez a nagy erővel és fáradsággal végrehajtott művelet az első és kitűnő alkalmat adta volna. Szinte tragikuma a császárnak, hogy amidőn e cél kérlelhetetlen megvalósítása érdekében szembeszállt a nemzettel, alkotmányát lábba tiporta s a nemzet elkeseredését szinte a lázadásig fokozta, célját mégsem érte el: az éveken keresztül végrehajtott összeírások őt nem elégítették ki s ezért 1788-ban az egyéni felvételeknek egészen más szempontok szerint való összeállítását rendelte el. De erre Magyarországon már nem került a sor.

II. József kezdeményezése — bár alkotmányunkba ütközött — oly magas színvonalon állott, mely abban az időben messze megelőzte a korát. Még inkább mondható ez az első népszámlálás által nyert anyag tervezett nyilvántartásáról. A császárnak az volt a kívánsága, hogy a felvétel, melynek eredetije a községekben maradt, a népességben beálló mindennemű változás pontos keresztülvitelével állandóan nyilvántartassék s így mindig rendelkezésre álljon az a törzssanyag, melyből a várható újoncoknak nemcsak számát, de azoknak neveit és lakóhelyét is bármikor meg lehessen tudni. Ezzel az intézkedéssel II. József voltaképpen népességi regisztereknek létesítését kívánta elérni, aminők Svédországban már régebb idő óta megvoltak. De hol volt az a hivatalos apparátus, mely ily munkát sikeresen véggezhetett volna? II. József nem számolt azzal, hogy amikor száz meg száz községben nem volt sem pap, sem tanító, sem jegyző, de még írni tudó egyén sem, — ilyen nyilvántartás, melyben a konkrét

népmozgalmi eseteken kívül még a kor haladtával a foglalkozási rendszerben automatikusan előálló változásokat is keresztül kellett vinni, olyan utópia volt, melyet csak a tényleges viszonyok ismereténél teljes hiánya avagy az ellentmondást nem tűrő császár autokratikus akaratával hozhatott létre.

Mindezek után mi tehát a II. József-féle népszámlálásoknak és a velük kapcsolatos műveleteknek voltaképeni értéke a populationisztika és a honisme szempontjából? Minden hiányuk mellett el kell ismernünk, hogy a császár a népszámlálással az ország megismerésének rendkívüli szolgálatot tett. Egészen addig semmi pozitív tudomása nem volt sem a kormány-nak, sem a közigazgatásnak az ország lakosságának valóságos számáról és topográfiai eloszlásáról. A legjelesebb tudósok 3–4 millióra becsülték azt. S most az új népszámlálás megállapítja, hogy a Szent István korona országainak területén *közel kilenc millió ember él*, megállapítja, hogy a lakosság hogyan oszlik meg vármegyénkint, városunkint, le a legkisebb közigazgatási egységig, a községig, sőt annak egyes pusztáiig, telepeiig. Megállapítja, mennyi a keresztény és mennyi a zsidó, mennyi a férfi és mennyi a nő, a férfiak közt hány a családos és hány a nőtlen vagy özvegy, mennyi a magyar honos férfi, mennyi a külföldi, a távollévők száma útján rávilágít a belső vándormozgalomra, némi képet ad a lakosságnak foglalkozás és társadalmi rétegek szerinti tagozódásáról, még a nemesség létszámát is (a finemre vonatkozólag) kideríti, megállapítja a házak számát, a keresztény és zsidó családok létszámát. S mindezt községenként. A statisztika fátyolája rávilágít népességünk tömörülésére, demográfiai összetételére és társadalmunk tagozódására. Ha abban az időben van már statisztikai szerv, amely ezt az anyagot — mely mai fogalmaink szerint szegényes ugyan, de az akkori viszonyok között egy új világot tárt fel a szemlélő előtt — feldolgozza és publikálja, vagy ha akad tudós, aki ez anyag fontosságát és értékét felismeri és akinek ez az anyag hozzáférhetővé válik: mennyi üdvös újításra, az állam és a népesség javát szolgáló reformra adhatott volna módot és alkalmat! De a részletes anyag, a népesedési könyv, ott feküdt a község bírójánál vagy előjárójánál, aki rossz szemmel nézett rá,

még a katonaságnál, melyet csak az újonckivetés lehetősége érdekelt; a vármegyei summárium a vármegye levéltárába került, az országos főösszesítést a Helytartó Tanács a Kancellária útján felterjesztette a császárhoz, de a legfelsőbb rendeletekben hangoztatott *közjó* szempontjából senki sem törődött vele. És amikor II. József a nemzet előtt gyűlöletes összeírást, illetve ennek évenkénti rektifikációját felfüggesztette, majd erre vonatkozó rendeleteit visszavonta, az éveken át folytatott műveletek gazdag eredményei feledésbe mentek, nagyrészt el is kallódtak s még népesedéstörténeti szempontból, avagy a történelmi statisztika szempontjából sem kerültek eddig feldolgozásra, a magyar statisztikai tudománynak mindenesetre nagy kárára.

*

Mikor II. József 1788-ban a népszámlálással kapcsolatos nyilvántartó műveletek további folytatását ideiglenesen felfüggesztette, majd pedig halálával teljesen megszűnt az összeírások végrehajtásának kötelezettsége, a nemzet megkönnyebbültlen fellélegzett s a törvényhatóságok azzal kívánták a rájuk oktrojált jogellenes műveletnek még az emlékét is kitörölni, hogy az összeírások egész anyagának és a népesség nyilvántartására felfektetett népesedési könyveknek *megsemmisítését* határozták el.

A népesedési könyvek tényleg megsemmisültek, de az összeírások főeredményei még sem pusztultak el. Úgy az Országos Levéltárban, mint egyes törvényhatóságok levéltáraiban is fennmaradtak a népszámlálási ívek vármegyei összesítései és egyéb népszámlálási iratok, amely összesítésekben a felvételek összes szempontjaira vonatkozó adatok *községenként* vannak közölve. Éveken keresztül folytatott kutatással sikerült 46 vármegyének községenkénti kimutatásait a maguk teljességében összegyűjtenünk, azonkívül számos vármegyéből részleges adatokat felkutatnunk, sőt egyes városokból a lakásonkénti részletes összeírások is előkerültek. Tekintettel arra, hogy csak kevesen tudják azt, hogy a II. József-féle népszámlálások anyagából mi és mennyi maradt fenn és a meglévő anyag hol őriztetik, az alábbiakban összeállítottuk mindazt, ami eddig erre vonatkozólag tudomásunkra jutott.

1. Országos főösszesítések, melyekben minden vármegyének és sz. kir. városnak egy-egy sora van:

Summarium über den Populations-Stand des Königreichs Ungarn, wie solcher bei der Evidenthaltung pro 1787 erhoben worden. Eredeti kézirati példány az Országos Levéltár helytartótanácsi osztályában ad 1377/1788. sz. a. — Ennek egy másolata a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában ezen címen:

Summarium des Bevölkerungsstandes von Königreich Ungarn, wie solcher aus der letzten Josephinischen, durch das Militär und Politikum im Jahre 1787 erhobenen Konskription durch die Statthalterey Buchhalterey ausgearbeitet worden. (A másolatban számos elírási hiba.) Ehhez van csatolva az 1804. évi összeírás eredményeinek vármegyénkénti és városenkénti táblázata és a két összeírás eredményeinek összehasonlítása: *Summarium der Bilanz des Zuwachses und Abganges* címen.

Egy másolat az egri líceumi könyvtárban is őriztetik.

Summarium über den ganzen Populationsstand, wie solcher bei der Aufnahme des Grossfürstenthums Siebenbürgen pro Anno 1785 und 1786 ausgefallen. Eredeti kézirati példány az Országos Levéltár helytartótanácsi osztályában, 4772/788. sz. a., kelt Nagy-szebenben 1786 május 2-án. (Ez a summárium a sz. kir. városokat nem mutatja ki külön, hanem a vármegyei összegekbe foglalja bele.) Ugyanez a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárában 1786. augusztus 9-i kelettel, melynek adatai kis mértékben eltérnek az előbbtől. Mivel e példány újabb keletű, a feldolgozás alapjául ezt fogadtuk el. E másolat címe: *Nachweis über die Volkszählung in Siebenbürgen vom Jahre 1785/7.*

Bevölkerungs-Summarium von den Königl. Frey-Städten von Anno 1784/5. Eredeti (kézirati) példány az Országos Levéltár helytartótanácsi osztályában, ad Nr. 558/786. sz. a. Ez az összeállítás a B) minta szerint közli a népszámlálás adatait, Zágráb kivételével, az összes magyar- és horvátországi városokról, összesen 50 városról. E táblázat adatait egész terjedelmükben közöljük a 3. sz. táblában.

2. Vármegyei összesítések, melyekben minden községnek egy-egy sora van, a következő vármegyéről maradtak fenn:

Az Országos Levéltár kancelláriai osztályában ad Nr. 4772/786. sz. a. ezen cím alatt: *Summarium der Bevölkerungs-Beschreibung von der... Gespannschaft,* nagy kézirati füzetekben; többnyire az 1784/85. évről:

Baranya, Komárom, Esztergom, Somogy, Sopron, Zala.

Arva, Liptó, Nógrád, Nyitra, Trencsén, Turóc.

Békés, Csongrád, Pest-Pilis-Solt, Jászkun kerület.

Gömör, Sáros, Szepes.

Bihar, Máramaros, Szabolcs, Szatmár-Torontál.

Varasd, Körös, Szeverin.

Az erdélyi vármegyék összesítései teljes számmal megvannak 1339/1787. sz. a. (ad Nr. 2597/1787), ú. m.:

Alsó-Fehér, Hunyad, Szeben, Fogaras, Háromszék, Udvarhely, Küküllő, Torda, Belső-Szolnok, Kolozs és Közép-Szolnok.

A megyei törvényhatóságok levéltáraiban is megmaradtak helyenként a vármegyei összesítések; eddig a következőkről van tudomásunk:

Sopron (1785/6), Tolna (1786), Borsod (1785/6 és 1787), Hont, Bars (1784/5, a felső járás kivételével), Heves (1786-ról és 1787-ről), Zemplén (1786 és 1787), Bereg (felvidéki, kaszoni és tiszaháti járás), Csanád (1787).

3. Egyes községekre vonatkozó részletes adatok (a B) minta szerint) az Országos Levéltárban a következő vármegyékből vannak:

Fejér, Arad Pozsega, Veszprém, Nógrád, Ugocsa, Gömör;

városok összesítései: Breznóbánya, Selmecbánya, Kassa, Székesfehérvár, Eger, Türkeve;

városok, városrészek szerint részletezve: Pozsony (1784, nem teljes), Szatmár-Németi (1785), Sopron, Kőszeg (1785—87).

4. Részleges adatok (t. i. csak a házak és lakosság száma, esetleg a családok száma is) vannak egyes járások községeiről (túlryomó részben a Helytartó Tanács Conseriptionalia gyűjteményében) a következő vármegyékből:

Baranya, Győr, Komárom, Sopron, Bars, Hont, Nyitra, Trencsén, Heves, Bács, Szepes, Zemplén, Bihar, Verőce, Szeverin (mind 1785) és Pest (1787)

5. A házankénti és lakásonkénti összeírás részletes eredményei a „Minden házakat és Familiákat egybenfogaló Tábla” ürlapjain, melyekben minden háznak és minden családnak (lakásnak) egy-egy sora van, a következő városokban van meg:

Sopron, Keeskemét, Eger (Heves vármegye levéltárában),

Gyulafehérvár, Zágráb. — Továbbá:

Csanád vármegye összes községeiből, ú. m.: Makó, Apátfalva, Battonya, Magyarcsanak, Földeák, Nagylak, Csanádpalota, Sajtény és Tornya. (Csanád vármegye levéltárában.)

A Jászkun kerület összes községeiből, ú. m.: Nagy-Kunságból: Kunszentmárton, Türkeve, Kisújszállás, Kunhegyes, Madaras, Karcagújszállás.

Kis-Kunságból: Lacháza, Szentmiklós, Szabad-

szállás, Fülöpszállás, Halas, Félégyháza, Majsa, Dorozsma.

Jászágóból: Jászberény, Felsőszentgyörgy, Fénsszaru, Árokszállás, Dósa, Apáti, Jászkisér, Ladány, Alsószentgyörgy, Mihálytelek, Jákóhalma (mind a három kerület anyaga Jász-Nagykun-Szolnok vármegye levéltárában).

6. Végül az „Egy Házra és Familiára tartozó különös Tábla” vagyis az „Egyénekenkénti ház- és családlívek” gyűjteményét, vagyis az eredeti teljes összeírási ösanyagot egyedül Győr sz. kir. város levéltára őrizte meg, tíz óriási kötetben, melyeknek felbecsülhetetlen értékű anyaga még feldolgozásra vár. Ugyanez Heves vármegye egyes községeiről a vármegye levéltárában.

Ez az összeállítás azokon az információkon alapul, melyeket e sorok írója úgy az Országos Levéltártól, mint az összes városi és vármegyei törvényhatóságoktól, valamint a rendezett tanácsú (most megyei) városoktól még az 1905/6. években beszerzett és azóta ismételt tudakozódás útján kiegészített. A vidéki városoknak egy része arról értesített, hogy a József-féle népszámlálásoknak eredményei ott nem őriztetnek. Mások azt jelentették, hogy a levéltár rendezetlen és ez okból választ nem adhatnak. Mindenesetre megvan tehát a lehetősége annak, hogy egyes

helyeken majd még elő fognak kerülni a népszámlálás összesítései, mint ahogy újabb időben tényleg több város és vármegye kutatta fel ebbeli anyagát, melynek létezéséről addig tudomása sem volt. Mivel a népszámlálás eredményeit annak idején Bécsbe is felterjesztették, a bécsi nagy állami levéltárak átkutatása is szükségessé vált oly célból, hogy az esetleg ott őrzött anyagról tudomást szerezhessünk. Ezt a munkát Dr. Angyal Dávid egyetemi tanár, a bécsi Gróf Klebelsberg Kunó—Magyar Történetkutató Intézet igazgatója volt szíves az intézet tagjaival végeztetni, a kutatás azonban negatív eredménnyel járt, amennyiben kiderült, hogy a bécsi négy nagy állami levéltárban, ú. m. a Staatsarchiv, a Hofkammerarchiv, az Archiv des Innern und der Justiz, és a Kriegsarchiv gyűjteményeiben a vármegyei összesítésekből nem található semmi. (Azt hisszük azonban, hogy az országos főösszesítéseknek a bécsi levéltárakban lappanganiok kell.)

Az 1—4. pont alatt felsorolt összes kimutatások másolatai e sorok írójának tulajdonában vannak és e munkában felhasználhattak. Az 5. pont alatt felsorolt városok közül eddig csak Sopron, Kécskémét és Jászberény anyaga dolgoztatott fel, a 6. pont alatt felemlített ösanyag feldolgozása fiatalabb munkaerőre vár.

A József-féle népszámlálások irodalma.

Summarischer Populations Extract vom J. 1785 über den im Königreich Ungern vorgefundenen Populations-Stand sämtlicher Ungarischer Infanterie Regiments-Werb-Bezirke. (Aug. Ludwig Schlözer: Staats-Anzeigen. XII. Band, Heft 45—48. Göttingen 1788, a 353—356. lapokon.)

(Az első közlemény, mely a népszámlálás eredményeit, 9 toborzójárás szerint csoportosítva, a világgal megismertette.)

Dr. Fodor Ferenc: A II. József-féle népszámlálás eredményei a Jászágóban. (Magyar Statisztikai Szemle, XII. évf., 1934, a 906—916. lapon.)

Dr. Füglein Antal: A „Conscriptio Josephina” sorsa. (Levéltári Közlemények, IX. évf. 1931, 1—2. sz. a 112—116. lapon.)

Marczali Henrik: Magyarország története II. József korában. II. kötet, Budapest 1884. (A 369—383. lapon „A conscriptio” című fejezetben a népszámlálás politikai történetét adja elő.)

Dr. V. Goehert: Häuser- und Volkszahl sowie Viehstand Oesterreichs in der Regierungsperiode Kaisers Joseph II. (Statistische Monatschrift V. Jahrgang 1879, a 402—405. lapon.)

— Die Ergebnisse der in Oesterreich im vorigen

Jahrhundert ausgeführten Volkszählungen im Vergleiche mit jenen der neueren Zeit. (Sitzungsberichte der philos.-histor. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften. XIV. Band. 1854, p. 52—74.)

Dr. Alfred Gürtler: Die Volkszählungen Maria Theresias und Joseph II. 1753—1790. Innsbruck 1909.

II. Pálffy Ilona: A magyar történeti statisztika forrásai. (Magyar Statisztikai Szemle, XII. évf., 1934. 956—966. lapon, különösen a 960—961. lapon.)

Tagányi Károly: Az 1787. évi első népszámlálás eredményei. (Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, III. évf., 1896, 281—282. lap.)*

Dr. Thirring Gusztáv: II. József magyarországi népszámlálásai. (Magyar Statisztikai Szemle, IX. évf., 1931, a 112—134. lapon.)

— Jászberény népessége és társadalmi viszonyai

* A közölt táblázat vármegyénként adja az összlakosság számát, továbbá a lelkészek, a nemes férfiak, a honoratiorok és a nők számát, melyek együtt az adómentes lakosságot adják, közli végül az adózó nem-nemesek lélekszámát. A vármegyék adataiban a városok nem foglaltatnak benn, a táblázat tehát nem adja a teljes népességet.

II. József korában. (Magyar Statisztikai Szemle, XIII. évf., 1935, az 1—11. lapon.)

— Kecskemét népessége és társadalmi viszonyai

II. József korában. (Magyar Statisztikai Szemle, XIII. évf., 1935, a 369—382. lapon.)

— Les recensements de la population en Hongrie sous Joseph II. 1784—1787. Contribution à la démographie historique hongroise. (Journal de la Société Hongroise de Statistique. Année 1931. Nos 2—3, a 201—247. lapon és külön kiadásban is.)

— Contributions aux questions de source et de méthode de la statistique historique hongroise. (Journal de la Société Hongroise de Statistique. Année 1934.

Nos 1—2, a 11—39. lapon; a József-féle népszámlálásról a 29—32. lapon.)

— Egy alföldi falu (Magyarszentmiklós) népességi viszonyai II. József korában. (Magyar Statisztikai Szemle, XIII. évf., 1935, a 753—760. lapon.)

— Az első soproni népszámlálás. (Soproni Szemle, I. évf., 1937, a 11—23. lapon.)

— Kőszeg népessége a 18. században. (Vasi Szemle, III. évf., 1936, a 137—150., 238—244. és 305—318. lapon és külön kiadásban: Vasi Szemle könyvei 73. szám.)

— Székesfehérvár népessége a 18. század végén. (Magyar Statisztikai Szemle, XVI. évf., 1938, a 233—237. lapon.)

ELSŐ SZAKASZ.

TERÜLETI ÉS TELEPÜLÉSI VISZONYOK.

Első fejezet.

Politikai felosztás és terület.

A Magyar Birodalom alkotó részei Mária Terézia halálakor a következők voltak:

Magyarország, Erdély, a Társországok vagy kapcsolt részek, t. i. Horvátország és Szlavónia, és végül a Katonai Határőrvidék.

Magyarország, az anyaország, akkor négy kerületre volt felosztva, melyek együtt 50 vármegyét és 6 külön kerületet foglaltak magukban. A kerületek földrajzi fekvésükről vették nevüket s a szerint, amint (Pozsonyhoz viszonyítva) a Duna vagy Tisza innenső vagy túlsó oldalán terültek el, dunáninneni és -túli és tiszáninneni és -túli kerületnek neveztettek. Bár e kerületeknek sohasem volt közigazgatási jelentőségük és nem képeztek tartományszerű tagozatot, mégis bizonyos rögzített határai voltak, amelyeken belül azok a vármegyék terültek el, melyek a jogszolgáltatás szempontjából az illető kerületben fennálló *kerületi tábla* (tehát a nagyszombati, kőszegi, eperjesi vagy nagyváradai tábla) jogkörébe tartoztak.¹⁰ Az általánosan elfogadott beosztás szerint az egyes kerületekbe a következő vármegyék tartoztak:

¹⁰ A vármegyéknek a 4 kerületbe való tartozása tekintetében a régi időkben bizonyos ingadozás volt észlelhető; Windisch p. o. Geographie des Königreichs Ungarn (Pozsony 1780) című munkájában a dunáninneni kerülethez számítja Komárom vármegyét, a dunántúlihoz Esztergomot és a tiszáninnenihez Csongrádot. A munkájához csatolt térkép azonban a fent közölt szöveg szerinti beosztást ábrázolja, de Bereg vármegyét a tiszántúli kerülethez veszi.

Dunáninneni kerület: Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Liptó, Zólyom, Turóc, Bars, Hont (Nagy- és Kis-Hont egyesítve), Nógrád, Esztergom, Pest-Pilis-Solt, Bács-Bodrog, összesen 13 vármegye és a Kis-Kunság kerülete.

Dunántúli kerület: Moson, Sopron, Vas, Zala, Veszprém, Győr, Komárom, Fejér, Tolna, Somogy és Baranya, összesen 11 vármegye.

Tiszáninneni kerület: Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Abaújvár, Gömör, Torna, Borsod, Heves és Külső-Szolnok, összesen 11 vármegye, a Jászság és a Nagy-Kunság kerülete.

Tiszántúli kerület: Máramaros, Ugocsa, Szabolcs, Szatmár, Közép-Szolnok, Kraszna, Bihar, Békés, Zaránd, Arad, Csanád, Csongrád, Temes, Torontál és Krassó, összesen 15 vármegye, továbbá a Hajdú városok kerülete (melyet Windisch Szabolcs megyéhez számított), Kővár vidéke és a temesvármegyei határőrvidék.

Magyarország ebben az időben, korábbi megcsonkításai után ismét visszanyerte régi *terjedelmét*; Torontál, Temes és Krassó vármegyéket, melyeket a török uralom alóli felszabadulás után 1718-ban *temesi bán* néven a bécsi kormánynak alárendelt katonai igazgatású tartományrá szerveztek, 1779-ben Magyarországra visszakebelezték, míg kis részükből a bán-sági katonai határőrvidéket szervezték. Ugyanakkor visszakerült Magyarországhoz *Fiume* városa is. Az erdélyi határ vitás területe, az ú. n. *Partium*, mely név alatt Közép-Szolnok, Kraszna s Zaránd megyéket és Kővár vidékét értették, mely hosszú ideig Erdélyhez való csatolás nélkül az erdélyi fejedelmek birtokában volt, az 1741. évi 18-ik törvényeikk ál-

tal ismét Magyarországhoz csatoltatott és II. József uralkodásának elején a tiszántúli kerület alkotórésze volt.

II. József 1785. évi közigazgatási reformja, mely a vármegye ősi szervezetét megsemmisítette, a megyegyűléseket megszüntette s az alispánt kinevezett tisztviselővé tette, az egész országot, tekintet nélkül az anyaország és a kapcsolt részek közötti határra, tehát Horvát-Szlavonország önállóságának megszüntetésével, *tíz kerületre osztotta fel*, melyeknek élére királyi biztosokat állított, mint működő főispánokat. II. József volt az első uralkodó, ki az ország területének hagyományos beosztását megbolygatta s habár ez a ténykedése főleg Erdélyben volt felforgató jellegű, Magyarországon is lényeges változásokat idézett elő. Több megyét egyesített, így Mosont Győrrel, Komáromot Esztergommal, Abaújt Tornával, Bereget Ugocsával, végül Békést és Csanádot Csongráddal. Azzal a ténykedésével, hogy a vármegyék és a központi kormány közé beiktatta a szinte tartomány jellegével bíró kerületeket, melyeknek élén az általa kinevezett királyi biztosok, tehát a császár akaratának hűséges végrehajtói állottak, a vármegyék autonómiájának csökkentését és erejüknek letörését kívánta elérni.

Az anyaország és Horvát-Szlavonország vármegyéit II. József közigazgatási reformja ekként osztotta be a tíz új kerületbe:

Nyitrai kerület: Pozsony, Nyitra, Trencsén, Bars vármegyék és a következő szabad királyi városok: Pozsony, Nagyszombat, Szentgyörgy, Bazin, Modor, Szakolca, Trencsén, Körmöcbánya és Újbánya.

Győri kerület: Moson—Győr, Komárom—Esztergom, Sopron, Vas és Veszprém vármegyék, továbbá Győr, Komárom, Esztergom, Sopron, Kismarton, Rúszt és Kőszeg szabad királyi városok.

Pesti kerület: Pest-Pilis-Solt, Heves, Nógrád, Borsod, Fejér vármegyék, és a Jász-Kun kerület, továbbá Pest, Buda, Eger és Székesfehérvár szabad királyi városok.

Besztercebányai kerület: Turóc, Zólyom, Hont, Liptó, Árva, és Gömör-Kishont vármegyék, továbbá Besztercebánya, Breznóbánya, Libetbánya, Zólyom, Korpona, Selmecbánya, Bakabánya és Bélabánya szabad királyi városok.

Kassai kerület: Szepes, Sáros, Abaújtör-Torna, Zemplén vármegyék, továbbá Késmárk, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Kisszeben és Kassa szabad királyi városok.

Munkácsi kerület: Ung, Bereg-Ugocsa, Szatmár és Máramaros vármegyék, továbbá Szatmár-Németi, Nagybánya és Felsőbánya szabad királyi városok.

Nagyvárad kerület: Szabolcs, Bihar, Arad, Békés-Csanád-Csongrád vármegyék, a Hajdú városok, továbbá Debrecen és Szeged szabad királyi városok.

Temesvári kerület: Temes, Torontál, Krassó és Bács-Bodrog vármegyék és a következő szabad királyi városok: Temesvár, Újvidék, Szabadka és Zombor.

Pécsi kerület: Tolna, Baranya, Somogy és a szlavóniai Verőce és Szerém vármegyék, végül Pécs szabad királyi város.

Zágrábi kerület: Zala vármegye, Horvát-Szlavonországból Varasd, Zágráb, Körös és Pozsega, továbbá a Mária Terézia alatt szervezett Szeverin vármegye, mely a tengerpartot és a későbbi Fiume megyét foglalta magában, végül a következő horvát szabad királyi városok: Varasd, Zágráb, Körös, Kapronca, Pozsega és Károlyváros, nemkülönben Fiume és Buccari.

Ez a beosztás 1790-ig volt érvényben; II. József halálával visszaállt a régi rend. **Erdélyben** II. József trónrajutásakor az évszázadok óta fennálló politikai felosztás volt érvényben, mely az országot három nagy részre osztotta fel:¹⁷

Magyarok földje, mely az ország területének 57,2 százalékát tette, a következő vármegyékkel: Fehér (mely 1744-ben Alsó- és Felső-Fehérre oszlott), Küllő, Torda, Kolozs, Doboka, Belső-Szolnok és Hunyad, továbbá Fogaras vidék és Kővár vidék.

Székek földje, Erdély területének 21,5 százaléka, alkotórészei: Udvarhely szék, Háromszék (ú. m. Seps, Kézdi és Orbai székek), Siklósvár szék, Al- és Felesik (Gyergyó és Kászón fiókszékekkel), Maros és Aranyos szék.

Szászok földje, az ország területének 21,3 százaléka. Ezt 11 szék képezte, ú. m.: Szeben, Segesvár, Brassó (Barcaság), Medgyes, Beszterce, Szászsebes, Szerdahely, Nagysink, Köhalom, Újgyház és Szászváros.

II. József 1784. évi rendeletével Erdély régi beosztását teljesen felforgatta, az összes vármegyéket és székeket megszüntette, az ország egész területét 11 vármegyére és 9 szabad királyi városra osztotta fel, a Partiumot pedig az új erdélyi vármegyékbe olvasztotta be. A vármegyék ezen új beosztás szerint ekként alakultak:

Fehér megye: a régi Alsó-Fehér megye és Gyulafehérvár sz. k. város.

Hunyad megye: a régi Hunyad megye és Záránd megye.

Szeben megye: a szebeni, szászsebesi, medgyesi, szerdahelyi és szászvárosi székek, továbbá Felső-Fehér megye egy része és három szabad királyi város: Nagyszeben, Medgyes és Szászváros.

Küküllő megye: a régi Küküllő megye és Maros

¹⁷ K. G. Windisch: Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen, Pressburg 1790. A területi viszonyok a 69—71. lapon.

szék, valamint néhány szász község és Marosvásárhely szabad királyi város.

Fogaras megye: Fogaras vidék, Köhalom, Nagysink, Újgyház és Segesvár székek, Felső-Fehér megye közbeeső szigetei, továbbá Segesvár sz. kir. város.

Háromszék megye: a régi Háromszék (Sepsi, Kézdi, Orbai, Miklósvári, Bardóci és Kászoni székek), a Barcaság és Felső-Fehér megye egyes részei, továbbá Brassó szabad királyi város.

Udvarhely megye: Udvarhely szék (Udvarhely és Keresztur székek), Csík és Gyergyó székek.

Torda megye: Torda megye felső (keleti) része, Kolozs megye alsó (keleti) része. Doboka megye alsó (keleti) része és Beszterce szék Beszterce szabad királyi várossal.

Kolozs megye: Kolozs megye felső (nyugati) része, Torda megye nyugati része, Aranyos szék, Kolozsvár szabad királyi város.

Belső-Szolnok megye: Belső-Szolnok megye; Doboka megye felső (nyugati) része.

Közép-Szolnok megye: Közép-Szolnok megye, Kraszná vármegye és Kővár vidék.

Az új reform minden vármegyét kerületekre (circuli) és ezeket járásokra (processus) osztotta fel.

Erdélynek ez az új beosztása, melynek végrehajtása itt a népszámlálás megkezdését is hónapokkal késleltette, rövid életű volt. Az erőszakosan alkotott, földrajzilag is teljesen heterogén vidékeket egyesítő beosztás (p. o. az új Torda megye, mely a máramarosi határtól Tordáig terjedt s így majdnem egész Erdélyen keresztül húzódott), magában rejtette a felbomlás esírát s nem lehetett hosszúéletű. II. József halála után tényleg meg is szűnt az egész felosztás s ismét a régi rend állt helyre.¹⁸

A társországok területe a töröktől való visszafoglalás (nevezetesen az 1697. évi zentai csata) után katonai igazgatás alá került s bár több törvény elismerte Magyarországhoz való tartozását és visszacsatolását elrendelte, ez még 1744-ben is csak részben történt meg, amennyiben ekkor a drávántúli magyar megyék területe egy részének polgárosításával Szerém, Verőce és Pozsega megyék szerveztettek, amelyek *Szlavónia* néven a bán alá rendeltettek, míg a fennmaradó rész továbbra is katonai igazgatás alatt maradt s a szlavóniai vagy magyar határőrvidék.

¹⁸ Ugy Magyarország, mint Erdély politikai felosztásának változásait tüzetesen tárgyalja *Dr. Edelényi-Szabó Dénes* nagyjértékű tanulmánya: *Magyarország közigazgatási alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai* (Magyar Statisztikai Szemle, VI. évf., 1928, I. kötet 648–714. lap, számos térképvázlattal), kinek megállapításait e helyen is felhasználtuk.

ket képezte. A régi polgári Horvátország Zágráb, Körös és Varasd megyéket foglalta magában s így csak a Kulpáig terjedt; ehhez 1776-ban hozzácsatoltatott a tengerpartvidék, melyből azonban 1779-ben Fiume városa közvetlenül Magyarországhoz kapcsoltatott vissza. II. József önkényesen itt is új rendet léptetett életbe: Szerém és Verőce vármegyéket Somogygyal, Tolnával és Baranyával a *pécsi kerületté* egyesítette, a régi Horvátországot pedig megnagyobbította Pozsegával és az 1776-ban létesített Szeverin (Szörény) megyével, sőt a magyar Zalát is hozzácsatolva, mindezekből a *zágrábi kerületet* alkotta meg, mely mint tizedik kerület csatlakozott az egész Magyarország területéből alkotott kerületekhez. De ez az alkotás sem volt maradandó: II. József halálával itt is megszűnt az önkény műve.

A **Katonai Határőrvidék**, mely az ország testéből kiszakított vagy a török uralom alóli felszabadulásuk után vissza nem csatolt területekből alakult, Mária Terézia halálakor az Adriától Orsováig terjedt. Ez a tisztán katonai igazgatás alatt álló hosszú végvidék — katonai jellegénél fogva — nem vonatott be a József-féle népszámlálásba s így reá vonatkozólag csak a többiben végrehajtott katonai conscriptiók eredményei állanak rendelkezésre, melyek azonban nem illeszthetők be a polgári népszámlálás rendszerébe. Teljesség kedvéért mégis megemlékezünk a katonai határőrvidékről is, mely II. József idejében öt főrészből állott, ú. m.:

Károlyvárosi végvidék, melyet a likai, otocsáni, ogulini és szluini ezred alkotott; ide tartozott Carlopago és Zengg szabad katonai város is.

Báni végvidék: alkotta az I. és II. báni ezred, Petrinja és Kosztajnica önálló városokkal.

Varasdi végvidék: amely a Varasd-körösi és a szentgyörgyi ezredekéből állott, Ivanics és Belovár városokkal.

Szlavóniai végvidék: ezt a gradiskai, bródi és péterváradai ezred alkotta, Pétervárad, Karlóca és Zimony városokkal és az ógradiskai és bródi erősséggel. Ide számították a titeli csajkások zászlóalját is, mely Bács-Bodrog területén állítottott fel.

Bánsági végvidék, mely a német-illir és a román-illir bánsági ezredből alakult, Pancsova és Fehértemplom városokkal.

A 18-ik század második felében felmerült a katonai határőrvidék Erdélyre való kiterjesztésének terve is. Az 1762–66. években tényleg létre is jött az *erdélyi*

határörvidék, mely az erdélyi Vaskaputól az ország déli és keleti határa mentén Bukovináig húzódott; nem képezett összefüggő, zárt területet, hanem községei (a 2-ik oláh ezredet kivéve) szétszórtan feküdtek a vármegyék és székek területén s legtöbbször a határörök a polgári lakosságra vegyülve éltek. Ez okból az erdélyi határörvidék területe sem állapítható meg pontosan és mivel teljesen belevegyült Erdély megyéibe, külön földrajzi egységként nem is szerepelhet. A határörvidék öt ezredre oszlott, ú. m.: 1. és 2. gyalogezred, az 1. és 2. székely gyalogezred és a székely huszárezred kerületére. A székely ezredek kerülete 1764, az oláh ezredeké 1766 óta került katonai igazgatás alá. II. József népszámlálásai az erdélyi végvidék katonai lakosaira *nem terjedtek ki*. Miután ezek Erdély 448 községében a polgári lakosságra vegyülve éltek, de a népszámlálás alól kivételt, e községek népszámlálási adatai nem adják az össznépességet. Mintegy 60.000 főre tehető néptömeg az összeírásból kihagyatott.^{19a}

*

Az ország területe II. József uralkodásának idejében azonos volt Nagymagyarországnak az alkotmány visszaállításakor 1867-ben volt területével. Azon mélyreható változtatásoknál fogva azonban, melyeket II. József az ország első felosztásában eszközölt, egyes alkotó részeknek akkori területét nehezen lehet pontosan megállapítani. Tanulmányunk célkitűzése érdekében a terület ismeretére leginkább csak a viszonylagos népesség megállapítása céljából van szükségünk, amelyre kisebb területi eltéréseknek lényegesebb befolyásuk nincs. Azok a területi megállapítások, melyeket egykorú írók (*Windisch, Benigni von Mildenburg, Hitzinger, Magda*, stb.) az ország egész területéről és a vármegyék területéről közölnek, teljesen megbízhatatlanok. A II. József-kori politikai egységek területének megállapítása céljából ezért azon területi adatokból indulunk ki, melyeket az 1869. évi népszámlálási munka¹⁹ az ország vármegyéiről és székeiről közöl. Magyarország és kapcsolt részeinek, valamint a Katonai Határörvidéknek II. Jó-

zsef-korabeli politikai beosztása lényegében azonos volt az 1869-ben még érvényben volt, évszázados hagyományon alapuló, beosztással. Ennek területi adatait tehát annál inkább fogadhatjuk el kiindulópontul, mivel ott, ahol II. József vármegyék összevonásával változtatott a régi megyei beosztáson, ezt az egyesítést a területi adatokban nehézség nélkül keresztülvihetjük, ahol pedig kisebb területi változtatások történtek, a községek számából és hovatartozásuknak megállapításával képesek voltunk a területi változásokra figyelemmel lenni. Egyébként is ott, ahol valamely vármegyében a községek száma 1787-ben és 1869-ben azonos vagy közel egyező volt, a terület azonosága felől kétségünk alig lehetett. Nehezebb a helyzetünk Erdélylyel szemben, melynek régi, megyékre és székekre történt beosztását II. József teljesen felforgatta s oly új megyéket állított fel, melyeknek területét az egykorú munkák sem közölheték. Bár *Windisch* idézett munkájából és *Edelényi* tanulmányából (691—692. l.) nagyjából ismerjük a régi beosztás megváltoztatásának főbb vonásait, mégis az új megyék területének pontos megállapítása csakis a vármegyékhez tartozó községek területének összesítése által válnék lehetségessé, vagyis oly időtrabló és fárasztó munkával, melyre magánember nem vállalkozhatik. Amidőn tehát arra kellett szorítkoznunk, hogy e vármegyék területét a jelzett főbb vonások alapján *megközelítőleg* állapítsuk meg, tudatában voltunk annak, hogy az ez alapon nyert és táblázatunkban közölt területi adatok csak *hosszvetőleges becsléseknek* minősíthetők, melyeknek végleges számításokkal való kíváncsi pótlásával a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal nagy szolgálatot tenne a történelmi statisztika és földrajz ügyének.

Ezeknek alapján a Magyar Birodalom alkotórészeinek II. József-korabeli területét a következőkben közölhetjük:

	négyszögkilométer
Magyarország — — — — —	208.091
Erdély — — — — —	60.703
Horvátország — — — — —	9.819
Szlávia — — — — —	9.436
Katonai határörvidék — — — — —	33.552

Összesen: 321.601²⁰

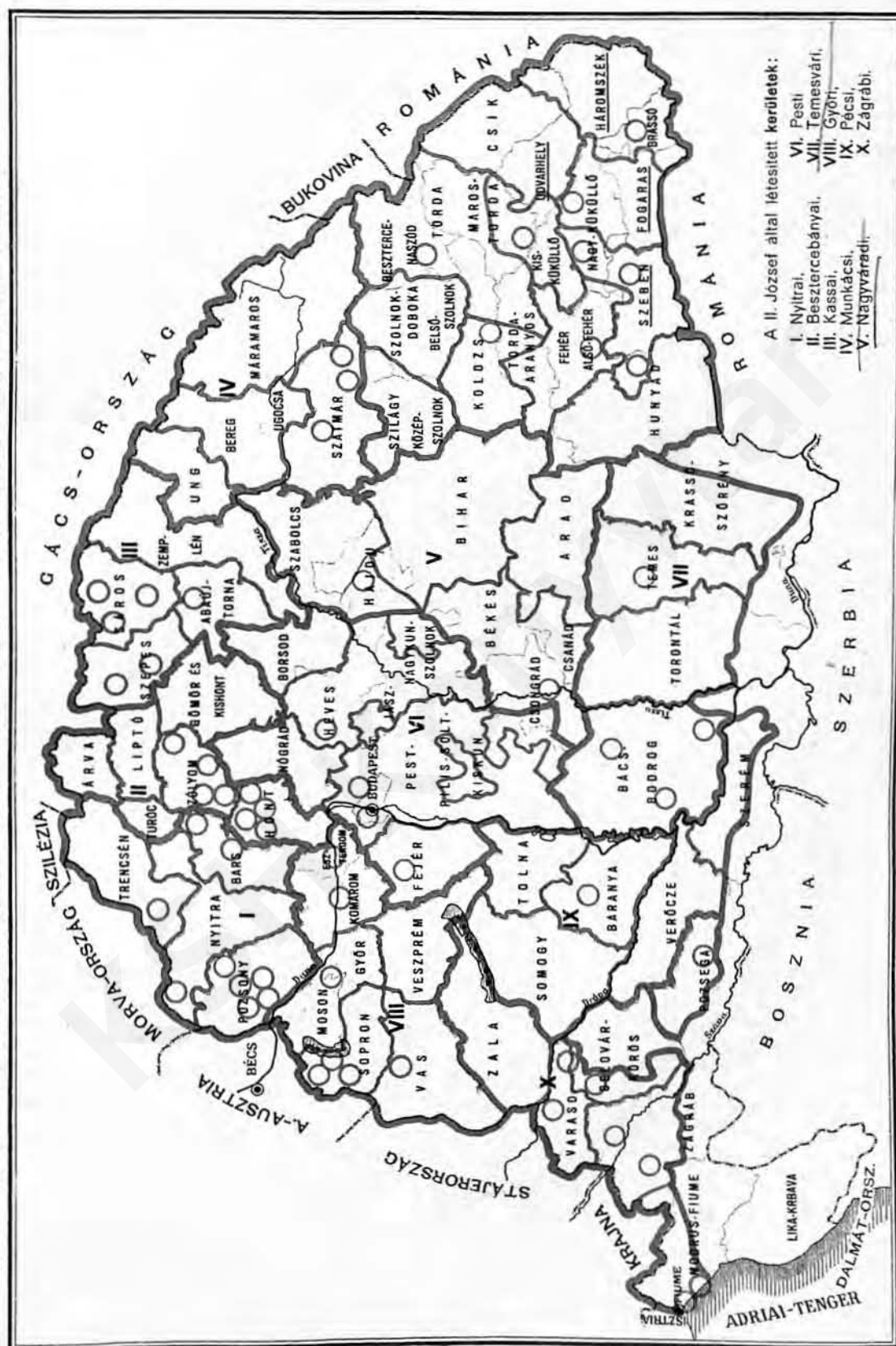
^{19a} Az összeírásból kihagyandó községek jegyzékét l. a III. rész 26. mellékletében.

¹⁹ A magyar korona országaiban az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei. (Pest, 1871.) a területi adatok a 10—18., valamint a 2—3. oldalon.

²⁰ Az 1869. évi népszámlálási munka a Magyar Birodalom egész területét 322.305 km²-re teszi. A 704 km²-nyi eltérést nem volt módunkban kiküszöbölni.

POLITIKAI FELOSZTÁS II. JÓZSEF KORÁBAN.

Tervezte: Thuring Guastáv, dr.

M. Kir. Térképészeti Intézet. — M. 181. 933. L

Magyarország politikai felosztása és lakóhelyei II. József alatt.

Ország Kerület Vármegye	Területe □ km	Városok		Mező- városok	Faluk	Együtt	Puszták száma	1 km ² -re lakos	
		sz. kir.	egyéb					általá- ban	városok nélkül
Magyar- és Horvátország.									
Nyitrai kerület:									
Pozsony — — — — —	4.370	5	—	23	288	316	26	54	45
Nyitra — — — — —	5.750	1	1	36	417	455	49	51	51
Trencsén — — — — —	4.620	1	—	19	397	417	6	48	47
Bars — — — — —	2.724	2	1	10	206	219	17	39	38
Együtt:	17.464	9	2	88	1.308	1.407	98	49	47
Győri kerület:									
Moson, Győr — — —	3.360	1	—	14	116	131	38	38	35
Komárom, Esztergom —	4.068	2	1	9	116	128	78	37	34
Sopron — — — — —	3.256	3	—	28	206	237	3	49	46
Vas — — — — —	5.474	1	—	27	624	652	26	41	40
Veszprém — — — — —	3.953	—	—	10	166	176	81	36	36
Együtt:	20.111	7	1	88	1.228	1.324	226	40	38
Pesti kerület:									
Pest — — — — —	10.869	2	1	20	162	185	58	30	26
Heves — — — — —	6.595	1	—	13	134	148	68	27	25
Nógrád — — — — —	4.128	—	—	10	255	265	84	36	36
Borsod — — — — —	3.629	—	—	10	166	176	23	38	38
Fejér — — — — —	4.156	1	—	9	68	78	97	27	24
Jász-Kun kerület — —	4.729	—	—	6	19	25	30	20	20
Együtt:	34.106	4	1	68	804	877	360	29	27
Besztercebányai kerület:									
Turóc — — — — —	1.123	—	—	6	96	102	8	33	33
Zólyom — — — — —	2.828	5	—	9	138	152	—	24	21
Hont — — — — —	2.633	3	—	7	175	185	13	39	32
Liptó — — — — —	2.258	—	—	11	130	141	—	25	25
Árva — — — — —	2.019	—	—	5	94	99	—	37	37
Gömör-Kishont — — —	4.119	—	—	13	258	271	26	33	33
Együtt:	14.980	8	—	51	891	950	47	32	30
Kassai kerület:									
Szepes — — — — —	3.654	2	—	27	181	210	16	41	41
Sáros — — — — —	3.652	3	—	9	363	375	3	39	37
Abauj, Torna — — —	3.317	1	—	11	263	275	6	42	41
Zemplén — — — — —	6.282	—	—	26	418	444	14	33	33
Együtt:	16.905	6	—	73	1.225	1.304	39	38	37
Munkácsi kerület:									
Ung — — — — —	3.230	—	—	5	200	205	—	18	18
Bereg, Ugoesa — — —	4.999	—	—	9	320	329	2	18	18
Szatmár — — — — —	5.852	3	—	16	245	264	13	26	25
Máramaros — — — — —	9.838	—	—	5	135	140	1	9	9
Együtt:	23.919	3	—	35	900	938	16	16	16
Nagyváradai kerület:									
Szabolcs — — — — —	4.637	—	—	14	133	147	36	24	24
Bihar — — — — —	11.082	1	—	21	448	470	88	31	31
Arad — — — — —	6.013	—	—	15	168	183	22	25	25
Békés, Csanád, Csongrád	8.402	1	—	9	29	39	47	20	19
Hajdú városok — — —	966	—	—	6	—	6	2	29	29
Együtt:	31.100	2	—	65	778	845	195	26	26
Temesvári kerület:									
Temes — — — — —	5.743	1	1	4	180	186	—	39	38
Krassó — — — — —	5.230	—	3	5	223	231	—	36	36
Torontál — — — — —	6.863	—	—	4	111	115	14	22	22
Bács — — — — —	10.286	3	—	8	94	105	43	22	21
Együtt:	28.122	4	4	21	608	637	57	28	27

Ország Kerület Vármegye	Területe □ km	Városok		Mező- városok	Faluk	Együtt	Puszták száma	1 km ² -re lakos		
		sz. kir.	egyéb					általá- ban	városok nélkül	
Pécsi kerület:										
Tolna —————	3.537	—	—	17	89	106	63	38	38	
Baranya —————	5.177	1	—	7	341	349	19	35	34	
Somogy —————	6.675	—	—	18	295	313	148	25	25	
Szerém —————	2.359	—	—	8	91	99	—	35	35	
Verőce —————	4.603	—	3	9	237	249	2	25	25	
Együtt:	22.351	1	3	59	1.053	1.116	232	31	30	
Zágrábi kerület:										
Zala —————	5.995	—	2	23	579	604	35	38	38	
Varasd —————	1.899	1	1	5	139	146	—	48	47	
Zágráb —————	4.582	1	1	4	462	468	—	33	33	
Kőrös —————	1.668	2	—	1	252	255	—	41	40	
Pozsega —————	2.474	1	—	4	253	258	—	27	26	
Szeverin —————	1.670	3	1	4	317	325	—	42	34	
Együtt:	18.288	8	5	41	2.002	2.056	35	37	36	
Mindössze:	227.346	52	16	589	10.797	11.454	1.305	31	30	
Erdély										
Alsó-Fehér —————	4.612	1	—	11	168	180	—	31	30	
Hunyad —————	7.618	—	—	9	423	432	—	22	22	
Szeben —————	4.523	3	—	8	126	137	—	30	27	
Fogarás —————	4.491	1	—	6	163	170	—	26	25	
Háromszék —————	6.518	1	—	6	150	157	—	16	14	
Udvarhely —————	5.948	—	—	3	165	168	—	11	11	
Küküllő —————	2.968	1	—	1	248	250	—	44	42	
Torda —————	9.776	1	—	5	325	331	—	17	17	
Belső-Szolnok —————	4.589	—	—	6	269	275	—	29	29	
Kolozs —————	5.206	1	—	4	205	210	—	24	22	
Közép-Szolnok —————	4.454	—	—	6	299	305	—	33	33	
Együtt:	60.703	9	—	65	2.541	2.615	—	24	23	
Magyarország és Erdély. Határőrvidék. ¹										
Károlyvárosi határ:										
Likai ezred —————	2.605	—	1	1	103	105	—	18	18	
Ottocsáni ezred —————	2.777	—	1	1	82	84	—	18	18	
Oculini ezred —————	2.535	—	—	1	106	107	—	17	17	
Szluini ezred —————	1.450	—	—	—	319	319	—	29	29	
Együtt:	9.367	—	2	3	610	615	—	19	19	
Báni határ:										
I. báni ezred —————	1.390	—	—	1	127	128	—	34	34	
II. báni ezred —————	1.401	—	2	—	144	146	—	32	32	
Együtt:	2.791	—	2	1	271	274	—	33	33	
Varasdi határ:										
Körös-varasdi ezred —	1.626	—	1	1	187	189	—	32	32	
Szentgyörgyi ezred —	2.081	—	1	—	173	174	—	24	24	
Együtt:	3.707	—	2	1	360	363	—	28	28	
Szlavóniai határ:										
Gradiskai ezred —	1.674	—	1	1	141	143	—	30	30	
Bródi ezred —————	1.971	—	1	2	96	99	—	29	29	
Pétersvárad ezred —	3.114	—	3	2	61	66	—	26	26	
Titeli csajkások zászlóalja	908	—	—	—	14	14	—	16	16	
Együtt:	7.667	—	5	5	312	322	—	27	27	
Bánsági határ:										
Német bánsági ezred —	2.385	—	1	—	50	51	—	13	13	
Illyr (szerb) bánsági ezred	1.762	—	1	—	112	114	—			
Román bánsági ezred —	5.873	—	—	1						
Együtt:	10.020	—	2	1	162	165	—	13	13	
Határőrvidék együtt:	33.552	—	13	11	1.715	1.739	—	21	21	
Magyar birodalom:	321.601	61	29	665	15.053	15.808	1.305	29	28	

¹⁾ A Határőrvidék viszonylagos népességet az 1802. évi népszámok alapján számítottuk ki, melyek nyilván valamivel magasabbak, mint a II. József idejébeli népszámok. A viszonylagos népesség itt kimutatott számai e szerint a Határőrvidéken magasabbak, mint aminek azok 1787-ben tényleg lehettek.

Második fejezet.

Lakóhelyek (községek és városok).

A lakóhelyek száma. Magyarország községeinek számáról a régi irodalomban meglehetősen eltérő, részben ellentétes számadatokat találunk. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy a legrégibb időben a községek száma nem volt hitelesen megállapítva, másrészt a községek politikai jellegének gyakori módosulása (faluknak mezővárossá alakulása, mezővárosoknak városokká előlépése, pusztáknak faluvá alakulása) és a megyei határoknak megváltoztatása is okozhatta az akkori írók munkáiban közölt adatok ingadozását. Természetes, hogy a török uralom után a lakosságnak régi, elpusztított lakóhelyére való visszatérése, valamint a nagyfokú betelepítés is nagyban növelte a községek számát. Ennek bizonyítékát találjuk abban, hogy míg az 1715–20. évi országos összeírások szerint az anyaország-

ban (a Temesköz 559 községével együtt) 9.040 volt a községek száma,²¹ Mária Terézia halálakor *Windisch* adatai szerint²² már 9.523-ra rúgott a számuk. Ugyanezen 60 évi időszak folyamán Erdélyben is 2.103-ról 2.251-re emelkedett a községek száma.

II. József népszámlálásai a községek számának pontos megállapítását is szükségessé tették. A végből, hogy ez rendben megtörténhessék, a császár rendeletei előírták — vármegyénként — a községek megszámozását. Minden községet a megfelelő sorszámmal kellett a népszámlálás eredményeit összefoglaló vármegyei összesítésbe felvenni. Az országos főösszesítések szerint az ország községeinek száma Magyarországon és kapcsolt részeiben (Erdély nélkül) a következő volt:

	1784/5	1786	1787
Szabad királyi város — — — — —	} 94	52	52
Egyéb város — — — — —		12	16
Mezőváros — — — — —	548	593	589
Falu — — — — —	10.776	10.764	10.797
Községek összes száma — — — — —	11.418	11.421	11.454
Ezenkívül pusztá (praedium) — — — — —	1.200	1.338	1.305

Az 1787. évben megállapított községek az ország alkotórészei szerint (Erdéllyel

együtt) ekként oszlottak meg:

	Magyarország	Horvát-Szlavonország	Erdély	Mindössze
Szabad királyi város — — — — —	44	8	9	61
Egyéb város — — — — —	10	6	—	16
Mezőváros — — — — —	554	35	65	654
Falu — — — — —	9.046	1.751	2.541	13.338
Összesen: — — — — —	9.654	1.800	2.615	14.069

Amint látható, a községek számában a fentemlített három év alatt nem lényegtelen változások álltak be, négy mezőváros várossá alakult és 45 falu mezővárosi szervezetet vett fel. Erdélyre vonatkozólag csak az 1784–5. évről vannak adataink, így a községek számának növekedését nem állapíthatjuk meg. A Mária Terézia-korabeli adatokhoz képest a József-féle népszámlálásban mutatkozó nagy szaporulat azonban alighanem onnan ered, hogy a korábbi adatok hézagosak voltak, mert alig tehető fel, hogy új községek oly

nagy számmal keletkeztek volna, amennyit a *Windisch*-féle számok és a népszámlálásból eredő számok különbözete mutat.

A II. József alatt összeírt községeknek jelleg és földrajzi fekvés szerinti részletezését a csatolt táblázat nyújtja. Ha az

²¹ *Acsády Ignác*: Magyarország népessége a pragmatica sanctio idejében, Budapest, 1896., a *30—33. lapon.

²² *Windisch*: Geographie des Königreichs Ungarn Pressburg 1780, vármegyénként közli a községek számát.

abban között községekhez még hozzáadjuk a Határőrvidék 1.739 községét, ú. m. 13 várost, 11 mezővárost és 1.715 falut, úgy a Magyar Korona országainak egész területén létezett összes lakóhelyekről a következő adatokat nyerjük:

Szabad királyi város — — — — —	61
Egyéb város — — — — —	29
Mezőváros — — — — —	665
Falu — — — — —	15.053
Lakóhelyek összes száma:	15 808

Ezenkívül Magyarországon és kapcsolt részeiben még 1.305 puszta volt.

A községek nagysága. A községek számán kívül azoknak *nagysága* iránt kell elsősorban érdeklődnünk. A települési viszonyok a 18-ik században nem voltak kevésbé eltérők és jellemzők, mint ma, sőt mivel bennük rejlettek a későbbi fejlődés csirái, azoknak felderítéséhez nagy tudományos érdek fűződik. Az ország különböző részeinek települési viszonyai — részben a török megszállás, ill. a telepítések következményeképpen — nagyon eltérők voltak. A hegyes Felvidéken, a Dunántúl egyes részeiben, de kivált Horvátországban sűrűn akadtak az olyan kis faluk, melyeknek lélekszáma alig volt több 2—300 főnél. Ezzel szemben az Alföld rónáján kevés volt a község, de ezek már akkor is nagyrészt igen népesek voltak. Az egyes vidékek települési jellegének különbözőségét semmi sem világítja meg élesebben, mint ha rámutatunk arra, hogy két egyenlő népszámú vármegye közül (Vas és Temes, amaz 220 ezer, emez 215 ezer lakossal), az egyiknek (Vasnak) lakossága 651 községben oszlott meg, a másiké (Temes) ellenben csak 185 községbe tömörült. Vagy egy másik példa: Nógrádnak 148 ezer lakosa volt, a József császár által egyesített Békés—Csanád—Csongrádnak 146 ezer. A két népszám majdnem teljesen egyező. És mégis Nógrád népe 265 községet telepített be, a hármaskörben pedig mindössze 47 község volt. Mi ennek a következménye? Vas megyében egy községre átlag 338 lélek jutott, Temesben ellenben 1.165. Még nagyobb a különbség a másik két példában. Nógrádnak túlnyomóan kiesi községeiben átlag csak 559 lélek jutott egy falura, Békés—Csanád—Csongrádban ellenben a község átlagos lélekszáma 3.838 volt, sőt a Hajdú-kerületben 4.704. De ez utóbbi községei — bár közigazgatásilag csak mezővárosok vol-

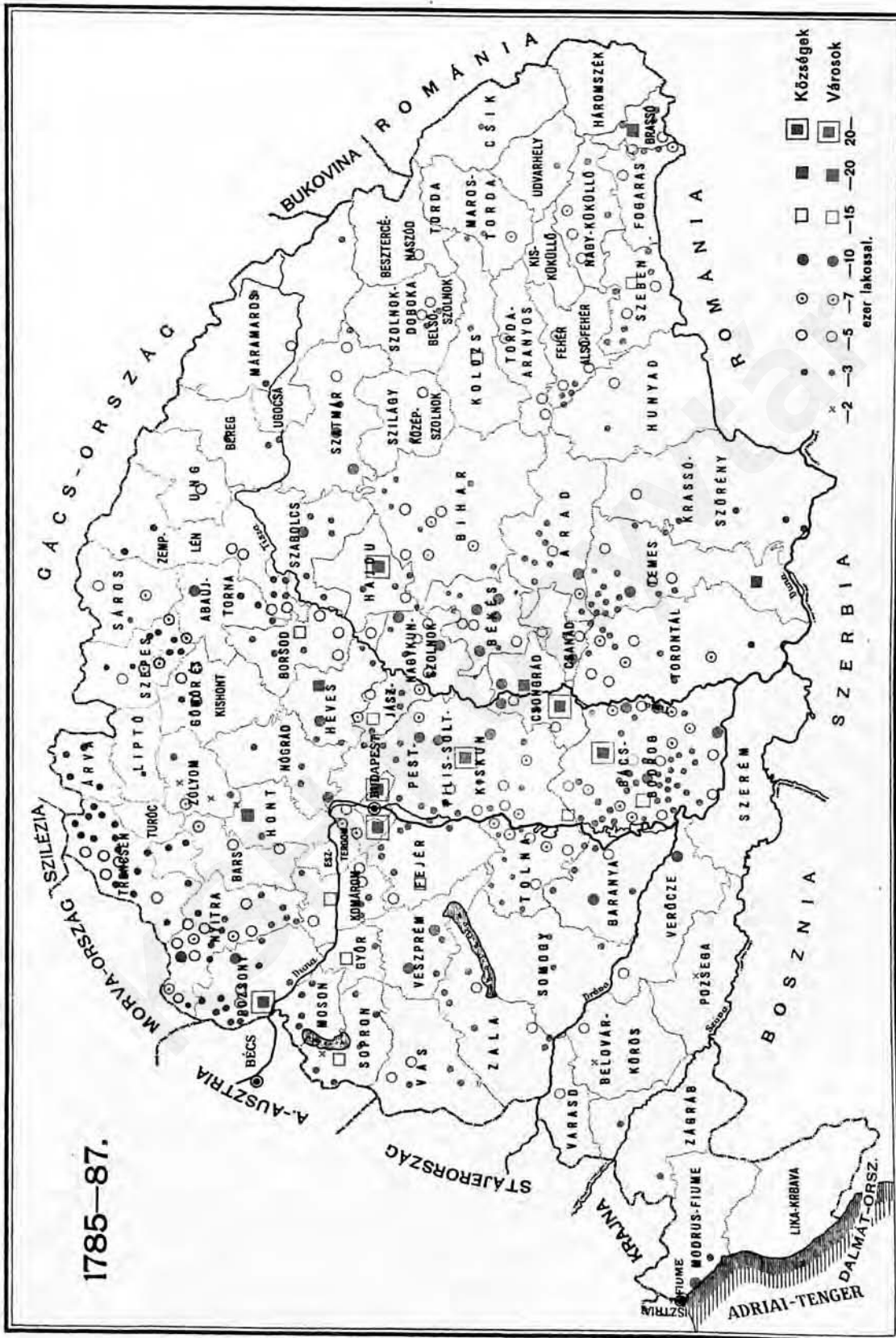
tak — települési szempontból tekintve inkább városi jellegűek voltak s így összehasonlításunkból kihagyandók, amint hogy alábbi fejtegetésünkben a községi átlag kiszámításánál a városokat következetesen figyelmen kívül hagyjuk.

A felsorolt néhány példából látható, mennyire különböztek már a 18-ik században az ország egyes részeiben a községek lélekszám tekintetében. Pedig a felhozott példák nem is a legkirívóbbak. Tény ugyan, hogy az alföldi hármaskör vármegyei községei az egész országban a legnagyobbak voltak; de a felemlített kicsi községeknél még kisebbek is akadtak az országban. Vármegyei átlagban legkisebbek voltak Szeverin megye községei, melyeknek átlagos lélekszáma csak 169 volt, ezután Pozsega és Körös vármegyék községei következnek 248 és 251 főnyi átlagos lakossággal, majd Bereg—Ugocsa és Ung 275 és 283 főnyi átlaggal. Aránylag kicsinyek voltak még a községek Zágráb (318), Vas (338), Sáros (352), Turóc (365), Zólyom (366) és Zala (374) vármegyékben. Horvát-Szlavonországban általában igen kicsinyek voltak a községek, Erdélyben már jóval nagyobbak (csak Hunyadban maradtak átlagosan négyszáz lelken alul), a maximum itt Szeben megyében volt 863 lélekkel, a magyar anyaország községei pedig általában jóval népesebbek voltak. A legmagasabb átlagos népessége a következő vármegyékben volt a községeknek: Bács (1.805), Jász-Kun kerület (3.753), Békés-Csanád-Csongrád (3.838) és Hajdú kerület (4.704). Nyolc vármegyében (Komárom, Esztergom, Pest, Heves, Fejér, Temes, Tolna és Torontál) 1.000 és 1.300 között váltakozott a községek átlagos lélekszáma.

A községek nagyságkategóriái. Tömörülés. Ezek az átlagok a községek különböző fokú *tömörülésének* jelzői. De a tömörülés sablonos értékű átlagánál jóval élesebben világítja meg a népesség igazi tömörülését a *községeknek nagyságkategóriák szerinti megoszlása*, megállapítva a bennök élő egyének száma alapján. A település különböző formáiról, ezeknek jellegéről, helyesebben a népesség felhalmozódásának fokáról csakis a községek nagyságkategóriáinak vizsgálata nyújt helyes képet. Szükséges tehát a községeknek besorolása a népességük száma alapján felállított bizonyos kategóriákba és annak megállapítása, hogy az egyes vármegyék-

1785—87.

Tervezte: Thirring Gusztáv, dr.

(Vázlat.)

M. kir. Térképészeti Intézet. — M. 181.938. L

A községeknek megoszlása nagyságkategóriák szerint 39 vármegyében.

Ország Országgrész Vármegye	Községek száma, melyekben														Községek összes száma
	100	200	300	500	1.000	2.000	3.000	4.000	5.000	10.000	15.000	20.000	25.000	több	
	lélek élt														
Magyarország.															
Duna jobbpartja:															
Sopron	5	20	30	58	89	29	3	—	—	—	—	—	—	—	234
Komárom	—	6	8	11	41	24	5	2	—	—	—	—	—	—	97
Esztergom	—	2	3	9	23	11	—	—	—	—	—	—	—	—	48
Zala	88	135	102	134	119	20	5	1	—	—	—	—	—	—	604
Somogy	16	37	46	87	94	30	3	—	—	—	—	—	—	—	313
Baranya	11	47	79	99	80	27	4	—	1	—	—	—	—	—	348
Duna balpartja:															
Árva	4	7	7	18	36	23	4	—	—	—	—	—	—	—	99
Liptó	36	22	23	22	27	10	1	—	—	—	—	—	—	—	141
Turóc	17	27	14	21	14	9	—	—	—	—	—	—	—	—	102
Trencsén	30	97	81	94	67	25	17	3	2	—	—	—	—	—	416
Nyitra	31	73	72	111	107	34	15	5	3	3	—	—	—	—	454
Duna-Tisza köze:															
Pest	—	2	4	20	67	68	12	4	1	4	—	—	1	—	183
Jász-kun kerület	—	—	—	—	—	5	8	4	3	4	1	—	—	—	25
Csongrád	—	—	—	—	—	4	1	1	—	2	—	1	—	—	9
Tisza jobbpartja:															
Bereg	24	32	32	27	11	2	—	—	—	—	—	—	—	—	128
Sáros	16	87	99	109	55	6	—	—	—	—	—	—	—	—	372
Szepes	12	34	23	44	54	10	3	—	—	2	—	—	—	—	182
Borsod	2	9	15	54	66	22	4	2	1	—	1	—	—	—	176
Gömör	10	31	51	79	51	11	1	2	1	—	—	—	—	—	237
Tisza balpartja:															
Máramaros	—	9	15	31	52	28	4	1	—	—	—	—	—	—	140
Szatmár	2	33	53	74	82	15	1	—	—	1	—	—	—	—	261
Szabolcs	2	10	18	43	50	14	8	—	1	1	—	—	—	—	147
Bihar	1	25	55	137	181	57	6	4	2	1	—	—	—	—	469
Békés	—	—	—	—	2	5	5	2	2	4	—	—	—	—	20
Tisza-Maros köze:															
Torontál	5	4	2	6	33	51	8	3	—	3	—	—	—	—	115
Együtt:	312	749	832	1.288	1.401	540	118	34	17	25	2	1	1	—	5.320
Horvát-Szlavonország.															
Varasd	—	—	13	45	75	12	—	—	—	—	—	—	—	—	145
Kőrös	49	87	46	44	22	5	—	—	—	—	—	—	—	—	253
Szeverin	142	89	36	34	9	2	1	—	—	—	—	—	—	—	313
Együtt:	191	176	95	123	106	19	1	—	—	—	—	—	—	—	711
Erdély.															
Alsó-Fehér	3	9	20	54	63	17	7	1	3	2	—	—	—	—	179
Hunyad	26	80	101	131	74	19	1	—	—	—	—	—	—	—	432
Szeben	3	2	8	20	65	27	4	1	2	2	—	—	—	—	134
Fogarás	12	12	14	22	86	20	2	1	—	—	—	—	—	—	169
Háromszék	14	34	22	33	27	18	5	2	—	1	—	—	—	—	156
Udvarhely	16	37	33	41	31	8	2	—	—	—	—	—	—	—	168
Küküllő	3	23	45	78	86	13	—	1	—	—	—	—	—	—	249
Torda	32	17	34	106	123	14	4	—	—	—	—	—	—	—	330
Belső-Szolnok	4	22	63	82	90	11	1	1	1	—	—	—	—	—	275
Kolozs	2	18	36	74	60	18	—	—	—	1	—	—	—	—	209
Közép-Szolnok	8	30	56	99	95	14	2	1	—	—	—	—	—	—	305
Együtt:	123	284	432	740	800	179	28	8	6	6	—	—	—	—	2.606
Mindössze:	626	1.209	1.359	2.151	2.307	738	147	42	23	31	2	1	1	—	8.637

Ország Országgrész Vármegye	Községek száma, melyekben													Községek összes száma	
	—100	—200	—300	—500	—1,000	—5,000	—3,000	—4,000	—5,000	—10,000	—15,000	—20,000	—25,000		több
	l é l e k é l t														
Szabad kir. városok:															
Magyarországon — —	—	—	—	—	—	4	6	5	4	12	5	2	3	3	44
Horvát-Szlavonorsz.-ban — —	—	—	—	—	—	2	2	1	—	3	—	—	—	—	8
Erdélyben — — —	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	2	1	—	—	9
Együtt:	—	—	—	—	—	6	8	7	7	17	7	3	3	3	61

ben és ezeknek összefoglalásával az egész országban miként oszlanak meg e kategóriák, mennyi a legkisebb, a közép nagyságú és a legnagyobb községek száma és a népességnek mekkora része él az egyes kategóriákban. Ezt a vizsgálatot nem terjeszthetjük ki az ország egész területére, mivel a vármegyék egy részéből — sajnos — nem bírjuk a községi adatokat. Mindössze 39 vármegyét vonhatunk be vizsgálatunk körébe, amelyeknek községeit lakóik száma szerint kategorizálhatjuk. Ezek részére 14 nagyságkategóriát állítottunk fel, a szerint amint a községben száznál kevesebb, vagy egészen 200, 300, 500, 1000, 2000, 3000, 4000, 5000, 10.000, 15.000, 20.000, 25.000 vagy ennél több lakó él. Az önálló városok részére, mivel ezekben az alsó öt kategória nem fordul elő, csak hét kategóriát alkottunk, ú. m. 2000, 5000, 10.000, 15.000, 20.000, 25.000 lakóig és azon felül. Így formán Magyarország, a kapcsolt részek és Erdély 14.069 községe közül 8.698-at (még pedig 61 várost és 8.637 községet) tudtunk nagyságkategóriába beosztani és az így nyert adatokat a mellékelt táblázatban közöljük.

Amidőn ezeket az adatokat közelebből vesszük szemügyre, nem szabad felednünk, hogy nem adják az ország összes községeinek nagyságszerinti megoszlását, hanem csak mintegy 62 százalékukét. Nem nyújtják tehát a tömörülés teljes és kimerítő képét. Mégis, mivel bennök az ország minden része, minden nemzetiségének területe több megyével eléggé, sőt Erdély a maga teljességében képviselve van, ez adatok alapján hazánk másfélszáz év

előtti néptömörülését eléggé jellemezhetjük.

Mindenekelőtt feltűnő a kicsiny községek rendkívül nagy száma. A vizsgálat alá vett 8.637 községnek nem kevesebb mint 9/10-ed részében ezernél kevesebb lakó él s ezek közül 3.194 községnek, vagyis az összes községek 36,9 százalékának háromszáznál kevesebb lakója volt. Nem hiányoztak az egészen apró, alig 20—30 lelket (sőt ennél is kevesebbet) számláló községek sem. Ezek különösen Horvát-Szlavonországban voltak igen gyakoriak (a községeknek több mint negyed-részében itt száznál kevesebb volt a lakó), míg az anyaországban és Erdélyben a községeknek csak 5—6 százaléka tartozott a legalacsonyabb kategóriába. A községeknek zöme, több mint fele, 300—1000 lakót számlált s az ezeknél népesebbek száma alig haladta meg az ezret (11,9%) s közülök csak 35-nek (és a városok beszámításával is csak 68-nak) volt 5.000-nél több lakója. A helyi eltérések — vármegyéről-vármegyére — igen nagyok voltak; a nagy, népes községek különösen az Alföldön (Pest, Csongrád, Békés vármegyében, a Jász-kun kerületben és a Hajdú kerületben) voltak igen számosak.

A részletekbe való behatolás, az egyes vármegyék különleges viszonyainak tárgyalása sok érdekes és jellegzetes adattal világítaná meg az egyes vidékek települését és néptömörülését. E munka keretein belül azonban ily helytörténeti részletek elemzésébe nem bocsátkozhatunk, ezért csak az ország három alkotórésze közötti nagy eltérések bemutatására szorítkozunk a következő összeállításban:

A községek száma:	Magyarország	Erdély	Borvát-Szlavonország
—100 lakossal	312	123	191
—200 „	749	284	176
—300 „	832	432	95
—500 „	1288	740	123
—1000 „	1401	800	106
—2000 „	540	179	19
—3000 „	118	28	1
—4000 „	34	8	—
—5000 „	17	6	—
—10000 „	25	6	—
—15000 „	2	—	—
—20000 „	1	—	—
—25000 „	1	—	—
több „	—	—	—

Százalékos elosztásuk pedig volt:

—300 lakossal	35.6	32.2	65.0
—1000 „	50.6	59.0	32.2
—5000 „	13.3	8.6	2.8
több „	0.5	0.2	—

Az anyaországban és Erdélyben a 300 lakoson aluli községek az összes községeknek mintegy $\frac{1}{4}$ részét tették, Horvát-Szlavóniában a községeknek kétszer akkora tömege tartozott ide. A nagyobb községek sokkalta kisebb arányban fordultak elő a drávántúli részeken, ahol ötezernél több lakost számláló község — a 3 szabad királyi városon kívül — egyetlen egy sem volt.

Kétségtelen, hogy hazánk néptömörülése másfél század előtt merőben eltérő volt a maiétól. A városi életnek az az óriási fellendülése, a nagy népességi központok keletkezése, melyekben a lakosság hatalmas tömegei halmozódtak fel, akkor még ismeretlen volt. Városi agglomerációink kicsinyek voltak, még alföldi községeink között is kevés volt az igazán népes. Amikor már Ausztriában is százezres városok voltak, hazánk legnépesebb városa (Debrecen) még harmincezer lakost sem számlált s azoknak is egy része nem a városban magában, hanem pusztákon szétszórva élt. Nemesak a nagyvárosok teljes hiánya,

de a közép nagyságú (1—5.000 lakosú) községek feltűnő csekély aránya is jellemző sajátosága a 18. századbeli néptömörülésnek s hazánk akkori egész demográfiájára rányomja a kezdetleges gazdasági helyzet bélyegét.

Érdekes volna a néptömörülés útját a 18. századi primitív állapotától kezdve napjainkig követni s kimutatni, hogy a gazdasági fellendüléssel kapcsolatban, az iparosodás és a városba való tödulás haladtával miként gyérültek meg (nemcsak viszonylag, de abszolút számban is) a legkisebb, törpe települések s mint nyomultak előtérbe a nagyobb népességi gócek és kristályosodási pontok. Erre a nagy számításokat igénylő munkára csak a statisztikai hivatal vállalkozhatik. Így e helyen csak arra szorítkozunk, hogy az 1785. évi állapotot a száz évvel későbbi (1880. évi) tömörüléssel vessük össze. Az alábbi felsorolás élénken világítja meg a száz év alatt bekövetkezett változásokat. A törpe kisközségek majdnem kivesztek, a 2—300 lelket számláló községek aránya felénnyire, kétharmadára szállt alá. A 300—1.000 lakosú községek, melyek másfél század előtt a községállomány felét tették, 1880-ban is közel ugyanakkora arányban találtattak. De a népesebb községek aránya a száz év alatt megduplázódott, megháromszorozódott. A községek nagyságkategóriáinak alakulása ezt élesen kidomborítja. Volt ugyanis száz község közül:

száznál kevesebb		1787-ben Magyarország, Erdély és Horvátország	1880-ban Magyarország és Erdély
		és Erdély	
—200	lakossal	7.2	2.0
—300		13.9	7.7
—500		15.7	10.6
—1000		24.8	21.4
—2000	bíró	26.5	30.8
—3000		8.5	17.9
—5000		1.8	4.7
—10000		0.9	2.9
ennél több	község	0.5	1.3
		0.2	0.7

A népsűrűség. (Viszonylagos népesség.)

A népesség tömörülése után még a *népsűrűségről* vagyis a *viszonylagos népességről* kell szólanunk. Ez alatt a népességnek a területhez való viszonyát értjük, amit annak megállapításával fejezünk ki, hogy egy bizonyos területegységre, p. o. egy négyzetmérföldre vagy egy négyzetkilométerre hány lélek esik. Az alábbiakban a népsűrűséget négyzetkilométerre vonatkoztatva közöljük.

A legrégebb pozitív adatok, melyekből Magyarország egyes részeinek népsűrűségére következtetni lehet, 1720-ból valók és azok — *Acsády* feldolgozása szerint — vajmi gyér népsűrűségről tanúskodnak. Ez adatok szerint ugyanis az átlagos népsűrűség — 1 négyzetkm-re számítva, — Magyarországon 8.5, Erdélyben 13.3 volt. Az akkori népesség elhelyeződése a török uralom pusztításának egyenes következménye volt. Az egész Alföldön, valamint a Dunántúl keleti és déli részében a Balaton vonaláig, amely egész vidék a török uralmat nyögte volt, rendkívül gyér volt a lakosság, egy négyzetkm-re öt lélek sem jutott. De nem volt népesebb, Sáros vármegyét kivéve, az ország északkeleti része sem. Ellenben jóval sűrűbben lakott a népesség a török uralomtól mentesen maradt részekén: az ország nyugati határszélén Vas vármegyétől Nyitraig és Hontig, valamint Erdélyben, különösen ennek középső és déli részében. Amott Pozsony, Nyitra, Hont, Győr, Sopron és Vas vármegyében a viszonylagos népesség meghaladta a huszat és maximumát Sopron vármegyében érte el 26 lélekkel négyzetkilométerenként. Erdély említett részében hasonló volt a népsűrűség, de Szeben székben 29 és Szerdahely székben 31 lélekkel még meg is haladta a dunántúli megyék viszonylagos népességét s ezek voltak az egész országban a legsűrűbben lakott vidékek. Kétségtelenül felette ritka volt tehát az átlagos népsűrűség, hiszen *maximális* értékei alig haladták meg a 19-ik század végén észlelt *leggyéresebb* viszonylagos népességet (Máramarosban, Beszterce-Naszód vagy Csík vármegyében).

Hogyan változtak a népsűrűség rész-

letei Rákóczi korától II. József uralkodásáig? A változás meglepő, mondhatnók óriási volt; a 18-ik század, amint alább részletesen ki fogjuk fejteni, az ország újrabeépítésének korszaka volt s ennek eredményeként a népsűrűség II. József idejében teljesen más és sokkal nagyobb volt, mint hat-hét évtizeddel korábban.

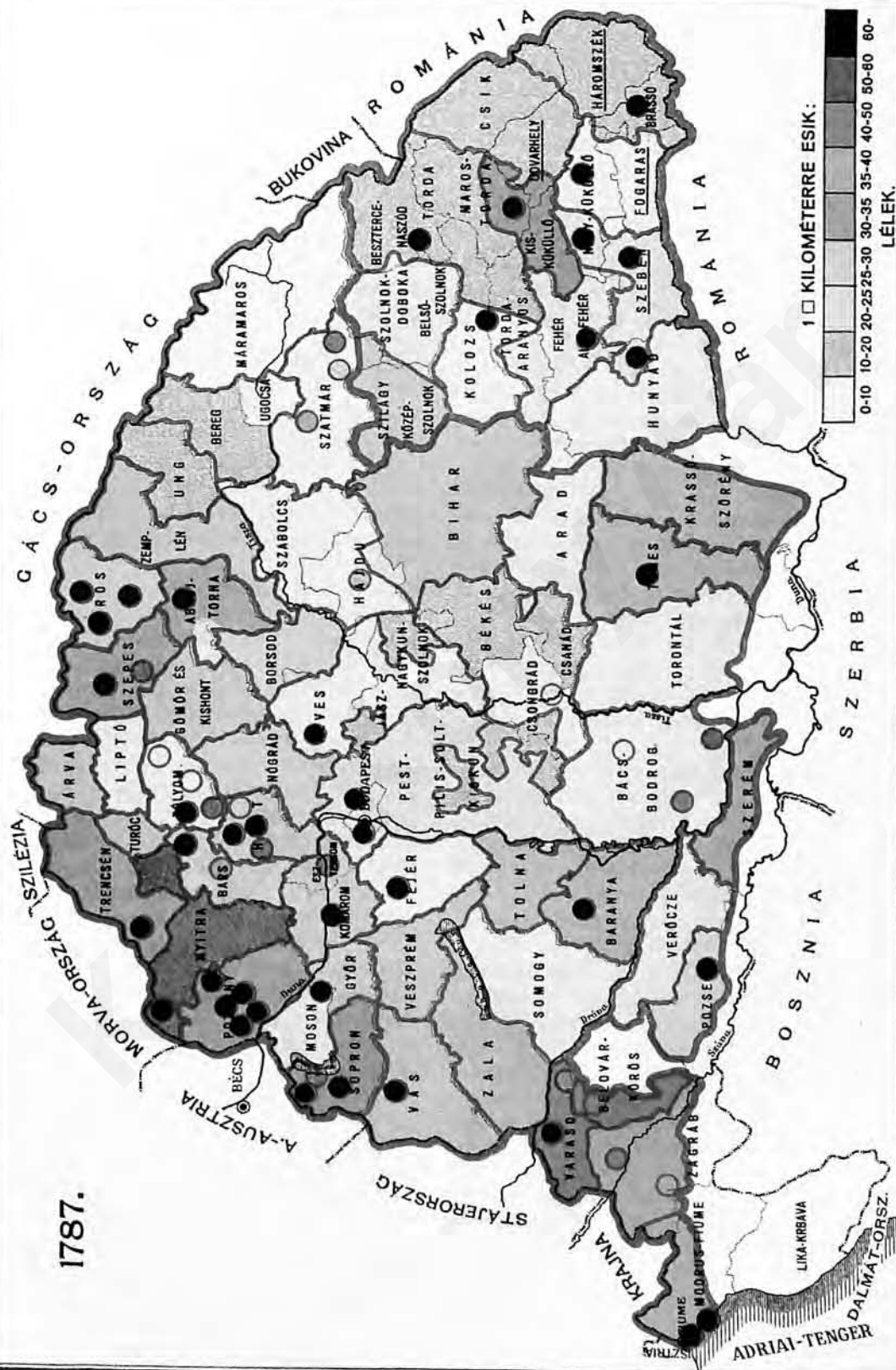
Összehasonlításunknak a korábbi viszonyokkal az anyaországra vonatkozólag nincs nagyobb akadálya, Erdély népsűrűségét azonban, mivel II. József ott a régi vármegyei beosztást megszüntette, csak nehezen tudjuk az 1720. évi állapottal összehasonlítani. A II. József-féle adatok alapján megállapított népsűrűség mindenestre pontosabb és megbízhatóbb a régebbi adatoknál, mivel eredményei nem épültek fel csak becslésen, hanem pozitív számláláson alapultak. De a népsűrűséget az 1785–87. évi népszámadatokra vonatkoztatva nem számíthatjuk ki a Szent István-Korona összes országaira, mivel II. József népszámlálásait a katonai határőrvidéken nem hajtották végre s így ez utóbbira vonatkozólag csak azon — talán kevésbé megbízható — népességi számokra vagyunk utalva, melyeket *Demian* közöl munkáiban,²³ amely adatok azonban 1802-ből, tehát közel két évtizeddel későbbi időből valók, mint a József-féle népszámlálás adatai.

Hogy a népszámlálás adataiból az ország különböző részeinek viszonylagos népességéről szabatos képet nyerjünk, a népsűrűség számításánál mindig kihasítottuk az önálló (szabad királyi) városokat, melyekben a lakosság felhalmozódását oly tényezők okozták, melyek nem hozhatók közvetlen kapcsolatba a terület nagyságá-

²³ *Demian J. A.*: Statistische Darstellung des Königreichs Ungern und der dazu gehörigen Länder. Wien 1806, az I. kötet a szlavóniai, a II-ik a horvát határőrvidék adatait közli. Ugyancsak az I. kötet közli a bánsági határőrvidék és a Csajkások kerületének népszámlálását. A főadatok a következők: szlavóniai határőrvidék 189.018, horvát határőrvidék 376.180, bánsági határőrvidék 129.216, Csajkások kerülete 14.939, összesen 709.353.

NÉPSŰRŰSÉG.

1787.

val; ezért a városok viszonylagos népességét külön vesszük szemügyre.

A József-féle népszámlálás eredményei szerint egy négyzetkilométerre jutott lélek:

Magyarországon	— — — — —	31
Erdélyben	— — — — —	24
Horvátországban	— — — — —	39
Szlavóniában	— — — — —	26
a Határőrvidéken (1802-ben)	— — — — —	21
a szent korona országainak átlagában	— — — — —	29

A Magyar Birodalom alkotórészei közül tehát Horvátország volt a legsűrűbben lakott s ez oly jelenség, mely később is, egészen 1870-ig, fennmaradt, de utóbb Magyarország népességének erős gyarapodása következtében mindinkább háttérbe szorult. Magában az anyaországban a viszonylagos népesség 1787-ben 31 volt négyzetkilométerenként, tehát jóval több, mint Erdélyben, de Szlavóniáé és a Határőrvidéké is erősen elmaradt Magyarország mögött.

Áttérve a népsűrűség alakulására a vármegyéken belül, lényeges eltéréseket észlelünk a II. József-korabeli viszonyokban a mai állapothoz képest. Az a nagy tömörülés, erős népsűrűség, melyet napjainkban a főváros környékén és az Alföld egyes részein (Békés, Csanád, Bács-Bodrog) találunk, a 18. század végén teljesen hiányzott, e részek viszonylagos népessége akkor igen alacsony volt (Bács 21, Békés 19). Ellenben már akkor is megvolt az ország nyugati határszélének sűrű népessége, kezdve Trencséntől, Nyitrán és Pozsonyon át (megszakítva a ritkább népességű Mosontól), Sopron, Vas és (némi csökkenéssel) Zala megyéken keresztül Varasd és Körös horvátországi megyékig. A nyugati határszélnek ez a jellegzetes erős népsűrűsége, mely évszázadok óta jellemző tényezője volt, Nyitra vármegyében érte el maximumát 51 lélekkel négyzetkm-ként, mihez Trencsén 47 és Pozsony 45 lélekkel csatlakozott. A Dunán túl Sopron mutatta a legmagasabb sűrűséget (46), mely lassanként csökkent Vas (40) és Zala (38) vármegyéken keresztül, de a kis Varasdban ismét 47-re szökkent fel s Körösben is még 40-es arányt ért el. A népességnek ez az erős összesűrűsödése, mely még élesebben jutna kifejezésre, ha azt végig járásokonként tudnók kimutatni (p. o. Sopron vármegye kismartoni járásában

53, nagymartoni járásában 70 lélek esett egy négyzetkm-re, ugyanott 1910-ben 77 és 125), az ország belseje felé gyorsan csökkent, Veszprémbe még 36 jutott egy négyzetkm-re, de Somogyban már csak 25, Fejérben 24 és Pest vármegyében sem volt magasabb 26-nál. Az Alföld általában ritkább népességű volt, dúsán termő aranykalászos rónái a Jász-kun területben 20, Békés-Csongrádban 19, Szabolcsban 24, Szatmárban 25, Bácsban 21, Torontálban 22 léleknél nagyobb viszonylagos népességet nem tápláltak.

Annál meglepőbb, hogy a hegyes, zord Felvidék nyugati részében aránylag sűrű volt a népesség. E részek nyilván annak köszönhették sűrűbb népességüket, hogy a török pusztítástól megkíméltettek s zavartalanabban tudtak fejlődni és szaporodni. Az ország legészakibb részében, Árvában 37, Turócsban 33, Sárosban 37, Zemplénben 33 lélek élt egy négyzetkilométeren, sőt Szepesben és Abaúj-Tornában 41-ig dagadt meg az arány, oly erős tömörülést idézve elő, mely a vármegyék természeti viszonyaihoz arányítva igen magas volt és az akkori primitív gazdálkodási mód mellett közel állott már a túlnépeseedéshez. Zempléntől kezdve kelet felé azután hirtelen gyérült a lakosság; Ungban és Bereg-Ugocsában már 18-ra szállt alá a népsűrűség, de mélypontját Máramaros tüntette fel, ahol már csak 9 lélek lakott egy négyzetkilométeren.

Ez a gyér népességű terület Erdélybe is áthúzódott, de a II. József által életbe léptetett új megyerendszer éppen a leggyérebben lakott vidékeket (Beszterce, Naszód, Csík) hozzácsatolta a jóval sűrűbben népesített Torda, illetve Udvarhely megyékhez, úgy hogy ezeknek ritka lakossága a vármegyei átlagban nem juthatott kifejezésre. Az erdélyi új megyebeosztás szerint Udvarhely volt a leggyérebben lakott megye (11 lélekkel), de ez az alacsony lélekszám voltaképpen a hozzácsatolt, gyér népességű Csíkszék rovására írandó. Gyéren lakott vármegyék voltak még Háromszék (14) és Torda (17). Az ország belseje felé erősen sűrűsödött a népesség; Közép-Szolnokban már 33-as arányt észleltek és Küküllő vármegye 42 főnyi átlaggal a legsűrűbben lakott vármegyék közé sorakozott.

Horvátországnak aránylag magas népsűrűségét már fentebb említettük. Varasd és Körös magasan kiemelkedő

arányszáma mellett Zágráb vármegye (33) és Szeverin (34) még mindig tekintélyes sűrűséggel dicsekedhettek, sőt a szlavóniai Szerém vármegye még ezeknél is sűrűbb lakosságú volt. Verőce és Pozsega vármegyék már átmenetet képeztek a kevésbé népesített Határőrvidék felé, melynek azonban voltak egyes részei (mint a két báni ezred és a körös-varasdi ezred területe), melyeken a viszonylagos népesség a 30-at is meghaladta. Itt nyilván a katonai igazgatás igyekezett a népszámot, nagyobb számú katonaság összpontosítása által, de polgári elemeknek odatelepítése által is növelni, hogy a Birodalom biztonságát Törökország felé fokozza. A későbbben telepített bánági határ azonban, csak 13 főnyi viszonylagos népességével, Máramaros után a Magyar Birodalomnak leggyéribben lakott része volt.

Hogy némi fogalmat nyujtsunk arról, mennyiben különbözött a 18. századbeli népsűrűség annak mai magasságától, az alábbiakban úgy az országos átlagot, mint néhány jellemző vármegye viszonylagos népességét közöljük 1787-ből és 1910-ből. A közölt adatok magukban ékezen szólnak a 123 év alatt beállott változásokról s ezért bővebb értelmezésüktől eltekintünk.

	Viszonylagos népesség	
	1787	1910
Magyar Birodalom	29	64
Magyarország	31	65
Horvát-Szlavonország	39-28	62
Nyitra vármegye	51	83
Pozsony „	45	72
Árva „	37	39
Szepes „	41	47
Sáros „	37	48
Máramaros „	9	37
Nógrád „	36	64
Hont „	32	46
Liptó „	25	39
Zólyom „	21	51
Sopron „	46	80
Vas „	40	80
Fejér „	24	53
Pest „	26	85
Csongrád „	19	73
Csanád „		85
Békés „		81
Bács „	21	72
Temes „	38	56
Torontál „	22	60
Zala „	38	78
Varasd „	47	122
Pozsega „	26	53

Mint említettük, a vármegyék népsűrűségének kiszámításánál az önálló városokat figyelmen kívül hagytuk. Ezekben a területekhez mérten nagyobb néptömegek halmozódtak fel, de az agglomeráció szabatos kifejezése alig lehetséges, egyrészt mert oly városok esetében, melyeknek igen nagy kiterjedésű határuk volt, a viszonylagos népesség aránylag csekélynek mutatkozik, (p. o. Debrecen esetében, melynek népsűrűsége 31, tehát semmivel sem volt magasabb, mint Bihar megye viszonylagos népessége), másrészt mivel igen kicsi külterület mellett a népsűrűség rendkívül magas számot eredményez. A fennálló nagy különbségek jellemzésére ide iktatjuk a legmagasabb és legalacsonyabb népsűrűséget mutató városokat.

Legmagasabb népsűrűségű városok	
Besztercebánya	401
Buda	390
Pozsony	380
Komárom	380
Fiume	300
Eger	276
Pest	270
Nagyszombat	251
Győr	240
Selmecbánya	215
Trencsén	190
Marosvásárhely	174
Eperjes	161
Bazin	151

Legalacsonyabb népsűrűségű városok	
Nagybánya	19
Szabadka	21
Libetbánya	21
Breznóbánya	24
Szeged	27
Debrecen	31
Korpona	32
Győr	34
Károlyváros	34
Kőszeg	36
Zombor	43
Zágráb	44
Kőrös	47
Újbánya	49

Habár a városok népsűrűségi száma általánosságban a felhalmozódás mértékét jelzi s így magasabb szám nagyobb néphalmozódást jelent, mégis vannak esetek, amidőn ez a szám megtévesztő eredményt is adhat. Abból p. o., hogy Debrecen és Szabadka a vármegyéjével teljesen azonos viszonylagos népességet mutat, nem szabad azoknak alacsonyabb városiasá-

gára következtetni. Még helytelenebbül járnánk el, ha abból a tényből, hogy Nagybánya viszonylagos népessége kisebb mint Szatmár megyéé, akarnánk a városra nézve súlyos következtetéseket vonni. Itt egyszerűen szélsőségesen kicsi vagy nagy városi határokról van szó, melyek külső körülmények folytán alakultak ki ekként, a nélkül, hogy e körülmények a város benépesedésére vagy fejlődésére jelentékenyebb hatással lehettek

volna vagy lehetnének a jövőben. Igen kicsi községi terület mellett a szaporodó lakosság a népességnek sűrű felhalmozódását s nagy zsúfoltságot idézhet elő, de ugyanaz lehetséges akkor is, ha valamely városnak óriási, de letelepedésre alkalmatlan (p. o. igen hegyes, sziklás) határa van, mely a kiszámított sűrűségi számot természetesen erősen csökkentti, ami mellett azonban a lakosság tényleg igen sűrűn lakhatik.

Negyedik fejezet.

A házállomány.

A II. József-féle népszámlálásban a házak összeírására külön felvételi ív nem szerepelt; az *Egy Háza és Familiára tartozó különös Tábla* voltaképen a családok (helyesebben háztartások) összeírására szolgált s minden házban annyi ily ívet kellett kitölteni, ahány család (háztartás) a házban volt. Ezek az ívek házankint nem egyesítettettek; az ívek folytatódólagos számozást nyertek s megoldásukkor különös gondot kellett a számlálóbiztosnak arra fordítani, hogy a házak számának megállapítása céljából az *egy* házhoz tartozó íveket megfelelően vegye számba.

A házak száma volt 1787-ben:

Magyarországon	989 549
Erdélyben	255.124
Horvát-Szlavonországban	82.933
Összesen:	1,27.606

A népszámlálás anyagából a házakra vonatkozólag nem lehet más adatot megállapítani, mint a házban foglalt lakások és a házban élő egyének számát. Az első szempont a *házak nagyságát*, a másik azoknak *lakottságát* világítja meg.

A ház nagyságának megállapítása azon adatok alapján történhetik, melyeket a népszámlálás összesítői a *családok* számáról közölnek. A népszámlálás utasításai és a felvételi nyomtatványok helytelenül használják a *család* szót; az utasítás azt követeli, hogy család alatt mindazon egyéneket kell érteni, kik a családfővel együtt közös élelmezésben részesül-

nek, tehát a család körében élő idegeneket (mint vendégek, cselédek, nevelőszemélyzet stb.) is. Voltaképen tehát nem a család, hanem a *háztartás* összeírása történt, amit az is igazol, hogy az összeírók számos esetben ugyanazon „család”-on belül több nős férfit is vettek számba, tehát *több család* élt együtt egy közös *háztartásban*. Mivel az összeírás lakásról-lakásra haladva történt, a háztartás fogalma (az üresen állott lakásoktól eltekintve) teljesen fedte a lakás fogalmát és így a népszámlálási utasításban említett család helyett itt mindenütt *lakásról* fogunk beszélni.

A népszámlálás összesítői nem adnak lehetőséget arra, hogy a házaknak lakásaik száma szerinti megoszlását az egész országra vagy akárcsak egyes vármegyékre vonatkozólag szemügyre vegyük; ez csak arra a csekélyszámú városra nézve lehetséges, melynek lakásonkénti összesítései (a „Minden Házak és Familiákat egyben foglaló Tábla” ívei) fennmaradtak. Az ország egész területére vonatkozólag tehát arra kell szorítkoznunk, hogy a házak összes számát a lakások összes számával állítsuk szembe, és így megállapítsuk a *háznak átlagos lakásszámát*. A házak nagyságára ez az arány is világot vet, de természetesen — mint minden átlagszám — a szélsőségek teljes kikapcsolása folytán erősen letompítva és elhalványítva. Az egész országra számítva, a házak átlagos lakásszáma 1.22 volt, a magyar anyaországban 1.26, Erdélyben 1.13, Horvátországban ellenben csak 0.98,

amit csak úgy lehet megérteni, ha feltesz-
szük, hogy ott nagyobb számmal voltak
lakatlan házak, melyeket a házak közt
összeírtak, de lakásaik nem voltak a felvé-
tel tárgyai. (A lakásközösség is gyakoribb
lehetett.)

Az abszolút számok ekként alakultak:

	Házak száma	Lakások száma	1 házra jutott lakás
Magyarország	989.549	1.251.042	1.26
Erdély	255.124	289.123	1.13
Horvát-Szlavonország	82.933	80.996	0.98
Összesen:	1.327.606	1.621.161	1.22

Az ország különböző vidékein lénye-
ges eltérések mutatkoztak a házak nagy-
sága tekintetében. A legnagyobb házakat
a nyugati határszélen találjuk: Pozsony,
Nyitra, Moson, Sopron vármegyékben,
melyekhez még Győr-Komárom, és Vesz-
prém csatlakoztak, ahol átlag 1.40–1.55 la-
kás jutott egy házra; a Felvidéken Sze-
pes és Zólyom tűnik ki házai nagyobb
váltával, az Alföldön már jóval kisebb
az átlagos ház, mely a Királyhágón túl
1.18-al éri el maximumát, de a legtöbb
vármegyében alig emelkedik 1.10 fölé.

A vármegyéknek ezen képétől lénye-
gesen elüt a városoké. Itt sokkal több a
nagyobb ház és mivel ebben a városiaság
nagyobb vagy kisebb foka jut kifejezésre,
ez a szempont nagyon jellemző a városok
18. századbeli városképére nézve. Ebből
a szempontból a legvárosiasabb jellege
Pozsony városának volt, ahol egy házra
átlag 4.86 lakás jutott; közvetlenül mel-
léje sorakozik Sopron 3.74 lakással egy
házra, és a kis Ruszt 3.01-el. Háromnál
több lakás egybeült sehol sem jutott egy
házra. Selmechánya még 2.68-as aránnyal
szerepel, de már Pesten csak 2.49 Budán
és Székesfehérvárt 2.02 az arány, a többi
városok már 2-ön alul maradnak; közülök
például szolgáljanak a következők: Kő-
szeg 1.92, Győr 1.85, Komárom 1.96, Te-
mesvár 1.74, Eperjes 1.64, Kassa 1.65 la-
kással egy házra. Az erdélyi nagyobb vá-
rosok közül Nagyszeben 1.98, Kolozsvár
1.44, Brassó 1.40 lakással bírt házanként.
Az Alföldön Debrecen még 1.56, de már
Szeged csak 1.11, Szabadka 1.02 és az al-
földi városok nagy részében alig van ház
egynél több lakással.

E példákban élénken domborodik ki

a városok közötti nagy különbség, építé-
szeti tekintetben. Miként a vármegyék
közül a nyugati határszélen találtuk a na-
gyobb házépítésre irányuló hajlamot, úgy
a városi jelleg is a nyugaton és a Felvi-
dék néhány régibb városában a legfejlet-
tebb. Amott még a kis Ruszt, Kismarton
és Kőszeg is magán hordta a városi jel-
leget, még az erdélyi és felvidéki nagyobb
városoknál is pregnansabban. Régi, évszáz-
ados kultúra jut itt kifejezésre a váro-
sok építésmódjában, a házak szerkezeté-
ben.

És hasonlóak a viszonyok a házak la-
kottsága tekintetében is. Itt is ugyanazok
a városok járnak elől, melyeket a házak
nagysága tekintetében elsőként említet-
tünk. Pozsonyban 19.32 és Sopronban
15.37 lélek jut átlag egy házra, de a hoz-
zájuk legközelebb álló városokban, mint
Pesten, a kis Ruszton, Selmechányán,
Körmöcbányán, Besztercebányán és Szent-
györgyön már csak 10–11 lélek a ház át-
lagos lakottsága. És következnek a többi
városok majdnem ugyanazon sorrendben,
mint a fentebbi felsorolásban: Buda 9.61,
Komárom 8.40, Kőszeg 8.52, Kassa 8.05,
Győr 7.95, Székesfehérvár 7.93, Eperjes
7.80, Temesvár 7.52, Debrecen 7.34, Eger
6.16, Pécs 5.94, Szabadka 5.68, Szeged
5.32, Erdélyben Nagyszeben 8.13, Maros-
vásárhely 6.22, Brassó 6.02, Kolozsvár
5.94 lélekkel egy házra. Ezeknek nagy ré-
sze a házak lakottsága tekintetében már
alig különbözik a vidék építkezési jellegé-
től; az alföldi vármegyék nagy részében
és Erdélyben 5 és 6 körül ingadozott a la-
kosság száma, az északi és nyugati vár-
megyékben ennél magasabb, 7 körül van,
de nyolcra csak Zólyomban és Liptóban
emelkedik, sőt Horvátország két megyéjé-
ben, Zágrábban és Pozsegában a tízet is
eléri s Kőrösben is 9.62-re rúg. Ez utóbbi
magas átlag magyarázatára * nincs le-
hetőségünk. Mivel ugyanott a lakások szá-
ma kisebb mint a házaké, részben felvételi
hibára vezethetjük vissza e feltűnő ada-
tokat.

Az országos átlagok voltak: az ország
főátlagában 6.45, az anyaországban 6.74,
Erdélyben 5.66 és Horvátországban 7.82.

* Házközösség.

Háztartások és családok.

Amint már említettük, a népszámlálásnak azon adatai, melyek a *családok* rovatában mutattattak ki, voltaképen a *háztartások* számát adják. Háztartás és család, mint tudjuk, nem azonos fogalmak, így a József-féle népszámlálások a családok számának megállapítására nem nyújtanak elegendő támpontot. A háztartások száma, mely a családokénál kétségtől valóval alacsonyabb, a következő volt:

	a háztartások száma	egy háztartás átlagos lélekszáma
Magyarországon	1,251.042	5.17
Erdélyben	289.123	4.99
Horvát-Szlavonországon	80.996	8.01
Összesen:	1,621.161	5.28

A háztartások számának a lélekszámmal való összevetése a *háztartás átlagos lélekszámát* adja. Ez az ország főátlagában 5.28, az anyaországban 5.17, Erdélyben csak 4.99, ellenben Horvátországban 8.01-et tett ki.

A különbségek feltűnően nagyok nemcsak az országos átlagokban, de az egyes vármegyék és városok között is.

Ha először a *vármegyéket*, azaz a vidéki lakosságot vesszük szemügyre, úgy az anyaországban 4.7 és 5.7 között ingadozó átlagszámokat nyerünk, melyeket csak két vármegye (Torontál és Liptó) halad meg, ahol egy háztartásra 5.9, illetve 6.1 lélek jutott. Erdély vármegyéiben a háztartás átlagos lélekszáma csak 5.5-ig ment fel, ellenben Horvátországban teljesen eltérők voltak a viszonyok. Itt nem volt vármegye, melyben 6-nál kevesebb tagú lett volna a háztartás; viszont két megyében 7-re emelkedett, sőt háromban (Zágráb, Körös és Pozsega) a tízet is meghaladta tagjainak átlagos száma. Hogy mi ennek az oka, azt a népszámlálásból csak akkor lehet megállapítani, ha a családi állapottal hozzuk a kérdést kapcsolatba. Az a feltevés, hogy a háztartásban több család élt együtt, nagyon helytálló, de a háztartásra vonatkozó adatokban nem nyer teljes bizonyítékot, mivel a nők férfiak számának aránya nem nagyobb, mint az ország egyéb részeiben. Nines ok és alap annak feltevésére, hogy

a családokban nagyobb számmal élt volna cselédség vagy más idegen elem, mint egyebütt. A nagyobb gyermeklétszámban is csak részben kereshetjük a jelenség okát s ezt a „sarjadék” neve alatt kitüntetett 1–17 éves fiúgyermek aránya — bár nem általánosságban — némileg igazolja is, a nélkül azonban, hogy az ott mutatózó fiútöbblet egymagában elegendő volna a háztartás feltűnően magas lélekszámának magyarázatára. Végül sorban mégis a gyakoribb házközösségben lehet a leginkább e jelenség magyarázatát keresni.

A *városi* háztartásokban átlag jóval kevesebb egyén élt, mint a vidéken, holott azt lehetne hinni, hogy itt a nagyobb számú házi cselédség, az iparosoknál segédkező bennlakó inasok, a vagyonosabb és előkelőbb úri családokban alkalmazott nevelői és egyéb személyzet a háztartás átlagos lélekszámát növelni fogja. Ennek azonban nyomát sem leljük. Azt kell tehát feltennünk, hogy a család felnőtt gyermekeinek önállósulásukkal járó korábbi elköltözése és így a családközösségnek ritkább előfordulása idézte elő ezt a jelenséget, míg ezzel szemben a falun a felnőtt és már családot alapított gyermekek is szüleikkel együtt, közös lakásban maradtak s így igen gyakori az eset, hogy ugyanegy háztartásban 2–3, sőt 4 nő férfi is élt, családtagjaival együtt. Míg a vidéken a háztartás átlagos lélekszáma, mint láttuk, 4.7 és 5.7 között (kivételesen 6.1-ig emelkedve) ingadozott, a városok zömében nem sokkal emelkedik 4.5 fölé (minimuma 3.7–3.9 négy városban) s a 62 város közül csak kilencben haladja meg a vidéki minimumot s ezek közül csak Szabadka és Zombor mutat 5.6, illetve 6.0 főnyi átlagot, mihez a Hajdú városok csatlakoznak 5 lélekkel háztartásonként.

Arra a kérdésre, hogy a háztartásokban honos közismert *családközösség* mellett maguknak a családoknak mi volt a száma, a népszámlálás adatai csak részben adnak választ. Sok helyütt ugyanis a házas férfiak száma kisebb, mint a lé-

tező háztartások száma, ami természetes magyarázatát találja abban, hogy a háztartások tekintélyes részében nem volt nős férfi, hanem özvegy férfi vagy nő volt a családfő, avagy a nős családfő távol volt (p. o. Pozsony vármegyében

38.934 háztartásban csak 36.767 nős férfi találtatott). Ily esetek fennállása mellett a tényleg összeírt nős férfiak száma sem adhatja a fennálló családok számát. Erre való figyelemmel kell szemügyre venni az alábbi adatokat, melyek szerint

	a háztartások száma volt	a nős férfiak száma volt	a nős férfiak többlete szám szer.	%-ban
Magyarországon — — — — —	1,251.042	1,291.797	40.755	3.3
Erdélyben — — — — —	289.123	294.102	4.979	1.7
Horvátországban — — — — —	80.996	131.633	50.637	62.5
Összesen: — — — — —	1,621.161	1,717.532	96.371	5.9

A különbségek az ország egyes részei közt oly óriásiak, hogy felmerülhet a gyanú, nem csúsztak-e be a felvételbe oly felfogásbeli hibák, melyek az adatok hitelenségét megingathatják? Ez a gyanú alig állhat meg, mivel úgy a háztartások számának megállapítása körül (mely lényegileg a lakásoknak alig elhibázható felvételével járt együtt), mint a házasságok férfiak összeírása körül nem merülhettek fel kétségek; így tehát nem tehető fel, hogy ezen a réven álltak volna elő ily szembetűnő eltérések. Mivel az anyaország és Erdély egymáshoz közeljáró eredményeket adott, Horvátország elütő számaránya csakis a társadalmi és családi viszonyoknak a magyar viszonyoktól való lényegbeli eltéréséből, a háztartásoknak másnemű összetételéből magyarázható ki.

A horvát-szlavon vármegyék valamennyiében, kivétel nélkül, jóval nagyobb volt a nős férfiak száma, mint a háztartásoké. Ez a többlet legnagyobb volt Zágráb vármegyében, kereken 18.000 fő, ahol éppen úgy, mint Körös és Pozsega megyékben a nős férfiak száma több mint kétszerese volt a háztartásoknak. Horvát-Szlavonország egész területén (a városoktól eltekintve) 74.000 háztartásban 126.000 házasságos férfit írtak össze; ebből a fent említett három vármegyére kereken 27.000 háztartás jut 58.000 házasságban élő férfival. A családközösséget itt látjuk leg erősebben kifejlődve: ugyanabban a lakásban több család élt együtt, ezért bennük — mint fentebb említettük — a gyermekek száma is nagyobb, mint egyebütt. De kiviláglik adatainkból az is, hogy a családközösség a vidéken állt fenn teljes virágjában; a horvát városokban sehol sem találjuk nyomát, ott a háztartások száma mindenütt nagyobb volt a nős férfiak számánál.

Ez a sajátosság egyébként az anyaország és Erdély városait is jellemezte. A 61 város közül — kettőnek kivételével — mindegyikben jóval kevesebb házasságos férfi élt, mint amennyi volt a háztartások száma. A különbség kivált a fejlettebb, magasabb kultúrájú városokban volt nagy: Pozsonyban 6.762 háztartásban csak 4.900, Sopronban 2.946 háztartásban 2.164 nős férfi élt; fővárosunkban is erősebben domborodott ki ez a jellemvonás: Pesten 4.941 háztartásban csak 3.874, Budán 5.228-ban 4.716 volt a házasságos férfi. Még a legkisebb városaink is, mint Ruszt, Bélabánya, Bakabánya és Kiszseben, magukon viselték a városi életet jellemző társadalmi struktúrát. Velük szemben csak a két nagy bácskai város, Szabadka és Zombor mutatta az ellenkező képet, a házasságos férfiak nagy számával rávilágítva arra, hogy a családközösség ott is erősen tartotta magát. Szabadkán 3.696 volt a háztartások száma, bennök 4.653 házasságos férfi; Zomborban 2.980 családos ember találtatott 2.234 háztartásban. Erdély városai közül Brassó, Nagyszeben és Kolozsvár közeledett Sopron állapotához. Vármegyéink túlnyomó nagy részében — 60 közül 48-ban — a házasságos férfiak voltak túlsúlyban, helyenként — mint Bácskában, Arad, Temes és Torontál vármegyékben — 6-7000 főnyi plusszal. 14 vármegyében az ellenkező állapot uralkodott, de sehol sem kirívó mértékben. Nagyobb összefüggő területen, főleg a Felső-Tisza vidékén — Ung, Bereg, Máramaros, Szatmár és Szabolcs vármegyékben — találjuk ezt a jelenséget s a Dunán túl a Balatontól északra Komárom, Győr, Sopron, Vas és Veszprém vármegyékben. Egyebütt csak elszórtan egy-egy vármegyében.

Az ország fő alkotórészeit tekintve, ekként alakult a kép:

	háztartások száma	Vármegyékben nős férfiak száma	különbözet	háztartások száma	Városokban nős férfiak száma	különbözet
Magyarország — —	1,160.018	1,214.424	+ 54.406	91.024	77.371	— 13.653
Erdély — — —	272.417	280.617	+ 8.200	16.706	13.485	— 3.221
Horvátország — — —	74.099	125.790	+ 51.691	6.897	5.845	— 1.052
Összesen: — —	1,506.534	1,620.831	+ 114.297	114.627	96.701	— 17.926

A családok összetételének vizsgálása a különböző nemzetiségeken belül is érdekes különbségeket deríthet ki. Mi itt csak *egy* példát emelünk ki. A baranyamegyei *Ormanság* 59 községében 3.760 házban 4.279 háztartást írtak össze; ezekben 24.658 lakos élt, köztük 5.195 nős férfi. A családközösség tehát itt még erősen divott. Csak két községben volt a nős férfiak száma egyenlő a háztartásokéval s ötben annál kevesebb volt. (A legnagyobb különbség Siklóson volt, ahol 583 háztartásban csak 498 nős férfit találtak.) Ez a vizsgálat más tipikus vidékeken is érdekes eredményekkel kecsegtet, de ezeknek kutatása a helyörtöneti tanulmányok feladata.

Figyelmünket most ama kérdés felé

fordítjuk, hogy a családközösség a keresztény családokra szorítkozik-e avagy megtalálható-e a zsidók között is? Mivel a népszámlálás a zsidó háztartásokat és a zsidó népességet külön mutatja ki, a kérdésre könnyen adhatunk választ. Ez a válasz teljesen negatív: a zsidó lakosságban a családközösség egyáltalában nem foglalt tért. Az ország északkeleti részének négy vármegyéjén (Szepes, Sáros, Zemplén, Ung) kívül, ahol a nős zsidó férfiak száma valamivel nagyobb, mint a háztartásoké, jóformán sehol sem találjuk ennek jelét, úgy hogy végeredményben a háztartások és a nős férfiak száma majdnem teljesen fedi egymást. Az ország három fő részét tekintve, az eredmény a következő:

	háztartások száma	Keresztény lakosság nős férfiak száma	különbözet	háztartások száma	Zsidó lakosság nős férfiak száma	különbözet
Magyarország	1,234.848	1,275.557	+ 40.709	16.194	16.240	+ 46
Erdély	288.729	293.697	+ 4.968	394	405	+ 11
Horvátország	80.978	131.612	+ 50.634	18	21	+ 3
Összesen:	1,604.555	1,700.866	+ 96.311	16.606	16.666	+ 60

Látható, hogy a zsidó népesség körében majdnem ismeretlenek azok az esetek, melyekben egy háztartásban két nős férfi élne; az említett négy felvidéki vármegyében nyilván a nagyobb fokban megindult beözönlés következménye lehetett az a tény, hogy a nős férfiak egy része még nem tett szert önálló lakásra, hanem rokonai vagy ismerősei háztartásaiban helyezkedett el. E vármegyék adatai a következők:

	Háztartások száma	Nős férfiak száma	Különbözet
Szepes	96	113	+ 17
Sáros	435	492	+ 57
Zemplén	1.259	1.384	+ 125
Ung	371	405	+ 34

Miként említettük, a népszámlálás összesítéseiben foglalt adatok nem a családok, hanem a háztartások képét adják. Magukról a *családokról*, a családok összetételéről csak arra a csekélyszámú városra vonatkozólag alkothatunk némi fogalmat, melyekből a házankénti és családonkénti összeírás maradt fenn. Teljes képet a családok összetételéről itt sem kapunk, mivel a női lakosságról semmiféle részletezés nem áll rendelkezésre. De a családok férfitagjainak családi állapot szerinti megkülönböztetése mégis némileg bevilágít a családok szerkezetébe. E helyen azonban ily részletkérdések boncolgatásába nem bocsátkozhatunk.

MÁSODIK SZAKASZ.

DEMOGRÁFIAI VISZONYOK.

Hatodik fejezet.

A népesség általában. Tényleges és jogi népesség.

A Magyar Szent Korona országainak összes tényleges népessége II. József népszámlálása szerint 8,555.832 főre rugott, nem számítva bele a Katonai Határőrvidéknek mintegy 700.000 főre tehető lakosságát,²⁴ melyre a népszámlálás nem terjedt ki. Ez a népesség az ország fő alkotórészei szerint ekként oszlott meg:

Magyarország	6,467.829
Erdély	1,440.986
Horvát-Szlavonország	647.017

E szerint a népességnek háromnegyedrésze (75.6%) az anyaországban lakott, egy ha-

²⁴ *Hietzinger*: Statistik der Militärgrenze des österreichischen Kaiserthums. Wien 1817, I. kötet 167—175. lap.

A Katonai Határőrvidék népességének számát az 1798. körüli évekből (de nem valamennyit ugyanazon évből) *Hietzinger*, 1802-re vonatkozólag pedig *Demian* ekként közli:

	1798	1802
Károlyvárosi határőrvidék	167.771	182.733
Báni (Banal-) határőrvidék	82.027	91.545
Varasdi határőrvidék	105.744	101.902
Horvát határőrvidék együtt:	355.542	376.180
Szlavon határőrvidék	171.050	189.018
Csajkások zászlóaljja	11.445	14.939
Bánati határőrvidék	125.807	129.216
Erdélyi határőrvidék	134.144	131.942

Mindössze: 797.988   841.295

V. ö. *Demian J. A.*: Statistische Darstellung des Königreichs Ungern und der dazu gehörigen Länder. Wien 1806. I. és II. kötet. — Az erdélyi határőrvidék lakossága *Benigni* szerint 1803-ból, v. ö. Statistische Skizze der Siebenbürgischen Militär-Gränze, Hermannstadt 1816, az 5—7. oldalon.

toda (16.9%) Erdélyben, a többi (7.5%) Horvátországban.

Ismeretes, hogy a népszámlálás eredményeinek köztudomásra jutása annak idején nagy meglepetésként hatott, mert a népszámlálást megelőzőleg Magyarország lakosságának számát 3—4 milliónál többre nem becsülték. Ez az általános vélekedés azon szörnyű pusztulás tudatán alapult, mely hazánkat a másfél százados török uralom alatt érte, amikor az ország nagy része sivataggá vált. Ha helyesnek fogadjuk el a nagy gonddal megejtett számítást, mellyel *Acsády Ignác* az 1720. évre vonatkozólag Magyarország és Erdély népességét harmadfél millióban alapította meg, akkor a 67 év alatt előállott népszaporulatot, mely 2½ millióról közel 8 millióra növelte Magyarország és Erdély népét, rendkívülinek kell mondanunk, és ennek magyarázatát a 18-ik századnak a népszaporulat kifejlődésére alkalmas nyugalmas lefolyásán kívül a nemzet hatalmas propagatív erejében — valamint a század folyamán eszközölt betelepítésekben — kell keresnünk.

E mellett a hatalmas fellendülés mellett azonban a népgyarapodás üteme természetesen nem volt mindenütt egyenlő; az ország egyes részeiben jóval gyorsabb volt, mint másutt, s ennek következtében a népesség elhelyeződésében és tömörülésében természetesen nem jelentéktelen eltolódások álltak be. A 18. század elején a Duna jobb- és balparti vármegyéiben (22 megyében) élt az ország népének kö-

zel kétharmada; itt volt a népsűrűség a legnagyobb s ez a nyugati határmenti vármegyékben — Trencséntől lefelé Vasig — érte el tetőpontját (egészen 30 léleknyi sűrűséggel négyzetkm-enként). II. József idejéig ez a helyzet lényegesen megváltozott. Az ország belsejének, különösen az alföldi részeknek erős benépesedése folytán, az előbb említett két országrész népi jelentősége és súlya megesökkent — lakossága ekkor az össznépségségnek felénél kevesebb volt, — igen nagy mértékben népesült be a hosszú török hódoltság után szinte néptelenné vált Bácska és a temesi bánág s a Duna-Tisza köze is rohamos

fejlődésnek indult. Ez a folyamat azután tovább folytatódott — szinte napjainkig. A vezető szerepet a Duna-Tisza köze ragadta magához, melynek lakossága II. József korától 1910-ig több mintmegnégy-szereződött, míg az ország keleti részeiben a népesség szaporulata a másfél-szerest nem haladta meg, a Dunán túl és a Felvidéken pedig meg sem kétszereződött. A fejlődés kitűnik az alábbi felsorolásból, melyben a nagy országrészek tényleges népességének számát négy különböző esztendőből közöljük, mely évek mintegy hatvanéves időszakokat határoznak:

	1720	1787	1850	1910	Százalékos szaporulat 1787-1910
Duna jobb partja — — — — —	507.921	1,626.607	2,133.301	3,175.221	95.2
Duna bal partja — — — — —	508.693	1,343.815	1,524.269	2,085.107	55.2
Duna-Tisza köze — — — — —	200.330	992.841	1,975.015	4,213.616	324.4
Tisza jobb partja — — — — —	254.952	1,064.552	1,392.051	1,861.436	74.9
Tisza bal partja — — — — —	202.386	720.980	1,133.231	1,974.319	173.8
Tisza-Maros szöge — — — — —	43.579	719.034	1,132.616	1,996.521	177.1
Anyország (Erdély nélkül) összesen:	1,717.861	6,467.829	9,290.483	15,306.220	136.7

A népgyarapodásban mutatkozó jelentékeny eltérések következtében az egyes országrészek aránylagos súlya érezhetően módosult. A Duna jobb partja, mely a 18-ik század elején az ország lakosságának közel háromtizedét foglalta magában, fokozatosan 20%-os arányra szállt alá; de még sokkal jobban szorultak háttérbe a Duna-balparti részek; ezek 1720-ban éppoly népesek voltak, mint a Dunántúl, 1910-ben viszont a Dunántúl lakosságánál több mint egy millió lakossal kevesebbet számláltak a Felvidéken s így az ország népének már csak 13.6 százaléka találtatott ott. Ellenben a Duna-Tisza közében 11.7%-ról 27.6-ra, a Tisza-Maros szögében 2.6-ról 13.0-ra szökött fel az ország népességében való részesedés aránya. Hogy az egyes országrészekre az össznépségségnek mekkora hányada jutott az elmúlt két évszázad különböző szakai-ban, ez az alábbi százalékos kimutatásból látható:

	1720	1787	1850	1910
Duna jobb partja	29.6	25.1	22.9	20.7
Duna bal partja	29.5	20.8	16.4	13.6
Duna-Tisza köze	11.7	15.4	21.3	27.6
Tisza jobb partja	14.8	16.5	15.0	12.2
Tisza bal partja	11.8	11.1	12.2	12.9
Tisza-Maros szöge	2.6	11.1	12.2	13.0

A népességnek legnagyobb szaporu-

latát (324%), mint említettük, a Duna-Tisza közén találjuk s itt elsősorban Pest vármegyében, melynek lakossága 1787 óta több mint hatszorosára duzzadt meg. Itt a fővárosnak évtizedről évtizedre rohamosan növekvő hatása, politikai és közgazdasági jelentőségének fokozódó érvényesüléséből eredő vitalitása a népességnek akkora felhalmozódását hozta létre, melyhez méreteiben hasonló az országban sehol másutt, még az újra telepített Bácskában sem volt tapasztalható.

*

A népszámlálás utasítása az országban honos, azaz a *jogi népesség* összeírását követelte meg, e fogalom alá foglalva mindazokat az egyéneket, kik helyben születtek és ott állandóan letelepedtek. Mindazok a részletes adatok, melyeket a népszámlálási összesítő ív közöl (nem, kor, családi állapot, társadalmi állás) e szerint csak a jogi népességre vonatkoznak, de mivel az összeíróívek kitüntették azt is, hogy az összeírt egyének közül hány volt ideiglenesen távol és az összeírtakon kívül hány idegen volt jelen, a *jelenlévő*, azaz *tényleges* (polgári) *népesség* száma is megállapítható. A két népességi fogalom nyújtotta adatok között nem nagy a különbség; az összeírt lakosságból a távollévők száma 74.590 volt, a jelenlévő

idegeneké 70.262, e szerint a tényleges jelenlévő népesség 4.328 fővel volt kisebb,

mint a jogi népesség. A részletes adatok a következők:

	Jogi népesség	Távollevők	Idegenek	Különbözet	Tényleges népesség
Magyarország	6,468.327	45.715	45.217	—498	6,467.829
Erdély	1,443.371	23.218	20.833	—2385	1,440.986
Horvátország	648.462	5.657	4.212	—1445	647.017
Összesen:	8,560.160	74.590	70.262	—4328	8,555.832

Nem kerülheti el figyelmünket az a tény, hogy a városokban — néhány kis felvidéki várost kivéve — mindenütt nagyobb a tényleges lakosság, mint a jogi népesség. A különbség Pesten 1.880, Budán 1.659, Pozsonyban 1.604 lélekre rúgott, de több kisebb városban is 2—300 között ingadozik. Végeredményben volt

	a jogi népesség	a tényleges népesség	különbözet
a vármegyékben	8,074.683	8,057.624	—17.059
a városokban	485.477	498.208	+ 12.731
Összesen:	8,560.160	8,555.832	— 4.328

E számokban már kifejezésre jut — bár a mai viszonyoknál sokkalta szerényebb mértékben — a városok felé való húzóda. Különösen a nagyobb ipari városok gyakoroltak vonzást a vidéki népességre, mely nagyobb tömegekben hagyta el falusi otthonát s a városokba igyekezett, hogy ott keresse meg a kenyerét. E vándormozgalommal alább bővebben fogunk foglalkozni.

*

II. József népszámlálásai a *tényleges katonai szolgálatot teljesítő* lakosságot is felvették, a felvételi anyag feldolgozása-
kor azonban a katonai személyeket ki kellett hagyni és csakis a szabadságolt katonákat volt szabad a feldolgozásba belefoglalni. Ennek következtében sem a községi, sem a vármegyei összesítésekben, de még az országos főösszesítésben sem foglaltatnak benn a tényleges katonai szolgálatot teljesítő egyének és az ezekre vonatkozó adatok sem a népszámlálás befejeztével, sem később nyilvánosságra nem hozattak. Amikor azonban az 1804. évi összeírás befejeztével ezen összeírás adatait a József-féle népszámlálás eredményeivel összevetették, az erre vonatkozó adatokat magában foglaló „Summarium der Bilanz“ című táblázatba külön rovatot vettek fel, amely „Summe der zum Soldatenstande Tauglichen laut der Josephinischen Seelenbeschreibung“ címen vármegyeenként és városokként közli a katonai szolgálatra alkalmas egyének számát. Ha ezeket azonosnak vesszük a tényleges kato-

nai szolgálatot teljesítő egyénekkel, akkor az tűnik ki, hogy a tényleges katonaság száma II. József idejében Magyarországon és Horvátországban 201.437 volt, amiből az anyaországra 185.922, Horvát-Szlavonországra pedig 15.515 fő jutott. Mivel az 1804. évi népszámlálás Erdélyre nem terjedt ki, az említett Bilanz a József-féle népszámlálásról az Erdélyben állomásozó katonaság számára vonatkozólag sem közöl adatokat.

Ezek alapján — tehát Erdély nélkül — *Magyarország és Horvát-Szlavonország össznépsége* (polgári és katonai lakosság együtt) 1787-ben a következő volt:

	Tényleges (jelenlévő) polgári népesség	Tényleges katonai népesség	Össznépség
Magyarország	6,467.829	185.922	6,653.751
Horvát-Szlavonország	647.017	15.515	662.532

A katonai népesség megoszlását vármegyék és városok szerint a 8. számú táblázat adja.

*

Abból a célból, hogy az egész Magyar Birodalom 1787. évi össznépségének számát a későbbi számlálások eredményeivel összehasonlíthassuk, kíváncsúnak látszik, hogy a József-féle népszámlálásnak a tényleges polgári népességre vonatkozó végadatait (anyaország 6,467.829, Erdély 1,440.986, Horvát-Szlavonország 647.017, összesen tehát 8,555.832) kiegészítsük a Katonai Határőrvidék népességével (kb. 700.000), valamint a katonaság fent kimutatott létszámával (201.437), amely szám az Erdélyben állomásozó és a számlálásból kihagyott katonasággal együtt mintegy 260.000-re tehető. A Magyar Birodalom tényleges össznépségének ezúton nyert hozzávetőleges száma (kb. 9,516.000 fő) az újabb népszámlálások végeredményeivel szabadon összehasonlítható. Ezen az alapon a *tényleges össznépség száma a Magyar Birodalom egész területére számítva II. József korától a világháborúig a következőképpen alakult:*

Év	A tényleges össznépség száma (polgári és katonai lakosság együtt)
1787	9,516.000
1869	15,509.455
1910	20,886.487

A tényleges népesség 1720-tól 1910-ig.

Vármegye (a sz. kir. városokkal együtt)	1720	1787	1850	1910
Magyarország.				
<i>Duna jobbpartja:</i>				
Baranya — — — — —	36.538	183.952	256.893	352.478
Fejér — — — — —	20.702	110.938	171.747	250.670
Győr — — — — —	30.561	128.584	87.181	136.295
Moson — — — — —	35.054		70.942	94.479
Komárom — — — — —	30.736	150.159	87.934	201.850
Esztergom ¹ — — — — —	15.135		90.962	90.817
Somogy — — — — —	29.429	166.124	250.874	365.961
Sopron — — — — —	83.277	158.919	203.196	283.510
Tolna — — — — —	13.552	133.557	205.763	267.259
Vas — — — — —	118.606	224.899	293.183	435.793
Veszprém — — — — —	35.999	143.406	184.876	229.776
Zala — — — — —	58.332	226.069	229.750	466.333
Együtt:	507.921	1,626.607	2,133.301	3,175.221
<i>Duna balpartja:</i>				
Árva — — — — —	22.758	74.144	70.350	78.745
Bars — — — — —	52.814	107.289	120.614	178.500
Hont — — — — —	63.278	103.405	104.998	132.441
Liptó — — — — —	14.626	56.968	71.747	86.906
Nógrád — — — — —	30.423	148.084	172.371	261.517
Nyitra — — — — —	125.833	294.968	422.918	457.455
Pozsony — — — — —	88.768	233.972	212.744	389.750
Trenesén — — — — —	65.767	220.073	213.373	310.437
Túróc — — — — —	17.715	37.190	40.752	55.703
Zólyom — — — — —	26.711	67.722	94.402	133.653
Együtt:	508.693	1,343.815	1,524.269	2,085.107
<i>Duna-Tisza köze:</i>				
Bács-Bodrog — — — — —	²⁾ 32.608	227.491	549.560	812.385
Békés ³ — — — — —	6.230	167.607	165.665	298.710
Csanád ³ — — — — —	2.508		86.984	145.248
Csongrád — — — — —	9.701	180.801	156.629	325.568
Heves — — — — —	40.490		171.015	279.700
Jász-Kunság — — — — —	20.580	93.823	⁴⁾ 272.820	⁵⁾ 373.964
Pest — — — — —	88.213	323.119	572.342	1,978.041
Együtt:	200.330	992.841	1,975.015	4,213.616
<i>Tisza jobbpartja:</i>				
Abaúj-Torna — — — — —	21.759	140.692	172.166	202.288
Bereg — — — — —	22.480	90.490	189.773	236.611
Ugocea ⁶ — — — — —	8.607			91.755
Borsod — — — — —	20.009	136.685	164.304	289.914
Gömör-Kishont — — — — —	28.927	135.019	160.174	188.098
Sáros — — — — —	41.885	142.762	160.699	174.620
Szepes — — — — —	28.881	151.647	169.547	172.867
Ung — — — — —	22.056	58.073	117.113	162.089
Zemplén — — — — —	60.348	209.184	258.275	343.194
Együtt:	254.952	1,064.552	1,392.051	1,861.436

A politikai beosztásban többször beállott lényeges változások következtében a különböző időkből eredő népszámoknak összehasonlítása — a községi részletekbe való becsátkozás nélkül — számos vármegyére nézve nem lehetséges. Fenti összeállítás csak nagyjából való tájékoztatást céloz, mivel egyes törvényhatóságok adatai nem mindig vonatkoznak azonos területre. A főbb eltérések a következők:

¹ Esztergom vármegyét a Duna jobbpartjához kellett vennünk, mivel 1787-ben Komárommal együtt mutattatott ki. — ² Bács-Bodrog vármegyéhez számítottuk 1720-ban a dunai és tiszai határőrséget, melynek területe nagyrészt a mai Bács-Bodrog vármegye területéből került ki. — ³ Békés és Csanád vármegyét a Duna-Tisza közéhez kellett számítani, mivel az 1787. évi népszámlálás Csongráddal együtt mutatta ki. — ⁴ Jász-Kunság és Szolnok vármegye együtt. — ⁵ Jász-Nagykun-Szolnok vármegye. — ⁶ Ugocea vármegyét ide kellett számítani, mivel az 1787. évi népszámlálás Bereggel együtt mutatta ki. —

Vármegye (a sz. kir. városokkal együtt)	1720	1787	1850	1910
<i>Tisza balpartja:</i>				
Bihar — — — — —	86.654	347.649	} 447.967	646.301
Hajdú — — — — —	7) 4.731	8) 28.225		253.863
Máramaros — — — — —	36.983	85.814		357.705
Szabolcs — — — — —	26.324	108.749		319.818
Szatmár — — — — —	9) 47.694	150.543	238.003	396.632
Együtt:	202.386	720.980	1.133.231	1.974.319
<i>Tisza-Maros szöge:</i>				
Arad — — — — —	5.255	153.433	255.955	414.388
Krassó — — — — —	} 38.324	188.469	224.462	10) 466.147
Temes — — — — —		225.044	309.047	500.835
Torontál — — — — —		152.088	343.152	615.151
Együtt:	43.579	719.034	1.132.616	1.996.521
<i>Összefoglalás.</i>				
Magyarország — — —	1.717.861	6.467.829	9.290.483	15.306.220
Erdély — — — — —	11) 864.737	1.440.986	2.073.737	12) 2.908.507
Horvátország — — —		647.017	868.456	13) 2.671.760
Határőrvidék — — —		709.353	958.877	—
Mindössze:		9.265.185	13.191.553	20.886.487

7 Hajdú kerület. — 8 Hajdú városok. — 9 Kővár vidékével együtt. — 10 Krassó-Szörény vármegye. —
 11 Hozzászámítva Közép-Szolnok, Kraszna és Zaránd vármegyéket. — 12 Szilágy vármegyével együtt. —
 13 Finnével együtt.

Hetedik fejezet.

A nemek aránya.

A régebbi conscriptiók, még amennyiben — egyes esetekben — az összes népesség számát megállapították is, a nemek megkülönböztetésére nem tértek ki. II. József népszámlálásai ezért demográfiai szempontból különös figyelmet érdemelnek, mivel ezek voltak hazánkban az első összeírások, melyek a népességet a nemek szerint és a finépességet családi állapot szerint is megkülönböztetve módot nyújtottak a népszaporulat alapjainak megismerésére.

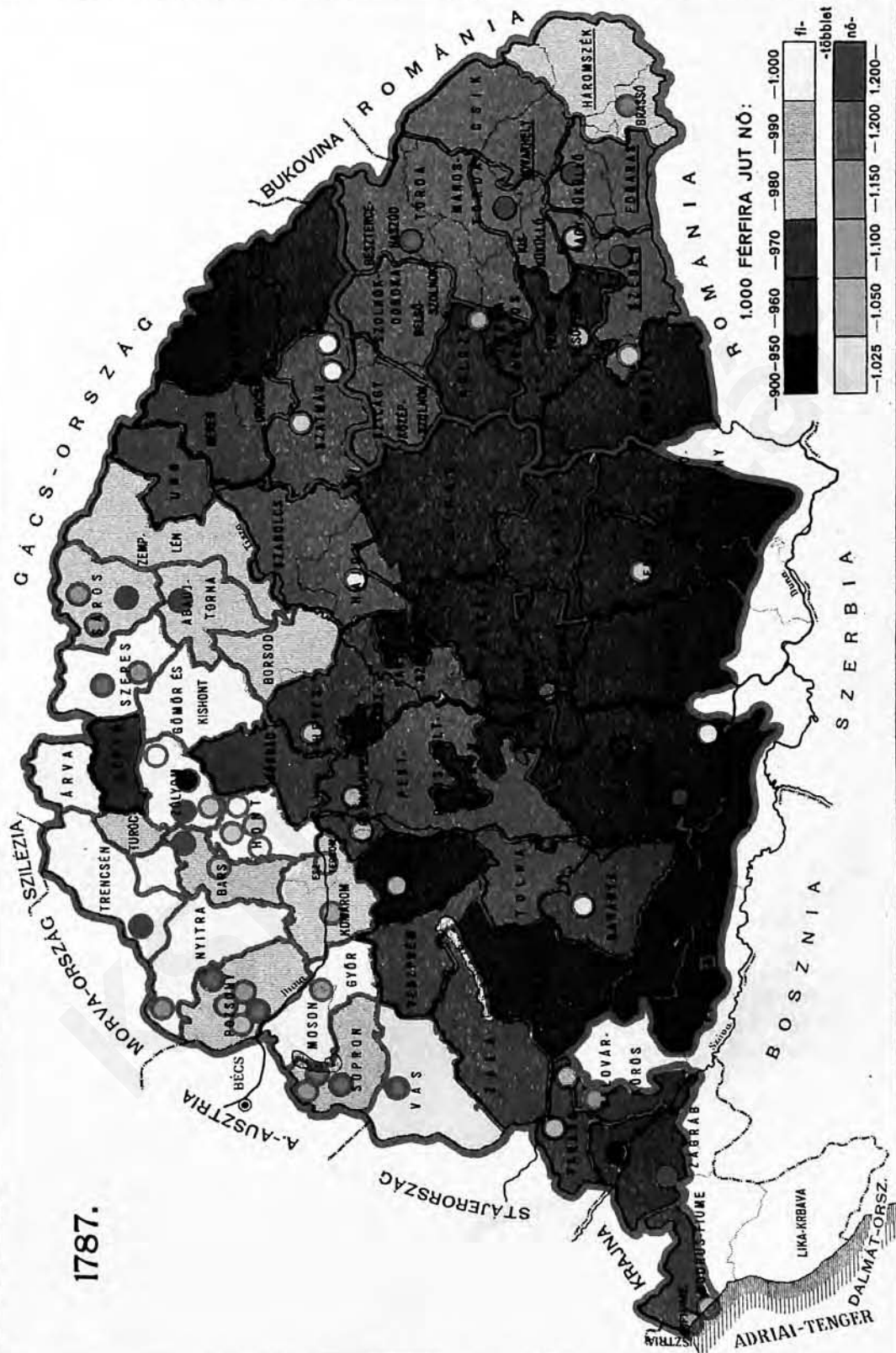
Az előírás szerint a női népességet csak szám szerint kellett megállapítani, minden egyéb részletezés nélkül; kiterjedt pedig a nők felvétele az összeírás helyén honos nőkre, tehát a jogi népesség körében talált nőkre. Demográfiai szempontból és a szaporodási lehetőségek szabatos megállapítása érdekében kívánatosabb volna a tényleges népesség nemi megoszlásának kiderítése, ez azonban nem lehet-

séges, mivel a távollévők kimutatásából nem tűnik ki a nők száma és az ország különböző részeiből jelenlevő idegenek nemi megoszlását sem ismerjük. Így tehát be kell érniünk a jogi népesség nemi arányának ismeretével s ez annyiban pótolhatja a tényleges népesség ismeretlen nemi arányát, amennyiben mint láttuk, a különbség a tényleges és a jogi népesség száma között — bár a városokban érezhető — az országos átlagban igen csekély, egy százalékot sem tesz ki.

A nemek aránya, mint ismeretes, Európában bizonyos szabályszerűséget mutat; köztudomású, hogy a nőnemnek a művelt államokban fennálló túlsúlya északnyugatról délkelet felé haladva lassanként csökken s délkeleti Európában (a Balkán államokban) fitőbbltetbe megy át. Magyarország éppen azon a vonalon fekszik, ahol a nőtőbbltet megszűnik és fitőbbllynak ad helyet. Az 1890 óta végre-

A NEMEK ARÁNYA.

1787.

Tervezte: Thirring Gusztáv dr.

M. kir. Térképészeti Intézet. — M. 161. 823. L

hajtott népszámlálások egyformán igazolják, hogy míg az ország északnyugati részében még fennáll a nők túlsúlya, az ország szívében eltűnik és déli részében (Horvátországban és a volt Határőrvidéken), valamint Erdélyben már férfitolébblettel találkozunk.

A férfitolébbletet általánosságban alantas fejlődési foknak, az alacsonyabb műveltségi államok vagy országrészek attributumául tekintik. Ha ez a vélekedés helytálló, azt lehet várnunk, hogy a férfiak túlsúlya a múlt századokban, amidőn hazánk népe is még a műveltség alacsonyabb fokán állott, amidőn társadalmi, közegészségügyi stb. viszonyaink még kezdetlegesebbek voltak s a belső közlekedés és a vándormozgalom sem játszott még nagyobb szerepet (és talán a nők számbavétele is elvéve hiányosabb maradt), nagyobb volt a mainál s az ország nagyobb részére terjedt ki, mint ma. II. József népszámlálásai ezt a feltevést (a tényleges katonai szolgálatban lévők figyelmen kívül hagyásával is) mindenben beigazolják. Eredményei a következők:

	férfi	nő	férfiak többlete	1000 férfit ra jutó nő
Magyarország	3,280.955	3,187.372	93.583	971
Erdély	734.843	708.528	26.315	964
Horvátország	332.786	315.676	17.110	949
Összesen:	4,348.584	4,211.576	137.008	968

Láthatjuk tehát, hogy 1787-ben a férfiak túlsúlya országunk mindhárom főalkotórészében megvolt, (sőt a katonaság beszámításával még elég lényegesen fokozódna is), a legnagyobb mértékben Horvátországban, ahol ezer férfira csak 949 nő jutott, 19-cel kevesebb, mint a Magyar Királyság főátlagában. A nemi arány topográfiai alakulását vármegyénként vizsgálva, kiderül, hogy a finem és a nőnem túlsúlya közötti határvonal, mely ma az ország déli részét vágja át, másfél száz évvel ezelőtt az ország északnyugati határával párhuzamosan húzódott s csak egészen keskeny volt az a sáv, ahol több volt a nő, mint a férfi. Ez a sáv északon Szepes vármegyével kezdődött és — helyi megszakításokkal — Árva keresztül Trencsén vármegyébe húzódott; ezen túl csak a pozsony- és sopronmegyei városokban volt nőtolébblet, majd Vas vármegye területén jutott a nőnem ismét túlsúlyra. Ettől a területtől kelet és dél felé mindenütt — az egyetlen Zólyom megyét kivéve — a finem volt túlsúlyban; eleintén csekély

mértékben — 10—20 lélekkel ezer lakóra, — de minél tovább haladunk kelet és dél felé, annál erősebbé vált a férfiak többlete, mely azután Szlavóniában, az Alföld déli részében, a Bánságban és egész Erdélyben emelkedett a legmagasabbra. A nők száma legcsekélyebb volt az alábbi vármegyékben:

1000 férfira nő:

Horvátországban:

Pozsega	— — — — —	901
Szerém	— — — — —	919
Verőce	— — — — —	942

Erdélyben:

Alsó-Fehér	— — — — —	946
Kolozs	— — — — —	942

Magyarországon:

Temes	— — — — —	922
Torontál	— — — — —	922
Arad	— — — — —	924
Krassó	— — — — —	931
Bács	— — — — —	933
Békés-Csongrád	— — — — —	940
Somogy	— — — — —	944
Bihar	— — — — —	945
Fejér	— — — — —	946
Jász-Kunság	— — — — —	949
Máramaros	— — — — —	950

A vármegyékben uralkodó nagy férfitolébblettel szemben a városokat — a katonaságot itt is figyelmen kívül hagyva — a nők túlsúlya jellemezte. A 61 város közül csak 8 volt, melyben több volt a férfi, mint a nő. Jellemző, hogy ezek között 3 nagy alföldi város is volt: Zombor 968, Szeged 959 és Szabadka 930-as nemi aránnyal, azok a városok, melyek a 19-ik században is csekélyebb nőtolébbletük által tűntek ki. Meglepő, hogy a férfitolébblet Pesten is megvolt, ahol ezer férfira csak 986 nő jutott. Felső-Magyarországon csak a kis Libetbányán volt férfitolébblet (913 nő), ellenben Horvátországban Pozsegán (970), Kaproncán (990) és Zágrábban. Utóbbi városban ezer férfira csak 821 nő jutott; oly rendkívüli arány ez, melyhez hasonló sehol másutt nem volt észlelhető. Mivel Zágrábnak 1787-ben mindössze csak 2.815 lakosa volt, a 277 főnyi férfitolébblet előttünk ismeretlen különleges helyi okokban lehetett magyarázatát.

A többi városokban mindenütt a nőnem volt túlsúlyban, helyenként igen jelentékeny mértékben. Itt a városi jellegnek ez a világszerte meglévő attribútuma már II. József korában is határozottan kidomborodott. Szinte szélsőségesen erős

volt a kis Besztercebányán, ahol 1342 nő jutott ezer férfira; hozzá csatlakozott Kassa (1309), Károlyváros (1268), Eperjes (1240), Nagyszében (1233), Segesvár (1214), Trencsén és Körmöcbánya (mindkettő 1207), Marosvásárhely (1203), Késmárk (1183), Pozsony (1178), Sopron (1172), Ruszt (1166), Nagyszombat (1159), Kismarton (1147). A nagyobb városok közül Debrecenben, Temesvárt, Pécsen majdnem egyensúlyban volt a két nem, de némi csekély túlsúlya ezekben is volt a női nemnek.

Összefoglalva az összes vármegyét és városokat, a nemek megoszlása a következőképpen alakult:

	Vármegyék		Városok	
	férfiak	nők	férfiak	nők
Magyarország	3,095.479	2,989.757	185.476	197.615
Erdély	701.759	670.331	33.084	38.197
Horvátország	317.578	299.779	15.208	15.897
Összesen:	4,114.816	3,959.867	233.768	251.709

Ezer férfira jutott nő:

	a vármegyékben	a városokban
Magyarországon	966	1.065
Erdélyben	955	1.156
Horvátországban	944	1.045
Az ország átlagában	961	1.077

A városokban átlagban mindenütt erős volt a nők többlete s különösen Erdélyben volt igen magas. Itt a különbségek sokkal nagyobbak voltak az egyes országrészek között, mint a vármegyékben, melyek e tekintetben egyenletesebb és ke-

vésbé divergáló állapotot mutattak. A városokban nyilván a kereseti viszonyok alakulásából magyarázható a helyenként feltűnően nagy nőtöbblet, melynek tüzetes vizsgálata kétségkívül érdekes jelenségeket derítene ki.

Arra vonatkozólag, hogy a nemek aránya minő volt az ország különböző nemzetiségeiben, a népszámlálás adatai nem nyújtanak közvetlen felvilágosítást, mivel a felvételi ívek a nemzetiség vagy anyanyelv iránt nem intéztek kérdést. Némileg rávilágíthatunk azonban erre a kérdésre, ha a nem arányt olyan vármegyékben vesszük vizsgálat alá, ahol valamelyik nemzetiség túlnyomó többségben élt. Az erősen tótajkú északnyugati feloldón volt a férfiak túlsúlya a legesekélyebb, sőt néhány határszéli vármegyében (mint Szepes, Árva, Trencsén) némi nőtöbblet állott fenn. A magyarok-lakta vidékeken már mindenütt a férfiak voltak többségben, de a túlsúly legnagyobb volt az oláh és horvát-szerb vidékeken. A németiség körében is több volt a férfi, mint a nő s ez a túlsúly különösen az erdélyi szászok között volt erős. A nemzetiségek erős keveredése miatt azonban ezek az adatok csak általános tájékoztatásul szolgálhatnak.

Nem úgy a zsidókra vonatkozólag. Ezekről a népszámlálások közvetlen adatokat szolgáltatnak s ezekből az tűnik ki, hogy a zsidók közt a férfiak aránya általában nagyobb volt, mint a keresztények között. Ezt mutatják a következő adatok:

	Keresztények száma		Zsidók száma		Ezer férfira jutott nő	
	férfiak	nők	férfiak	nők	a keresztények a zsidók körében	
Magyarország	— — — — —	3,239.708	3,147.836	41.247	39.536	977 958
Erdély	— — — — —	733.748	707.531	1.095	997	964 911
Horvátország	— — — — —	332.727	315.624	59	52	949 (881)
Összesen:	— — — — —	4,306.183	4,170.991	42.401	40.585	968 957

A zsidó nők kisebb aránya az ország egész területén egyaránt felismerhető; az egyedüli kivételt a nyitrai kerület képezte, ahol a zsidók közt valamivel több nő jutott ezer férfira (1013), mint a keresztényeknél (1004). De ez a kerület volt egyúttal az egyetlen, melyben általában nőtöbblet mutatkozott úgy a keresztény, mint a zsidó lakosság körében. Ami a városokat illeti, abban a néhány városban, melyben a zsidóság nagyobb számban élt,

a nők túlsúlyban voltak a férfiak fölött, de ez a túlsúly kisebb volt, mint a keresztények között; három nagy alföldi városban: Szegeden (916), Újvidéken (926) és Temesvárt (920), valamint az erdélyi Gyulafehérvárt (852) a férfiak voltak többségben, de a többletük mindenütt kisebb volt mint a keresztényeké, kiknek körében egyébként helyenként több volt a nő, mint a férfi.

Családi állapot.

II. József népszámlálása — tisztán katonai célzattal rendeltetvén — csak a finéesség részletes felvételére helyezett súlyt s ez okból csakis a férfiakat részletezte családi állapot szerint, de itt is csak két csoportot különböztetett meg, ú. m. a házas férfiakat és egy másik csoportban a nőtlen és özvegy férfiakat együttesen. Elvált egyének a kimutatásokban egyáltalában nem szerepelnek; ezeknek száma —

ha egyáltalán voltak már akkor ilyenek — oly csekély lehetett, hogy külön kitüntetésük nem látszott szükségesnek; nyilván a nőtlenek között vétettek számba. Ifyformán a 18-ik századbéli népesség családi állapotának vizsgálatára csak kevés részletezett anyag áll rendelkezésünkre. A férfinépesség 1787-ben ekként oszlott meg családi állapot szerint:

	S z á m s z e r i n t:			Százalékokban	
	nőtlen és özvegy	nős	együtt	nőtlen és özvegy	nős
Magyarország — — — — —	1,989.158	1,291.797	3,280.955	60.6	39.4
Erdély — — — — —	440.741	294.102	734.843	60.0	40.0
Horvátország — — — — —	201.153	131.633	332.786	60.4	39.6
Összesen: — — — — —	2,631.052	1,717.532	4,348.584	60.5	39.5

Elsősorban az a kérdés kíván feleletet, hogy a másfélszáz év előtti családi viszonyok mennyiben tértek el népünk újabb fejlődéséből előállott mai viszonyainktól? Minő befolyása volt népünk fejlődésének családi állapota kialakulására? Mivel II. József ideje előtt oly összeírás, mely a lakosság családi állapotát kiderítette volna, egyáltalában nem volt, a fejlődés régebbi fázisairól nem mondhatunk semmit. II. József népszámlálása után az osztrák kormány által 1850-ben végrehajtott számlálás adta az első alkalmat a családi állapot megállapítására az egész népesség körében. Azontúl az 1869 óta évtizedenként végrehajtott rendszeres népszámlálásaink derítették e kérdésre fényt. Ha már most az 1787. évi összeírás eredményeit a későbbi összeírásokéval összehasonlítjuk, kiderül, hogy II. József idejében a házasságban élő férfiak arányszáma *kisebb* volt, mint a 19. század egész folyamán. Ez a tény annál meglepőbb, mivel az alacsonyabb kulturális és gazdasági állapot, mely a 18. század társadalmát jellemezte, inkább magasabb házassági arányra engedett volna következten. Hogyha mégis a népességnek a későbbi időnél kisebb része élt házasságban, ezt részben talán annak lehet tulajdonítani, hogy a régi idők kedvezőtlen közegészségügyi viszonyai, az általános nagy halandóság és az akkor még erősen pusztító gyermekágyi láznak, valamint más

betegségeknek a nők között végbevitt erős pusztításai sok férfit korai özvegységre juttattak s ezzel is csökkentették a házas férfiak számát, amely oknak egyébként a férfitöbbség előidézésében is lehetett (és bizonyára volt is) része. Az összehasonlítás alapjául Magyarország és Erdély lakosságát véve, arra az eredményre jutunk, hogy a házas férfiak és az egyéb (nőtlen, özvegy) férfiak százalékos aránya volt:

	házas	egyéb
1787	39.5	60.5
1850 ²⁵	41.8	58.2
1869	41.1	58.9
1880	41.5	58.5
1890	41.3	58.7
1900	40.1	59.9

A családi állapot viszonyai az ország különböző részeiben nem alakultak egyformán és egyenlően. Nagy általánosságban azt állapíthatjuk meg, hogy a házasságban élő férfiak aránya az országnak azon részeiben volt magasabb, ahol a nép alacsonyabb műveltségű volt és primitívebb gazdasági viszonyok között élt, míg a kultúraltabb részekben a házas férfiak aránya kisebb volt, akárcsak napjainkban is. Ez a jelenség azután fokozottabban jelentkezett a műveltség magasabb gócai

²⁵ Ez évben csak az anyaország, de a Bácska és a temesi bánág nélkül.

ban: a városokban. Az ország nagy felosztását véve alapul, a Tisza-Maros szögében és Erdélyben, tehát erősen oláh jellegű országrészekben találjuk a házasság férfiak legnagyobb arányát, mihez valamivel kisebb arányszámokkal Horvátország és a tót felföld csatlakozott. A házasságban élt férfiak százalékos aránya volt ugyanis:

	Általában	A vármegyékben	A városokban
Duna jobbpartja	38.8	38.8	38.0
Duna balpartja	39.9	39.9	39.6
Duna-Tisza köze	39.5	39.6	39.4
Tisza jobbpartja	39.3	39.3	38.6
Tisza balpartja	38.1	38.1	38.3
Tisza-Maros szöge	40.8	40.8	37.7
Magyarország általában	39.4	39.4	38.9
Erdély	40.0	40.0	40.8
Horvátország	39.6	39.7	38.4
Mindössze:	39.5	39.5	39.2

Ha pedig a viszonyok tüzetesebb megvilágítása céljából az egyes vármegyéket vesszük szemügyre, úgy azt látjuk, hogy a házasságban élők aránya 43.0 és 35.9 közt váltakozott. Legnagyobb volt a házasságok aránya a következő vármegyékben: Hont 43.0, Gömör 43.0, Fogaras 42.3, Székely 41.9, Zágráb 41.9, Arad 41.6, Torontál 41.4, Baranya 41.3, Bács-Bodrog 41.2, Szerém 41.2, Nógrád 41.0, Hunyad 41.0. Legkisebb pedig a következőkben: Vas 35.9, Hajdú kerület 35.9, Szatmár 37.2, Árva 37.2, Pozsega 37.3, Szabolcs 37.4, Bereg-Ugocsa 37.6, Máramaros 37.6, Zala 37.7, Sopron 37.8, Ung 37.9 és Sáros 37.9.

A városokban — mint említettük, — általában kisebb volt akkor is már — akárcsak ma — a házasságban élők száma; kivételek a szabály alól azonban nem hiányoztak, így kivált Erdélyben és a Tisza-balparti városokban. Azok a tényezők, melyek a családalapítást a városokban megnehezítik, nyilván a 18. században is

érvényesültek már. A városok a magasabb művelődés gócai, azon foglalkozási ágak gyűjtőhelyei, melyek magasabb kiképzést követelnek s ezért csak később teszik lehetővé a családalapítást. Nem esudálkozhatunk tehát azon, hogy a házasságban élők aránya a városokban alacsonyabb volt, mint a vidéken. A házasságok legkisebb arányait Zágráb (30.6), Pest (34.3), Nagyszombat (34.7), Pécs (35.0) és Kőszeg (35.8) mutatták; a legnagyobbakat Segesvár (44.3), Ruszt (44.1), Károlyváros (43.5), Zombor (43.5), Beszterce (43.4), Medgyes (43.3) és Fogaras (42.3). De nem szabad felednünk, hogy ezek között igen sok a kicsi, csak 2-3000 lakost számláló város, melyekben az észlelt népesség esekély száma nem mindig ad döntő érvényű eredményt. Feltűnő, hogy a tisztán agrár jellegű Szegeden és Szabadkán az arány igen alacsony (38.3 és 39.9) volt, míg a városiasabb jellegű Zomborban 43.9-re emelkedett. Ezek olyan különbségek, melyeknek okát a helyi viszonyok tüzetesebb ismerete nélkül megadni nem tudjuk; a helyi viszonyokba pedig a népszámlálás rendelkezésre álló adatai bővebb behatolást nem tesznek lehetővé. A dunaparti kettős testvérvárosban is jelentékeny különbségek voltak észlelhetők: Pesten a férfi lakosságnak csak 34.3%-a élt házasságban, Budán ellenben 39.0. Amott talán a mozgékonyabb kereskedelmi népesség, mely nehezebben alapít családot, okozta az arány alacsony voltát, míg Buda bennszülött vagyons polgársága könnyebben alapíthatott családot. Minderre azonban statisztikai bizonyítékaink nincsenek, inkább csak feltevésekre vagyunk utalva.

A népszámlálás alkalmával úgy a keresztény, mint a zsidó lakosság családi állapotát külön-külön mutatták ki. Az erre vonatkozó főadatok a következők:

		Keresztény lakosság			Zsidó lakosság		
		házas	egyéb	együtt	házas	egyéb	együtt
Magyarország	— — — — —	1,275,557	1,964,151	3,239,708	16,240	25,007	41,247
Erdély	— — — — —	293,697	440,051	733,748	405	690	1,095
Horvátország	— — — — —	131,612	201,115	332,727	21	38	59
Összesen:	— — — — —	1,700,866	2,605,317	4,306,183	16,666	25,735	42,401

E számok vizsgálatából az derül ki, hogy Erdélyben és Horvátországban a zsidók között aránylag kevesebb volt a házasság férfi, mint a keresztények között. Míg Erdélyben a keresztény lakosság 40.0 százaléka volt nő, ez az arány a zsidók között csak 37.0 volt. Ugyanígy Horvátországban 39.6% keresztény házasság szemben

csak 35.6% zsidót észleltek. E két országban azonban olyan esekély volt a zsidóság száma, hogy ezen kisebb aránynak jelentőséget tulajdonítani nem szabad, annál kevésbbé, mivel az anyaországban, ahol 41,000 zsidó férfi élt, a házasságok aránya teljesen azonos volt a keresztényekével, t. i. mindkét vallásúaknál egyformán 39.37%.

Korviszonyok.

II. József népszámlálása volt az első művelet, mely Magyarország lakosságának korát széles alapon tudakolva, tisztán népesedési szempontot is belevitt a felvételbe. Ez a tudakolás a legfontosabb demográfiai tényezők egyikének kiderítésére szolgálhatott volna, hogyha a kor bevétele mindenre nézve egyformán kötelező lett volna. Sajnos, a rideg ujoncozási szempont, mely a népszámlálás szervezésekor a császár szeme előtt lebegett, lehetlenné tette a korviszonyok kielégítő megfigyelését; egyrészt mivel a nőktől egyáltalában nem kívánták meg a kor bevallását, másrészt pedig mert a férfiakra nézve sem tették azt általánosságban kötelezővé. A zsidók családi ívén ugyanis a kor kérdése egyáltalában nem szerepelt, a keresztény férfilakosság koradatainak összeírásából pedig a papok, nemesek, a tisztviselők és honoratiorok szintén kivétettek, úgy hogy a keresztények korstatisztikája sem terjedt ki a férfilakosság egész tömegére. De a többi társadalmi osztály részéről bevallott koradatokat sem dolgozták fel megfelelően, mert az összeíróikban csupán két korrovat szerepelt, t. i. az 1—12 (helyesebben 0—12) és a 13—17 évesek rovatai és ezek is lényegben csak a polgárok és a parasztok ilyenkorú fiúgyermekkeit ölelték fel, míg a protestáns és görög papok gyermekei, nemkülönben a tisztviselők és honoratiorok gyermekei a 10. rovatnak a legkülönbözőbb foglalkozású egyéneket összefoglaló tömegébe dobhattak bele, a nemesek gyermekei pedig atyjukkal együtt az 5-ik rovatba voltak belefoglalandók, ahol különválasztásukra szintén nem volt semmiféle lehetőség. Pontosabb és a korosztályokat jobban részletező teljes korstatisztika felállítása csak ott válnék ma lehetővé, ahol a népszámlálás eredeti „Egy házra és Familiára tartozó különös táblái” fennmaradtak, amire azonban, mint a Bevezetésben említettük,

csak kevés városban van példa, — de ott is csak a korbevallásnak fentebb vázolt korlátain belül.

Kérdés ezek után, hogy a József-féle népszámlálásban kitüntetett két korosztály adatainak minő jelentőségük és értékük van? Láttuk, hogy ezek a keresztény férfilakosságból csak két társadalmi főcsoportnak, a polgárságnak és a parasztságnak gyermekeit ölelik fel, de ezek közül is hiányoznak azok, kik mint atyjuk közvetlen örökösei a 9-ik rovatba soroztattak be, ahol azonban szintén együtt szerepeltek az oda tartozó magasabb korú egyénekkal. Hogy az ekként hiányzó gyermekcsereg mekkora lehetett, nem állapítható meg. A két korcsoportban kimutatott gyermeklétszám tehát a fiúgyermek összeségének csak csonka része, melyet eredeti állapotára visszavezetni nem tudunk. Számolnunk kell e szerint azzal, hogy a két korosztály számarányából a tényleges gyermeklétszámra következtetni nem lehet. De mivel a felvétel az egész országban azonos módszer szerint történt, tehát a kihagyások alapja és valószínűleg mértéke is mindenütt ugyanaz volt, a nyert számokat egymással aggódom nélkül összehasonlíthatjuk, egyrészt területi egységek szerint, másrészt a városi és vidéki népesség szempontjainak megkülönböztetésével. Számainkból e szerint, ha nem is következtethetünk az abszolút gyermeklétszámra vagy gyermekbőségre, de igenis rávilágíthatunk — geográfiai elterjedésében — a gyermekáldás kisebb vagy nagyobb mértékére s így mindenestre egy fontos demográfiai tényállásba nyerünk bepillantást.

Ezeknek előrebocsátásával immár közzöljük az 1787. évi népszámlálásból nyert közvetlen koradatokat. (Itt és a továbbiakban az arányszámok kiszámítása nem a keresztény, hanem az összes férfilakosság száma alapján történt.)

	1—12 éves fiúk	13—17 éves fiúk	Együtt ²³	Száz férfira jut		
				1—12 éves fiú	13—17 éves fiú	Összesen fiú
Magyarország	908.080	252.064	1,160.144	27.7	7.7	35.4
Erdély	179.370	51.877	231.247	24.4	7.1	31.5
Horvátország	101.724	25.127	126.851	30.4	7.6	38.0
Összesen:	1,189.174	329.068	1,518.242	27.4	7.6	35.0

Ezekből az adatokból azt látjuk, hogy a 17 évnél fiatalabb fiúgyermekek gyakorisága tekintetében elég jelentékeny különbségek voltak az ország egyes részei között. A legtöbb fiút, a férfilakosság 38 százalékát, Horvátországban észlelték, jóval kevesebbet, 31.5 százalékot Erdélyben, míg az anyaországban a finéességnak 35.4%-a állt az 1–17 éves korban. Különösen nagyok voltak a különbségek a fiatalabb korcsoportban, míg a 13–17 évesek arányszáma a három országban majdnem egyforma volt.

Hogy ezen adatoknak megbízhatósága felől tájékozódjunk, összehasonlítást végzünk az 1869. és 1880. évi népszámlálások idevágó eredményeivel. Természetes, hogy mivel — mint említettük — az 1787. évi számok nem vonatkoznak a két korcsoporthoz tartozók összeségére, ezek a későbbi népszámlálások korcsoportjainak teljes összegeinél kisebbek kell hogy

legyenek. Ezt igazolják az illető adatok. 1869-ben az első 18 korév²⁶ az összes férfilakosságnak az anyaországban 43.3 százalékát, Erdélyben 41.3 és Horvátországban 41.9 százalékát tette. Erdély kisebb arányszáma tehát ekkor is megvolt s ugyanezt mutatja az 1880. év is, amikor a 15 éven aluli gyermekek száma a Királyhágón túl jóval kisebb volt (100 lélekre 33.1), az anyaország 35.1–36.9 főnyi országrész-átlagával szemben. Horvát-Szlavonország arányszáma (41.4), azonban az anyaországnál (43.3) kisebb volt — ellentétben az 1787. évi állapottal, úgyhogy lehetséges, hogy a József-féle népszámlálásba itt nagyobb-számú hiba csúszott be, miután alig tehető fel, hogy a népesség korösszetétele ekkora változásokat szenvedett volna, (bár bizonyos eltolódások bekövetkezhettek).

Országrészek szerint ekként alakult a gyermekkor képviselete:

	S z á m s z e r i n t:					
	Vármegyék		Városok		Együtt	
	1–12	13–17	1–12	13–17	1–12	13–17
	éves	éves	éves	éves	éves	éves
Duna jobbpartja — — — —	215.065	61.467	7.613	2.680	222.678	64.147
Duna balpartja — — — —	178.520	51.150	11.892	3.150	190.412	54.300
Duna-Tisza köze — — — —	127.705	35.733	16.575	4.788	144.280	40.521
Tisza jobbpartja — — — —	144.713	41.300	2.959	925	147.672	42.225
Tisza balpartja — — — —	93.132	24.983	6.021	1.826	99.153	26.809
Tisza-Maros szöge — — — —	102.911	23.742	974	320	103.885	24.062
Magyarország	862.046	238.375	46.034	13.689	908.080	252.064
Erdély	171.926	49.509	7.444	2.368	179.370	51.877
Horvátország	98.405	24.241	3.319	886	101.724	25.127
Mindössze	1,132.377	312.125	56.797	16.943	1,189.174	329.068

	S z á z f é r f i r a j u t:					
	Vármegyék		Városok		Együtt	
	1–12	13–17	1–12	13–17	1–12	13–17
	éves	éves	éves	éves	éves	éves
Duna jobbpartja — — —	27.3	7.8	22.1	7.9	27.1	7.8
Duna balpartja — — —	28.5	8.2	25.5	6.7	28.2	8.1
Duna-Tisza köze — — —	29.0	8.1	25.7	7.4	28.6	8.0
Tisza jobbpartja — — —	27.6	7.9	22.5	7.0	27.5	7.9
Tisza balpartja — — —	26.9	7.2	26.9	8.2	26.9	7.3
Tisza-Maros szöge — — —	27.9	6.5	22.5	7.4	27.9	6.5
Magyarország	27.9	7.7	24.8	7.4	27.7	7.7
Erdély	24.5	7.6	22.5	7.1	24.4	7.1
Horvátország	31.0	7.7	21.8	5.8	30.4	7.6
Mindössze	27.5	7.6	24.3	7.3	27.4	7.6

A különbségek az anyaországban elég jellegzetesek; a fiúgyermek aránya legnagyobb a Duna-Tisza közén és a Duna balpartján (28.6 és 28.2), de

egyik megyében még ennél is magasabb, így Békésben és Hevesben 39, Nógrádban 39.3, sőt Trencsénben 40.0 és Zólyomban 40.4%. Ezzel szemben a

²⁶ A két korcsoport voltaképpen 18 évet ölel fel, mivel a népszámlálás utasítása szerint a kort a befejezett évek száma szerint kellett bevallani, de azonkívül az egy éven aluliak korát hónapok szerint kel-

lett bemondani. Mivel az egy évnél fiatalabb gyermekek kétségkívül bennfoglaltatnak az 1–12 évesek kategóriájában, ez valójában 13 évet foglal magában, a két korcsoport együttesen pedig 18 korévet.

legkevesebb gyermek a Tisza balpartján találtatott; Máramaros 28.4-del a minimumot képviseli. De mint említettük, általánosságban Erdély mutatja a legkisebb arányt, mely Szebenben 27.2-ig, sőt Fogarasban 25.3-ig szállt alá. Ezzel szemben ez az arány Horvátország összes vármegyéiben jóval magasabb volt s itt oly szélsőséges arányok találtattak, mint Pozsegában 39.9, Verőcében 40.5 és Varasdban 43.2.

Ha az egyes vármegyék között mutató eltéréseket bizonyos fokig a felvétel esetleges hibáira kívánnók is visszavezetni: az az egyöntetűség, mely a városok idevágó adataiban kifejezésre jut, mégis megerősíti az adatokban való hitünket. Nem lehet véletlen és nem lehet pusztán csak a felvétel technikai keresztülvitelének tulajdonítani, hogy a gyermekek aránya a városokban mindenütt jóval alacsonyabb, mint a vidéken. A különbség általában 4–5%, sőt a horvát városokban, melyekben a gyermekek aránya a legkisebb, a különbség ennek kétszerese. A vármegyei székhelyek és legközelebbi

környékük közötti különbség szemléltetésére néhány példát hozunk fel:

Baranya vármegye	36.8	Pécs városa	34.3
Győr	36.7	Győr	29.7
Komárom	35.3	Komárom	29.2
Sopron	35.2	Sopron	26.1
Trencsén	40.0	Trencsén	34.4
Pest	38.1	Pest	26.5
		Buda	25.9
Abaúj-Torna	37.8	Kassa	29.7
Sáros	38.1	Eperjes	28.3
Szepes	35.2	Lőcse	30.5

Ezzel szemben az Alföldnek némely nagyobb városában a gyermekek aránya magasabb, mint magában a megyében. Így Bács megyének két nagy városában, Szabadkán 42.6 és Zomborban 39.8% a fiúgyermek, míg a megyében csak 35.1. Szabadkán még 1880-ban is feltűnő nagy volt a gyermekek százaléka és néhány alföldi városban is ugyanezt észlelhetjük. Nincs okunk tehát kételkedni az 1787-évi adatokban, melyekben ugyanaz a népesedési tünet nyert kifejezést, mely ma is jellemzi Alföldünk egyik-másik — agrár — városát.

Tizedik fejezet.

A felekezetek.

II. József népszámlálási műveletei a felekezeti szempontot is figyelembe vették, de csak annyiban, hogy megkülönböztették a keresztényeket a zsidóktól. A *keresztények* összeírására szolgált az *A)* minta, mely különféle szempontok szerint részletezte a lakosokat, de az egyes felekezetek megkülönböztetésére nem terjeszkedett ki. A *zsidók* összeírására az *Aa)* minta szolgált, mely a férfiak és nők számát állapította meg, de a férfiak családi állapotán kívül semmiféle más szempontot nem ölelt fel. Így tehát a felekezeti statisztikának csak mérsékelt forrása II. József népszámlálása, de annak megállapításai mégis az első pozitív és szemelláthatólag megbízható számbeli adatok voltak a keresztény és zsidó népesség erejéről és területi megoszlásáról. Mivel ezek az adatok a két vallás híveinek nemi megoszlását és a férfiak családi állapotát is kitüntették, — amiről már fentebb megemlékeztünk — a demográfiai szempontok is érvényesültek némileg.

A népszámlálás eredményei szerint a lakosság felekezeti megoszlása a következő volt:

	Keresztény	Zsidó	Százalékokban keresztény	zsidó
Magyarország	6,487.544	80.783	98.77	1.23
Erdély	1,441.279	2.092	99.86	0.14
Horvátország	548.351	111	99.98	0.02
Összesen	8,477.174	82.986	99.03	0.97

A zsidóság 1787-ben számszerűleg alárendelt szerepet vitt hazánkban. Horvátországban úgyszólván teljesen hiányzott, Erdélyben is csak kétezer lelket számlált és csak az anyaországban élt nagyobb számmal, de összes számuk alig haladta meg a 80.000 főt, vagyis nem sokkal tett többet a lakosság egy százalékánál.

Hézagos maradna lakosságunk felekezeti megoszlásának képe, ha nem tudnók megállapítani a keresztény felekezetek számbeli erejét és területi elhelyezkedését II. József korában. A népszámlálás eredményei erre nem adnak lehetőséget, de

fennmaradtak más összeírások, melyek a felekezetek létszámát annakidején — úgyahogy — megállapították és így módot adnak arra, hogy eredményeiknek latbavetésével az 1787. évi népességen belül is igyekezzünk becslésszerűen kideríteni az egyes felekezetek erejét.

Két ily összeírás kínálkozik erre: az 1782. évi conscriptio és az 1804. évi országos összeírás. Mindkét összeírás figyelmen kívül hagyta a nemességet, de a papságra kiterjeszkedett. Az 1782. évi conscriptio²⁷ a városok összlakosságát négy felekezet szerint (Catholici, Acatolici, Sismatici és Judaei) részletezi; a Catholici rovatában összefoglalja a római és a görög katolikusokat, az Acatolici rovatában az összes protestáns felekezeteket, a Sismatici rovatában a görög keleti nem egyesült felekezetűeket mutatja ki. A vármegyei táblázat az adófizető rendes lakosságot részletezi vallás szerint a Catholici, Acatolici, Graeci non uniti és Judaei rovatokban, még pedig a felnőtteknek és a serdületleneknek nemek szerinti megkülönböztetésével; ellenben az idegeneknek (Extranei quasi domicilliantes), a cselédségnek, a kórházakban és más intézetekben elhelyezett, valamint a kolduló szegényeknek felekezetét nem közli. Ilyformán a nem-nemes lakosságnak vármegyénként 8-tól 12%-ig váltakozó része a felekezeti részletezésből hiányzik; de mivel a lakosság 88—92 százalékának felekezeti eloszlását ismerjük, ennek arányát bizonyos megszorításokkal alkalmazhatjuk a népesség összesítésére is.

Az 1804. évi országos összeírás, melyet az 1802. évi 2. törvénycikk rendelt el,²⁸ az összes nem-nemes népességből csak a férfiak vallását részletezi öt csoport szerint: katolikusok, ágostai evangélikusok, reformátusok, nem egyesült görögök és zsidók. Mivel nem tehetők fel, hogy a nők körében lényegesen más-ként alakult a felekezetek aránya, mint a férfínépességben, az így nyert arányok

bátran elfogadhatók az összes lakosság felekezeti megoszlásának alapjául.

A kétféle összeírásból nyert felekezeti arányszámok a legtöbb esetben eléggé egyeznek egymás között, gyakran teljesen azonosak is, amit tehát megbízhatóságuk jeléül tekinthetünk. Ahol közöttük eltérés mutatkozik, a két arány átlagát fogadtuk el s ennek alapján számítottuk ki az 1787. évi népességre vonatkozólag a felekezeti számadatokat. Ez a számítás a legtöbb vármegyére nézve elegendő pontossággal adta a felekezetek létszámát; lényegesebb eltérés csak egy-két vármegyében mutatkozott. Ily esetekben azokat a részletes adatokat vettük figyelembe, melyeket *Ludovicus Nagy*²⁹ közölt 1828-ban megjelent munkájában. Ezekből, valamint a felekezetek számának későbbi alakulásából ellenőrizhettük a számításainkból nyert adatokat, úgyahogy az a meggyőződésünk, hogy az ekként kapott és a mellékelt táblázatban közölt adatok az 1787. évi népesség felekezeti megoszlását elég híven, mindenesetre megközelítő pontossággal adják vissza. Hiányzik azonban a római és a görög katolikusoknak megkülönböztetése, amire nézve a felhasznált két conscriptio semmiféle támpontot nem ad, továbbá a kisebb protestáns felekezetek (unitáriusok, nazarénusok stb.) részletezése, mely utóbbiak azonban a 18. században Magyarországon és Horvátországban oly csekély számmal éltek, hogy elhanyagolásuk nem alterálja lényegesen a felekezeti megoszlás képét. Meg kell még említenünk, hogy azon esetekben, amidőn egyes felekezetek hívei az 1782. vagy 1804. években csak szórványosan fordultak elő, s így akkori létszámuk nem volt alkalmas konkrét megállapításokra, a táblázatunkban közölt számoknak (5, 10, 20 lélek stb.) nem szabad pozitív értéket tulajdonítani, hanem azok csak annak jeléül tekintendők, hogy az illető felekezet abban a vármegyében vagy városban csak elszórtan élő csekélyszámú hívővel volt képviselve.

Úgy az 1782., mint az 1804. évi összeírás az anyaországra és Horvátországra terjedt ki. Erdélyre vonatkozólag a felekezetek számát feltüntető összeírással nem rendelkezünk, ennek megbecslése tehát nagy nehézségekkel jár; annál is in-

²⁷ Conscriptio Animarum introsertorum Hungariae, Croatiae, Slavoniae et Banatus Comitatum pro Anno 1782, mely a vármegyét üleli fel; ennek ki-egészítője a Conscriptio Animarum in Liberis Regibus ac Montanis Civitatibus Pro Anno 1782, mindkettő az Országos Levéltár Cancelláriai osztályában.

²⁸ V. ö. Dr. Thirring Gusztáv: Népesedésünk kútforrásai a múlt század első felében. (Értekezések a társad. tud. köréből, XII. k. 10. sz.) 1903.

²⁹ *Ludovicus Nagy*: Notitiae politico-geographico-statisticae incl. regni Hungariae. Budae 1828.

kább, mivel II. József Erdély politikai felosztását teljesen felforgatta s így az Erdélyre vonatkozó táblázataink megyei összegei nehezen vethetők össze a régi területi beosztás szerint haladó egykorú munkákban található, — sajnos, csak

szórványos — adatokkal. Kénytelenek voltunk ezért a felekezetek számadatait közlő táblázatunkból Erdélyt kihagyni.

Ezek alapján a felekezetek számát az 1787. évre vonatkozólag következőképen állapíthattuk meg:

	Magyar-ország	Horvát-ország	Együtt	Százalékokban Magyar-ország	Horvát-ország
Katolikus (római és görög)	3,958.550	514.423	4,472.973	61.2	79.3
Ágostai hitv. evangélikus	619.626	185	619.811	9.5	0.0
Református	976.729	3.443	980.172	15.1	0.6
Görög keleti nem egyesült	832.639	130.300	962.939	12.9	20.1
Zsidó	80.783	111	80.894	1.3	0.0
Összesen	6,468.327	648.462	7,116.789	100.0	100.0

Ebből láthatjuk, hogy II. József idejében az *anyaország* népességéből közel négy millió lélek, vagyis a lakosságnak $\frac{3}{5}$ része a katolikus egyház keretébe tartozott. Hogy ebből mennyi volt a latin szertartású és mennyi a görög szertartású katolikusok száma, pontosan megállapítani nem tudjuk. Azt hisszük azonban, alig tévedünk, ha a görög katolikusok kvótáját az összes katolikusoknak legfeljebb $\frac{1}{6}$ -ára tesszük, amikor is számukat kerekén 600—650.000 főre becsülhetjük (lehet azonban, hogy számuk kevesebb volt ennél). A protestáns felekezetek közül a református volt a legerősebben képviselve; az egymilliót megközelítő tagjainak száma az össznépességnek 15 %-át képviselte, míg a hatszázezer főnyi ágostai evangélikus egyház a lakosság egy tized részét nem érte el teljesen. Népszámra nézve a kettő között foglalt helyet a görögkeleti nem egyesült egyház, a nyolcszázszázöt megvalóuló tömegével, vagyis az összlakosságnak mintegy nyolcadrészével. A 80.000 főnyi zsidóság aránya viszont még az egy százaléket is csak kevéssel haladta meg.

Horvátország lakosságának felekezet szerinti összetétele Magyarországnál jóval egyszerűbb volt. A lakosságnak majdnem négyötöde katolikus volt és egyötöde görög keleti. A fennmaradó csekély töredék túlnyomó része (0.6%) a reformátusokból került ki, az evangélikus felekezet és a zsidó vallás csak egy-kétszáz lélekkel volt képviselve.

Ha mármost azt a kérdést vetjük fel, hogy a népességnek 1787. évi felekezeti összetétele mennyiben különbözött annak mostani újabb állapotától, úgy összehasonlítási alapul elsősorban az 1869. évi népszámlálás adatai kínálkoznak. Ez az összehasonlítás arról győz meg, hogy a 18. szá-

zadbeli lakosság felekezeti összetétele több tekintetben lényegesen különbözött a jelenlegitől. A 82 év alatt beállott változás mérvét kétféle módon érzékeltethetjük: egyik módon, a szélteben szokásos eljárással, azt vizsgálhatjuk, hogy az egyes felekezetek létszáma 1787 óta mennyivel gyarapodott, a másik — a plasztikusabb eljárás, — azt tünteti ki, hogy a II. József-korabeli felekezeti összegek mennyivel voltak kisebbek a mai tömegeknél.

Kezdjük az utóbbival. Kiindulva abból a megállapításból, hogy az *anyaország* 1787. évi össznépessége az 1869. évinek csak 58.2%-a volt, vagyis nem sokkal több, mint a fele, azt látjuk, hogy az egyes felekezetek állománya ezen átlagnál részint alacsonyabb, részint magasabb volt. A katolikus és a református felekezet hívei megközelítőleg ugyanazt a kvótát mutatták; de az evangélikusok és a görög keletiek akkori száma jóval magasabb volt, mert a mai népszámuknak 71, illetve 73 százalékaival volt egyenlő. Ezzel szemben az akkori zsidóság a mai létszámának kevesebb mint egyhatod része volt csak. Ennek következményeként 1787-től 1869-ig — a zsidóság óriási elszaporodása után — a reformátusok és katolikusok számának gyarapodása volt a legnagyobb, az evangélikusoké és a görög keletieké a legkisebb. A felekezetek népszámának fejlődési menete a következő volt:

	Az 1787. évi létszám az 1869. évinek hány százalékát tette	A létszám százaléka 1787-től 1869-ig volt (%)
a katolikusoknál	57.7	73.5
az ágostai evangélikusoknál	71.0	40.8
a reformátusoknál	56.9	75.8
a görög keletieknél	73.0	37.0
a zsidóknál	15.6	539.6
az össznépességnél	58.2	71.9

Látható ebből, hogy a 18. század vége felé a felekezeteknek egymáshoz való

A népesség megoszlása felekezetek szerint.

(Az 1782. és 1804. évi összeírások eredményei alapján az 1787. évre kiszámítva.)

Országgrész Vármegye Város	Összes népesség	E b b ö l				
		róm. és gör. katolikus	ágostai evangélikus	református	görög nem egyesült	zsidó
Magyarország.						
<i>Duna jobbpartja:</i>						
Baranya — — — — —	174.963	120.103	5.250	33.230	15.740	640
Pécs — — — — —	8.922	8.877	20	15	10	—
Fejér — — — — —	98.998	57.919	3.960	34.650	1.000	1.469
Székesfehérvár — — —	11.780	11.490	80	30	180	—
Győr — — — — —	115.611	94.731	13.870	4.600	10	2.400
Moson — — — — —						
Győr — — — — —	12.822	9.616	2.866	260	80	—
Komárom — — — — —	132.389	90.767	5.300	34.420	150	1.752
Esztergom — — — — —						
Komárom — — — — —	12.067	7.106	600	4.200	100	61
Esztergom — — — — —	5.423	5.359	10	5	40	9
Somogy — — — — —	165.969	105.237	6.640	51.450	400	2.242
Sopron — — — — —	144.000	126.154	14.400	20	—	3.426
Sopron — — — — —	12.113	6.578	5.500	20	4	11
Kismarton — — — — —	2.549	2.539	10	—	—	—
Ruszt — — — — —	1.105	575	530	—	—	—
Tolna — — — — —	133.304	83.271	20.000	26.660	1.300	2.073
Vas — — — — —	220.939	163.600	48.600	6.630	30	2.079
Kőszeg — — — — —	4.966	3.466	1.490	—	—	10
Veszprém — — — — —	143.572	89.071	17.230	34.460	60	2.751
Zala — — — — —	226.240	209.719	4.520	9.040	160	2.801
Összesen:	1,627.732	1,196.178	150.876	239.690	19.264	21.724
<i>Duna balpartja:</i>						
Arva — — — — —	74.975	67.108	7.500	—	—	367
Bars — — — — —	99.089	88.149	990	9.910	40	—
Körmöcbánya — — — —	5.244	4.614	630	—	—	—
Újbánya — — — — —	3.020	2.930	90	—	—	—
Hont — — — — —	81.132	51.912	24.340	4.870	10	—
Selmecbánya — — — —	18.774	15.019	3.750	—	5	—
Bakabánya — — — — —	2.353	1.053	1.300	—	—	—
Bélabánya — — — — —	1.680	1.210	470	—	—	—
Liptó — — — — —	57.932	30.403	27.200	5	—	324
Nógrád — — — — —	148.867	99.391	44.600	2.980	—	1.896
Nyitra — — — — —	290.018	227.893	49.300	2.900	—	9.925
Szabolca — — — — —	5.707	4.898	696	—	—	113
Pozsony — — — — —	186.501	168.945	9.300	1.870	30	6.356
Pozsony — — — — —	26.898	21.221	5.380	50	10	237
Nagyszombat — — — —	7.102	7.024	40	5	5	28
Szentgyörgy — — — —	2.399	1.436	720	—	—	243
Bazin — — — — —	4.359	1.997	2.050	8	—	304
Modor — — — — —	4.801	1.900	2.880	8	—	13
Trencsén — — — — —	218.002	203.795	10.900	20	—	3.287
Trencsén — — — — —	3.033	1.915	730	—	—	388
Túróc — — — — —	37.805	15.153	22.400	5	—	247
Zólyom — — — — —	54.708	32.808	21.900	—	—	—
Besztercebánya — — —	5.041	3.526	1.500	15	—	—
Breznóbánya — — — —	2.949	1.239	1.710	—	—	—
Libetbánya — — — — —	1.280	166	1.114	—	—	—
Zólyom — — — — —	1.695	560	1.135	—	—	—
Korpona — — — — —	2.903	1.333	1.570	—	—	—
Összesen:	1,348.267	1,057.598	244.195	22.646	100	23.728

Országgrész Vármegye Város	Összes népesség	E b b ö l				
		róm. és gör. katolikus	ágostai evangélikus	református	görög nem egyesült	zsidó
Duna-Tisza köze:						
Bács-Bodrog — — — — —	184.081	112.156	16.700	8.350	46.000	875
Újvidék — — — — —	8.998	3.603	60	150	4.950	235
Szabadka — — — — —	20.708	18.836	10	20	1.760	82
Zombor — — — — —	13.360	4.927	10	15	8.400	8
Békés — — — — —	144.985	44.736	30.300	53.500	15.900	549
Csanád — — — — —						
Csongrád — — — — —						
Szeged — — — — —	21.519	20.553	10	20	800	136
Heves — — — — —	163.661	122.104	350	40.900	300	7
Eger — — — — —	16.852	16.332	10	10	500	—
Jász-Kunság — — — — —	94.152	51.102	400	42.400	250	—
Pest — — — — —	271.861	159.135	30.000	73.400	4.000	5.326
Pest — — — — —	22.417	20.923	500	200	700	94
Buda — — — — —	24.873	23.397	250	500	700	26
Összesen:	987.467	597.804	78.600	219.465	84.260	7.338
Tisza jobbpartja:						
Abaúj — — — — —	132.823	87.377	6.600	35.900	40	2.906
Torna — — — — —	7.905	6.780	800	320	5	—
Kassa — — — — —						
Bereg — — — — —						
Ugocsa — — — — —	91.164	66.104	80	22.800	10	2.170
Borsod — — — — —	136.684	72.211	4.200	57.400	600	2.273
Gömör és Kishont — — —	134.608	48.488	61.900	24.200	20	—
Sáros — — — — —	131.097	115.551	13.100	30	70	2.346
Eperjes — — — — —	6.000	4.760	1.200	40	—	—
Bártfa — — — — —	3.760	2.593	1.100	25	—	42
Kisszeben — — — — —	2.255	1.647	600	—	—	8
Szepes — — — — —	142.780	113.598	28.600	—	—	582
Késmárk — — — — —	4.170	1.720	2.450	—	—	—
Lőcse — — — — —	4.984	2.724	2.240	20	—	—
Ung — — — — —	58.137	47.420	600	8.150	80	1.887
Zemplén — — — — —	209.861	156.991	6.300	40.000	200	6.370
Összesen:	1.066.228	727.964	129.770	188.885	1.025	18.584
Tisza balpartja:						
Bihar — — — — —	317.955	32.562	800	136.500	147.000	1.093
Debrecen — — — — —	29.153	720	200	28.213	20	—
Hajdú városok — — — — —	28.376	3.730	20	24.600	10	16
Máramaros — — — — —	86.118	80.364	100	3.400	—	2.254
Szabolcs — — — — —	108.562	36.403	9.800	59.700	150	2.509
Szatmár — — — — —	134.559	95.230	450	36.300	10	2.569
Szatmárnémeti — — — — —	8.209	2.145	80	5.980	—	4
Nagybánya — — — — —	3.882	2.392	190	1.300	—	—
Felsőbánya — — — — —	3.819	2.584	35	1.200	—	—
Összesen:	720.633	256.130	11.675	297.193	147.190	8.445
Tisza-Maros szöge:						
Arad — — — — —	152.930	17.078	900	6.100	128.500	352
Krassó — — — — —	188.200	15.076	50	30	173.000	44
Temes — — — — —	215.545	40.227	2.000	1.200	172.000	118
Temesvár — — — — —	9.242	4.476	60	20	4.300	386
Torontál — — — — —	152.083	46.019	1.500	1.500	103.000	64
Összesen:	718.000	122.876	4.510	8.850	580.800	964
Magyarország együtt:	6.468.327	3.958.550	619.626	976.729	832.639	80.783

Országgrész Vármegye Város	Összes népesség	E b b ö l				
		róm. és gör. katolikus	ágostai evangélikus	református	görög nem egyesült	zsidó
Erdély.						
Alsó-Fehér — — — —	138.966					45
Gyulafehérvár — — —	4.777					150
Hunyad — — — — —	167.437					7
Szeben — — — — —	115.649					—
Nagyszeben — — — —	13.313					—
Medgyes — — — — —	4.484					—
Szászváros — — — —	3.190					—
Fogarás — — — — —	112.399					9
Segesvár — — — — —	5.481					—
Háromszék — — — — —	89.518					—
Brassó — — — — —	17.671					—
Udvarhely — — — — —	66.726					6
Küküllő — — — — —	124.578					228
Marosvásárhely — — —	5.196					—
Torda — — — — —	162.536					343
Beszterce — — — — —	4.566					—
Belső-Szolnok — — — —	134.006					660
Kolozs — — — — —	110.896					27
Kolozsvár — — — — —	12.603					2
Közép-Szolnok — — — —	149.379					615
Összesen:	1.443.371					2.092
Horvátország.						
Szerém — — — — —	82.261	22.911	150	1.600	57.600	—
Verőce — — — — —	116.990	76.153	20	1.800	39.000	17
Pozsega — — — — —	64.417	36.695	—	10	27.700	12
Pozsega — — — — —	2.002	1.942	—	—	60	—
Varasd — — — — —	86.890	86.880	—	—	10	—
Varasd — — — — —	4.814	4.778	—	—	20	16
Zágráb — — — — —	149.533	147.323	5	5	2.200	—
Zágráb — — — — —	2.815	2.785	—	—	30	—
Kőrös — — — — —	64.077	60.852	5	5	3.200	15
Kőrös — — — — —	1.705	1.681	—	—	20	4
Kapronca — — — — —	3.417	3.291	—	—	120	6
Szeverin — — — — —	53.189	53.189	—	—	—	—
Károlyváros — — — —	2.740	2.483	5	5	240	7
Fiume — — — — —	5.956	5.814	—	8	100	34
Buccari — — — — —	7.656	7.646	—	10	—	—
Összesen:	648.462	514.423	185	3.443	130.300	111

aránya lényegesen más volt, mint egy évszázaddal reá, vagy ma. Az akkor még egészen jelentéktelen zsidóság tekintélyes kisebbségre dagadt meg, de az össznépességben mégis számszerűleg alárendelt szerepet visz. Feltűnőnek tarthatjuk úgy a görög keletieknek, mint az evangélikusoknak magas arányát, különösen a katolikusokkal és reformátusokkal szemben. Az összlakossághoz viszonyítva az evangélikusok és a görög keletiek 1787 óta tért vesztettek a többi felekezetekkel szemben.

Ha (Erdélytől eltekintve) azokat az okokat kutatjuk, melyek a felekezeti aránynak kialakulására hatottak, úgy a távoli múltba kell visszamennünk. A másfél száz éves török hódoltság az országnak azon részeit pusztította és néptelenítette

el, melyekben a katolikus és református magyarság zöme élt; ellenben megkímélte a keleti és északkeleti, erősebben oláh-lakta vidékeket, valamint a Felföldet és a Dunántúl nagy részét, ahol tótok, rutének és németek laktak jelentősebb számban. Így állt elő amott a görög keleti vallású, emitt az evangélikus felekezetű lakosságnak a mainál jóval magasabb arányszáma, szemben a katolikusoknak és reformátusoknak jóval alacsonyabb kvótájával. A pusztulástól megóvott országrészek ezért nagyjából megtartották a felekezetek közti azt az arányt, melyet az 1787. évi népszámlálás derített ki. Ellenben a pusztává vált alföldi részeken a megtizedelt népesség csak a későbbi betelepítések és nagymérvű bevándorlá-

Országgrész Ország	Összes népesség	E b b a l				
		róm. és gör. katolikus	ágostai evangélikus	református	görög nem egyesült	zsidó
Összesítés.						
<i>Vármegyék:</i>						
Duna jobbpartja — —	1,555.985	1,140.572	139.770	235.160	18.850	21.633
Duna balpartja — —	1,249.029	985.557	218.430	22.560	80	22.402
Duna-Tisza köze — —	858.740	489.233	77.750	218.550	66.450	6.757
Tisza jobbpartja — —	1,037.154	707.740	121.380	188.480	1.020	18.534
Tisza balpartja — —	675.570	248.289	11.170	260.500	147.170	8.441
Tisza-Maros szöge — —	708.758	118.400	4.450	8.830	576.500	578
Magyarország — — —	6,085.236	3,689.791	572.950	934.080	810.070	78.345
Erdély — — — —	1,372.090					1.940
Horvátország — — —	617.357	484.003	180	3.420	129.710	41
Mindössze:	8,074.683	4,173.794	1) 573.130	1) 937.500	1) 939.780	80.329
<i>Városok:</i>						
Duna jobbpartja — —	71.747	55.606	11.106	4.530	414	91
Duna balpartja — —	99.238	72.041	25.765	86	20	1.326
Duna-Tisza köze — —	128.727	108.571	850	915	17.810	581
Tisza jobbpartja — —	29.074	20.224	8.390	405	5	50
Tisza balpartja — —	45.063	7.841	505	36.693	20	4
Tisza-Maros szöge — —	9.242	4.476	60	20	4.300	386
Magyarország — — —	383.091	268.759	46.676	42.649	22.569	2.438
Erdély — — — —	71.281					152
Horvátország — — —	31.105	30.420	5	23	590	67
Mindössze:	485.477	1) 299.179	1) 46.681	1) 42.672	1) 23.159	2.657
<i>Együtt:</i>						
Duna jobbpartja — —	1,627.732	1,196.178	150.876	239.690	19.264	21.724
Duna balpartja — —	1,348.267	1,057.598	244.195	22.646	100	23.728
Duna-Tisza köze — —	987.467	597.804	78.600	219.465	84.260	7.338
Tisza jobbpartja — —	1,066.228	727.964	129.770	188.885	1.025	18.584
Tisza balpartja — —	720.633	256.130	11.675	297.193	147.190	8.445
Tisza-Maros szöge — —	718.000	122.876	4.510	8.850	580.800	964
Magyarország — — —	6,468.327	3,958.550	619.626	976.729	832.639	80.783
Erdély — — — —	1,443.371					2.092
Horvátország — — —	648.462	514.423	185	3.443	130.300	111
Mindössze:	8,560.160	4,472.973	1) 619.811	1) 980.172	1) 962.939	82.986

1 Erdély nélkül.

sok (visszaáramlások) folytán tudta katolikus és református népességét újból rekonstruálni; ezért a József-féle népszámlálás idejében az ottani megyék népességi összetétele sok tekintetben egészen elütött a felekezetek mai mozaikjától.

Ez a nagy különbség nyilvánul meg az alábbi összeállításból is, mely ország-részenként mutatja ki a felekezetek számát és arányát 1787-ben és 1869-ben, de csak az anyaországról.

	1787	1869	Szaporulat 1787-1869	Százalékokban 1787	1869
Római katolikus — — — —	3,958.550	5,884.472	2,907.226	61.2	52.9
Görög katolikus — — — —		981.304		9.5	8.8
Ágostai evangélikus — — — —	619.626	872.673	253.047	15.1	7.9
Református — — — —	976.729	1,717.085	740.356	12.9	10.3
Görög keleti — — — —	832.639	1,140.993	308.354	1.3	4.6
Zsidó — — — —	80.783	516.658	435.875	—	0.1
Egyéb vallású — — — —	—	4.438	4.438	—	—
Anyország (Erdély nélkül) összesen:	6,468.327	11,117.623	4,649.296	100.0	100.0

Az országrészek szerinti megoszlás 1787-ben, összevetve 1890-nel, a következő volt:

	Katolikus		Evangélikus		Református		Görög keleti		Zsidó	
	1787	1890	1787	1890	1787	1890	1787	1890	1787	1890
Duna jobbpartja — — — — —	73.5	74.9	9.3	8.8	14.7	12.1	1.2	0.6	1.3	3.6
Duna balpartja — — — — —	78.4	77.0	18.1	15.2	1.7	2.8	0.0	0.0	1.8	4.9
Duna-Tisza köze — — — — —	60.5	67.1	8.0	5.5	22.2	15.7	8.5	5.0	0.8	6.4
Tisza jobbpartja — — — — —	68.3	65.1	12.2	8.1	17.7	18.3	0.1	0.1	1.7	7.9
Tisza balpartja — — — — —	35.6	42.5	1.6	5.5	41.2	34.8	20.4	9.9	1.2	7.2
Tisza-Maros szöge — — — — —	17.1	39.0	0.7	3.0	1.2	3.4	80.9	52.9	0.1	1.6

Ebből a felsorolásból látható, hogy a Duna jobb- és balpartján, tehát a Dunán túl és az északnyugati Felföldön a felekezeteknek egymáshoz való aránya a század lefolyása alatt — a zsidóktól eltekintve — csak kisebb változásokat szenvedett; ott a területnek viszonylag erősebb benépesültsége, valamivel magasabb fokú népesedési telítettsége, mely betelepítések-re kevésbé adott lehetőséget és alkalmat, továbbá nagyobb háborús veszteségek híján a felekezetek természetes szaporulata ezeknek viszonylagos súlyát megőrizte és évtizedről évtizedre továbbvitte. Némileg hasonló a helyzet az északkeleti Felföldön is, ahol azonban a lutheránusok eredeti súlyukból sokat veszítettek. De egészen másképp alakult az Alföld népesedése. Már a Duna-Tisza közén, mely a 18. század vége óta élte népgyarapodásának fénykorát, a népességnek erős betódulása a katolikus elem jelentékeny megerősödésére vezetett, a két protestáns felekezet rovására. De aránytalanul nagyobb volt a felekezeti arány megváltozása a Tisza balpartján és kivált a Tisza-Maros szögében. Itt — különösen az utóbbi országrészben — még óriási területek voltak lakatlanok és négy megyéjében a török uralom által nem érintett oláhság határozott túlsúlyban volt. Az itt azóta eszközölt nagymérvű telepítések az oláhság túlsúlyát lényegesen csökkentették s a katolikus elemek arányát erősen megkétszerezették, amely folyamathoz hasonló, — de méreteiben jóval kisebb arányú — volt a Tisza-balparti részeknek felekezeti átalakulása is. Az erre vonatkozó arányszámokat a fenti összeállítás mutatja be.

A vármegyei adatok tanulmányozása a helyi kutatásnak bő alkalmat nyújt olyan részletek megvilágítására, melyekbe való mélyedés e munka kereteit túlhaladná. Legyen ezért elég e helyen csak néhány jellemző esetet felsorolni, amelyek a felekezeti megoszlás erős módosulásáról tanúskodnak egy évszázad folyamán.

Vármegyék	Katolikusok		Görög keletiek	
	1787	1890	1787	1890
Arad — —	11.2	27.0	84.0	63.9
Krassó — —	8.0	22.8	91.9	75.1
Temes — —	18.2	42.1	79.8	53.4
Torontál — —	30.2	47.4	67.7	46.1
Bihar — —	10.2	16.2	36.8	38.7
Városok				
Zombor — —	36.9	52.6	62.9	42.6
Temesvár — —	48.4	68.2	46.6	12.1
Újvidék — —	40.0	38.8	50.5	36.0
Evangélikusok				
Sopron — —	54.3	62.8	45.4	30.5
Pozsony — —	78.9	74.4	20.0	14.0
Reformátusok				
Debrecen — —	2.5	15.3	96.8	74.1

A zsidóság. Említettük, hogy a zsidóság száma II. József korában kerek 83.000 lélek volt.

A zsidóság számbeli — és ebből folyólag jelentőségbeli — alárendeltsége történelmi fejlődés eredménye. A zsidóság — ha birta is némely magyar király kegyét — a magyar nemzet előtt sohasem volt kedvelt faj. Még a tárgyilagos, komoly *Schwartner* statisztikus is élénk színekben ecseteli azt a kedvezőtlen befolyást, melyet a zsidók a hazai viszonyokra gyakoroltak és — közvetve — országos csapásnak („eine Landplage“) nevezi őket.³⁰

³⁰ *Schwartner*: Statistik des Königreichs Ungern, 2-ik kiadás, I. kötet, 149. lap.

Kőváry László: Erdély statisztikája (Kolozsvár 1847) című művében (192. oldal) ekként jellemzi a zsidókat: „Életmódjuk kereskedés, főleg a pálinkafőzés, miáltal bátran elmondhatni, hogy jobban segít a nép demoralizálását, mint a szolgaság. Minden népek között a zsidó az, kihez a magyar legkevesebb rokonszenvvel viseltetik... Eleinte csak (Gyula-)Fehérvár látszik lakásuk helyét adatva lenni; ma majd minden faluban csempészkedik legalább 1—2 család...“ A zsidókkal szemben mutatkozó általános ellenszenv melyet valamennyi régi írónk kiemel, nagyrészt arra vezethető vissza, hogy II. József idejében a zsidóságnak csak legalacsonyabb színvonalú rétegei éltek hazánkban, melyeknek jelentége, mivel művelődni alkalmuk és lehetőségük nem volt, a magyar nemzethez alkalmazkodni pedig szándékuk sem volt, nem tekintett az ország érdekében lévőnek.

Nem tartozik ide annak kutatása, miért zárta ki a mohácsi vész után Pozsony és Nagyszombat a zsidókat, miért tiltotta ki őket Sopron városa is, melynek ezt a határozatát I. Ferdinánd király 1534-ben jóvá is hagyta. A zsidóság zöme a török hódoltság idejében a megszállt török területre húzódott, ahol ugyan súlyos adóterheket viselt, de egyébként békében folytathatta főfoglalkozását: a kereskedelmet és a pálinkafőzést. Legjobb dolguk volt Erdélyben, ahová Bethlen Gábor még török zsidókat is telepített, kiknek 1623-ban kiváltságokat adott. A török hódoltság megszűntével sem változott meg a zsidóság sorsa. Egykorú írók tanúskodása szerint a szabad királyi városok nagy része kizárta őket falai közül, a bányavárosoktól csak hét mérföldnyire telepedhettek le, ipart nem űzhettek, kiskereskedésből, uzsorából és pálinkafőzésből tartották fenn magukat. A 18. század közepén lépett életbe a zsidókra kivetett türelmi adó, melyet II. József ugyan kamarai adóra keresztelt el, de lényegében megmaradt eredeti mivoltában. A szabadelvű II. József azonban mégis sokat segített a zsidók sorsán; megnyitotta előttük a szabad királyi városokat, megengedte nekik az iparüzést, de egyben iskolák alapítására és katonai szolgálatra is szorította és német vezetékeket felvételére kényszerítette őket.

Ilyen viszonyok között találta a zsidókat az 1785. évi népszámlálás, mely első ízben állapította meg pontosan a létszámukat. A felvételből kiderült, hogy a zsidóság Horvátországban és Erdélyben csak törpeség volt. Horvátország majdnem teljesen mentes volt a zsidóktól. Csak Fiumében élt 34 zsidó, kiket kétségtelenül kereskedelmi tevékenységük vitt oda. De Horvátország többi városaiban csak elszórtan élt néhány zsidó (Varasdon 16), a vidéken pedig alig lehetett izraelitát találni.

Erdélyben ugyan már a kétezret meghaladta a zsidók száma, de a városokban való településüknek még kevés nyomuk volt. Eder József Károly szerint ³¹ egy országos törvény szerint „a zsidóknak ez országban való szabados kereskedések és az egy (Gyula-)Fejérvárt való lakhatások is zsellérül megengedtetett”; de hozzáteszi, hogy Gyulafehérváron kívül több helyen

is ének, „kivált zsbvásári áruval, azt széllyel hordozván az országon”, kereskednek. Nagyobb zsidó kolónia egyedül a törvényesen engedélyezett Gyulafehérvárt létezett, hol 150 mózesvallású egyén élt, de egész Alsó-Fehér vármegyében csak 3 községben akadt még (összesen 45) zsidó, köztük Alvincen 35. Brassó, Nagyszében és a többi szabad királyi város teljesen távoltartotta magát az izraelitákat, Kolozsvárt csak 2 hitsorsosuk élt. Az erdélyi zsidóság e szerint négy vármegyére szorítkozott: Küküllő 228, Torda 343, Belső-Szolnok 660 és Közép-Szolnok 615 lélekkel. Küküllő megye zsidósága 14 községben szétszórtan élt néhány főnyi létszámmal, legtöbben a bándi járásban, ahol Názán (Názánfalva) 65, és Szentkirályon 77 lelket írtak össze. Hasonlóképpen szétszórtan élt Torda megye zsidósága 38 községben, mindenütt csak néhány (legfeljebb 10–12) lélekkel, egyedül csak Magyaras községben (a szentjakabi járásban) tömörült 48 egyén. A vármegye városai és nagyobb községei: Szászrégen, Kolozs és Szék zsidóktól még mentek voltak. Belső-Szolnok megye 36 községébe fészkelte be magát a zsidóság, de nagyobb számmal (a tíz százalékot is meghaladva) csak Iklódon (128 fő) és Bethlenben (109 fő). Végül Közép-Szolnok 41 községében találtattak zsidók, itt is csekély csoportokban szétszórva, nagyobb számmal csak Peéren (119), a krasznamegyei Nagyfaluban (80), továbbá Ákoson (65) és Királydarócon (59).

A zsidóság tehát Erdély egész területén 129 szétszórt községben lakott, ahonnan lassanként tovább terjeszkedett, s részint természetes szaporodása folytán, részint újabb beözönlés által növelte eredeti csekély létszámát és lett utóbb gazdasági és néprajzi szempontból mindjobban számottevő tényezővé, amely magához igyekezett ragadni a gazdasági élet főbb pozícióit. Hogy ez a szaporodás minő mérvet öltött a népszámlálást követő legközelebbi időben, nem tudjuk, miután az 1804. évi nem-nemesi összeírás nem terjeszkedett ki Erdélyre. Mivel azonban ez az összeírás azt derítette ki, hogy a zsidóság II. József ideje óta az anyaországban számban erősen megnövekedett, sőt az ország északi és keleti részében szinte megkétszereződött, bátran felvehetjük, hogy Erdélyben is tekintélyes volt az izraeliták gyarapodása.

³¹ Erdélyország ismertetésének 'zengéje. Kolozsvár. 1796. a XLIII. lapon.

Magyarországon, az anyaországban, már II. József idejében is jóval nagyobb számmal éltek zsidók, mint a kapcsolt részekben. Bár az ország össznépességének csak alig több mint egy századrésze (1.23%) vallotta magát hébernek, mégis a nyolcvanezer meghaladó zsidó tömegnek egyenlőtlen eloszlása, egyes vármegyékben bekövetkezett tömörülése — szemben azon vármegyék nagy számával, melyekben zsidó egyáltalában nem élt — e felekezeti helyenként már bizonyos jelentőségre és súlyra juttatta. Arányszámuk egyes vármegyékben már meghaladta a 2—3 százalékot, a városok némelyikében pedig — bár akkor a városokban általánosságban még kevés zsidó élt és élhetett — ennél magasabbra is emelkedett.³² Országrészek szerint való megoszlásuk a következő volt:

	Zsidók összes száma	Ezek közül vármegyékben	váro-álta-sokban	álta-vármegyékben	váro-sok	százalékokban
Duna jobbpartja	21.724	21.633	91	1.4	1.4	0.1
Duna balpartja	23.728	22.402	1.326	1.7	1.8	1.3
Duna-Tisza-köze	7.338	6.757	581	0.8	0.8	0.6
Tisza jobbpartja	18.584	18.534	50	1.7	1.8	0.2
Tisza balpartja	8.445	8.441	4	1.3	1.3	0.0
Tisza-Maros szöge	964	578	386	0.2	0.1	4.2
Összesen:	80.783	78.345	2.438	1.2	1.3	0.7

A zsidók ekkor a felvidéken, vagyis a Duna-balparti és a Tisza-jobbparti országrészen éltek aránylag legnagyobb számban. Az északnyugati felföldön Pozsony, Nyitra és Trencsén vármegyében terjeszkedtek leginkább; Pozsony megyének 6.356 főnyi zsidósága (az összlakosságnak 3.4 százaléka) leginkább a pozsonyi, a hegyentúli és az alsószigeti járásokban tömörült. Nyitra megyében voltak a zsidók valamennyi vármegye közül a legerősebben képviselve, számuk megközelítette a tízezeret (9.925) (az összlakosság negyedfél százaléka). E tömegnek nagyobb fele a vágújhelyi és szakoleai járásokra esett, de a zsidóság — a bajmóci járást kivéve — már az egész vármegyét elárasztotta és közel 300 községben élt kisebb-nagyobb számban. Még a legkisebb községekben is tekintélyes számban talál-

tattak, egyes nagyobb helyeken pedig egészen a népesség $\frac{1}{4}$ részéig szaporodtak immár. Így Vágújhelyen, mely a megye legnagyobb zsidó községe volt, 1.087 főt, Szenicén 550, Verbón 560, Párucán 425, Holicsón 420, Szohotistón 387, Csejtén 309, Galgócon 263, Nagysurányban 211 és Ürményben 205 izraelitát találtak és még hét község volt száznál több zsidó lakossal. Számra nézve csekélyebb (3.287) volt ugyan a zsidó elem Trencsén megyében, de szétágazása a vármegye legkülönbözőbb részeiben akkora volt, hogy a községeknek felében megtalálhatók voltak, oly nagy telepeik azonban, mint Nyitrában, itt nem voltak (legnagyobb Bánovee 259 zsidóval = 12%). Nógrád vármegyében 1.896 zsidó élt, kik Balassagyarmaton 529 és Szécsényben 389 főnyi egyházközséget alkottak, de egyébként a vármegyében csak kevés helyen laktak. A felvidék többi megyéjébe is csak kevéssé hatoltak be, sőt Bars, Hont és Zólyomban zsidó akkor még egyáltalában nem élt.

Annál erősebb volt térfoglalásuk az ország északkeleti részében. Zemplén vármegye lakói közül 6.370 (jó 3%) volt izraelita. Bereg-Ugoesa, Ung és Máramaros megyék mindegyikében a kétezer lelket haladta meg a zsidó elem. Sokfelé fordultak elő, de népesebb telepeik nem voltak; legnagyobb számmal éltek Munkács és Máramarosszigeten (142). Nyugat felé csökkent a számuk, Sárosban a kétezeret haladta meg számuk, legnépesebb községeik Pécsújfalu 141 és Zboró 99 lélekkel. Szepesben 582 lélekkel voltak képviselve s ezek — 19 egyén kivételével — mind Hunfaluban laktak. Ez volt Szepes megye zsidóságának egyetlen nagy telepe, amelynek létrejötte kétségtelenül a zsidók terjeszkedését gátló korábbi rendelkezések eredménye volt. (A hunfalusi zsidó telep később létszámban még gyarapodott. Ludovicus Nagy fentebb említett munkájában (I. kötete 290. lap) a falu 2148 lakosa közül 928-ra teszi a zsidók számát (ezt Fényes Elek is idézi Geographiai Szótára I. kötetének 175. lapján). Később a zsidó község lélekszáma erősen megcsökkent. A népszámlálások 1880-ban 364, 1890-ben 331, 1900-ban 327 és 1910-ben 420 zsidót találtak itt.)

Az ország belseje felé a zsidóság előfordulása ritkább. Gömör-Kishont megye, Heves megye, a Jász-Kunság teljesen zsidómentesek voltak, a Hajdú kerületben is

³² Lásd az adatokat Kovács Alajos: A zsidóság térfoglalása Magyarországon (Budapest 1922) című kitűnő munkája 56—59. lapjain. Az adatok azonban részben azért térnek el a fentebb közlöttől, mivel az országrészek elhatárolása ott némileg más, mint a József-féle beosztás szerint.

1787.

csak 16 izraelita találtatott. Erdély és Békés felé ismét jelentkeztek kisebb tömegekben. Szabolcs megye majdnem minden községében megtaláljuk őket kisebb számban, legtöbbször Balkányban (165), Kisvárdán (118) és Újfehértón (102). Az egész megyében 2.509-en, Szatmárban 2.569-en éltek, sokfelé eloszolva. Legjelentékenyebb gócpontjuk itt Nagyvárad volt, ahol 453 zsidót írtak össze, továbbá Mátészalka 325 és Csongor 155 izraelitával. Bihar területén 1.093 zsidó találtatott, de a megye 309 községe közül csak 35-ben éltek. Nagyváradon 60, de Váradvelencén 149, Álmosdon 187 és Sámsonyban 133 lélek volt a számuk. Békés vármegye majdnem teljesen mentes volt tőlük, Csongrád vármegye hasonlóképpen; Csanádban is kevesen voltak. Néhány százan éltek Arad vármegyében, ezek között 152 magában Arad városában. A temesi Bánságban elenyésző csekély volt a számuk. A Duna-Tisza közén Bács vármegye 875 zsidónak adott otthont. A szomszédos Pest vármegyében ellenben már az ötezret haladta meg számuk és Kecskeméten 81-en voltak.

A Dunántúl vármegyéiben ismét nagyobb zsidó tömegeket látunk. Nem volt egy megye sem, melyben hiányoztak volna. Sopron vármegyében a 3.426 főnyi zsidóság zöme néhány községben telepedett meg. Legrégibb telepük az alsókismarton-hegyi, melyet a Kanizsaiak még a 14-ik században létesítettek; itt II. József alatt 579 zsidó élt, külön községi szervezetben. Az Esterházyak telepítésének köszönhetően létrejöttük Nagymarton (767), Kábold (285), Lakompak (605) és Sopronkeresztúr (535) régi zsidó egyházközségei, melyek közül a nagymartoni, éppen úgy mint a kismartoni is, önálló községi életet élt. Moson-Győr egyesített vármegyékben 2.400 izraelita élt, Komárom-Esztergomban 1.752, legtöbb Csúzon (179) és Ógyallán (141). Veszprém vármegyében a háromezer lelket közelítette meg a zsidóság; legnépesebb községük Pápa volt (444). Fejér vármegyében is másfélezret ért el számuk, Tolnában meghaladta a kétezret. Baranyában a hatszáz főnyi zsidóság kevés községben élt. Erősebben lepték el az izraeliták Somogy megyét, itt Tabon (154), Toponáron (113) és Szigetvárt (95) voltak legszámasabbban. Erős volt a zsidóság Zalában is (2.801 lélek); legnépesebb telepük Rende (201), Szentgrót (147) és Keszthely (134); a megye székhelyén 103.

A vármegyei zsidóság száma is meghaladta a kétezret.

Láttuk, hogy a vármegyékben szétszórtan élő 78.000 zsidó mellett csak harmadfélezer fő telepedett meg a városokban. A zsidóknak a városokban való megtelepedését tiltó rendeletek ezt eléggé megmagyarázzák. Meglepő inkább, hogy egyes városokban mégis eléggé jelentékeny zsidó telepük jött létre és léteztek már II. József korában is, sőt éppen azokban a pozsonymegyei városokban, melyek a 16–17. században a zsidókat kiűzték, s ahol a Bazini és Szentgyörgyi grófok 1529-ben 30 zsidót vérvád következtében elégettek, népes zsidó községek keletkeztek; így Bazinban 304, Szentgyörgyön 243, Pozsonyban 237 zsidó élt. A nyugati határon még Trencsén városában találunk nagyobb zsidó telepet (388 fő) és Szakolcán (113). A felvidéki bányavárosokban és Zólyom vármegye összes városaiban azonban ekkor még egyetlenegy zsidó sem találtatott. Az északkeleti Kárpátok vidékén egyedül csak Bártfa városában telepedtek meg zsidók kisebb számban (42 fő). Az Alföld legtöbb városába még nem engedték be a zsidókat. A Duna-Tisza közén azonban már nem volt város zsidók nélkül. Legtöbbször voltak a Bácskában: Újvidéken (235), Szabadkán (82), Szegeden (136). A fővárosban még nem igen vertek gyökeret: Pesten csak 94, Budán éppen csak 26 zsidót állapított meg a népszámlálás. (A szomszédos Óbuda mezőváros azonban 1.647 zsidó lakójával, már ekkor Magyarország legnépesebb zsidó hitközsége volt.) A Délvidéken volt még egy erős zsidó hitközség: Temesvár, közel 400 főnyi létszámmal. A Dunántúl összes városai, Komárom kivételével, zsidómentesek voltak; Sopronban, Kőszegen és Esztergomban csak 1–2 zsidó család húzta meg magát.

Azok a könnyítések, melyeket II. József a zsidók helyzetén eszközölt, hatásukban csakhamar megnyilvánultak. A zsidók beözönlése, különösen Lengyelországról, nagy mértékben megindult; természetesen szaporulatuk magassága is lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy a Magyarországon élő zsidók száma az 1804. évi országos összeírásig 46.000 lélekkel, vagyis 126.000 lélekre emelkedett; országos átlagban 57% volt a növekedés, holott a keresztény népesség szaporulata a 6 százaléket sem érte el. A szaporulat legnagyobb része a Tisza jobb és balparti részére esett,

a megyék közül legerősebb volt Pozsonyban, Nyitrában, Trencsénben, az északkeleti határmegyékben és Bács-Bodrogban. A városok felé való tódulásuk még nem kezdődött meg. Az összes városok izraelita vallású lakossága 1787-től 1804-ig 2.438-ról 4.694-re emelkedett, s a szaporulat legnagyobb része a Duna-Tisza-közi városokra, elsősorban a dunai testvérvárosokra esett. E városokban a zsidó hitű lakosság a következő méretben növekedett meg:

	1787	1804.
Buda — — — — —	25	270
Pest — — — — —	94	1.464
Szeged — — — — —	136	304

	1787	1804
Szabadka — — — — —	82	134
Zombor — — — — —	8	66
Újvidék — — — — —	235	432

Az ország más nagy városai: Debrecen, Győr, Kecskemét, Szatmárnémeti és a bányavárosok még teljesen távoltartották maguktól az izraelitákat; a zsidók bennük csak jóval később foglaltak teret.

II. József idejében a városokban a gazdasági élet még túlnyomó részben a keresztény iparosok és kereskedők kezében volt. Ezek akkor még ellen tudtak állani az országba bevándorló zsidóság terjeszkedési törekvéseinek.

HARMADIK SZAKASZ.

TÁRSADALMI VISZONYOK.

Tizenegyedik fejezet.

A lakosság társadalmi rétegződéséről általánosságban.

A 18-ik század vége felé végrehajtott népszámlálások elsőizben adhattak volna alkalmat és lehetőséget a lakosság foglalkozási és társadalmi viszonyainak tüzetes kiderítésére. Nem szorul bővebb magyarázatra, mily nagy tudományos érdek fűződne ahhoz, ha e népszámlálások anyagából ki lehetne hámozni, hogy minő volt népünknek társadalmi rétegződése és foglalkozási megoszlása másfél századdal ezelőtt. Erre, sajnos, a ránk maradt vármegyei és városi összesítések alapján nincs lehetőség. Az eredeti összeíróívek ugyan minden férfira vonatkozólag követelték a hivatal vagy foglalkozás megnevezését s így ezekből részletes foglalkozási és társadalmi statisztikát lehetne készíteni; de az eredeti íveket csak nagyon kevés város őrizte meg s így az országos népességre vonatkozólag csakis a Summáriumokra vagyunk utalva. Ezek ugyan a *férfilakosságot* 12 rovat szerint részletezik, de e rovatok megállapításánál tisztán katonai szempontok lebegtek a császár szeme előtt s így az ezen rovatokból nyert számadatok a népességnek társadalmi tagozódásáról csak hiányos képet nyújthatnak (a női népesség részletezése pedig teljesen hiányzott).

A népszámlálás főcélja ugyanis azon társadalmi osztályok létszámának megállapítása volt, melyekből a hadsereg újoncait szedheti. Ezért külön mutatta ki azokat a foglalkozási ágakat vagy társadalmi osztályokat, melyek a katonai szolgálat alól ab ovo fel voltak mentve (mint

a nemesség és papság), továbbá azokat az egyéneket, kik mint egyes foglalkozási ágakhoz tartozó egyének „utódai vagy legközelebbi örökösei” a szolgálat alóli felmentésre tarthattak igényt, végül azon fiatalabb korosztályokat, melyekből az idő haladtával a katonai szolgálatra kötelezett egyéneknek kellett kikerülniök („nevedékenyek” vagy „sarjadék”).

Ezen szempontok figyelembevételével az összeírási összesítések a következő kategóriákba foglalták a *férfi-népességet*, melyek egynémelyike egy-egy társadalmi osztályt is elég jól képviselt:

1. *Papok.* Ez a rovat teljes képet ad a papságról, beleértve a férfi szerzeteseket is.

2. *Nemesek.* E rovatban mutattattak ki az összes nemes férfiak, fiúgyermekikkel együtt.

3. *Tisztviselők és honoratiorok.* Ide sorozták a köztisztviselőket, az értelmiségieket és szabad foglalkozásúakat és a magánszolgálatban álló „előkelőbb és tekintélyes” tisztviselőket, a kisebb tisztviselők kizárásával. Mivel ez a rovat nem foglalta magában a tanítóságot, az értelmiségi foglalkozásúakról nem ad teljes képet.

4. *Városi polgárok és falusi mesteremberek* csoportjába számították a városi polgári háztulajdonosokat, a városokban és vidéken az iparüzöket és mesterembereket, kézműveseket, gyárosokat, bányász- és kohótulajdonosokat. Itt tömörült tehát a polgári elem, de csak annak kereső osztályai.

5. *Parasztok,* kiknek saját vagy bérelt földjük vagy szőlőjük volt, tehát az őstermelő népesség java része, de szintén csak a kereső osztályai.

6. *Polgárok és parasztok utódai vagy legközelebbi örökösei* (legidősebb fiaik vagy vejeik), kik iparukban vagy foglalkozásukban azoknak utódjai leendettek. Ebben a csoportban tehát két különböző tár-

sadalmi osztály hozzátartozói vegyülnek össze. Jellemző tulajdonsága tehát e rovat számadatainak csak oly vármegyékben vagy városokban van, melyekben a két osztálynak csupán egyike (p. o. csak polgárok vagy csak parasztok) volt képviselve, tehát oly városban, melyben parasztság egyáltalában nincs, vagy faluhelyen, ahol viszont a polgári elem hiányzik.

7. *Egyéb keresetűek*, ú. m. zsellérek, vincellérek, napszámosok, magánszolgálatban álló kisebb hivatalnokok, gazdák és házi tiszték, a bányászatban, sóművekben, hajózásban, útépitésben, favágásban és úsztatásban állandóan alkalmazottak, továbbá a nem-nemes tisztviselők és honoratiorok fiai, a protestáns és görög papok fiai. Amint e felsorolásból látható, ebben a csoportban a legkülönfélébb foglalkozási ágak és osztálybeli elemek hozzátartozói vegyülnek össze; értéke tehát csak ott van, ahol a felsorolt különleges foglalkozási ágak (mint bányászat, hajózás) nem szerepelnek, hanem túlsúlyban van a zsellér- és napszámos elem, melyhez azonban még mindig hozzávegyülnek a tisztviselők és honoratiorok fiai, valamint a papok fiai.

8—9. *Szabadságolt katonák*, az ezredektől vagy a hadiszekerészettől. E csoportnak akkor volna társadalmi jelentősége, ha az összes katonaságot ölelné fel.

10. *Egyéb állami szükségletekre alkalmas egyének*, ú. m. a 7. pont alatti „egyéb keresetűek” összes nőtlen fiai a 18—40. életévben, a nőtlen béreses, inasok, napszámosok, tehát hasonlóképen a legkülönfélébb elemek vegyüléke; lényegben közel áll a 7. csoporthoz.

11—12. *Polgárok és parasztok azon fiai*, kik nem tartoznak a 6. rovatba, tehát nem elsőszülött gyermekei vagy közvetlen utódai vagy örökösei a polgároknak vagy parasztoknak. Ezek koruk szerint kettéválasztattak: 1—12 évesek és 13—17 évesekre. Értékesítésének lehetősége ugyanakkor áll fenn, amikor a 6. rovatnak, ha t. i. csak az egyik társadalmi osztály (vagy polgár, vagy paraszt) van jelen.

A felsoroltak szerint a papságon kívül, melyről mint foglalkozási ágról biztos statisztikai adatokat kapunk, és a nemességén kívül, melynek férfilétszámát teljesen megismerjük; más foglalkozási ágról vagy társadalmi osztályról nem kapunk kielégítő képet. Minden más társadalmi osztály képe többé-kevésbé hiányos; ott, ahol a polgárság és a paraszt-

ság közül csak az egyik osztály van képviselve, annak számbeli ereje a közvetlen örökösök és a sarjadék hozzáadásával megközelítően megállapítható. Ahol azonban a két osztály együttesen fordul elő, és így a nyert számokban két különböző társadalmi osztály tagjai vegyülnek össze, számszerű szétválasztásuk nem lehetséges. Az értelmiségi osztályra vonatkozó adatok értékesek, de nem teljesek. A zsellérségre vonatkozó adatokat is csak nagy óvatossággal és megszorításokkal szabad felhasználni. A társadalmi megoszlás hű tükré e szerint a József-féle népszámlálásból nem kapható meg; de amennyiben a felvétel az ország egész területén mindennél egységes elvek alapján hajtott végre és így a felvétel eredményeiben mindenütt ugyanazok a hézagosságok és tökéletlenségek ismétlődnek, az egyes vármegyék és városok közötti összehasonlítás — a hibaforrások hangoztatása mellett — mégis lehetséges és így a társadalmi élet kisebb-nagyobb fejlettségéről, a társadalmi osztályok erejéről és súlyáról topográfiai fellépésük szerint eléggé tájékoztató képet nyerhetünk országunk különböző részeiből.

Nem mulaszthatjuk el azonban annak hangsúlyozását, hogy a II. József-féle népszámlálásból nyert népességi kategóriák semmiképen sem fedik a modern népszámlálások foglalkozási csoportjait s ez utóbbiakat a népszámlálás eredeti anyagából rekonstruálni — erőszakos átminősítés nélkül — nem lehet. Ily önkényes műveletekbe semmiképen nem bocsátkozhatunk; így arra kell szorítkoznunk, hogy a népszámlálásban közölt népességi kategóriákat egyenként úgy tárgyaljuk, ahogy azokat annakidején megállapították.

Az 1787. évi népszámlálásnak a férfi-népességre szorítkozó főeredményei a következők:

	Magyar-ország	Erdély	Horvát-ország	Összesen
Papok	11.735	5.224	1.528	18.487
Nemesek	155.519	32.316	9.782	197.617
Tisztv. és honoratiorok	3.792	771	438	5.001
Polgárok	75.358	11.740	3.996	91.094
Parasztok	448.972	129.854	56.736	635.562
Polg. és paraszt. örökösei	459.427	116.027	58.704	634.158
Zsellérek stb.	734.184	159.260	59.086	952.530
Szabads. katonák { ezredektől	4.618	921	90	5.629
{ szekerészettől	36	1	1	38
Egyéb áll. szücs. alkalm.	185.923	46.387	15.515	247.825
Sarjadék { 1—12 éves	908.080	179.370	101.724	1,189.174
{ 13—17 éves	252.064	51.877	25.127	329.068
Összesen:	3,239.708	733.748	332.727	4,306.183

Az ország alkotó részeiben és egyes országrészekben a százalékos megoszlás a következő volt:

	Duna jobb p.	Duna bal p.	Duna-Tisza köze	Tisza jobb p.	Tisza bal p.	Tisza-Maros szöge	Összesen Magyar-ország	Erdély ország	Horvát-ország	Mind-össze
Papok — — — — —	0.3	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.7	0.4	0.4
Nemesek — — — — —	5.6	4.6	3.0	6.2	8.6	0.3	4.8	4.4	2.9	4.6
Tisztv. és honoratiorok — —	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Polgárok — — — — —	2.5	2.5	3.5	2.1	2.3	0.5	2.3	1.6	1.2	2.1
Parasztok — — — — —	13.7	11.9	12.3	12.3	12.8	22.9	13.9	15.8	17.0	14.8
Polg. és paraszt. örökösei —	14.5	14.7	13.8	13.2	12.7	19.4	14.2	17.7	17.6	14.7
Zsellérek — — — — —	22.2	24.9	23.3	22.9	22.9	18.4	22.7	21.7	17.8	22.1
Egyéb áll. szücs. alkalm. —	5.8	4.0	6.6	6.8	5.6	3.6	5.9	6.3	4.8	5.8
Sarjadék { 1—12 éves —	27.4	28.7	28.8	28.0	27.2	27.9	28.0	24.4	30.6	27.6
{ 13—17 éves —	7.9	8.2	8.1	8.0	7.4	6.5	7.8	7.1	7.6	7.7

Tizenkettedik fejezet.

A nemesség.

Hazánkban az ősi jogaival élő honfoglaló magyarság mint kiváltságos osztály idővel *nemességgé* alakult át, mely a maga egészében a politikai értelemben vett *nemzetet* alkotta. Az eredetileg tisztán magyar nemességbe azonban idővel más elemek is vegyültek: királyaink sok idegennek is adományozták a nemesség jogait. A nemesek közé felvették a székeltek, a hunok, a hajdúk, a kiváltságos kerületek és vidékek lakói, szóval mindazok, kik a hadiszolgálatra alkalmasak és képesek voltak, akik azután többé-kevésbé mind részesei lettek a magyar nemzeti jogoknak.

A magyar nemesség mindennek ellenére jellegében magyar maradt s mint *Marczali* mondja:³³ „a magyar nemességnek kellett az országot szervezni, alakítani és fenntartani; ez ontotta vérét minden harcműzön; ő tartotta fenn az országgyűlést a nemzet jogait és törvényeit, ...ami a művelődés és irodalom érdekében történt, nemes ember nevéhez volt kötve“.

Mindennek ellenére a nemesség jogai időnként csak elméletben léteztek s a kormányzattal, melynek érdekében volt a jogokat csorbítani, folytonos küzdelmet kellett vívnia. Előjogai közül idővel nemesak az ellenállás joga szűnt meg, de a teherviselés mentességét is akárhány országgyűlés

megnyirbálta; a nemesség alsóbb osztályaira, az egytelkes, a pusztán armalista nemesekre különböző anyagi hozzájárulásokat, sőt tizedet is vetettek ki s az 1715. évi 8-ik törvényeikk, mely az állandó katonatartás első csírát rejtette magában, a nemesség honvédelmi köteletségét adózás alakjában háritotta reá; de eleinte csak a jobbágyság és a kisnemesség vállaira nehezedett az új rendszer anyagi terhe.

A kormányzatnak érdekében állott, hogy a közterheket minél szélesebb alapon megossza, ezért szükségét látta annak, hogy a *nemesség létszámát* hitelesen megállapítsa. Ez okból 1723 óta több ízben rendelt el nemesi vizsgálatokat, melyek közül aránylag legtökéletesebb az 1754/55. évi országos nemesi összeírás volt. Ez az összeírás Magyarországon (de a Bánság és a Partium nélkül) 32.554 nemeset eredményezett, kik közül 17.963 birtokos nemes (nobiles donatorii) volt s 13.766 címeres nemes (nobiles armalistae), míg 825 nemesnek hovatartozása nem volt megállapítható.³⁴

Az összeírásnak ehhez az eredményéhez sok szó és kétely fér; egyrészt a vármegyék nem jártak el az összeírásban egyöntetűen, mert hol csak a családfőt,

³³ *Marczali Henrik*: Magyarország története II. József korában, II. kötet, 151. és 147. lap.

³⁴ *Dr. Illésy János*: Az 1754—55. évi országos nemesi összeírás. Budapest, 1902. Az összeírás ismeretése, mely fenti sorokra nézve forrásunk, az 1—4. lapon, az összeírás eredményei a 148—149. lapon.

hol a családtagokat is összeírták másrészt egyes vármegyékben csak a közneveseket vették számba, de azokat annyi-szor, ahány helyen birtokuk volt. Érthető, hogy ily kétes értékű és számbeli eredményeiben is hiányosnak mutakozó összeírás nem elégíthette ki azokat, kik a nemesség jogkörének és kötelességeinek szabályozására törekedtek. Hiszen a nemesi jogoknak sűrű adományozása következtében köztudomású volt, hogy a nemesség számának jóval nagyobbának kellett lennie, mint amekkorát a nemesi vizsgálatok eredményeztek. II. József is azért kívánta a népszámlálásnak a nemességre való kiterjesztését, hogy annak valódi létszámát, megyénkénti megoszlását, az életben neki jutott szerepet megbízható módon megismerhesse. Hogy egy ily hiteles megszámlálásra mennyire szükség volt, megmutatta az új összeírás eredménye, mely messze meghaladta az addigi becsléseket vagy számlálásokat.

A népszámlálás utasítása azonban nagyon szűkszavúan csak annyit mond, hogy minden nemes férfiember, még ha a fejedlem szolgálatában („landesfürstlicher Dienst“) áll is, összeírandó, ez esetben azonban a megfelelő rovatban a hivatal is felemlítendő, melyben működik; összeírandók, továbbá a nemesek összes fiúgyermekai. Hallgatással mellőzi azonban azt a kérdést, hogy a *nemesi jogcím* minő módon állapítandó meg s hogy minő jellegű és eredetű a nemesség, melyhez tartozónak vallja magát valaki. Fel kell tennünk, hogy a nemesség összeírásánál a régi felfogástól teljesen elütő, annál sokkalta általánosabb és rugalmasabb eljárás követtetett, mert a régi összeírások és a József-féle népszámlálás eredményei közötti óriási különbség csak azzal magyarázható meg, hogy II. József idejében tömegesen számítottak a nemesek közé olyan köröket, melyeknek nemesi voltát a régiebb vizsgálatok nem ismerték el. Feltehető, hogy a szerény viszonyok között élő közneveseket, az ú. n. hétszilvafás vagy bocskoros nemeseket a régebbi összeírások nem vették számba, bár ez a feltevés sem nyújt elegendő magyarázatot arra, hogy a József-féle népszámlálás mindenütt háromszor, négyszer, sőt helyenként tízszer annyi nemes férfit talált, mint amennyi a régiebb összeírások szerint a nemesség összes létszáma volt.

II. József népszámlálásainak megvolt

az az érdemük, hogy az egész nemességet felölelték, vagyis a nemesség *férfirészt* a maga teljességében írták össze, a család-főkön kívül az összes férficsaládtagokat is. Az ország különböző rendei közül tehát csak róla adott a népszámlálás teljes képet.

A nemesség fitagjainak száma 1787-ben 197.617 volt, miből 155.519 Magyarországra, 32.316 Erdélyre és 9.782 fő Horvátországra esett. Egykorú vagy közel egykorú írók, kik a népszámlálás adatait munkájukban felhasználták (mint *Schwartner, Demian, Engel*), a nők számát egyértelműen egyenlőnek veszik a férfiakéval s így az egész nemességet a népszámlálásban kimutatott szám kétszeresével veszik egyenlőnek. Mivel fentebb már kimutattuk, hogy 1787-ben a nők mindhárom országban kevesebben voltak, mint a férfiak, számukat talán helyesebb akként megbecsülni, hogy az össznépes-ségben elfoglalt arányukat vesszük a számítás alapjául (bár nem lehetetlen, hogy arányuk általában valamivel magasabb volt). Ez az arány a három országban — ezer férfira számítva — 971, 964 és 949 lévén, a nemes nők számát ez alapon becsülve, a nemesség összes számát ekként nyerjük:

	Magyar-ország	Erdély	Horvát-ország	Mindössze
Férfi	155.519	32.316	9.782	197.617
Nő	151.009	31.152	9.368	191.529
Együtt:	306.528	63.468	19.150	389.146

Míg ha a férfiak számát a nőkével egyenlőnek vennők, a végeredmény 395.234 (s magasabb becsléssel ennél is valamivel több) volna.

A nemesség Magyarországon és Erdélyben körülbelül egyenlő arányban élt, amott a népességnek 4,8, itt 4,4 százalékát téve. Ez az arány azonban országrészek és vármegyék szerint erősen váltakozott. Legnagyobb számban az Alföldön — a Tisza bal és jobb partján, amott 8,6, itt 6,2% — találtatott átlagban; de egyes vármegyékben sokkal számosabbak voltak, így Máramarosban a lakosságnak 16,6, Borsodban 15,2, Szatmárban 14,1, Szabolcsban 13,3 és a Hajdú kerületben 10,2% volt nemes. Ekkora számban másutt csak elvétve találhatók nemesek. Általában mondhatni, hogy az anyaországnak azon a területén, mely a török megszállást nyögte volt, a nemesség erősen megcsökkent, többnyire a lakosságnak 2—3 százalékára

A nemesség megoszlása községek szerint, 1787-ben.

Vármegye	Községek		Községek száma, melyekben						Nemes férfiak összes száma
	összes száma	melyekben nemeselek éltek	—100	—200	—300	—400	—500	500-nál több	
<i>Duna jobbpartja:</i>									
Baranya — — — — —	348	67	66	—	1	—	—	—	675
Komárom — — — — —	93	86	75	9	1	—	1	—	3.892
Esztergom — — — — —	52	28	28	—	—	—	—	—	201
Somogy — — — — —	313	155	152	1	2	—	—	—	2.130
Sopron — — — — —	234	131	125	5	1	—	—	—	3.323
Zala — — — — —	604	336	325	11	—	—	—	—	7.996
<i>Duna balpartja:</i>									
Árva — — — — —	91	44	43	1	—	—	—	—	985
Liptó — — — — —	141	96	89	7	—	—	—	—	1.671
Nógrád — — — — —	265	187	182	5	—	—	—	—	3.230
Nyitra — — — — —	454	284	279	4	1	—	—	—	4.857
Trencsén — — — — —	416	200	199	1	—	—	—	—	2.995
Túróc — — — — —	102	68	66	2	—	—	—	—	1.693
<i>Duna-Tisza köze:</i>									
Békés — — — — —	20	18	18	—	—	—	—	—	254
Csongrád — — — — —	9	9	8	1	—	—	—	—	303
Jász Kunság — — — — —	25	25	17	5	3	—	—	—	2.282
Pest — — — — —	183	133	126	6	—	1	—	—	2.956
<i>Tisza jobbpartja:</i>									
Borsod — — — — —	176	154	133	14	3	2	1	1	10.367
Gömör — — — — —	235	147	134	10	3	—	—	—	4.968
Sáros — — — — —	372	116	116	—	—	—	—	—	796
Szepes — — — — —	186	70	70	—	—	—	—	—	870
<i>Tisza balpartja:</i>									
Bihar — — — — —	469	189	178	8	3	—	—	—	5.358
Máramaros — — — — —	140	74	47	12	11	4	—	—	7.140
Szabolcs — — — — —	147	133	119	10	1	2	—	1	7.128
Szatmár — — — — —	261	212	188	17	6	—	—	1	9.549
<i>Tisza-Maros szöge:</i>									
Torontál — — — — —	115	34	34	—	—	—	—	—	129
<i>Erdély.</i>									
Alsó-Fehér — — — — —	179	91	90	1	—	—	—	—	1.172
Hunyad — — — — —	432	120	119	1	—	—	—	—	2.180
Szeben — — — — —	134	23	23	—	—	—	—	—	161
Fogarás — — — — —	169	36	36	—	—	—	—	—	383
Háromszék — — — — —	156	101	101	—	—	—	—	—	1.321
Udvarhely — — — — —	168	137	132	4	—	1	—	—	3.420
Küküllő — — — — —	249	163	161	2	—	—	—	—	3.745
Torda — — — — —	330	168	167	1	—	—	—	—	2.109
Belső-Szolnok — — — — —	275	138	122	7	9	—	—	—	5.736
Kolozs — — — — —	209	76	70	5	—	—	1	—	2.250
Közép-Szolnok — — — — —	305	194	170	19	4	—	1	—	8.908
<i>Horvátország.</i>									
Varasd — — — — —	145	82	82	—	—	—	—	—	541
Kőrös — — — — —	253	81	77	4	—	—	—	—	2.483
Szeverin — — — — —	313	30	30	—	—	—	—	—	257

1 Miskolc 2.017, 2 Nádudvar 601, 3 Fejérgyarmat 568 nemes férfilakossal.

leapadt; legritkább volt a Tisza-Maros szögében, melynek lakossága a török uralom alatt teljesen kipusztulván, nemességéből is alig maradt hírmondó. Nagyon csekélyszámú volt a nemesség Horvátországban is, ahol azonban már kezdettől fogva sokkal kisebb szerepe volt, mint Magyarországon. Erdélyben is elég számos volt a nemesség, különösen Udvarhely megyében (amellyel akkor Csík vármegye is egyesítve volt) és a két Szolnokban, míg a szászok lakta vidéken nagyon kevés nemes találtatott.

A városokban általában kisebb volt a nemesség aránya, mint a vármegyékben. Míg utóbbiakban a lakosságnak 4.6 százaléka volt nemes ember, addig ez az arány a városok átlagában csak 3.8 volt; de egyes városokban sokkal nagyobb számban tömörült a nemesség, így Komáromban 14.5, Győrött és Nagyszombatban 9.1, Kőszegen 7.5, Trencsénben 6.8, a kettős fővárosban 6.2%-ra rúgott a nemesség aránya. Erdély városaiban általában igen kevés nemes élt, csak „kincses” Kolozsvárt tömörültek nagyobb számban, a lakosságnak közel tizedrésze (8.5%) lévén nemes

ember. Horvátországban Zágráb volt a nemesség központja (12.2%), de a kis Körmösben is a lakosságnak 8.4%-a, Fiumében 4.7%-a volt nemes. Abszolút számokban legszámosabb volt a nemesség férfirésze a következő városokban: Komárom 829, Buda 744, Pest 697, Pozsony 539, Eger 412, Szabadka 310 és Nagyszombat 300 férfival. Tíznel kevesebb férfinemes volt: Bélabányán 9, Ruszton 5, Segesvárt és Újbányán 4 és Libetbányán 3.

A nemességnek községenkénti eloszlása nagy változatosságot mutat. Voltak vármegyék, melyekben nemesek csak kevés községben találtattak, míg másokban alig volt község nemesek nélkül. Általánosságban egy-egy faluban csak kevés nemes élt, de nem volt csekély azoknak a községeknek száma sem, melyekben néhány száz főre rúgott a nemesek száma. A helyi részletkutatásra a népszámlálásnak községi eredményei bő alkalmat nyújtanak. Részletekbe nem bocsátkozhatunk, de a nemességnek topográfiai eloszlásáról azon vármegyékben, melyeknek községi adatait ismerjük, a mellékelt táblázatot közöljük.

Tizenharmadik fejezet.

A papság.

A papság összes lélekszáma az egész országban 18.487 volt, miből 11.735 jutott az anyaországra, 5.224 Erdélyre és 1.528 Horvátországra. Valamennyi társadalmi rend közül a papság oszlott el a legenygetesebben az országban, amennyiben a legtöbb országrészben a lakosságnak 0.3–0.4 százalékat tette. Erdélyben azonban ennek kétszeresét. Gyéresebb volt a papság az Északnyugati Felföldön és az Alföld egyes részeiben.

A papok száma az ország területén

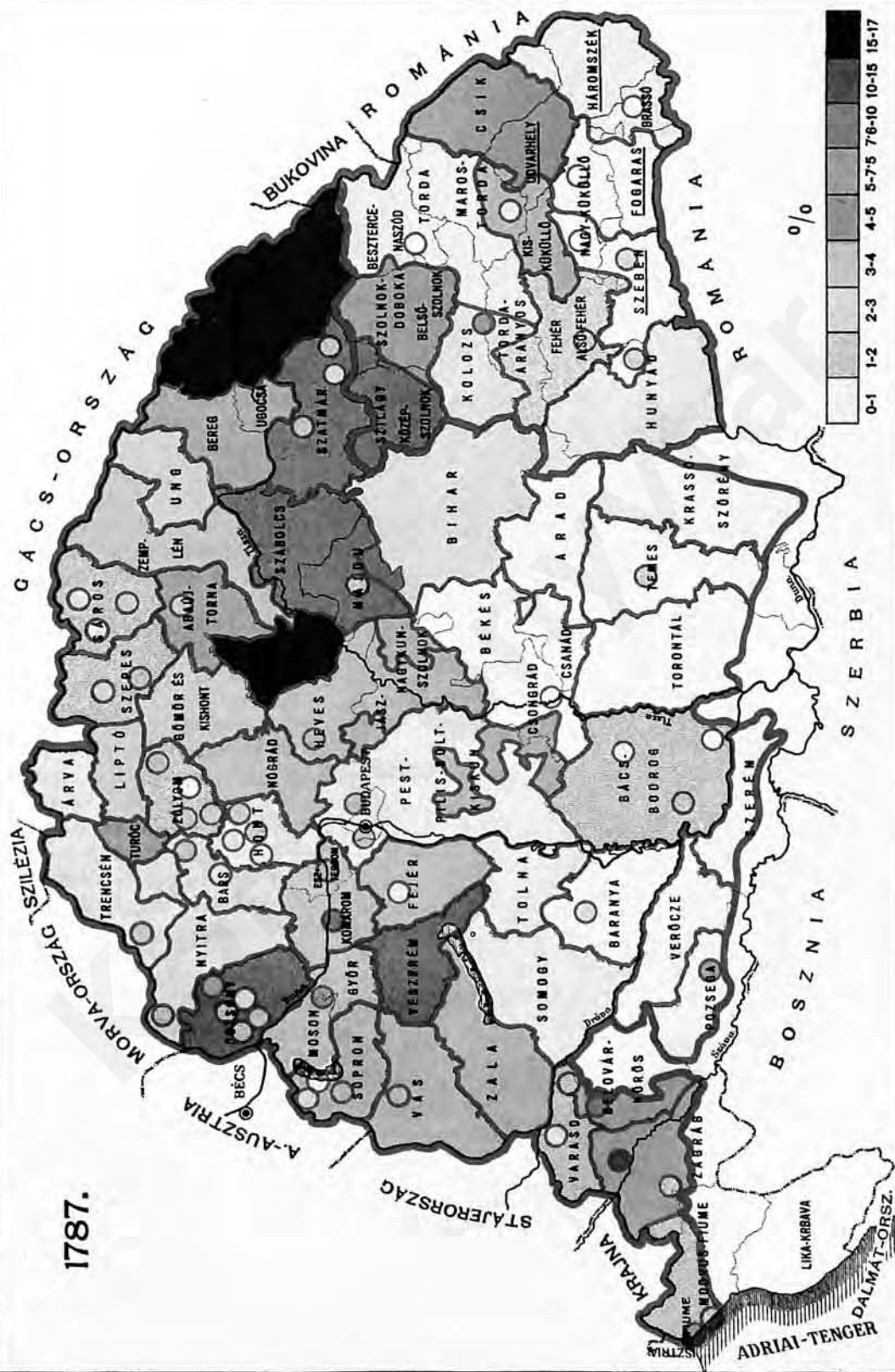
	Magyarország			Erdély	Horvátország			Mindössze	
	Szám- szerint	Papok száma	Szám- szerint		Szám- szerint	Papok száma	Szám- szerint	Papok száma	
Községek	— — —	9.610	9.386	2.606	4.803	1.792	1.170	14.008	15.359
Városok	— — —	44	2.349	9	421	8	358	61	3.128
Együtt	— — —	9.654	11.735	2.615	5.224	1.800	1.528	14.069	18.487

Vallásügyi szempontok és a hitélet egészséges fejlődése az egyházaknak olyan elhelyeződését kívánja meg, mely lehetővé tegye, hogy a népességnek széles ré-

négyezerral haladta meg a községek számát; de a papságnak egyhatodrésze a 61 városra jutott, úgy hogy a vidéken a papság száma csak kevéssel haladta meg a községek számát. Mivel pedig Erdélyben a papok száma majdnem kétszerese volt a községek számának, az anyaországban már néhány száz főnyi paphiány mutatkozott a községek számához képest, amely hiány Horvátországban még sokkal nagyobb volt. A papság ugyanis a népszámlálás eredményei szerint ekként oszlott meg:

tegei könnyen juthassanak a vallás-erkölcsi nevelés és a lelkipásztorkodás áldásainak birtokába. II. József idejében hazánk messze állott ettől az ideális álla-

A NEMESSÉG ARÁNYSZÁMA.

pottól. Abból a tényből, hogy az ország egész területén végeredményben több volt a pap, mint a község, természetesen nem szabad arra következtetni, hogy minden községre jutott volna pap. Korántsem! A részletek másról tanúskodnak. Már a fentebb közölt adatokból látható, hogy a papok száma — Erdélyt kivéve — kisebb volt, mint a községeké; mivel pedig sok helyen több felekezetnek volt temploma és papja, de még az egyfelekezetű községeknek egy részében is egynél több pap működött vagy szerzetesrend is állott fenn: ennél fogva a községeknek igen jelentékeny része nélkülözötte a templommal együtt a papot is.

Hogy 1787-ben a fennálló egyházak száma mennyi volt, azt a népszámlálás adataiból megállapítani nem lehet. Van azonban az 1772. évre vonatkozólag egy hivatalos kimutatás,³⁵ mely vármegyénként tartalmazza a fennállott plébániák számát felekezetük szerint. Ez a kimutatás felöleli az anyaország 43 vármegyéjét és 2 kerületét (Jászkun és Hajdú kerület), de nem terjeszkedik ki sem Erdélyre, sem az ú. n. Partiumra (Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és Kővár vidéke), de a Temesi Bánságra sem, mely akkor még katonai igazgatás alatt állott. A felölelt területre Magyarország 9.610 községéből 8.742 és a 44 városból 40 esett. A községekben (a városok nélkül) összesen 4.459 parókia volt, ú. m. 1.991 katolikus, 179 ágostai evangélikus, 1.015 református és 1.274 görög, mely utóbbiak között úgy a görög egyesült, mint a görög nem egyesült egyházak, tehát a görög katolikus és a görög keleti egyházak egyaránt foglaltak.

A közölt adatokból kitűnik, hogy az 1772. évi kimutatásba foglalt községeknek csak a felében volt egyház; sőt mivel számos községben két vagy több felekezetnek is volt temploma, a papot nélkülöző községek hányada még ennél is nagyobb volt. Voltak tehát vármegyék, melyekben rendkívül nagy volt a lelkész nélküli községek száma, sőt voltak vidékek, ahol óriási területen nem volt sem templom, sem pap. Viszont volt sok község, melyben az egyházi személyzet nagyszámú volt. A mellékelt táblázatba összefoglaltuk azt a

39 vármegyét, melyre vonatkozólag a József-féle népszámlálás községi eredményeit bírjuk. Ebből a táblázatból kiválgatjuk, hogy egyes vármegyékben a községeknek csak harmad- vagy negyedrésszében, sőt ennél még kisebb töredékében volt általában lelkész. Ebben a tekintetben legrosszabbul állott Horvátország; tömérdek szétszórt apró községe ugyan 1786 politikai községbe tömörült, de ezeknek is alig több mint egy hatodrésszében talált a népszámlálás papot; például említjük fel, hogy

Varasd megye	145 községe közül csak 50-ben
Szeverin megye	313 községe közül csak 44-ben
Körös megye	253 községe közül csak 28-ban

volt pap. Ennyire kedvezőtlen Magyarországon sehol sem volt a helyzet, bár a Felvidék egyes tájain, sőt a Dunántúl egyik vármegyéjében is szintén nagy hiány volt egyházi emberekben és a községeknek jelentékeny részében nem volt sem egyház, sem pap. Ilyenek voltak a következő vármegyék:

Zala megye	604 községe közül csak 114-ben volt pap,
Árva „	91 községe közül csak 21-ben volt pap,
Liptó „	141 községe közül csak 30-ban volt pap,
Trencsén „	416 községe közül csak 83-ban volt pap,
Sáros „	372 községe közül csak 140-ben volt pap,
Gömör „	235 községe közül csak 88-ban volt pap.

Ezzel szemben azonban igen jelentékeny volt azon községeknek száma, melyekben két vagy több lelkész működött. A közölt táblázat szerint a 39 vármegyének adataiból kiderül, hogy 4.839 község közül, melyekben a népszámlálás papokat talált, a községeknek 43 százalékában, több mint kétezerben, egynél több pap, még pedig:

1.213 községben	2 pap,
434 községben	3 pap,
195 községben	4 pap,
67 községben	5 pap,
146 községben	5-nél több pap

működött. Különösen nagy volt a papok száma olyan községekben, amelyekben püspöki székhely volt, vagy egyházi szervezetek működtek; így Vácott 80, Váradolasziban 73, Nyitrán 67, Galgócon 51, Rozsnyón 43, Kecskeméten 41, Nagyváradoson 39, Zsolnán 36, Nagykanizsán 35, Lepoglaván 33, Kalocsán 31, Miskolcon 31, Liptóújváron 31, Kismartonban 30 egy-

³⁵ Lexicon universorum regni Hungariae locorum populosorum. 1772. Budapest 1920. (A békeküldöttség kiadványa.)

A papság megoszlása a községekben, az ország 39 vármegyében.

Ország Országgrész Vármegye	Községek		E z e k k ö z ü l v o l t k ö z s é g								Községek papok nélkül	Papok összes száma	
	összes száma	száma, melyekben pap volt	1	2	3	4	5	6-10	11-20	20-nál több			
			p a p a l										
Magyarország.													
Duna jobbpartja:													
Baranya — — — — —	348	114	73	31	6	1	—	—	2	1	234	223	
Komárom — — — — —	93	64	44	14	3	—	1	—	2	—	29	115	
Esztergom — — — — —	52	23	16	6	—	—	—	—	—	1	29	52	
Somogy — — — — —	313	112	90	15	1	1	—	—	2	3	201	227	
Sopron — — — — —	234	124	76	36	5	1	—	1	4	1	110	241	
Zala — — — — —	604	114	65	32	5	3	2	2	1	4	490	282	
Duna balpartja:													
Árva — — — — —	99	21	13	5	1	1	1	—	—	—	78	35	
Liptó — — — — —	141	30	19	7	1	—	—	1	1	1	111	77	
Nógrád — — — — —	265	94	75	16	—	—	—	1	1	1	171	157	
Nyitra — — — — —	454	145	103	27	7	1	—	—	2	5	309	376	
Trencsén — — — — —	416	83	62	11	6	1	—	—	—	3	333	204	
Túróc — — — — —	102	21	14	5	2	—	—	—	—	—	81	30	
Duna-Tisza köze:													
Békés — — — — —	20	19	9	4	3	2	—	1	—	—	1	40	
Csongrád — — — — —	9	9	5	1	1	2	—	—	—	—	—	18	
Jász-Kun kerület — — — — —	25	25	7	11	4	1	1	—	—	1	—	76	
Pest — — — — —	183	152	110	28	4	3	—	3	1	3	31	369	
Tisza jobbpartja:													
Borsod — — — — —	176	117	89	21	2	2	—	1	1	1	59	195	
Gömör (nem teljes) — — — — —	235	88	74	10	2	1	—	—	—	1	147	171	
Sáros — — — — —	372	140	124	12	1	1	—	1	—	1	232	188	
Szepes (nem teljes) — — — — —	184	69	55	10	1	1	—	—	1	1	115	121	
Tisza balpartja:													
Bihar — — — — —	469	421	295	87	27	7	1	2	—	2	48	679	
Máramaros — — — — —	140	97	71	19	5	—	—	1	1	—	43	149	
Szabolcs — — — — —	147	136	101	23	6	3	—	1	—	2	11	197	
Szatmár — — — — —	261	199	159	36	1	1	—	1	1	—	62	256	
Tisza-Maros szöge:													
Torontál — — — — —	115	99	31	29	31	1	3	3	1	—	16	223	
Erdély.													
Alsó-Fehér — — — — —	179	172	56	46	26	22	10	5	7	—	7	511	
Hunyad — — — — —	432	244	145	51	24	12	5	6	1	—	188	466	
Szeben — — — — —	134	125	12	45	28	17	10	12	1	—	9	416	
Fogaras — — — — —	169	145	26	63	24	19	5	7	—	1	24	393	
Háromszék — — — — —	156	131	68	34	16	8	—	2	3	—	25	277	
Udvarhely — — — — —	168	123	93	21	2	2	2	—	1	2	45	221	
Küküllő — — — — —	249	216	95	61	43	13	1	2	—	1	33	458	
Torda — — — — —	330	307	121	112	44	20	7	2	1	—	23	615	
Belső-Szolnok — — — — —	275	265	121	81	36	15	7	4	—	1	10	565	
Kolozs — — — — —	209	194	61	69	34	23	5	1	—	1	15	446	
Közép-Szolnok — — — — —	305	279	159	85	22	5	5	2	1	—	26	458	
Horvátország.													
Varasd — — — — —	145	50	16	23	5	2	1	—	1	2	95	118	
Kőrös — — — — —	253	28	11	12	3	1	—	—	1	—	225	68	
Szeverin — — — — —	313	44	20	14	2	2	—	3	2	1	269	101	
Összesítés:													
Duna jobbpartja 6 megye	1.644	551	364	134	20	6	3	3	11	10	1.093	1.140	
Duna balpartja 6 " "	1.477	394	286	71	17	3	1	2	4	10	1.083	879	
Duna-Tisza k. 4 " "	237	205	131	44	12	8	1	4	1	4	32	503	
Tisza jobb. 4 " "	967	414	342	53	6	5	—	2	2	4	553	675	
Tisza balp. 4 " "	1.017	853	626	165	39	11	1	5	2	4	164	1.281	
Tisza-Maros sz. 1 " "	115	99	31	29	31	1	3	3	1	—	16	223	
Erdély 11 " "	2.606	2.201	957	668	299	156	57	43	15	6	405	4.826	
Horvátország 3 " "	711	122	47	49	10	5	1	3	4	3	589	287	
Együtt: 39 megye	8.774	4.839	2.784	1.213	434	195	67	65	40	41	3.935	9.814	

házi személy élt és további 24 községben 20—29 pap működött.

Még erősebben volt képviselve a papirend a városokban. A 61 önálló városban nem kevesebb mint 3.128 egyházi férfi működött, tehát a férfilakosságnak 1.3 százaléka tartozott a papirendhez, míg a 20-szor népesebb vármegyékben a papok száma (15.359) a városiaknak csak ötszörösét tette ki. A városok közül Pest állt első helyen úgy a papok abszolút száma, mint a népességhez való aránya tekintetében.

Azon városok, melyekben a papirend vagy abszolút számban (legalább 70—80 fővel), vagy pedig a lakosság számához mérten legerősebben (legalább 2% erejéig) volt képviselve, a következők voltak:

	Papok összes száma	Százalékos aránya a férfilakos- sághoz
Pest — — — — —	477	4.2
Pozsony — — — — —	207	1.7
Eger — — — — —	156	1.9
Kolozsvár — — — — —	146	2.4
Nagyszombat — — — — —	129	3.9
Buda — — — — —	120	1.0
Győr — — — — —	103	1.8
Fiume — — — — —	95	3.4
Pécs — — — — —	92	2.1
Temesvár — — — — —	89	2.1
Sopron — — — — —	83	1.6
Kassa — — — — —	81	2.4
Székesfehérvár — — — — —	79	1.4
Varasd — — — — —	67	2.6
Eperjes — — — — —	64	2.4
Gyulafehérvár — — — — —	48	2.2
Zágráb — — — — —	47	3.0
Pozsega — — — — —	34	3.4
Kismarton — — — — —	25	2.1
Szentgyörgy — — — — —	21	2.1
Körös — — — — —	20	2.5

Tizennegyedik fejezet.

Értelmiségi osztályok.

A népszámlálás felvételi mintáján külön rovat szolgált a „Tiszttség vagy Hivatalbeliek és Honoratiores” összeírására. Itt kellett kimutatni az értelmiséghez tartozó egyéneket, ú. m.: állami és városi tisztviselőket, a magánszolgálatban álló „előkelőbb és tekintélyes” tisztviselőket, és a szabad foglalkozású egyéneket (orvosokat, jogi doktorokat, prokurátorokat és notáriusokat). Ez a csoport tehát csak részben foglalja össze azokat a foglalkozási ágakat, melyeket ma „Közszolglát és szabad foglalkozások” címe alatt ismer a statisztika; mert nem ebben a csoportban kerültek kimutatásra az egyházi személyek és a tanítók, valamint valószínűleg más oly értelmiségi foglalkozások,

melyeket az utasítás kifejezetten nem nevezett meg.

Az ide sorolt egyének száma épen ezért nem volt nagy: az anyaországban 3.792, Erdélyben 771 és Horvátországban 438, mindössze 5.001, vagyis a férfilakosságnak átlag csak egytized százaléka s egyedül a Duna-Tisza közén emelkedett arányuk ennek kétszeresére.

Az értelmiségi kategóriába tartozók legnagyobb számban a városokban tömörültek. Összes létszámuknak kétötöd része esik a szabad királyi városokra, melyek férfilakosságának közel egy százaléka (pontosan 0.88%) tartozott e kategóriába, tizenkétszer akkora kvóta, mint a vármegyékben, azaz a vidéken. Megoszlásuk — a vidékkel egybevetve — a következő volt:

	Magyarország		Erdély		Horvátország		Mindössze	
	számsz.	%	számsz.	%	számsz.	%	számsz.	%
Vármegyékben — — — — —	2.331	0.08	389	0.06	226	0.07	2.946	0.07
Városokban — — — — —	1.461	0.74	382	1.16	212	0.14	2.055	0.88
Együtt — — — — —	3.792	0.12	771	0.10	438	0.13	5.001	0.12

A városokban élő tisztviselők és honoratiores a legnagyobb számmal a Duna-Tisza-közi városokban találtak. Így Budán, mint az ország főhatóságainak szé-

kén, 343 főnyi tisztviselői kart találtak, ami a népességhez viszonyítva oly magas arány volt, aminőhöz hasonló másutt sehol sem fordult elő. A vele majdnem

egyenlő népességű Pesten már csak 124 idetartozó egyént írtak össze. A Duna—Tisza közének többi városai már jóval kisebb tételekkel szerepelnek: Eger 32, Szeged 28, Újvidék 17, Szabadka 9, Zombor 7, összesen 560 fő. A Duna-balparti városok közül, melyekben összesen 332 értelmiségi egyén élt, Pozsony járt elül 103 fővel; hozzá Selmecbánya 67, Besztercebánya 50 fővel csatlakozott, míg a Felvidék többi városában ez a társadalmi osztály már nagyon háttérbe szorult s utolsó helyre Zólyom és Korpona került 1—1 tisztviselővel. A dunántúli városok közül Pécs, Győr és Sopron vezettek 60, illetve 51 és 32 tisztviselővel; a kilenc városban együtt 236-ra rúgott az ide számított férfiak száma. A Tisza-jobbparti városok (135 fő) közül Kassa vált ki 57 főnyi kvótájával, a többi városban csekély volt a létszám, de még a kicsi Késmárk is 26 férfit sorolt ide. Még kevesebb értelmiség lakott (83 fő) a Tisza-balparti négy városban; még a népes Debrecenben is csak 29 értelmiségi foglalkozású egyén élt. Ezzel szemben a sokkal csekélyebb lakosságú Temesvár 115 emberrel közvetlenül Pest után sorakozott fel, az erdélyi városok közül pedig Nagyszeben 197 fővel oly tisztviselői réteggel dicsekedhetett,

mely arányával meghaladta Buda kvótáját is. Erdély városaiban általában erősen volt képviselve a népességnek ez a rétege, sajátságos módon azonban Kolozsvár messze elmaradt nemcsak Nagyszeben, de Brassó mögött is. Az aránylag kicsi horvát városok sorát Zágráb nyitotta meg 57 értelmiségi fővel.

Hogyha a városok az értelmiség tekintetében az akkori viszonyokhoz mérten egészben véve aránylag kedvező képet nyújtottak, a vidékről ezt egyáltalában nem mondhatjuk. A községek legnagyobb részében egyáltalában nem találtatott ide számítható egyén. A 39 vármegyében, melyből a községi adatok rendelkezésre állanak, elszomorítóan csekély volt az értelmiség akkor. 8.776 községe közül csak 806-ban találták e társadalmi réteg képviselőit, a községeknek 91 százaléka tehát teljesen nélkülözte a tisztviselői társadalmat vagy a szabad foglalkozások tagjait. Ez az arány legrosszabb volt Erdélyben, ahol a községeknek csak 6 százaléka-ban akadt értelmiségi foglalkozású férfiú, míg a Duna—Tisza közén a községeknek majdnem $\frac{1}{2}$ része tartozott ide. Az ország egyes részei e tekintetben a következő képet nyújtották:

Duna jobbpartja	6 megyéjének	1644 községe közül	134-ben volt összesen	236 tisztv.
Duna balpartja	6 megyéjének	1477 községe közül	162-ben volt összesen	332 tisztv.
Duna-Tisza köze	4 megyéjének	237 községe közül	70-ben volt összesen	560 tisztv.
Tisza jobbpartja	4 megyéjének	969 községe közül	105-ben volt összesen	135 tisztv.
Tisza balpartja	4 megyéjének	1017 községe közül	107-ben volt összesen	83 tisztv.
Tisza-Maros sz.	1 megyéjének	115 községe közül	18-ban volt összesen	115 tisztv.
Erdély összes	11 megyéjének	2606 községe közül	151-ben volt összesen	382 tisztv.
Horvátország	3 megyéjének	711 községe közül	59-ben volt összesen	212 tisztv.

Az ország 39 megyéjének 8776 községe közül 806-ban volt összesen 2055 tisztv.

A kulturális színvonal (alacsony voltának) jellemzésére felsoroljuk az említett 39 vármegyét községeik számával és azon községek számának feltüntetésével, melyekben tisztviselők és honoratiorok találtak.

	KÖZSÉGEK	
	összes száma	tisztviselőkkel
<i>Duna jobbpartja:</i>		
Baranya	348	20
Komárom	93	20
Esztergom	52	14
Somogy	313	29
Sopron	234	20
Zala	604	31
<i>Duna balpartja:</i>		
Arva	91	12
Liptó	141	12

	KÖZSÉGEK	
	összes száma	tisztviselőkkel
Nógrád	265	27
Nyitra	454	68
Trencsén	416	29
Turóc	102	14
<i>Duna-Tisza köze:</i>		
Békés	20	1
Csongrád	9	4
Jász-Kun-kerület	25	25
Pest	183	40
<i>Tisza jobbpartja:</i>		
Borsod	176	20
Gömör	235	15
Sáros	372	45
Szepes	186	25
<i>Tisza balpartja:</i>		
Bihar	469	27
Máramaros	140	24

	KÖZSÉGEK	
	összes száma	tiszt- viselőkkel
Szabolcs	147	29
Szatmár	261	27
<i>Tisza-Maros szöge:</i>		
Torontál	115	18
<i>Erdély:</i>		
Alsó-Fehér	179	27
Hunyad	432	17
Szeben	134	11
Fogarás	169	11
Háromszék	156	5
Udvarhely	168	11
Küküllő	249	26
Torda	330	17
Belső-Szolnok	275	8
Kolozs	209	10
Közép-Szolnok	305	8
<i>Horvátország:</i>		
Varasd	145	31
Kőrös	253	8
Szeverin	313	20

Azon 806 község legtöbbszörében, ahol a felsorolás szerint tisztviselők találtattak, csak *egy* értelmiségi egyén élt, de volt elég község 2, 3, és 4 ily egyénnel, sőt 86 községben 5 vagy több értelmiségi férfi iratott össze. Kivált a bányavárosokban rügött magasra ezeknek száma, így Szolmonokon nem kevesebb mint 60, Zalatnán 28, Vajdahunyadon 13, Rónaszéken 11 egyén sorolatott e kategóriába. (Valószínű azonban, hogy az értelmiségi rovatba való besorolás nem történt mindenütt azonos elvek szerint, mert ha p. o. Szolmonokon a bányászat 60 és Selmezbányán 67 főnyi tisztviselői kart tudott felmutatni, a többi bányavárosban kimutatott értelmiségi lakosság túl alacsony-
nak látszik.)

A helyi viszonyok jellemzésére néhány jelentékenyebb város és község értelmiségi lakosainak számát is közöljük:

Duna jobbpartja: Mohács 5, Szigetvár 7, Csáktornya 9, Keszthely 7.

Duna balpartja: Alsókubin 5, Liptóújvár 9, Szécsény 9, Gács 5, Nyitra 9, Galgóc 8, Hóles 11.

Duna-Tisza köze: Jászberény 18, Arokszállás 20, Főlegyháza 19, Madaras 18, Kunszentmiklós 16, Túrkeve 13, Karcag 13, Halas 10, Dorozsma 15, Vác 11, Kécskemét 9.

Tisza jobbpartja: Miskolc 3, Jolsva 5, Sívár 10.

Tisza balpartja: Nagyvárad 10, Váradolaszi 12, Élesd 6, Felső Tót és Dalom 16, Máramarossziget 12, Rónaszék 11, Nagybocksó 6, Nagykároly 12, Szinyérváralja 7, Alsófernezely 8.

Tisza-Maros szöge: Arad 7, Nagykikinda 10, Nagybecskerek 10, Újbecskerek 17.

Erdély: Offenbánya 6, Zalatna 28, Déva 15, Boica 5, Szerdahely 6, Szászsebes 18, Fogaras 29, Köhalom 9, Nagysink 14, Újgyház 6, Vajdahunyad 13, Gyergyószentmiklós 10, Erzsébetváros (Ebesfalva) 10, Radna 6, Kolos 6, Torda 7, Zilah 6, Szilágy-somlyó 6, Kapnikbánya 8.

Horvátország: Krapina 5.

Azok a számok, melyek a tisztviselők és honoratiorok rovataiban foglaltatnak, nyilván nem ölelik fel az értelmiségbe tartozó egyének egész tömegét. Már a népszámlálási utasításnak idevágó szakaszából kitűnik, hogy a tisztviselői állások közül csak a magasabbakat kellett e rovatba besorolni, ellenben a kisebb hivatali állásokat betöltő egyének (aminőknek minősíthetők a különböző kezelő és altisztek) más rovatba kerültek. Innen van az, hogy *Schwartner*, aki a statisztikájában a tisztviselőknek is szentel külön fejezetet, sokkal nagyobb összegeket közöl a köztisztviselők létszámáról. A népszámlálási adatok kiegészítéséül ezért *Schwartner* adatait is idejegyezzük.

Schwartner különböző forrásokból — és részben becslés alapján — igyekezett a tisztviselők számát megállapítani és a következő eredményre jutott:³⁶

állami (polgári) tisztviselők	3.280
vármegyei / tanácsbéliel	1.842
tisztviselők / egyebek	2.579
szab. kir. városok tisztviselői	4.274
egyéb városok és a jász-kun kerület tisztviselői	2.137
a nemesség és papság gazdasági tisztviselői	3.000
ügyvédek	600
összesen:	17.712

Látható, hogy ez az összeállítás, melynek szelleme sokkal jobban fedi a „közszolgálatok és szabad foglalkozások” modern fogalmát, mint II. Józsefnek katonai szempontból felállított és az érdemileg összetartozókat szétdaraboló összeállításának értelmiségi rovata, jelentékenyen magasabb összegeket eredményezett.

Schwartner adatainak valószínűségét megerősíti két conscriptio, amelyet Magyarország városai (1777-ben 38 és 1782-ben 43, továbbá 6 horvátországi város) a Helytartó tanács rendeletére végrehajtott-

³⁶ *Schwartner: Statistik des Königreichs Ungern. Pest 1798, a 138—140. lapon.*

tak.³⁷ A két összeírás teljesen egyöntetű alakban közli a városi népesség egyes osztályainak létszámát és az itt figyelembe veendő foglalkozási ágakat „Tisztviselők, köz- és hivatalbéli alkalmazottak“ („Officiales, ministri et servi publici“) című rovatban foglalta össze. Ezek szerint a tisztviselők száma volt:

1777-ben 38 magyarországi városban	3.351
1782-ben 43 magyarországi városban	5.382
1782-ben 6 horvátországi városban	281

Ha azt a 37 várost³⁸ vesszük szemügyre, melyeknek adatai mindkét évből megvannak, az eredmény a következő:

1777-ben volt 3.351 tisztviselő,
1782-ben volt 4.856 tisztviselő.

Mintán azonban a kimutatások Körömbányára vonatkozólag nagyon ellentétes adatokat közölnek, u. i. 1777-ben 137, 1782-ben ellenben 1.391 tisztviselőt, s így valószínű, hogy utóbbi számban a bányaalkalmazottak is bennfoglaltatnak, ezeknek levonása után (a két év tisztviselőit egyformán 137-nek véve), a tisztviselők száma 1782-ben 3.604-re tehető. Az 1777-hez képest mutatkozó számbeli emelkedés a városi élet kifejlődésének természetes következményeként nagyon valószínűnek és elfogadhatónak tekinthető.

*

A népszámlálás utasítása egy szóval sem tesz említést arról, hogy a *tanszemélyzetet* melyik rovatban kell feltüntetni. Az a valószínűnek látszó feltevés, hogy ezek bennfoglaltatnak a tisztviselők és honoratiorok számában, megdől azon a tényen, hogy már az 1772. évből való, tehát a József-féle népszámlálás 15 évvel megelőző hivatalos kiadvány³⁹ is a vármegyékben (a városok nélkül) felével

több tanítót mutat ki, mint amennyi értelmiségi foglalkozású egyént a népszámlálás talált. Fel kell tehát tennünk, hogy a tanszemélyzet a polgárok rovatában vagy részben esetleg más rovatokban szétszórva rejtőzik. Éppen ezért, tekintettel a kérdésnek közművelődési szempontból nagy fontosságára, kíváncsúnak látszik az 1772. évi adatoknak közlése, annál is inkább, mivel a nevezett Lexicon, melyet a magyar békeküldöttség a békeszerződéseket megelőző „tárgyalások“ céljaira kinyomtatott, de amely nyilvános forgalomba még nem került, közönségünk előtt kevésbé ismeretes és adatai eddig scholsem használtattak fel.

A nevezett Lexicon Magyarország 43 megyéjéből és 2 kerületéből közli az ott működő tanítók számát és egyúttal kimutatja, hogy mely községekben volt iskola, megkülönböztetve a községeket az ott divó nyelv szerint is. A városok ebben a kimutatásban *nem* foglaltatnak benn, úgyszintén nem terjed ki a kimutatás a Partium és a Bánság vármegyéire, valamint Erdélyre és Horvátországra sem.

A kimutatás szerint 43 vármegyének és 2 kerületnek 8.742 községe (502 mezőváros és 8.240 falu) közül csak 4.145-ben volt elemi iskola és ezekben 4.437 tanító működött, akik úgy oszlottak meg, hogy 3.883 községben csak 1—1 tanító, 237-ben 2, 21-ben 3, 3-ban 4 és egyben 5 tanító volt alkalmazva. Ezek az adatok a közoktatás ügyét elég szomorú színben mutatják be. A községeknek nagyobbik felében (52.6%) nem volt semmiféle iskola s alig pár olyan község volt a vegyes vallású népesebbek közül, ahol két (kivételesen 3) népiskola állott fenn. Az erre vonatkozó részletes adatokat a mellékelt táblázatban közöljük.

Ebből a táblázatból látható, hogy az *iskoláztatás* tekintetében is nagy eltérések lehettek hazánk egyes részei között. Az országos átlag, mely szerint a községeknek csak 47.4 százalékában állott fenn elemi iskola, igen nagy szélsőségek takarója. Az iskolával bíró községek aránya az ország-részek átlagában 12 százaléktól 92.2-ig ingadozott. Ez könnyen érthető, ha az iskolák számát és elhelyezését a községek nagyságával és lélekszámával vetjük össze. Az Alföld népes községei között természetesen nagyon kevés akadt, ahol ne lett volna iskola, sőt a Jász-Kunság, a Hajdú kerület, Békés, Csongrád és Csa-

³⁷ Mintán ezen összeírásokat tüzetesen tárgyaltuk a 8. és 42. jegyzetben említett tanulmányunkban, itt csak röviden emlékeztünk meg róluk.

³⁸ Úgy mint: Sopron, Ruszt, Kőszeg, Győr, Komárom, Székesfehérvár; Pozsony, Szentgyörgy, Bazin, Mór, Szokolca, Trencsén, Besztercebánya, Zólyom, Breznóbánya, Libetbánya, Korpona, Körömbánya, Selmecbánya, Bélabánya, Bakabánya, Esztergom; Buda, Pest, Szeged, Zombor, Újvidék; Bártfa, Kiszében, Eperjes, Késmárk, Lőcse, Kassa; Felsőbánya, Nagybánya, Szatmárnémeti és Debrecen

³⁹ Lexicon universorum regni Hungariae locorum populosorum 1772. (A magyar békeküldöttség kiadványa.)

A tanítók megoszlása Magyarországon (az anyaországban) 1772-ben.

Vármegye	Községek száma		Tanítók száma	Az iskolák közül				
	összesen	melyekben tanító volt		1	2	3	4	5
				tanítóval bírt				
<i>Duna jobbpartja:</i>								
Baranya — — — — —	351	106	114	99	6	1	—	—
Fejér — — — — —	73	73	98	48	25	—	—	—
Győr — — — — —	78	63	66	60	3	—	—	—
Moson — — — — —	50	47	47	47	—	—	—	—
Komárom — — — — —	83	80	91	69	11	—	—	—
Esztergom — — — — —	47	47	47	47	—	—	—	—
Somogy — — — — —	317	140	146	134	6	—	—	—
Sopron — — — — —	232	176	178	174	2	—	—	—
Tolna — — — — —	103	93	105	81	12	—	—	—
Vas — — — — —	623	217	217	217	—	—	—	—
Veszprém — — — — —	168	153	178	131	19	3	—	—
Zala — — — — —	568	167	170	164	3	—	—	—
Összesen:	2.693	1.362	1.457	1.271	87	4	—	—
<i>Duna balpartja:</i>								
Árva — — — — —	97	18	18	18	—	—	—	—
Bars — — — — —	200	66	67	65	1	—	—	—
Hont — — — — —	215	124	126	122	2	—	—	—
Liptó — — — — —	133	33	34	32	1	—	—	—
Nógrád — — — — —	254	178	180	176	2	—	—	—
Nyitra — — — — —	450	150	151	149	1	—	—	—
Pozsony — — — — —	309	139	140	138	1	—	—	—
Trencsén — — — — —	401	70	71	69	1	—	—	—
Túróc — — — — —	99	27	29	26	—	1	—	—
Zólyom — — — — —	103	72	72	72	—	—	—	—
Összesen:	2.261	877	888	867	9	1	—	—
<i>Duna-Tisza köze:</i>								
Bács-Bodrog — — — — —	89	89	101	77	12	—	—	—
Békés — — — — —	20	20	24	16	4	—	—	—
Csanád — — — — —	9	9	12	7	1	1	—	—
Csongrád — — — — —	7	7	7	7	—	—	—	—
Heves — — — — —	146	131	136	126	5	—	—	—
Jász-Kunság — — — — —	25	25	28	22	3	—	—	—
Pest — — — — —	179	177	209	152	21	2	1	1
Összesen:	475	458	517	407	46	3	1	1
<i>Tisza jobbpartja:</i>								
Abaúj — — — — —	228	114	122	106	8	—	—	—
Torna — — — — —	42	11	11	11	—	—	—	—
Bereg — — — — —	261	143	146	141	1	1	—	—
Ugoesa — — — — —	66	31	34	28	3	—	—	—
Borsod — — — — —	169	119	136	102	17	—	—	—
Gömör — — — — —	230	94	97	91	3	—	—	—
Sáros — — — — —	369	137	137	137	—	—	—	—
Szepes — — — — —	157	119	119	119	—	—	—	—
Ung — — — — —	204	80	80	80	—	—	—	—
Zemplén — — — — —	410	164	188	146	12	6	—	—
Összesen:	2.136	1.012	1.070	961	44	7	—	—
<i>Tisza balpartja:</i>								
Bihar — — — — —	468	141	164	120	19	2	—	—
Hajdú kerület — — — — —	6	6	8	4	2	—	—	—
Máramaros — — — — —	139	16	23	11	3	2	—	—
Szabolcs — — — — —	126	86	103	74	9	1	2	—
Szatmár — — — — —	255	165	182	149	15	1	—	—
Összesen:	994	414	480	358	48	6	2	—
<i>Tisza-Maros szöge:</i>								
Arad — — — — —	183	22	25	19	3	—	—	—
Összesen:	183	22	25	19	3	—	—	—
Mindössze:	8.742	4.145	4.437	3.883	237	21	3	1

nád megye minden községének megvolt a maga iskolája. Természetes, hiszen itt a legkisebb községnek is pár ezer lakosa volt s így iskolát fenntartani ott nemcsak lehetett, de kellett is. De a Felvidék szétszórta apró, részben törpe községei nem voltak képesek külön iskolát fenntartani; itt az egymással szomszédos községek gyermekei a közeli falu iskoláját kereshették fel, az iskolától távoleső faluk ifjúsága azonban alighanem iskolázatlan maradt.

Táblázatunk adatai Máramarosban és Arad vármegyében a legkedvezőtlenebbek; amott 139 község közül csak 16-nak, itt 183 község közül csak 22-nek volt iskolája, tehát a községek 88 százaléka nélkülözötte az elemi iskolát. Hasonlóak lehettek a viszonyok az oláhság-lakta Temes és Krassó megyében, nemkülönben Erdély oláh és Horvátország szerb lakta vidékein is, de ezekre vonatkozó adataink nincsenek. Meglepő, hogy a rutén lakosságú vármegyék e tekintetben jóval kedvezőbb viszonyokat mutatnak; de ez csak azért van, mivel ezekben a megyékben a rutén nép vegyesen lakik a nála sokkal műveltebb és iskolázottabb tekintetében előbbrehaladott magyar és tót lakossággal; a tisztán rutén vidéken ellenben nagyon sok volt az iskolánélküli község. A tót vidéken csak Árva mutat nagyon kedvezőtlen állapotot (97 község közül csak 18-ban volt iskola = 18.7%), egyébként a községeknek egyharmad része vagy még több volt iskolával ellátva. A Dunán túl általában elég kedvezően állott az iskolázottság ügye; Fejér és Esztergom megye minden községének megvolt a maga iskolája, Mosonban, Komáromban, Tolnában csak néhány faluban hiányzott, de a nyugati határszél azon megyéiben, melyeknek lakossága tömördek apró faluban élt (mint Vas és Zala) természetszerűleg sok volt az iskolázatlan falucska (Vasban 623 közül 406, Zalában 568 közül 401). Iskolákkal való ellátás tekintetében a Duna-Tisza köze járt elől. Nem csodálhatjuk, hiszen jóformán csupa népes, nagy községben tömörült a lakosság s Pest megyének kisebb községeiben is, fejlettebb kulturájuk folytán, a legtöbb helyen volt iskola. A Duna-Tisza közének 475 községe közül csak 17 nélkülözötte az elemi oktatás eszközét, ezek közül 15 Heves megyére, 2 Pest megyére esett. Ez országrész többi vármegyéjében nem volt község iskola nélkül.

Mekkora volt a népességnek az a része, mely oly községekben lakott, ahol nem volt iskola? Ezt az ország egész területére vonatkozólag nem állapíthatjuk meg, miután mintegy 40 vármegyéből hiányzik a népességnek községek szerinti kimutatása. Így csak arra kell szorítkoznunk, hogy az iskolák számát szembeállítsuk a lakosság számával. Az eredmény szerint az anyaország átlagában 7.5 iskola jutott tízezer lakóra. Ez az arány ország-részenként más-más volt. Az a körülmény, hogy a Duna-Tisza közén, ahol majdnem minden községben volt iskola, tízezer lakosra csak 5.3 iskola jutott, ellenben az aránylag sokkal kevesebb iskolával rendelkező Tisza-jobbparti vármegyékben 9.8, onnan van, hogy az iskolák a Duna-Tisza közén, ahol csupa nagyközség van, kisebb számúak, de népesebbek voltak, mint a Felvidék nagyszámú kisközségeinek apró iskolái.

	Népesség száma	Iskolák száma	Tízezer lakosra jutott iskola	A községeknek hány %-ában volt iskola
Duna jobbpartja	1,555.985	1.362	8.8	50.6
Duna balpartja	1,249.029	877	7.0	38.8
Duna-Tisza köze	858.740	458	5.3	92.2
Tisza jobbpartja	1,037.154	1.012	9.8	47.4
Tisza balpartja	675.570	414	6.1	42.2
Arad megye	152.930	22	1.4	12.0
Összesen:	5,529.408	4.145	7.5	47.4

Az 1772. évi kimutatás adatai — mint említők — csak a vármegyék iskoláira vonatkoznak, de nem ölelik fel a városok iskoláit. Hogy átnézetünk e tekintetben ne maradjon hiányos, utalunk a fentebb említett 1777. és 1782. évi conscriptiókra, amelyek egyrészt a tanerők, másrészt a tanulók számát is megálapították. Ezekben az összeírásokban külön rovat szolgált a „szabadművészetek tanítóinak” („artium liberalium instructores”) kimutatására; két más rovat pedig a tanulók („scholas frequentantes”) és az idegen helyről származó tanulók („advenae scholarum et condiscendarum artium liberalium causa isthic commorantes”) számának közlésére (a két nem megkülönböztetésével) szolgált. Az ott közölt számok a következők:

	1777 (37 város)	1782 (43 város)	16 horvát v.)
tanítók	401	623	40
tanulók { fiúk	9.473	11.524	418
{ leányok	4.142	4.210	95
idegen { fiúk	6.998	7.759	300
{ leányok	337	693	3

1787.

A *tanférfiak* száma elég tekintélyes volt és a szaporulat 1777-től 1782-ig feltűnően nagy; de valószínűleg részben arra vezethető vissza, hogy a két felvétel nem történt azonos módon. 1777-ben a tanerők között 277 római katolikus és 124 egyéb vallású (túlnyomólag protestáns) volt; 1782-ből felekezeti megoszlásuk nem áll rendelkezésre. Az adatok mérlegelésénél azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy az iskolák nagy része szerzetesrendek kezében volt s így ezek tagjainak egy része — kik a papok rovatában számoltattak el — szintén a tanügy munkásaihoz számítandó. Legnagyobb számmal voltak tanárok és tanítók 1777-ben Pozsonyban (95), ahol ebben az időben egy archigimnázium (előbb jezsuiták gimnáziuma), egy ágostai evangélikus gimnázium, orsolyaszűzek leányiskolája, főnormáliskola és több más tanintézet állott fenn, továbbá Pesten (44), Besztercebányán (38), Sopronban (22) és Budán (20). Pozsony, Sopron, Besztercebánya, Selmecbánya, Eperjes és Késmárk, az ág. evang. hitvallásúak jóhírű tanintézeteinek székhelyei nagyobb számú evangélikus tanárt gyűjtöttek falaik közé; a helvét hitvallásúak közoktatásügyének központja Debrecen volt.

A *tanulókra* vonatkozólag csak annyit említünk meg, hogy aránylag legszámbazóbbak voltak Nagybányán, Selmecbányán, ahol 1760-ban nyílt meg a bányászati akadémia, továbbá Bártfán, Lőcsén, Szatmárnémetiben, Debrecenben és Késmárkon. A tanulóleányok csekély száma onnan van, hogy részükre ebben az időben

még kevés iskola állott fenn. Feltűnő, hogy a tanulók között igen sok volt a nem-katolikus, a fiúk közt 41.5, a lányok közt 54.3 százalék, — míg a lakosságnak csak 39.8 százaléka volt nem-katolikus. Ez nyilván a protestánsoknak már akkor is jóhírű iskoláira és általában valamivel magasabb fokú, általánosabb művelődésére utal. Az idegen tanulók, kik közt leányok csak elenyésző csekély számmal voltak, leginkább azon városokban találtattak, melyekben magasabbfokú tanintézetek voltak, így Pozsonyban (745), Nagyszombatban (700), Budán (634), Sopronban (528) és Kassán (434); vallás szerinti eloszlásuk természetesen az egyes helyeken fennálló intézetek jellegéhez simul. A részletes adatokra vonatkozólag utalunk fentebb említett két tanulmányunkra.

Végül még ide iktatjuk azon adatokat, melyeket *Schwartner* az országban működő *tanszemélyzetre* vonatkozólag közöl, megjegyezvén, hogy adataiban az anyaországon kívül Horvátország is bebefoglaltatik. Adatai a következők:

Pesti egyetem tanárai — — — — —	42
Róm. kat. akadémiák és püspöki iskolák tanárai	61
58 gimnázium (latin iskola) tanárai — — —	340
Primár iskolák tanerői — — — — —	329
Katolikus elemi iskolák tanítói — — — — —	2.664
Római katolikus iskolák tanerői együtt:	3.436
Evangélikus iskolák tanárai és tanítói — —	629
Református iskolák tanárai és tanítói — — —	1.600
Görög kat. iskolák tanárai és tanítói — —	40
Görög keleti iskolák tanárai és tanítói — —	301
Selmeci bányászati akadémia tanárai — — —	3
Mindössze: — —	6.009

Tizenötödik fejezet.

A polgárság.

Az a kép, melyet a József-féle népszámlálás a *polgárságról* nyújt, nem tekinthető kielégítőnek. A népszámlálás táblázatai külön-külön mutatják ki az összeírt polgárokat és parasztokat, de közös rovatba foglalják mindkét társadalmi osztálynak „successorit avagy legközelebb való örökösit”; sajnos azonban e táblázatokból nem állapítható meg, hogy ezekből mennyi a polgárok és mennyi a parasztok leszármazottja. Maga a rovat pe-

dig a „városi polgárok és falusi mesteremberek” megnevezését használja s így nemcsak a szorosan vett polgárokat foglalja magában, hanem a falusi népnek oly rétegeit is, melyek nem tartoznak a termelő parasztsághoz, de a városi polgári elemektől mégis lényegesen különböznek.

Vizsgáljuk először, mit ért a népszámlálás *polgár* alatt és kik azok az egyének, kiket a számlálóbiztosok ebbe a rovatba beosztottak? Az Utasítás ekként szól:

„Ezen rovatba beírandók nemcsak városokban, de a vidéken is, tehát a falvakban:

1. Akik az előbbieken polgári házat bírnak tulajdonul:

2. Akik itt vagy a vidéken polgári házbirtok nélkül akár kézművességet, gyáripart, só- és ércbányászatot vagy kohászatot üznek, és leginkább ebből tartják fenn magukat és családjukat, habár e mellett földdel is bírnak, de ez nem képezi fenntartásuk főforrását. A kézmű (Handwerk) szó azonban nem vonatkozik mindenkre aki akár falun, akár városban ezzel foglalkozik ugyan, de vagy csak rossz vagy ú. n. kontármunkát készít vagy pedig aki csak szűkség- avagy házimunkás (Noth- oder Hausarbeiter), amint ez gyakori a szövészetnél; valamint nem vonatkozik olyanokra sem, kiknek kézművessége nem is nagyobb jelentőségű. Az efféle egyének nem a polgárok rovatába, hanem a „Táplálásnak Státusába és az Ország foglalatosságaihoz tartozók“ rovatába íratnak be.

Amint e meghatározásból látható, a *polgárok* elnevezése alá kívánta a népszámlálás foglalni mindazokat, kiknek házbirtokuk volt, valamint, fenti megszorítások mellett, mindazokat is, akik ipart, mesterséget, kézművességet üztek, vagy bányászattal, kohászattal foglalkoztak; kifejezetten tehát azokat, *kiket nem a földművelés tartott el*, akik tehát nem tartoztak a népesség élelmezését biztosító („Nährstand“) rétegekhez. A népszámlálás e szerint a polgár szót nem alkalmazta közjogi értelmében, amennyiben a polgárokkal egy kalap alá foglalta a falusi mesterembereket és kézműveseket is, kiket nem illettek meg a városi polgároknak külön jogai. Jogilag ugyanis a szabad királyi városokban csak az a városi lakos volt polgárnak tekintendő, ki a városi tanácsnak és a polgárságnak közmeg egyezésével a város valóságos tagjai közé felvételre és a szokásos esküt letette.⁴⁰ Ezeknek tehát a családtagjaik sem voltak addig polgárok, míg a polgári kötelekbe külön fel nem vétettek. De II. József nem is jogi kategóriákra kívánta a lakosságot felosztani, hanem a katonai szolgálat

és a hadsereg élelmezése szempontjából fontos néposztályok erejét óhajtotta megismerni, s ezen az alapon alkotta meg a *polgárság* csoportját.

A katonai szempont jut kifejezésre abban is, hogy a népszámlálás külön rovatban kívánta kimutatni a polgároknak és mesterembereknek „legközelebbi utódait vagy örököseit“, kik — mint szülei mesterségének vagy foglalkozásának továbbvitelére hivatott egyének — bizonyos katonai mentességet vagy előnyöket igényelhettek, amiért is külön számbavételük a császár szempontjából igazolt volt. Ezek azonban a parasztok örököseivel együtt közös rubrikába kerültek. Hogy a polgári elemről teljesebb képet nyerjünk, szükséges volt ebből a közös rovatból becslésszerűen kihasítani azokat, kik valójában a polgári osztályba tartoztak. Erre csak az az egyetlen mód kínálkozott, hogy e rovat összegeit (vármegyénként és városokként külön-külön) abban a százalékos arányban osszuk ketté, mely a külön kitüntetett polgárok és parasztok között fennáll. Ez úton természetesen csak hozzávetőleges értékeket nyerhettünk, de nincs okunk feltenni, hogy a közös rovatbeli összegek megoszlása lényegesen más lett legyen, mint maguknak az alapösszegeknek egymáshoz való aránya. De még ennek megtörténte után sem kaptuk meg a polgárság teljes létszámát, mert a polgároknak 18 éven aluli fiai a „Nevedékenyek“ (vagy „Sarjadék“) rovatában kerültek kimutatásra, de ott annyi más elemmel összevegyítve, hogy kiválasztásukra semmi pozitív kulesot nem lehetett felállítani.

Hogyha az ekként nyert számokat a modern népszámlálás szemzőgéből akarók megítélni, nagyon durva hasonlattal élve talán mondhatnók, hogy a polgárok rovatában kimutatott és az örökösök rovatából kihasított egyének együttesen nagyjából a polgárság *kereső* rétegeinek tekinthetők, míg a sarjadék rovatában rejtőzőket az *eltartottakhoz* lehetne számítani. Az összehasonlítás azonban — újból hangsúlyozzuk — csak nagyon nyers és számszerű megkülönböztetésre semmiképpen nem ad módot.

Számításunk alapján a polgárok (és örököseik) száma ekként alakult:

⁴⁰ Marczali, id. m. I. kötet 196. lap.

	Vármegyék	Városok	Együtt	Százalékban
Duna jobbpartja	28.943	8.765	37.708	4.7
Duna balpartja	18.828	9.669	28.497	4.3
Duna-Tisza köze	23.074	9.308	32.382	6.5
Tisza jobbpartja	17.447	3.691	21.138	4.0
Tisza balpartja	7.678	6.350	14.028	3.9
Tisza-Maros szöge	2.225	579	2.804	0.8
Magyarország	98.195	38.362	136.557	4.2
Erdély	11.790	8.390	20.180	2.8
Horvátország	4.531	2.817	7.348	2.2
Mindössze:	114.516	49.569	164.085	3.8

A fenti kis táblázatban közöltük a polgárságnak (jól megjegyezve: mindig csak a polgárság *férfirészenek*) a „successorok” becslésével növelt számadatait, országrészek szerint, a vármegyék és városok megkülönböztetésével. Látható, hogy a végösszeg 164.085, miből a polgárok kimutatott számösszege 91.094 s az örökösök becsült száma 72.991.

A különbség a három országrész között igen nagy: az anyaország polgársága majdnem kétszer akkora arányban volt képviselve, mint Horvátorszáé, amely — éppen úgy, mint Erdély polgársága — messze alatta maradt az országos főátlagnak. De még jóval nagyobbak az eltérések az ország egyes tájai között. A Duna-Tisza köze volt az az országrész, mely a polgári elem létszáma tekintetében messze kimagaslík az ország egyéb részei közül; de ha közelebből tekintjük, ez onnan van, hogy a Jász-Kun kerület a maga egész őstermelő népességét is ide sorolta be s parasztot egyáltalában nem mutatott ki. Ennek az eljárásnak nyilván jogi indítókai voltak: hajdani kiváltságai alapján és az 1745. évi redemptióra (megváltásra) hozott nagy áldozataikra való tekintettel (amikor magukat a 43 évig tartó német lovagrendi birtoklás alól megváltották), a közönséges földműveseknél („parasztok”) külön rendnek tartották magukat s ez okból vallották magukat kivétel nélkül „polgár”-oknak. (Ha a Jász-Kun kerületet figyelmen kívül hagyjuk, a polgárság arányszáma a Duna-Tisza közén 3.6 százalékra száll alá, mely arányszám a tényleges társadalmi állapotnak inkább felelhet meg.) Hasonló helyzetet teremtett a Tisza balpartján a kiváltságos Hajdú kerület, melynek 6 községében a parasztság hasonlóképen igen kis létszámmal van kimutatva, aminek figyelembevételével ennek az országrésznek polgári kvótája 3.9-ről 2.9-re szállí-

tandó le. Mindezeknek a tekintetbevételével úgy találjuk, hogy a polgárság aránya a Dunán túl volt a legmagasabb s ez ennek az országrésznek régebbi kultúrájánál fogva nem lehet meg.

Ennek ellentétéként a Tisza-Maros szögében, a régi Bánságban, a polgári elem oly csekély volt, hogy a lakosságnak *egy* százalékát sem érte el, sőt Krassó megyében a fél százaléknál is alig volt nagyobb. A török uralom alatt sivataggá vált országrész polgársága ugyanis teljesen kipusztult s az új telepítés folyamán a polgári elem a népszámlálásig csak igen kis mértékben rekonstruálódhatott, Temesvár városán kívül sehol mélyebb gyökeret verni nem volt még képes.

A polgári elem igazi széke mindenütt a város volt. Itt alakult ki évszázadok óta az a polgári elem, mely közművelődésünknek zászlótartója, iparunknak s kereskedelmünknek igazi megalapítója és fenntartója volt. Ez a szerepe természetesen azokban a városokban volt a legnagyobb, melyekben az igazi városi élet már évszázadok óta pezsdült. A polgárság abszolút száma 14 városban haladta meg az ezer lelket s ezek a következők:

Debrecen	— —	3.919	Szeged	— — —	1.552
Buda	— — —	2.259	Győr	— — —	1.468
Brassó	— — —	1.988	Székesfehérvár	—	1.467
Pozsony	— —	1.985	Szatmárnémeti	—	1.382
Sopron	— —	1.867	Kolozsvár	— —	1.156
Nagyszombat	—	1.750	Komárom	— —	1.141
Pest	— — —	1.658	Zombor	— —	1.032

De a polgárosodás mérvét nem annyira az abszolút szám, mint inkább az az arány adja, mely a polgári elem és az össznépesség között fennáll. Ezt az arányt tekintve, meglepetésszerűen Szatmárnémetit látjuk e városok élén 34.4%-nyi polgári elemmel, melyhez másodikként Sopron csatlakozik 33.6%-kal, majd Nagyszombat 29.3 százalékkal. Hogy Szatmárnémeti minnek következtében került a sor élére, nem tudjuk; a népszámlálás egyéb adatai alapján nem mutatkozik oly kiváló kulturális helynek, mely erre az elsőre predestinálná s így a mesteremberek és kézművesek nagyobb számát kell ott feltételeznünk. Sopront ősrégi kultúrája és városi életének fejlettsége joggal helyezte kimagasló helyére; az erdélyi városok közül Nagyszombat került közvetlenül melléje, de Brassó sem marad sokkal mögötte. A többi nagyobb városok közül Debrecen,

A polgárság és parasztság (férfiak) részletezése vármegyénként és városonként.

Országgrész Vármegye Város	Polgár	Paraszt	Százalékokban		Országgrész Vármegye Város	Polgár	Paraszt	Százalékokban	
			polgár	paraszt				polgár	paraszt
Magyarország.					<i>Duna-Tisza k.:</i>				
<i>Duna jobbpartja:</i>					Bács-Bodrog — —	966	38.417	1·0	40·5
Baranya — — —	849	33.163	0·9	37·3	Újvidék — —	860	272	19·7	6·2
Pécs — — —	823	—	18·5	—	Szabadka — —	971	613	9·1	5·7
Fejér — — —	1.274	11.510	2·5	23·0	Zombor — —	1.032	1.222	15·2	18·0
Székesfehérvár	1.467	—	25·4	—	Békés, Csanád,				
Győr-Moson — —	2.112	11.154	3·7	19·7	Csongrád — —	780	22.006	1·0	29·5
Győr — — —	1.468	—	24·6	—	Szeged — —	1.552	1.636	14·2	15·0
Komárom, Eszterg.	1.897	15.464	2·9	23·4	Heves — —	1.146	17.476	1·4	20·9
Komárom — —	1.141	1	20·0	0·0	Eger — —	976	2.038	11·9	24·8
Esztergom — —	727	—	27·3	—	Jász-Kun kerület	16.184	—	3·4	—
Somogy — — —	1.845	27.385	2·2	32·5	Pest — — —	3.998	32.136	2·9	23·7
Sopron — — —	3.000	18.953	4·2	26·8	Pest — — —	1.658	291	14·8	2·6
Sopron — — —	1.877	—	33·6	—	Buda — — —	2.259	1	18·8	0·0
Kismarton — —	358	—	30·2	—	Összesen:	32.382	116.108	6·5	23·2
Ruszt — — —	205	—	40·2	—	<i>Tisza jobbpartja:</i>				
Tolna — — —	2.018	20.413	3·0	30·6	Abaúj-Torna — —	2.243	12.409	3·4	18·9
Vas — — —	4.843	29.679	4·1	27·2	Kassa — — —	774	15	22·6	0·4
Kőszeg — — —	699	371	30·6	16·3	Bereg-Ugocsa — —	244	12.969	0·5	28·4
Veszprém — — —	4.706	12.860	6·6	18·2	Borsod — — —	1.660	13.566	2·5	20·0
Zala — — —	6.399	30.989	5·6	27·3	Gömör-Kishont	2.425	15.108	3·6	22·4
Összesen:	37.708	211.942	4·7	26·1	Sáros — — —	1.023	18.545	1·6	28·5
<i>Duna balpartja:</i>					Eperjes — — —	715	—	27·4	—
Arva — — —	307	18.721	0·8	50·6	Bártfa — — —	650	12	36·9	0·6
Bars — — —	870	11.148	1·5	22·3	Kisszeben — —	365	—	34·4	—
Körmöcbánya	576	—	24·2	—	Szepes — — —	7.008	14.849	9·9	20·9
Újbánya — — —	449	—	30·7	—	Késmárk — — —	576	—	30·1	—
Hont — — —	1.337	9.996	3·3	24·6	Lőcse — — —	611	—	26·3	—
Selmecbánya — —	441	—	4·9	—	Ung — — —	550	8.721	1·9	30·2
Bakabánya — —	514	—	44·3	—	Zemplén — — —	2.294	28.381	2·2	27·5
Bélabánya — —	278	—	34·4	—	Összesen:	21.138	124.575	4·0	23·6
Liptó — — —	1.222	8.009	5·4	35·7	<i>Tisza balpartja:</i>				
Nógrád — — —	941	16.737	1·3	22·4	Bihar — — —	1.894	45.925	1·2	28·2
Nyitra — — —	5.988	29.161	4·3	20·8	Debrecen — —	3.919	20	27·0	0·2
Szokolca — — —	794	—	30·0	—	Hajdú kerület —	3.809	716	26·3	4·9
Pozsony — — —	2.153	19.773	2·4	21·7	Máramaros — —	1.181	12.702	2·8	30·0
Pozsony — — —	1.985	52	16·2	0·4	Szabolcs — — —	261	10.902	0·5	20·3
Nagyszombat — —	564	—	17·3	—	Szatmár — — —	533	16.840	0·8	24·9
Szentgyörgy — —	295	22	29·0	2·1	Szatmárnémeti	1.882	—	34·4	—
Bazin — — —	586	33	29·8	1·7	Nagybánya — —	541	—	28·2	—
Modor — — —	632	87	27·5	3·8	Felsőbánya — —	508	—	26·9	—
Trencsén — — —	4.239	27.926	4·0	26·1	Összesen:	14.028	87.105	3·9	23·9
Trencsén — — —	337	3	28·3	0·3	<i>Tisza-Maros sz.:</i>				
Túróc — — —	1.006	4.305	5·3	22·6	Arad — — —	585	27.562	0·7	34·8
Zólyom — — —	765	5.060	2·8	16·3	Krassó — — —	506	46.320	0·6	47·5
Besztercebánya	556	—	25·9	—	Temes — — —	750	51.103	0·7	45·6
Breznóbánya — —	454	—	30·9	—	Temesvár — — —	579	53	13·4	1·2
Libetbánya — —	292	—	43·7	—	Torontál — — —	384	31.399	0·5	39·7
Zólyom — — —	327	—	39·9	—	Összesen:	2.804	156.437	0·8	42·0
Korpona — — —	589	—	40·9	—	Magyarország				
Összesen:	28.497	151.033	4·3	22·8	együtt:	136.557	847.200	4·2	26·1

Országgrész Vármegye Város	Polgár	Paraszt	Százalékokban		Országgrész Vármegye Város	Polgár	Paraszt	Százalékokban	
			polgár	paraszt				polgár	paraszt
Erdély.					Horvátország.				
Alsó-Fehér — — —	2.636	17.414	3.7	24.5	Szerém — — —	1.008	18.569	2.4	43.3
Gyulafehérvár — —	173	313	7.8	14.1	Verőce — — —	1.560	21.266	2.6	35.3
Hunyad — — —	445	30.017	0.5	34.8	Pozsega — — —	162	10.912	0.5	32.2
Szeben — — —	726	27.592	1.2	46.8	Pozsega — — —	463	—	45.6	—
Nagyszeben — — —	1.750	—	29.3	—	Varasd — — —	528	16.098	1.2	36.4
Medgyes — — —	782	49	36.5	2.3	Varasd — — —	499	184	22.4	7.8
Szászváros — — —	293	242	18.7	15.4	Zágráb — — —	900	20.263	1.2	26.5
Fogaras — — —	1.974	27.187	3.4	47.5	Zágráb — — —	252	4	16.3	0.2
Segesvár — — —	957	236	38.6	9.5	Körös — — —	49	9.907	0.2	30.4
Háromszék — — —	290	12.873	0.6	28.5	Körös — — —	295	5	36.7	0.6
Brassó — — —	1.988	342	24.5	4.2	Kapronca — — —	529	192	30.8	11.2
Udvarhely — — —	583	10.749	1.7	31.5	Szeverin — — —	324	12.931	1.2	47.7
Küküllő — — —	611	24.290	1.0	38.3	Károlyváros — —	572	—	47.5	—
Marosvásárhely — —	521	—	22.1	—	Fiume — — —	175	188	6.4	6.8
Torda — — —	1.346	27.078	1.6	32.7	Buccari — — —	82	1.569	0.9	41.8
Beszterce — — —	770	116	36.3	5.5	Horvátország				
Belső-Szolnok — — —	1.573	20.101	2.3	29.6	együtt:	7.348	112.088	2.2	33.7
Kolozs — — —	676	16.505	1.2	28.9	Mindössze:	164.085	1,196.729	3.8	27.8
Kolozsvár — — —	1.156	116	19.2	1.9	Ebből:				
Közép-Szolnok — —	930	22.221	1.4	29.2	Vármegyék — — —	114.516	1,186.431	2.8	29.1
Erdély együtt:	20.180	237.441	2.8	32.4	Városok — — —	49.569	10.298	21.3	4.4

Székesfehérvár, Győr és Komáromban a lakosságnak egy ötödénél számosabb volt a polgári elem; Budán már csak 18.8, Pozsonyban 16.2 és Pesten 14.8% volt az aránya. Az alföldi városok közül Zomborban 15.2, Szegeden 14.2% polgárt találtak, sőt Szabadkán, mely falusi jellegűt nagyrészt a legújabb időig megtartotta, csak 9.1%-ot. Felsőmagyarország és a Dunántúl apró városai között azonban igen sok akadt, melynek polgári kvótája igen magas volt; egyesekben még Sopronénál is nagyobb arányú volt a polgári elem. Ezekben a városokban, bármily kicsinyek voltak is — és olyanok még ma is — a polgárság már a középkorban nagy szerepet játszott; vagyonos, művelt, hazafias népségi elem volt ez, mely szorgalmával, becsületességével évszázadokon át fenntartotta magát a pozícióját áthozta az újabb időkbe is. Ruszton, Bakabányán, Korponán és Libetbányán a lakosság két ötödrésznél több volt a polgár s Zólyomban, Bártfán és Kisszebenben is ehhez közel járt. De kirí az összes városok közül Selmecbánya, melynek lakosságában — a népszámlálás táblázatai szerint — a polgári elem csak 4.9% lett volna. Ezt az arányt, még ha figyelembe is vesszük, hogy az ezekre rúgó bányamunkásság a polgárság arányszámát természetesen

leg lenyomta, hibásnak kell minősítenünk, mert lehetetlennek tartjuk, hogy egy közel húszezer lakosú, fejlett és nagy hírű bányavárosban a polgári és iparos-kézműves elem csak 441 főre rúgott volna.

Hasonló esettel találkozunk az erdélyi városok közül Gyulafehérvárt is, ahol a közölt adatok alapján csak 7.8% polgár lakott volna. Igaz ugyan, hogy a város környékén, egész Alsó-Fehér vármegyében, csak 3.7%-os volt a polgári elem; de ez nem magyarázhatja meg a városi polgárság alacsony kvótáját, hiszen a polgári elem a vármegyékben általában igen csekély és nem magasabb Fogarásban sem, melynek székhelyén, Segesvárt, mégis a lakosságnak közel kétötöd része volt polgár. Gyulafehérvár alacsony arányszámát is kételkedéssel kell tehát fogadnunk, látva Erdélynek erős polgársággal rendelkező egyéb városait, melyek közül Segesvárt 38.6, Medgyesén 36.5, Besztercén 36.3, Nagyszebenben 29.3, Brassóban 24.5, Marosvásárhelyt 22.1, Kolozsvárt 19.2 és Szászvárosban 18.7% volt a polgári elem arányszáma.

Ami végül a horvát városokat illeti, itt az adatok feltűnő eltéréseket mutatnak. Károlyvárosban és Pozsegában a polgárság megközelítette az összlakosság felét, Körösön és Kaproncán harmadré-

szét tette, de Varasdon és Zágrábban 22.4, illetve 16.3%-ra szállt alá. Ezzel szemben a két kikötőváros hihetetlenül alacsony számokat mutatott ki. Fiumében csak 175 lélek tartozott volna a polgársághoz, vagyis a lakosságnak csupán 6.4 százaléka; Buccariban ez a szám meg éppen csak 32 lett volna, tehát a lakosság *egy* százalékánál is kevesebb. Nem találunk erre más magyarázatot, mint a felvételnél elkövetett hibákat — a rovatok téves értelmezését —, mert ha a túlnyomóan halászlakta Buccariról még valahogyan elfogadhatónak találnók az adatot, nem hihetjük, hogy Fiumében, mely már akkor is politikai jelentőséggel bíró s élénk kereskedelmet űző város volt, a polgári elem ily csekély lehetett volna.

Fentebb már említettük, hogy a népszámlálás a polgárok rovatában a háztulajdonosokat, az iparosokat, kézműveseket, mesterembereket és bányászatot űzőket foglalta egybe. Arra vonatkozólag, hogy az ezen csoportban összefoglalt egyének különböző foglalkozási ágak szerint miként oszlottak meg, a népszámlálás semmiféle támpontot nem nyújt, mert sem a községenként haladó vármegyei összesítések, sem a házankint és családonként haladó városi (községi) összesítések (minők Sopron, Keeskemét, Eger, Jászberény városából stb. fennmaradtak) erre nézve semmiféle felvilágosítást nem adnak. Csakis az összeírás oszanyagából meríthetni erre vonatkozólag határozott adatokat, ez azonban csak nagyon kevés helyen maradt fenn, de az így meglevő anyag is mindeddig teljesen feldolgozatlan.

Vannak azonban különleges összeírások a városok kereskedelmi és ipari népességéről. A kereskedelmi és ipari népesség számának megismerése céljából már Mária Terézia korában történtek intézkedések. Úgy ő, mint később II. József is Magyarország iparának fellendítését célozta s ez okból a Helytartó Tanács az iparosok és kereskedők összeírását több ízben elrendelte. Így jöttek létre 1771-től kezdve azok az összeírások, melyek a szabad királyi városok kereskedőinek és iparosainak számát és hitfelekezetét egyes foglalkozási ágak szerint részletezték, a mesterek, segédek és tanoncok különválasztásával, amely összeírásokkal együtt később az összlakosság számát is meg kellett állapítani. Ilyen összeírások számos levéltárban maradtak fenn, így p. o. Pestre vonatkozólag az 1771—1782. évek mindegyikéről⁴¹ s ezek az ipari népességet számos (100—120) ág részletezésével s a foglalkozási viszony feltüntetésével közlik. Országos összesítés azonban tudunkkal csak két évről, 1777-ről és 1782-ről maradt fenn, amelyek elsejét *Schwartner* is említi néhány adat közlésével. Mivel e két összeírás anyagát két külön tanulmányunkban⁴² már régebben tüzetesen ismertettük, e helyen csak néhány főadatot felsorolására szorítkozunk.

Mint már fentebb említettük, a két felvételben foglalt városok nem azonosak. Az 1777. évi összeírás az anyaország 38 városát ölelte fel, az 1782. évi 43 magyarországi és 6 horvátországi városra terjeszkedett ki. Végösszegeik a következők:

	mester	Iparos és kézműves legény	tanonc	együtt
1777-ben 38 magyar város	14.051	12.232	4.608	30.891
1782-ben 43 „ „	17.074	14.612	6.102	37.788
1782-ben 6 horvát „	1.227	884	510	2.621
	önálló	Kereskedő legény	tanonc	együtt
1777-ben 38 magyar város	2.058	648	383	3.089
1782-ben 43 „ „	2.209	1.062	500	3.771
1782-ben 6 horvát „	195	35	24	254

Ha azt a 37 várost vesszük szemügyre, melyre vonatkozólag adataink mindkét évből vannak, azt látjuk, hogy a kézművesek és iparosok száma (összefoglalva

mestert, legényt és tanoncot)

1777-ben	30.317
1782-ben	33.713

⁴¹ *Thüring Gusztáv*: Pest város népessége az 1771—1782. években. (Magyar Statisztikai Szemle, XII. évf. (1934) 3. szám, a 153—160. lapon.)

⁴² *Thüring Gusztáv*: Városaink népesedési vi-

szonyai 1777-ben. (Földrajzi Közlemények 26. kötet (1898), 199—230. lap.)

Városaink lakosságának kereseti viszonyai a 18. század második felében. (Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 8. évfolyam, 1901, 129—162. l.)

volt; egészben véve a két összeírás adatai szépen összevágának s az iparosok számának a népesség átlagos szaporulatát (5.5%) kétszeresen meghaladó növekvése (13%) az iparnak némi fellendüléséről tanúskodik. Ez a fellendülés annál fontosabb volt, mivel köztudomás szerint a 18. századbéli hazai ipar még nagyon fejletlen volt s az iparosok száma — a népességhez viszonyítva — jóval csekélyebb volt mint napjainkban. Ez az arány ugyanis csak 10.9% volt, tehát felével kisebb, mint ma.

Népességünknek az ipartól való idegenkedését már *Schwartner* is említi. Csak némileg is vagyonos iparos (professzionista) fia — mondja ő — rendszerint kereskedő vagy tudós lesz. Még a komornyikok és házmesterek fiai is idegenkednek a kaptafától és szövőszéktől. Ez a büszkeség az országnak s a polgári népességnek kárára van. Az iparoseknek túlnyomólag németekből állanak, mivel a magyar leginkább csak a csizmadia-, szabó- és gombkötőipart űzi. *Schwartner* a céhkényszert okolja az ipar hátramaradottságáért, mihez a mesterjog megszerzésének megnehezítése is — különösen a városokban — hozzájárul. Az ipar pangása arra indította II. József alatt a Helytartótanácsot, hogy a városokhoz kérdést intézzen, hol mily mesteremberek letelepedése volna még kívánatos. A beérkezett válaszok a viszonyok kedvezőtlen voltát tanúsították. Több város, közte Pozsony, Kassa, Komárom és a felvidék kisebb városai, panaszkodtak, hogy iparosaik nem élhetnek meg s leginkább föld- és szőlőművelésre szorúlnak; Bélabánya azonban különféle iparosok megélhetését biztosította. De az iparpártolás akeiója abbamaradt, mivel II. József az osztrák iparosok érdekeit féltette.⁴³

Schwartner a gyáriparról is közöl (de évszám említése nélkül) adatot. Az országgyűlés elé terjesztett jelentés szerint a gyáriparban foglalkoztatott egyének száma 9.395 lett volna. Ezt a számot túlkicsinek tartja s kevésnek ahhoz képest, hogy a külföldön egyetlen csipkegyárban tízezer munkás dolgozik.

*Schwartner*hez hasonló képet fest, bár

későbbi időről, *Magda Pál*.⁴⁴ Szinte keseregve írja, hogy a nagyobb városokban csak a fényűzés (luxus) éleszti némileg az ipart. „A kisebb mezővárosokban a régi szokás szerint az együgyű tsinosságnak szolgálnak a mesterségek. Midőn Pesten, Budán, Pozsonyban száznál több mesterségek üztetnek, sőt már Debretzenbe is a külső Cultúrával önként több-több tízfra mesterségek betesznek, a közép-szerű városokban alig találhatik harminznál több mesterség; a kisebb városokban pedig szabóval, tsizmadiával, asztalossal, átstsal, kovátstsal, molnárral megelégszenek; a falukon végtére, és az Országnak déli részeiben, sőt egész Vármegyékben, p. o. Szaboltsban, nints annyi mesterember, amennyi szükséges volna az elkerülhetetlen dolgoknak készítésére, mert a természet itt kevéssele megelégszik s ezen keveset magok a parasztok s feleségeik megtsinálják... A mesterségesebb házi szorgalmatoskodás és a manufacturák s fabrikák Magyar Országban nem virágozhatnak, mert... nintsenek elegendő alkalmatos emberek, akiknek a fabrikákban hasznokat lehetne venni, amelyek vannak is fabrikáinkban, többnyire külföldiek...”

Magda a 19-ik század első éveiben festett a magyar iparról ily lesújtó képet. Önként következik ebből, hogy II. József korában, két évtizeddel korábban, az ipar helyzete még kezdetlegesebb lehetett s *Schwartner* szavai a való helyzetet festették.

A kereskedelem a városi lakosságnak még sokkal kisebb részét foglalkoztatta, mint az ipar. A szabad királyi városokban élő kereskedők száma 1777-ben 3.089, öt évvel reá 4.025 volt. Bár a haladásnak némi nyomai e rövid öt évi időszakban is mutatkoznak, mégis fejletlennek s csekélynek kell az akkori kereskedelmet mondani, különösen az iparhoz viszonyítva, mely tízszerannyi egyénnek biztosította a megélhetést. Kétségtelen tehát, hogy a kereskedelem jelentősége jóval mögötte maradt az iparénak s bár a 18. század folyamán történt nagy telepítések természetszerűleg fejleszthették a régi kereskedelmi gócpontokat, ez az újabb lendület sem sokat változtatott a gazdasági

⁴³ *Schwartner*: Statistik des Königreichs Ungern. Pest, 1799, a 142—146. lapokon.

⁴⁴ *Magda Pál*: Magyar Országban és a Határ-őrző Katonáság vidékinak leg újabb statistikai és geographiai leírása. Pesten 1819., a 85—86. lapon.

élet fejletlen voltán s szűk kereteit nem bírta érezhetően kitágítani.

A legélénkebb kereskedelmi gócpontok egyrészt a Duna mentén sorakoztak, másrészt túlnyomóan az ország északi részeiben képződtek. De míg az utóbbi helyen csak helyi jelentőségű kereskedelmi gócek fejlődtek, addig a dunai hajózás hatása alatt keletkezettek a kereskedelem tulajdonképeni empóriumaiivá emelkedtek. Így látjuk kiemelkedni kereskedőik nagy számánál fogva egyrészt *Pestet*, *Bu-*

dát, *Pozsonyt*, *Győrt*, *Komáromot* s *Újvidéket* — mint a legfontosabb kereskedelmi és hajózási vonal mentén fekvő városokat, — míg másrészt *Modor*, *Nagyszombat*, *Besztercebánya*, *Kassa* s *Eperjes* kereskedelme — a kereskedők száma alapján — csekélyebb jelentőségűnek látszik. A dunai forgalom telepein kívül azonban még egy jelentékeny kereskedelmi gócpontja volt az országnak: *Debrecen*, mely mint a Felföld és Erdély kereskedelmének közvetítője mindinkább előtérbe kezdett lépni.

Tizenhatodik fejezet.

A földműves lakosság. A parasztság.

A népszámlálás utasítása szerint a *Parasztok* rovatába azok tartoztak, kik saját vagy bérelt földjükből annyival rendelkeztek, amennyi egy egész, $\frac{1}{2}$, fél vagy $\frac{1}{4}$ paraszttelket tett ki, vagy akiknek szőlőjük volt, vagy akik kapások voltak. Az utasításnak ez a része rendkívül szófukar: nem részletezi közelebbről és szabatosan, ki mindenkit kell e rovat alá foglalni, hogy ez az östermelő népességről lehetőleg teljes képet adjon. Annyi mindenesetre megállapítható, hogy az ezen alapon nyert számok nem adhatják a földművelő lakosság teljes számát, mert nagyon valószínű, hogy csak azokat a kisebb földbirtokkal rendelkező embereket mutatták ki e rovatban, kikre tehát a *paraszt* elnevezés ráillett. (A nagyobb földbirtokkal rendelkező közép-és nagybirtokosokat természetesen más rovatokba osztották be.) A parasztok kategóriájához természetesen hozzászámítandók — a polgárságnál elvégzett becsléshez hasonlóan — azok is, kik mint a parasztok „közvetlen örökösei”, az örökösök kategóriájában kerültek kimutatásra. De még így sem nyerjük a mezőgazdasági népesség teljes számát, mert ehhez a zselléreket is hozzá kell számítani, kiknek pontos számát azonban megállapítani nem lehet.

A népszámlálás főösszesítése alapján a fentiek szerint a férfi-parasztokra vonatkozólag a következő összegeket állapíthattuk meg:

parasztok	635.562
parasztok örökösei	561.167
együtt	1,196.729

vagyis a férfilakosságnak 27.8 százaléka. Ez a néptömeg az ország alkotó részei és az egyes földrajzi vidékek szerint ekként oszlott meg:

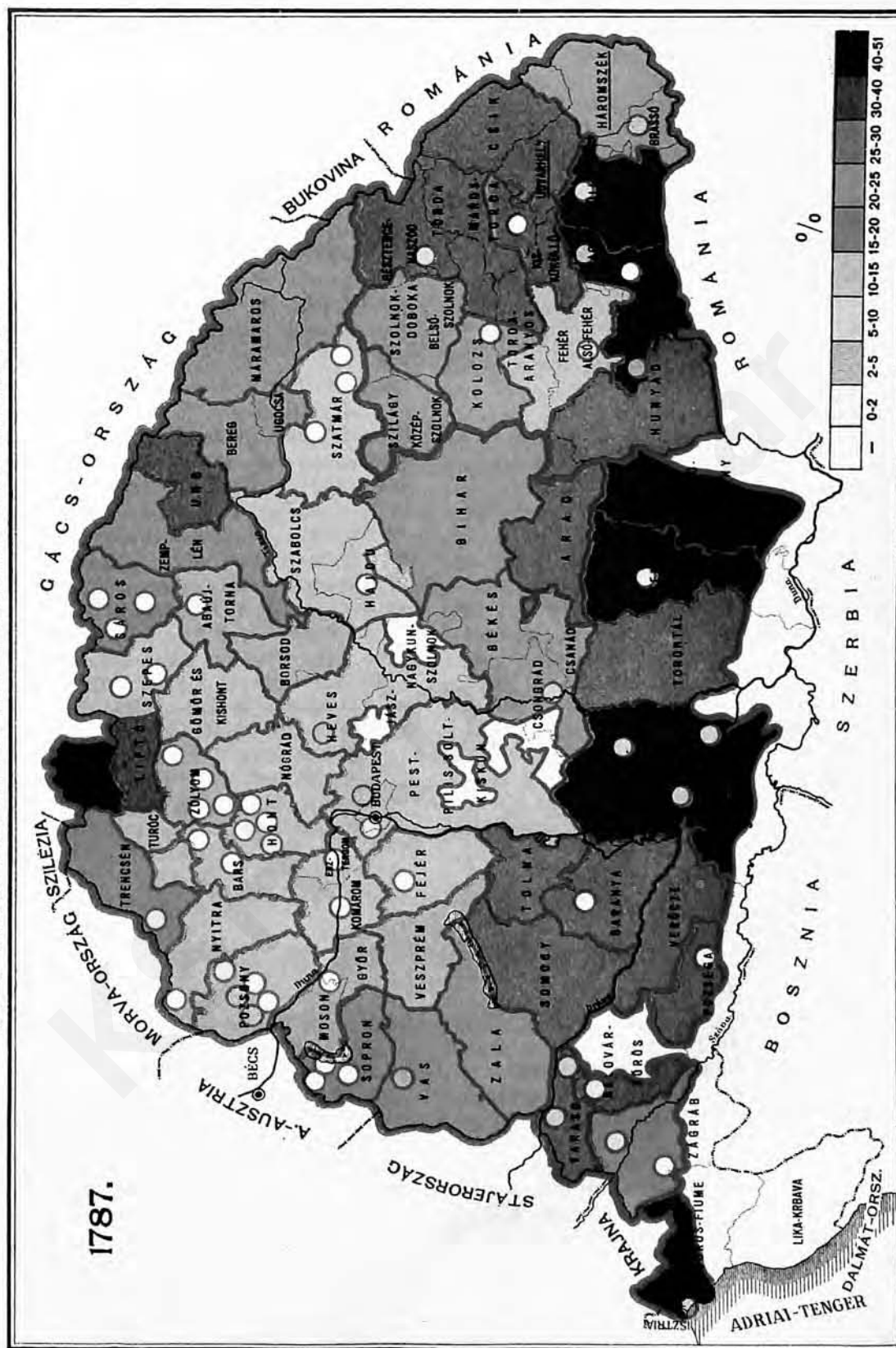
	Vármegyék	Városok	Együtt	Százalékokban
Duna jobbpartja	211.570	372	211.942	26.1
Duna balpartja	150.836	197	151.033	22.8
Duna-Tisza köze	110.035	6.073	116.108	23.2
Tisza jobbpartja	124.548	27	124.575	23.6
Tisza balpartja	87.085	20	87.105	23.9
Tisza-Maros szöge	156.384	53	156.437	42.0
Magyarország	840.458	6.742	847.200	26.1
Erdély	236.027	1.414	237.441	32.4
Horvátország	109.946	2.142	112.088	33.7

Mindössze: 1,186.431 10.298 1,196.729 27.8

Látható, hogy a parasztság arányszáma Erdélyben és Horvátországban jóval magasabb volt, mint az anyaországban; amott a lakosságnak teljes egyharmada tartozott oda, Magyarországon ellenben csak valamivel több mint egy negyede. Ezt a különbséget viszont ellensúlyozta a zsellérek rovatába foglalt különböző foglalkozású egyének kisebb száma. Mivel azonban ezeknek túlnyomó része házi és kerti zsellér és azok is, kik mint a „táplálásnak státusához” tartozók kerültek e rovatba, javarészből szintén a mezőgazdaságban dolgoztak, végeredményben a paraszt lakosság aránya tekintetében a három ország között nem volt lényegesebb különbség.

Voltak azonban kisebb-nagyobb eltérések az országrészek, még inkább pedig az

1787.

egyes vármegyék között. Az anyaország földrajzi egységeiben a parasztság — a Tisza-Maros szögének kivételével — majdnem teljesen azonos arányban élt. A lakosságnak 22—23 százaléka soroltatott ide (csak a Dunán túl valamivel több, t. i. 26%), de a Tisza-Maros szögében a parasztok aránya felszökött 42%-ra. Ennek okát a nemességnek és a városi polgárságnak majdnem teljes hiányában találhatjuk meg. Ezek az osztályok ugyanis itt csak 0.8%-kal voltak képviselve, míg a többi országrészekben 8—10 százalékkal. Hozzájárult még a zsellérek kisebb aránya is.

A vármegyék már nem mutattak ily egységes képet. Az eltérések itt elég nagyok voltak; bár a legtöbb megyében 25 és 30 között váltakozott a parasztság számaránya, egyes megyékben mégis hűszon alul esett, viszont másokban a 30-at is lényegesen meghaladta. Összefüggő területen a Bánságban és Bács-Bodrog vármegyében élt a paraszt elem a legnagyobb számban, a 40 százalékot is meghaladó tömegben. Az ország egyéb részeiben az ily magas paraszt-arányú megyék csak szét-szórtnan fordultak elő; a maximumot Árva vármegye mutatta, ahol a parasztság az összlakosságnak teljes felét tette. Ekkora nagy arány másutt sehol sem találtatott, de Fogaras vármegyében, Szerém és Szeverin megyékben a 40 százalékot is meghaladta.

Önként érthető, hogy a paraszt elem majdnem a maga teljes egészében a vármegyék területén élt. Csakis egy gyenge százaléka lakott a városokban, 1,196,729 lélekből mindössze 10,298. A városoknak kétharmadrészeben paraszt egyáltalában nem élt, ezek már II. József korában is erősen városias jellegűek voltak. Akadtak azonban városok, melyeknek még közelebb kellett állaniok a vidékies, mondjuk falusi jelleghez, mert falaik közé tekintélyes számban telepedtek be a tisztán mezőgazdaságból élő elemek, melyeket a város még nem részcsitett a polgári jogokban. Ilyen volt Kőszeg, ahol 699 polgár mellett 371 paraszt élt, a férfilakosságnak 16.3 százaléka. Ilyen volt Gyulafehérvár, ahol majdnem kétszer annyi (14.1%) volt a paraszt, mint a polgár (7.8%). Az erdélyi városokban általában — Nagyszeben és Marosvásárhelyet kivéve — mindenütt megtaláljuk a parasztság kisebb-nagyobb tömegeit, még az annyira művelt és városias Brassóban is (itt 4.2%). Nem lephet meg, hogy az Alföld nagy városaiban igen erős volt a parasztelem. Ezek a majdnem kizárólag agrár lakosságú városok a népesség összetétele szerint még a 19-ik században is alig különböztek a vidéki lakosságától: nagy faluk voltak s még inkább ilyenek voltak II. József korában; de itt a földműves lakosság nagy része zsellérsorban élt, s csak ezeknek beszámításával nyerünk a gazdálkodók tömegéről helyesebb képet.

Tizenhetedik fejezet.

Egyéb foglalkozási ágak.

Azok a foglalkozási ágak, melyekről eddig szóltunk, a 4,306,183 főnyi férfinepességnek alig több mint harmadrészt, 1,581,319 főt foglalnak magukban. A népszámlálás összesítő íveinek a társadalmi megoszlást nyújtó további hat rovatába e szerint a férfilakosságnak 63 százaléka, szám szerint 2,724,264 egyén tartozik! Ennek a hatalmas tömegnek akár társadalmi helyzete, akár foglalkozása szerinti kellő részletezésére azonban nincs mód. Ebben a nagy tömegben benne foglaltatnak ugyanis (két rovatban) a 17 éven aluli fiúgyermek, számszerint 1,518,242, kik különböző társadalmi rétegekből ke-

rültek ki s így nem kategorizálhatók. A fennmaradó négy rovat közül kettő (összesen 5,667 fővel) a szabadságolt katonák kimutatását adja s így sem demográfiai, sem foglalkozás-statisztikai jelentőségük nincs. Statisztikai értékesítés szempontjából marad még a két további rovat, de ezekben oly különböző társadalmi osztályokból és foglalkozási ágakból eredő egyének szerepelnek, hogy számukból a társadalmi állapotokra vonatkozólag következtetni alig lehet valamit.

Ha az egyik rovat, melybe közel egy millió (pontosan 952,530) férfi osztatott be, csak a zsellérek számát adná, kiket a

rovat feje elsősorban nevez meg, adataiban értékes anyagot nyernénk. De az Utasítás szerint ebbe a rovatba a házi és kerti zsellérekén kívül még a „másképpen a Táplálásnak Státusához és az Ország foglalatosságihoz tartozók“ (a német szöveg szerint: „Häusler, Gärtler etc und sonst beym Nährstand und Provinzialbeschäftigung“) ezreit is be kellett sorolni s hogy e rovat mily tarka egyvelege a legkülönbözőbb foglalkozási ágakból eredő egyéneknek, kitűnik az Utasításból, mely az e csoportba összefoglalandó egyéneket ekként részletezi:

Minden (az előző 4—9. rovatba nem sorolt) házias belföldi férfi, bármely foglalkozású legyen;

Minden, gyermekkel bíró özvegy férfi;

Minden, magánszolgálatban álló (kisebb) hivatalnok, gazda, házi tiszt (nőtlen is);

A bányászat, sömüvek, hajózás, útépités, favágás és úsztatásban állandóan alkalmazottak;

Minden 40 éven felüli férfi; minden túlkiesi férfi, minden testi fogyatkozásban szenvedő férfi; végül

A nem-nemes tisztviselők és honoratiorok fiai, éppen úgy a protestáns és görög papok fiai.

Világos, hogy ily heterogén elemek tömegével a társadalmi statisztika nem tud mit kezdeni; hiszen a besorozásnál az osztályozási szempont egyrészt a tényleges foglalkozás, másrészt a családi állapot vagy a kor, sőt még a testi méret és épség is volt!

Nem sokkal kedvezőbb a statisztikus helyzete azon rovatnál szemben, melynek címe: „a birodalomnak egyéb szükségeire fordíthatók“ (németül: „zu anderen Staats-Nothdürften anwendbare“). Itt összekerekültek a zsellér rovatához tartozó szülők összes nőtlen fiai a 18—40. életévekben, kik épek és nem túlkiesinyek, továbbá minden nőtlen, szülőtlen béres, inas, és napszámos, végül a polgárok és parasztok azon fiai, kik nem közvetlen örököseik.

Ily körülmények közt ezen gyűjtőrovatok számértékeinek tüzetesebb taglalásáról le kell mondanunk és csupán a legfőbb adatoknak egyszerű felsorolására szorítkozunk:

	Magyarország	Erdély	Horvátország	Mindössze
Zsellér stb.	734.184	159.260	59.086	952.530
Szabads. ezredektől katonák szekerész	4.618	921	90	5.629
Egyéb áll. szükségletekre alkalmasok	36	1	1	38
	185.923	46.387	15.515	247.825

A zsellérek rovatában kimutatott egyének, kiknek száma megközelíti a mil-

liót, az ország különböző részeiben más-más számarányban találtattak. Az anyaországban és Erdélyben 21—22%-kal találtattak, Horvátországban ellenben 5 százalékkal kisebb volt az arányuk. A városokban jóval számosabbak voltak (29.3%) s a nagyobb városokban (Pozsony, Pest, Buda) a 35%-ot is elérték. Különösen nagy számmal éltek a bányavárosokban (Selmecbánya 55.4%), ahol kétségtelenül az e rovatba beosztott bányamunkások duzzasztották arányukat ily magasra.

Az egyéb foglalkozási ágak az országos átlagban 5.8%-ot képviseltek, de a városok átlagában 7.4-re, egyes városokban 10-ig emelkedett arányuk (Temesvár 10.9, Debrecen 10.6%). Nagyobb arányokat csak a horvát városok mutattak. Fiumének 44.8%-os aránya a halász- és hajós népesség nagy számának tulajdonítandó.

Azt a hiányos képet, melyet a népszámlálás adatai a népességnek foglalkozás szerinti tagozódásáról nyújtanak, kiegészíthetjük a városokra vonatkozólag az 1777. és 1782. évi conscriptióknak eredményeivel. Ezekben számszerű adatokat találunk a napszámosokról, a szolgákról és cselédekről, a szegényekről és koldusokról, valamint az árvagyermekéről. Utalva a fentebb említett két tanulmányunkra, melyekben ez összeírások anyagát tüzetesen feldolgoztuk, itt csak a főbb adatokat ismertetjük.

1777-ben 35 magyar városban 28.187 napszámost írtak össze, öt évvel reá ugyanezen városokban 31.832 napszámost mutattak ki, míg az összes magyar és horvát városokban 42.295-re rúgott a számuk. A napszámosok közt erős túlsúlyban voltak a férfiak (60%); felekezetre nézve feltűnő a katolikusok nagy száma (76.9%), mely 12 százalékkal haladta meg a katolikusoknak népességi kvótáját.

A cselédség adatai a következők:

	férfi cseléd	női cseléd	összesen
1777-ben	7.129	15.156	22.285
1782-ben	10.023	18.820	28.843

A cselédség északi és nyugati Magyarországon túlnyomóan ipari jellegű városaiban volt legszámosabb, ellenben az Alföld városaiban feltűnően csekély; ez oly jelenség, melyet a statisztika ma is az alföldi nagy paraszttvárosok egyik jellemző tulajdonságaként ismer. A cselédek nagyobb arányában kétségtelenül a városiasodás és maga-

sabb kultúra és vagyon jelét ismerhetjük fel, amely hazánk ipari és agrár városai között éles határvonalat von. A cselédség körében a katolikus felekezet részesedése hasonló magas volt, mint a napszámosoknál, még a túlnyomóan protestáns városokban is a katolikus cselédek nagy többségben voltak a másvallásúak fölött.

Végül a közintézetekben elhelyezett,

valamint a szabadon kolduló *szegényekre* vonatkozó adatokat közöljük. Ezek szerint volt a

		közintézetekben kolduló összes elhelyezett szegények száma		
1777-ben	38 magyar városban	1.049	3.237	4.286
1782-ben	43 " "	1.735	2.728	4.463
1782-ben	6 horvát " "	138	118	256

Tizennyolcadik fejezet.

Távollevők és jelenlevő idegenek.

Mint már fentebb említettük, II. József népszámlálásainak táblázatai olyanok, hogy azokból a felvétel alapjául szolgáló *jogi népességen* kívül a *tényleges népesség* számát is meg lehet állapítani. Ez azáltal válik lehetővé, hogy a népszámlálás összeíró ívein külön kellett kitüntetni egyrészt azokat a családhoz tartozó egyéneket, kik az összeírás időpontjában időlegesen távol voltak, másrészt azokat az idegeneket, kik nem tartoztak az illető hely rendes lakói közé, de máshonnan beköltözve, a népszámlálás idejében helyben találtattak. A népszámlálás utasítása ezeknek összeírására nem ad semmiféle tájékoztatást; mindössze rámutat arra, hogy a távollévőket nem szabad a családi állapotnak (csak a férfiakra vonatkozó) két rovatába beosztani s ezzel kikorrigálja a táblázatnak helytelen megszerkesztését és fogalmazását, mely ellentétes értelmezésre ad lehetőséget.

Nyilvánvaló, hogy a táblázat szerkesztőinek a távollévők és az idegenek rovatainak felállításakor nem a tényleges népesség megállapításának elméleti indoka lebegett a szemük előtt, hanem tisztán csak a gyakorlati közigazgatás azon érdekei, melyek e hullámozó néprétegek nyilvántartásához fűződnek. Az ehhez fűződő érdekek nem is voltak azonosak és egyformák. A távollévőkre vonatkozólag elegendő volt annak megállapítása, hogy az országban vagy azon kívül tartózkodnak-e; a jelenlevő idegeneket azonban, akikkel a közigazgatásnak természetesen több dolga volt, ketté kellett osztani a szerint, hogy az osztrák örökös tartományokból vagy más államokból valók voltak-e, sőt ezeket a nemek megkülönböz-

tetésével kellett nyilvántartásba venni. Az a körülmény, hogy a távollévő nőket az összeírás helyén nem kellett összeírni, továbbá hogy a jelenlevő idegenek közül az országból származók nemi eloszlását nem ismerjük, a teljesség rovására ment.

Az 1787. évi összeírás végeredményei a következők:

		Távollevők száma		
		az országban	az országon kívül	ismeretlen helyen
Magyarország	30.014	3.151	12.550	45.715
Erdély	16.838	3.282	3.098	23.218
Horvátország	4.171	645	841	5.657
Mindössze	51.023	7.078	16.489	74.590

		Jelenlevő idegenek száma		
		az országból	az osztrák tartományokból	más államokból
Magyarország	26.184	14.294	4.739	45.217
Erdély	18.865	1.308	660	20.833
Horvátország	2.451	1.432	329	4.212
Mindössze	47.500	17.034	5.728	70.262

Amint ebből látható, a lakóhelytől távollévők és a jelenlevő idegenek végösszege kevésbé tér el egymástól, az anyaországban majdnem teljesen azonos s Erdélyben és Horvátországban sincs közöttük valami lényeges eltérés. Ez a látszólagos megegyezés azonban nyomban eltűnik, mielő az adatok elemzésébe megyünk bele. A látszólagos megegyezés két ellentétes irányú mozgalom eredője: a vidéken (a vármegyékben) erősebb *elváándorlással* találkozunk, mely a távollévők nagyobb számában jut kifejezésre; a városokban pedig a jelenlevő idegenek száma a *városba való húzódásról* tesz tanúságot. A városok vonzó ereje tehát már a 18.

században is érvényesült, habár természetesen kisebb mértékben, mint a modern időkben. Végeredményben a két mozgalom számadatai a következők:

	távollevők száma	jelenlevő idegenek száma	a mozgalom mérége
Vármegyék	67.770	50.711	— 17.059
Városok	6.820	19.551	+ 12.731

A városokba való tódulás Pest és Buda felé akkora volt, hogy az egész Duna-Tisza közére rányomta a bélyegét, mely tekintélyes bevándorlótöbbletben nyer kifejezést. Volt ugyanis a

	távollevők száma	jelenlevő idegenek száma	a mozgalom mérége
Duna-Tisza köze	6.097	11.471	+ 5.374
Ebből Pest és Buda	559	4.098	+ 3.539

A Duna-Tisza közének erős bevándorlásával szemben áll két országrésznek, a Duna balpartjának és a Tisza jobbpartjának, más szóval a Felvidéknek negatív vándorlási eredménye, ahonnan ugyanis sokkal többen vándoroltak el, mint amennyi idegen oda özönlött. Arra nézve nincsen semmi adatunk, számbeli támpontunk, hogy e két országrész elvándorlói közül mennyi jutott a kettős testvérvárosnak; de hogy ez az erős elszívárgás leginkább az ország szíve és így Buda és Pest felé is irányult, alig látszik kétségesnek. Különösen erős volt az elvándorlás a felvidéki vármegyékben, Nyitrától kezdve Beregig, tehát abban az országrészben, mely a 19-ik században is népességének erős délfelé húzódásával tünt ki. A 18-ik századi mozgalmat az alábbi adatokból ítéltjük meg:

Vármegye	Távollevők száma	Jelenlevő idegenek száma	A mozgalom mérége
Nyitra	1.997	1.223	— 774
Trencsén	1.338	364	— 974
Nógrád	1.237	454	— 783
Hont	786	141	— 645
Zólyom	1.141	289	— 852
Turóc	665	50	— 615
Árva	974	143	— 831
Liptó	1.092	128	— 964
Szepes	2.666	2.021	— 645
Sáros	865	482	— 383
Abauj-Torna	1.652	1.277	— 375
Zemplén	1.202	525	— 677
Bereg-Ugocsa	848	174	— 674
Továbbá:			
Sopron	1.638	541	— 1.097
Vas	1.584	570	— 1.014

Ezzel szemben a fővárossal szomszédos vármegyék (Fejér, Komárom, Eszter-

gom, Veszprém, Heves) adatai ily népmozgalomra nem utalnak; Sopron és Vas vármegyék erős vándormozgalma pedig alighanem Bécs vonzóerejére vezethető vissza. Az érintkezés a két határszéli vármegye és az osztrák főváros között, mint általában a szomszédos osztrák tartományokkal, már régi idők óta igen élénk volt.

A városok közül, néhány kis bányavárost kivéve, alig van olyan, melyben az ott élő idegenek száma ne volna nagyobb a városból távollevők számánál. Természetesen, minél népesebb a város s minél fejlettebb a város kulturális vagy politikai tekintetben, annál nagyobb a vidékre gyakorolt vonzó ereje és annál kisebb mértékben szorult lakossága arra, hogy másutt keressen életlehetőséget. A legnagyobb vonzóereje a kettős testvérvárosnak és Pozsonynak, az ország régi fővárosának volt. A nagyobb városokra vonatkozó adatok a következők:

Város	Távollevők száma	Jelenlevő idegenek száma	A mozgalom mérége
Pest	267	2.147	+ 1.880
Buda	292	1.951	+ 1.659
Pozsony	500	2.104	+ 1.604
Sopron	235	460	+ 225
Eger	113	344	+ 231
Székesfehérvár	99	364	+ 265
Kassa	137	476	+ 339
Debrecen	128	753	+ 625
Szeged	183	413	+ 230
Temesvár	108	404	+ 296
Újvidék	111	303	+ 192
Pécs	79	308	+ 229
Nagyszombat	204	957	+ 753
Brassó	296	417	+ 121
Marosvásárhely	109	847	+ 738
Kolozsvár	229	1.554	+ 1.325

Arra a kérdésre, hogy a városokban élő idegenek honnan erednek és a távollevők hol tartózkodnak, a népszámlálás táblázatai csak hiányos feleletet adnak. A távollevőknek egyötöd részéről nem lehetett megállapítani, hogy hol tartózkodnak; így az a megállapítás, hogy 51.023 férfi az ország területén, 7.078 pedig az országon kívül van távol, csak korlátozott értékű. Vármegyék és városok között lényeges a különbség. A vármegyékben a távollevőknek 70 százaléka az ország különböző részein volt távol; a városokban ez az arány jóval kisebb volt, mert a távollevőknek sokkal nagyobb hányada távozott az ország határain túlra.

Az országban megtelepedett idegenek eredete is érdekes tüneteket mutat;

a vidéken az idegeneknek majdnem háromnegyed része hazai területéről, túlnyomó részben nyilván a szomszédos vidékről költözött be, alig több egyötöd részénél az osztrák tartományokból való s csak 6% származott más külföldi államokból. A városokban a külföldieknek ez az aránya 14%-ra, az osztrákoké 30-ra szökkent fel s az országból eredők aránya ennek megfelelően lényegesen kisebb volt. A jelenlévő idegenek száma ugyanis a következő volt:

	az ország- ból	az osztrák örökös tarto- mányokból	más államok- ból	összesen
Vármegyékben	36.493	11.120	3.098	50.711
Városokban	11.007	5.914	2.630	19.551

Az idegenek között természetesen erős túlsúlyban voltak a férfiak, a városokba azonban a kereseti lehetőségek kedvezőbb alakulása folytán a nők is valamivel nagyobb arányban szivárogtak be, mint a vidéki helyekre. Hogy az ország különböző részeiből a városokba tódult idegenek között mennyi volt a férfi és mennyi a nő, azt a népszámlálás táblázataiból nem tud-

hatjuk meg. Egyes városokból azonban vannak idevágó adataink, melyek reávilágítanak a lakosságban található idegen elemekre.

A kétrendbeli vándorlásnak, mely egyrészt a távollevők, másrészt a jelenlévő idegenek számában jut kifejezésre, méreteiről s e méretek jelentőségéről helyes képet akkor nyerünk, ha számukat a *népesség számával állítjuk arányba*. Erre a tényleges népességet kell alapul vennünk, mert az idegenek ebben bennefoglaltatnak, a távollevők pedig ebből kerültek ki. Ez az arányosítás érzékelteti híven azt a különbséget is, mely a városi és a vidéki lakosság *mozgalmassága* tekintetében fennáll. Azt tanúsítja, hogy a városi lakosságban az elvándorlási hajlam mintegy felével nagyobb, mint a vidékiben; ellenben a város felé való özönlés több mint hatszor akkora, mint az a beszivárgás, mely a vidék felé irányult (vagyis a belső népáramlás már akkoriban is nagyban-egészben az újabban is észlelt sajátságokat tükrözte).

Ezer lakosra jutott ugyanis

a vármegyékben	8.4,	a városokban	13.7	távollevő (elvándorló),
a " "	6.3,	a " "	39.2	idegen (bevándorló).

Hogy pedig néhány szélsőséget említsünk, hivatkozunk arra, hogy ezer lakosra jutott jelenlévő idegen (bevándorló)

Pozsonyban 73.8, Pesten 88.3, Budán 73.6, Kolozsvárt 111.8,

ellenben a vármegyékben:

Ungban 0.8, Bereg-Ugocsában 1.9, Turócsban 1.3.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A VÁROSOK.

Hazánk történeti fejlődésének régtől fogva kiváló tényezői voltak a városok. Ezekben központosult nemcsak a politikai élet, az ország ipara és kereskedelme, de a kulturális fejlődésnek is a városok voltak gócai és terjesztői. Sőt ez utóbbi tekintetben még nagyobb jelentőségük volt városainknak, mert ebben az időben hazai művelődésünk majdnem kizárólag a városokra szorítkozott. A másfélszázados török uralom és az azt követő belső harcok évszázadokkal vetették vissza Magyarországot fejlődésének útjában; az ország nagy része lakatlan pusztaság volt, lakossága felényire sülyedt alá, mikor a 18-ik század második évtizedében valahára bekövetkezett a béke kora. Hogy mennyire kipusztult a 17-ik század folyamán az ország nagy része, megítélhető abból, hogy a törökök kiűzése után voltak vármegyék, melyekben nem volt több egy-két templomnál és iskolák egész országrészekben alig találtattak. Az elpusztult ország sívár képéből oázisok gyanánt emelkedtek ki városaink, mint megőrizői annak a kevés művelődésnek és anyagi jólétnek, mely a kétszázados pusztítás után a régi szebb korból még fennmaradt. Annál meglepőbb, hogy ezen nagy művelődési jelentőségük mellett városaink népesség tekintetében nagyon jelentéktelenek voltak. *Acsády* szerint 1720-ban hazánk összes városaiban (Erdély és Horvátország kivételével) csak 125.015 lélek lakott, ami az ország összlakosságának hét százalékával ért fel. Buda volt akkor Magyarország legnépesebb városa 12.324 lakóval, az erdélyi városok közül is csak az egy *Brassó* múlta felül, 16.816 lakossal. Buda után *Komárom* (8.321 lakóval), *Debrecen* (8.208), *Pozsony* (7.943), *Győr* (7.308), *Selmecbánya* (6.953), *Sopron* (5.486) és *Körmöcbánya* (5.257) voltak hazánk népesebb városai. A

18-ik század folyamán megindult betelepítési mozgalom és a tartós béke, mely a természetes szaporulat teljes érvényesülését tette lehetővé, az ország népességének óriási fellendülését idézte elő; az a népesség, melyet *Acsády* a 18-ik század elejére harmadfél millió főnél többre nem becsül, II. József idejéig mintegy kilenc millióra szaporodott fel. A népesség mindenütt megkétszereződött, az alföldi vármegyékben megötszöröződött, sőt megtízszereződött. De ez a nagyarányú népszaporulat leginkább az elhagyott, lakatlan sík vidék benépesítését eredményezte és kevesebb hatással volt a városok fellendülésére, amelyeknek népessége a vidék rohamos benépesülése folytán az összlakosságnak valamivel csekélyebb részét tette (5.1%), mint a század elején.

Nem hagyhatjuk azonban itt említés nélkül, hogy a tizenhatedik század városai nem voltak azonosak a mai önálló törvényhatósági városainkkal és így jelentőségük is más volt és másként ítélendő meg. A 38 szabad királyi városban, melyet a *Mária Terézia* idejében 1777-ben végrehajtott összeírás felölelt, összpontosult az ország akkori értelmi és anyagi ereje, minden város az országnak egy-egy politikailag és önkormányzatilag jelentékeny szerve volt, egy-egy vármegye székhelye vagy legalább egy-egy vidék társadalmi és gazdasági központja. A 38 város közül a 19-ik század végéig csak 14 maradt meg önálló törvényhatóságnak, az a 14, mely — egynek kivételével — azóta is felismerhető erőteljes fejlődése folytán ma is hazánk legkiválóbb városai között foglal helyet. 24 város a rendezett tanácsú városok közé lépett vissza, elvesztvén önkormányzati szabadságával a felvirágzás egyik hatásos eszközét is. Végigpillantván a szabad királyi városok régi

sorozatán, abban nagy számmal látunk olyan apró városkákat, melyeknek állami, de sőt helyi jelentőségük is ma elég csekély. Ruszt, Szentgyörgy, Bazin, Modor, Szakolca, Breznóbánya, Libetbánya, Korpona, Bakabánya és Kisszeben ma népszámuk tekintetében is alig nagyobbak, mint voltak Mária Terézia korában, kulturális és közgazdasági jelentőségük pedig talán akkora sincs, amint volt abban az időben. A királyok kegye által mesterségesen úgy ahogy fejlesztett ezen szabad királyi városok a privilégiumok korának letűntével a hátramaradottság homályába tűntek; a modern korszellem és a gazdasági élet másokban ismerte fel az egészséges fejlődés szükséges kellékeit s emez új városok kiváltságok nélkül, népességük alkotó képességénél fogva vagy a természeti adottságok céltudatos kihasználásával önnön erejükkel küzdötték fel magukat városaink legjelesebbjei közé, néhány rövid évtized alatt megteremtve mindazon szükségleteket és intézményeket, melyek a városi élet létrejöttének alapfeltételei. Így emelkedtek elsőrangú városaink közé Arad, Nagyvárad, Miskolc és Kecskemét és így jöttek létre nagynépességű — bár a nyugati modern városoktól elütő jellegű — alföldi városaink, mint Szabadka, Hódmezővásárhely, Cegléd, Félegyháza, Nyírkőr és mások, melyek még a 18. század végén szegényes mezővárosok vagy falvak voltak, míg ma némelyikük egymaga népesebb, mint a 18. század utolsó negyedében akár tíz, kiváltságokkal elhalmozott szabad királyi város együttvéve.

Szabad királyi városok azok a városok voltak, amelyek eredetileg a király földesúri hatalma alatt állottak (ezért: *királyi* városok), majd ez alól felszabadulván (innen: *szabad* városok) országos álláshoz jutottak. Számuk, mely a 15-ik században még csak 7 vagy 8 volt, királyi kegy folytán lassan szaporodott és II. József népszámlálása már 61-et mutat ki szabad királyi városként,⁴⁵ közülök 44-et az anyaországban, 9-et Erdélyben és 8-at Horvátországban. A sz. kir. város mint

testület nemes volt, tehát gyakorolta az összes nemesi jogokat. A sz. kir. városok rendje országos rend volt, amely a két nemesi (fő-és köznemesi) rend után következett.

Schwartner, aki II. József korában élt, a városokról azt mondja, hogy minden magyar város lakossága, még Pesté és Pozsonyé is, a városi iparon kívül többé-kevésbé mezőgazdaságból és állattenyésztésből él és így többé-kevésbé faluhoz hasonlít. A 48 szabad királyi városban szerinte mintegy 360.000 ember él, tehát félsannyi, mint az egy Londonban s a vidéki népességhez való aránya 1:20. „A legnagyobb mértékben feltűnő arány! Nyilvános bizonyítéka annak, hogy Magyarország városi iparban szegény állam.” A szegény Svédországban ez az arány 1:13, Franciaországban 2:9, Poroszországban 1:3. De még ha a püspöki városokban és a 16 szepesi városban és a szép nagy mezővárosokban is ugyanannyi ember üzne városi iparokat, mondja *Schwartner*, és így ezeket inkább a városi polgárok, mint a falusi parasztok közé lehetne sorolni, még akkor is egy városi lakosra csak 10 vidéki ember jutna. S még a 366.000 városi lakosnak is alig a fele él a városokat jellemző iparból.⁴⁶

Az 1787. évi népszámlálás a következő városokat sorolja fel szabad királyi városok gyanánt:

Duna jobbpartja: Pécs, Székesfehérvár, Győr, Komárom, Esztergom, Sopron, Kismarton, Ruszt, Kőszeg; összesen 9.

Duna balpartja: Körömbánya, Újbánya, Selmecbánya, Bakabánya, Bélabánya, Szakolca, Pozsony, Nagyszombat, Szentgyörgy, Bazin, Modor, Trenesén, Besztercebánya, Breznóbánya, Libetbánya, Zólyom, Korpona; összesen 17.

Duna-Tisza köze: Újvidék, Szabadka, Zombor, Szeged, Eger, Pest, Buda; összesen 7.

Tisza jobbpartja: Kassa, Eperjes, Bátfia, Kisszeben, Késmárk, Lőcse; összesen 6.

Tisza balpartja: Debrecen, Szatmárnémeti, Nagybánya, Felsőbánya; összesen 4.

Tisza-Maros szöge: Temesvár, csak 1 város.

Erdély: Gyulafehérvár, Nagyszécheny, Medgyes, Szászváros, Segesvár, Brassó, Marosvásárhely, Beszterce, Kolozsvár; összesen 9.

Horvátország: Pozsega, Varasd, Zágráb, Kőrös, Kapronca, Károlyváros, Fiume, Buccari; összesen 8.

Mindössze tehát 61 szabad királyi város.

A szabad királyi városokon kívül még

⁴⁵ *Schwartner*, id. m. I. kiadás, 112—115. lap.

⁴⁶ Egykorú írók a szabad királyi városok számát eltérőleg közlik; *Schwartner* p. o. az anyaországban 48-at említ. *Windisch* 40-et, *Horváth Mihály* (*Statistica Regni Hungariae et partium eidem adnexarum*, Pozsony 1802, a 42—43. lapon) 49-et.

Magyarország és Horvátország városainak népszáma 1720-tól 1910-ig.

VAROS	1720 ¹	1777	1782	1787 ²	1804 ²		1850	1910
					nemesség és papság			
					nélkül	beszámítá- sával ³		
Magyarország								
Duna jobbpartja:								
Pécs — — — — —	2.310	.	8.949	9.151	8.309	8.695	15.318	49.822
Székesfehérvár — — —	3.132	11.202	10.744	12.045	12.058	12.487	14.971	36.025
Győr — — — — —	7.308	11.574	12.193	12.970	10.716	11.903	14.486	44.300
Komárom — — — — —	8.321	9.831	10.630	12.154	9.179	10.884	10.953	22.337
Esztergom — — — — —	2.399	5.151	5.169	5.475	5.308	5.426	6.545	17.881
Sopron — — — — —	5.486	11.318	12.242	12.838	10.837	11.384	16.726	33.932
Kismarton — — — — —	1.520	.	2.265	2.583	2.287	2.388	⁴) 2.388	3.073
Ruszt — — — — —	956	1.069	1.054	1.095	963	977	1.200	1.535
Kőszeg — — — — —	3.164	4.158	5.050	4.974	4.686	5.049	5.802	8.423
Duna balpartja:								
Körmöcbánya — — — —	5.257	⁵) 10.566	⁵) 10.386	5.269	⁵) 9.437	⁵) 9.699	4.565	4.515
Újbánya — — — — —	1.497	.	2.932	3.020	3.708	3.719	4.457	4.813
Selmecbánya — — — —	6.953	⁵) 2.709	20.753	18.926	16.626	16.904	14.098	15.185
Bélabánya — — — — —	614	1.424	1.543	1.672	2.325	2.409	⁴) 2.409	3.134
Bakabánya — — — — —	698	2.200	2.287	2.320	2.325	2.409	5.866	5.018
Szokolca — — — — —	4.006	5.156	5.699	5.724	5.623	5.739	42.064	78.223
Pozsony — — — — —	7.943	28.737	29.233	28.502	22.375	23.660	7.717	15.163
Nagyszombat — — — —	2.857	5.631	7.037	7.245	4.726	5.455	3.538	3.458
Szentgyörgy — — — —	1.402	1.819	2.097	2.400	2.161	2.222	4.787	4.809
Bazin — — — — —	3.290	3.957	4.005	4.378	3.607	3.764	4.705	5.009
Modor — — — — —	2.299	4.379	4.925	4.823	4.458	4.508	2.602	7.805
Trencsén — — — — —	1.756	2.811	3.069	3.045	2.076	2.259	4.055	10.776
Besztercebánya — — —	2.651	4.995	4.988	5.211	9.820	10.063	3.744	4.179
Brezinbánya — — — —	1.154	2.074	2.603	2.915	6.200	6.357	⁴) 1.291	1.804
Libetbánya — — — — —	745	1.192	1.188	1.265	1.283	1.291	1.800	8.799
Zólyom — — — — —	980	1.808	1.779	1.649	1.438	1.525	2.001	4.016
Korpona — — — — —	1.503	2.847	2.707	2.826	2.858	3.016		
Duna-Tisza köze:								
Újvidék — — — — —	.	7.930	5.871	9.190	13.190	13.290	10.007	33.590
Szabadka — — — — —	.	11.421	19.190	20.708	21.404	22.054	48.126	94.610
Zombor — — — — —	.	.	13.377	13.345	14.811	14.969	21.601	30.593
Szeged — — — — —	4.949	16.708	19.116	21.749	25.198	25.470	50.244	118.328
Eger — — — — —	.	.	15.013	17.083	15.845	16.825	16.858	28.052
Pest — — — — —	2.713	13.021	17.558	24.297	26.955	28.826	106.379	880.371
Buda — — — — —	12.324	22.019	23.220	26.532	22.676	24.284	50.027	
Tisza jobbpartja:								
Kassa — — — — —	1.961	6.367	5.858	8.244	7.525	7.984	13.034	44.211
Eperjes — — — — —	2.033	5.743	5.798	6.106	5.865	5.553	6.311	16.323
Bártfa — — — — —	1.578	3.096	3.536	3.689	3.888	4.027	4.010	6.578
Kisszeben — — — — —	1.040	2.198	1.997	2.253	2.072	2.137	2.463	3.288
Késmárk — — — — —	2.976	3.949	3.873	4.307	3.445	3.691	3.375	6.317
Lőcse — — — — —	3.162	4.529	5.034	5.205	4.149	4.387	5.270	7.528
Tisza balpartja:								
Debrecen — — — — —	8.208	25.747	27.600	29.778	27.532	27.985	30.906	92.729
Szatmár-Németi — — —	2.554	5.126	7.231	8.237	10.104	10.465	12.874	34.802
Nagybánya — — — — —	2.423	2.155	3.028	3.911	4.059	4.192	6.414	12.877
Felsőbánya — — — — —	1.803	3.165	3.095	3.851	4.437	4.493	6.052	4.422

¹ Acsády Ignác megállapítása szerint. — ² Tényleges (polgári) népesség (a távollévők levonásával és a jelenlevő idegenek hozzászámításával). — ³ A nemességet és a papságot az 1787. évi népszámlálás által ki-
derített számokkal vettük figyelembe (a nemesség számát kétszer véve). — ⁴ 1857. évi adat. — ⁵ A hozzá-
tartozó 9 faluval együtt. — ⁶ A bányász-népesség nélkül.

VÁROS	1720 ¹	1777	1782	1787 ²	1804 ²		1850	1910
					nemesség és papság			
					nélkül	beszámlítá- sával ³		
<i>Tisza-Maros szöge:</i>								
Temesvár — — — — —	.	.	.	9.538	10.197	10.440	22.509	72.555
Horvátország.								
Pozsega — — — — —	.	.	1.452	1.946	1.517	1.633	2.586	5.899
Varasd — — — — —	.	.	3.580	5.040	4.470	4.651	8.398	13.398
Zágráb — — — — —	.	.	2.689	2.939	3.248	3.071	14.258	79.038
Kőrös — — — — —	.	.	1.617	1.783	1.488	1.642	4) 1.642	4.897
Kapronca — — — — —	.	.	3.234	3.462	3.143	3.229	2.999	8.018
Károlyváros — — — — —	.	.	2.311	2.844	3.450	3.499	5.591	16.112
Fiume — — — — —	.	.	.	6.301	6.963	7.316	10.568	49.806
Buccari — — — — —	.	.	.	7.297	7.467	7.781	2.064	2.092

16 más város volt az országban, részint püspöki, részben bánya- vagy másjellegű város, ezeknek részletes adatai azonban nem állanak teljességben rendelkezésre, ezért e helyen nem tárgyalhatjuk azokat.

Hogy a városok jelentőségét megítélhessük, pusztán népszámuk mellett, mellyel II. József korában rendelkeztek, népességük gyarapodását is szemügyre vesszük, amely fejlődőképességük mérvét jelzi. E vizsgálatra öt időpont népszámsági adatait használjuk fel. Kiindulunk az 1720. évből, melyre vonatkozólag *Acsády Ignác* becsléseit fogadjuk el. Első határozott megállapításon alapuló népszámokat 1777-ből bírnunk, amikor is 38 magyar város számlálta meg lakóit. Öt évvel reá egy újabb conscriptiót már 43 magyarországi és 6 horvátországi város hajtott végre, de úgy ez, mint az 1777. évi, nem vette számba a nemességet és papságot, s egyik sem terjedt ki Erdélyre, melyet ezért ezen összehasonlításból teljesen ki kell hagynunk. II. József népszámlálása nyújtott tehát első ízben az egész magyar birodalom minden városára, annak minden lakosára (nemesre és papra is) kiterjedő teljes és hiteles adatokat. Táblázatunkba azonban 1787-re vonatkozólag nem a jogi népességnek a népszámlálás nyújtotta adatait állítottuk be, hanem a távollévők és a jelenlévő idegenek figyelembevételével kiszámított *tényleges népesség* adatait. Ugyanígy jártunk el az 1804. évi országos összeírás eredményeivel is. Sőt mivel ez a nemességet és papságot újból kihagyta, összehasonlításra alkalmas számadatok nyérése céljából a népszámokat növeltük a nemességnek és papságnak 1787-ben meg-

állapított összegeivel.⁴⁷ Végül az így felállított hat szamoszlop mellé helyeztük még az 1850. és 1910. évi népszámlálások eredményeit feltüntető két kolumnát, amivel a városi népesség fejlődésének két évszázad folyamán át való megfigyelését tettük lehetővé.

Ha mármost a táblázat adatait közelebbről vesszük szemügyre, úgy először is szembetűnik a népesség erős emelkedése a 18-ik század első felében, helyesebben mondva 1720-tól 1777-ig. Minden ország-részben megkétszereződött a lakosság, sőt az alföldi városokban, Szegeden, Debrecenben, hasonlóképen Pesten is, még ennél is nagyobb volt a szaporulat. Ha most a következő évtizedet (1777—1787) tekintjük, úgy szembeötlő a városok nagy részének erős stagnálása. A Dunán túl Komáromot kivéve nincs város, mely erősebb népszaporulatot mutatna fel. A Felföld városai közül Nagyszombat, a kis Szentgyörgy és Breznóbánya népesedik legnagyobb arányban;⁴⁸ Pozsony, mely akkor Magyarország legnagyobb városa volt, fejlődésében teljesen megakad, úgy hogy 1787-ig megelőzi Debrecen. Itt és az Alföldön általában rohamosan gyarapszik a

⁴⁷ Eljárásunk az volt, hogy az 1804-ben kimutatott (nemtelen) népesség számához hozzáadtuk az 1787-ben összeírt papok számát és a férfinemesség kétszeres számát, abból indulván ki, hogy a nemesség és papság száma 1804-ben legalább is akkora volt, mint II. József idejében.

⁴⁸ Selmecbányát és Körmöcbányát az összehasonlításból ki kell hagynunk, mivel adataik nem egységesek. Az első hol a bányász népességgel, hol a nélkül, a másik hol a hozzátartozó 9 községgel, hol nélküle iratott össze.

városi népesség. A gyorsan előretörő Pest majdnem megkétszerezi lakosságát, ugyanígy Szabadka és Szatmárnémeti, és erős a gyarapodás Budán, Újvidéken, Egerben. Ha bírónk a mezővárosok adatait, úgy kétségtelenül ezeknek hatalmas népszaporulatáról emlékeztetnénk meg. Kecskemét a maga 22.000 lakójával máris az ország legnépesebb községei közé került, Hódmezővásárhely erősen a nyomában van és a népes községek egész raja tarkítja Csongrád, Békés, Csanád, Bács megyét és a Jász-Kun kerületet. A Bánságban is erős népszaporulatot tehetünk fel, de erre vonatkozó biztos adataink Temesváron kívül nincsenek. Az ország északi részében Kassa népesedik gyorsabb iramban, a bányavárosok közül pedig Nagybánya és Felsőbánya.

II. József idejében az egész országban (Erdélyt is beleszámítva) csak hat városnak és egy mezővárosnak volt húszezernél több lakosa, 13-nak pedig (közte 3 mezővárosnak) tíz és húszezer közt volt a népessége. Az öt és tízezer közötti lélekszámúak száma már igen jelentékeny volt, de köztük már igen sok, a túlnyomó többség mezőváros volt. A városok (és mezővárosok) az 1787. évi népszámlálás szerint *tényleges* népességükkel ekként sorakoztak egymás mellé:

Debrecen	29.778
Pozsony	28.502
Buda	26.532
Pest	24.297
Kecskemét (mezőv.)	22.734
Szeged	21.749
Szabadka	20.708
Selmecbánya	18.926
Brassó	17.793

		1787	1804	Különbözet
a Duna jobbpartján	9 város	72.785	69.193	— 3.592
a Duna balpartján	17 „	101.190	102.590	+ 1.400
a Duna-Tisza közén	7 „	132.904	145.718	+ 12.814
a Tisza jobbpartján	6 „	29.804	27.779	— 2.025
a Tisza balpartján	4 „	45.777	47.135	+ 1.358
a Tisza-Maros szögében	1 „	9.538	10.440	+ 902
Magyarországban	44 város	391.998	402.855	+ 10.857
Horvátországban	8 „	31.612	33.422	+ 1 810
Mindössze	52 város	423.610	436.277	+ 12.667

A városok népességének alakulásán kívül *Marczali* még adatokat hoz fel arra, hogy a városok a 18-ik században „nem

Eger	17.083
Hódmezővásárhely (mezőv.)	15.822
Miskolc (mezőváros)	14.130
Nagyszombat	14.074
Kolozsvár	13.628
Zombor	13.345
Győr	12.970
Sopron	12.338
Komárom	12.154
Székesfehérvár	12.045
Jászberény (mezőváros)	10.421

Marczali Henrik többször idézett munkájában⁴⁹ több ízben ecseteli a magyar városok helyzetét II. József korában. Népességük 1780. és 1787. évi számának az 1847. évi adatokkal való összehasonlításából arra a következtetésre jut, hogy a lakosság az ország északnyugati részében állandó maradt, sőt a bányavárosokban csökkent, míg a Dunán túl általában kétszerannyi volt a népszám 1847-ben mint 1780-ban s az alföldi városok népessége több mint kétszeresére nőtt, a felvidéki városok népessége azonban nagyon lassan emelkedett; ha pedig Budapestet kivesszük a városok közül, úgy „az egész sz. kir. városi lakosság az egész korszak alatt alig növekedett oly mértékben, mint a vidék lakossága. Oly jelenség, mely példa nélkül áll ez időre Európában“. Eltekintve attól, hogy az 1847. évi adatok nem annyira megbízhatók, hogy ezek alapján helytálló ítéletet mondhatnánk⁵⁰ a városok fejlődéséről, *Marczali* megállapítása nagyjából megállhat. Igazolják ezt az 1804. évi országos összeírás adatai, melyek arról tanúskodnak, hogy a városok népszaporulata 1787-től 1804-ig igen mérsékelt volt, sőt egyik-másik helyen apadás állt be. A városok népességének száma volt ugyanis:

	1787	1804	Különbözet
a Duna jobbpartján	72.785	69.193	— 3.592
a Duna balpartján	101.190	102.590	+ 1.400
a Duna-Tisza közén	132.904	145.718	+ 12.814
a Tisza jobbpartján	29.804	27.779	— 2.025
a Tisza balpartján	45.777	47.135	+ 1.358
a Tisza-Maros szögében	9.538	10.440	+ 902
Magyarországban	391.998	402.855	+ 10.857
Horvátországban	31.612	33.422	+ 1 810
Mindössze	423.610	436.277	+ 12.667

képeztek oly fontos pénzügyi forrást (sem), hogy gazdagságuknál fogva döntő szavuk lehetett volna az államban“. Ta-

⁴⁹ *Marczali*, id. m. I. kötet 197—198. lap.

⁵⁰ *Thirring Gusztáv*: Népesedésünk kútforrásai a

mult század első felében. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből, XII. kötet 10. sz. Budapest, 1903., a 35. oldalon.)

gadja, hogy a városok anyagi tekintetben hazánknak oly kiváló szolgálatot tettek volna, mint ahogy általában hisszük. A gazdaságtörténész feladata ennek az állításnak bebizonyítása vagy cáfolása. De azt hisszük, a József-fele népszámlálás tüzetes adatai, melyeket *Marczali* nem ismert s a lakosság társadalmi tagozódása a városokban és a vidéken *Marczalinak* a városok csekély jelentőségéről táplált nézetének helytállását nem igazolják. De még az esetben is, ha megállana *Marczali* ítélete a városok kisebb jelentőségéről, ezt nem lehet a városok rovására írni, hiszen éppen *Marczali* állapítja meg, hogy II. József egyenesen ellensége volt a városoknak. Idézzük saját szavait:

„Nálunk a polgári rendnek majdnem teljes hiánya képezi gazdasági és politikai életünk fátumát. Régi királyaink a hiányon idegen bevándorlók bevonása által akartak segíteni, József ellenben a polgári jogoknak a paraszt osztályra való ruházása által... A kormány polgári Magyarországot óhajt a régi nemesinek helyébe, de *polgárit városok nélkül*. Saját magával jut ellenkezésbe, midőn civilizációt hirdet, a városi életet pedig, annak legfőbb hordozóját, nemcsak mellőzi, hanem lépten-nyomon elnyomja.”⁵¹

A városok és a városi népesség fejlődésének menetéről képet nyerünk, ha vizsgáljuk a városi lakosság arányát az ország egész népességéhez. Ezt az arányt időben követni csak hézagosan tudjuk. 1720-ból ismerjük a népességet (*Acsády* becslése alapján), de csak a magyarországi városok népszámát bírjuk s ezek közül is a bánságiak hiányoznak. 1777-ből viszont az ország lakosságának számát nem ismerjük, s úgy ez évből, mint az 1782. évi conscriptióból hiányzik Temesvár városa. Teljes összehasonlítást e szerint csak az 1787. évtől kezdve végezhetünk, és ha Temesvár népességét becslésszerűen bepótoljuk, az arányt legalább megközelítően megállapíthatjuk. Végül figyelembe kell vennünk, hogy az 1782. évi conscriptió, mely nem volt rendszeres népszámlálás, végrehajtásának fogyatékosága folytán a ténylegesnél valamivel alacsonyabb népszámot eredményezett s mivel a felvétel hiányossága legnagyobb mértékben a vidéken jelentkezett, a városi népesség ará-

nya a ténylegesnél magasabbnak mutatkozott.

Acsády Ignác Magyarország és Erdély városi lakosságát az összlakosság 7—8 százalékának veszi; a fentebb közölt adatok szerint az anyaországban ez az arány 8.7% s ugyanekkora (8.6%) volt 1782-ben is, amely utóbbi szám azonban a jelzett oknál fogva túlmagasnak látszik. Tényleg az 1787. évi rendszeres népszámlálás szerint az összes magyarországi városok lakossága az ország népességének csak 6.4 százalékát tette s nem valószínű, hogy aránya öt évvel korábban is magasabb lett volna. Mivel pedig *Acsádynak* 1720-as adatai a városokra vonatkozólag semmiképen sem tekinthetők túlzottnak — ellenkezőleg, ő maga a tényleges állapotnál valamivel kisebbeknek jelzi azokat — azt kell következtetnünk, hogy a 18-ik század elején a városi lakosságnak az ország népéhez viszonyítva magasabb arányt kellett képviselnie, mint a század vége felé. Ez a feltevés nagyon valószínű. A 18-ik század elején az ország még erősen nyögte a török uralom és a Thököly-Rákóczi idők utóhatását, mely az Alföld elnéptelenedését idézte elő, szemben a városok védettebb helyzetéből folyó kisebb népcsökkenésével. A század folyamán eszközölt nagyarányú telepítések (és a városba húzódtak eredeti lakóhelyükre való visszaáramlása) a sík vidéket népesítették be újra, természetes, hogy népességének erős gyarapodása a városi hányados csökkenését idézte elő. Így a II. József idejébéli 6.4%-os városi arány teljesen érthető és — tekintettel a népszámlálás keresztülvitelének minden eddigi összeírásnál szigorúbb és tökéletesebb voltára — nem is vonható kétségbe. Az aránynak 1804-ig 5.9%-ra való csökkenése feltehetőleg szintén a vidéki lakosságnak erősebb szaporodásában találja okát, némiképen azonban talán az a körülmény is járulhatott hozzá, hogy az ezen évi nemtelen népességnek az 1787. évi nemesség és papság számával történt növelése a valóságnál alacsonyabb népszámot eredményezett. Horvátországban a városi népesség az anyaországnál jóval kisebb volt, állandóan 5% körül mozgott.

Mindenesetre tény az, hogy a 18-ik század nem volt a városok felvirágzásának kora. A városi népesség meglehetősen állandó volt s növekedése mérsékelt maradt, hiszen 1782-től 1804-ig, tehát 22 év alatt

⁵¹ *Marczali*, id. m. III. kötet 248. lap.

az anyaországban csak 46.933 lélekkel vagyis 14%-al gyarapodott és ha Horvátországban a növekedés nagyobb volt is, ott viszont a városi népesség abszolút száma kisebb és így közgazdasági és művelődési szerepe is jelentéktlenebb volt.

Ez a helyzet egészen a 19-ik század közepéig nem változott lényegesen; a magyar városokban még 1850-ben is az összlakosságnak csak 6.6 százaléka s a horvát városokban 5.5%-a élt, a száz év előtti állapothoz képest tehát alig mutatókozott változás. A városok fénykora, népességüknek erős, helyenkint rendkívüli gyarapodása csak ezután, főleg az alkotmány visszaállítása után vette kezdetét, amikor is gazdasági fellendülésük, iparuk és kereskedelmük megerősödése és politikai jelentőségük fokozódása oly rohamos népszaporulatra vezetett, mely 1910-ig az ország népességének egy nyolcadát (12.3%), Horvátországban egy tizedét (10.7%) tömörítette a városokba, — jól megjegyezve, abba a 44 magyar és 8 horvát városba, melyet a 18-ik század folyamán végrehajtott népszámlálások *önálló* városok gyanánt vettek számba.

A városi népesség aránya az össznépeességhez volt:

	Magyar- országban	Horvát-
1720	— — — — — 8.7	—
1782	— — — — — 8.6	4.5
1787	— — — — — 6.4	4.9
1804	— — — — — 5.9	5.0
1850	— — — — — 6.6	5.5
1910	— — — — — 12.3	10.7

A 19-ik század második felében a régi városok száma erős rostáláson ment keresztül. Közülök sok elvesztette szabad királyi városi jellegét, rendezett tanácsú várossá fokoztatott le, némelyik önként alakult át nagyközséggé. Mellettük új városok nőttek ki; az Alföld nagy falvaiból lassanként városok alakultak, melyek szinte gombamódra szaporodtak el és nőt-

tek naggyá. De az ország egyéb részeiben is szinte amerikai módra nőttek fel városok. Kis jelentéktelen mezővárosok, melyeknek a 18-ik században alig volt néhány ezer lakójuk, mint Szombathely, Kaposvár, Veszprém, Zalaegerszeg, Nagykanizsa jelentékeny megyei székhelyekké vagy közlekedési gócpontokká fejlődtek 20—30.000 lakossal. Gyártelepek egyes községek népességét számottevő városokká duzzasztották meg s a népes városok egész raja burjánzott ki az amerikai méretekben előretörő főváros körül. A városi élet óriási mérvű terjedése a vidékre is nagy hatással volt: népének a városokba tódulása a régi önálló városok lakosságát 1910-ig 1,881.808 lélekre duzzasztotta fel; az újonnan alakult önálló törvényhatósági és rendezett tanácsú városok népességével együtt pedig 1910-ben 3,728.476 lélekből állott a városi népesség. A modern városi élet tehát Magyarország és Erdély népességének teljes egyötödét tette ekkor, szemben az 1787. év szerény 6.4 százalékaival. Horvátországban ez az arány csak 9% volt, csupán kétszerese az 1782. évinek. E szerint a városi lakosság ma is jóval kisebb arányú, mint Magyarországon és a 18-ik század óta beállott gyarapodás is jóval csekélyebb volt.

Nemzetünk gazdasági erejének és kulturális jelentőségének főtenyezőivé városaink váltak. Ezekben nyerte a nemzet élettereje és élni akarása leghatározottabb kifejezését. A trianoni békediktátum azal, hogy városainknak nagyobbik felét elszakította hazánktól, s az országot megfosztotta anyagi fejlődésének léte alapjaitól, vérző sebet ejtett a nemzet testén. De amiként a magyar nemzet a mohácsi vészt követő török pusztítás után újból talpraállott és II. József idejéig a világot bámulatba ejtette hatalmas megerősödésével, úgy a trianoni katasztrófa sem lesz képes a nemzet erejét megtörni és feltámadását megakadályozni.

II. RÉSZ

TÁBLÁZATOK

1. A népszámlálás országos összesítései. 1785—1787.
2. Az 1785. évi népszámlálás eredményei toborzó járások szerint.
3. A szabad királyi városok népszámlálásának eredményei 1784/85. évről.
4. Egyes városok népszámlálásának eredményei városrészek szerint.
5. Egyes vármegyék 1785. évi népszámlálásának eredményei.
6. Nagyobb községek népszámlálásának eredményei.
  - a) Főbb adatok.
  - b) 73 község részletes adatai.
7. Az 1787. évi népszámlálás részletes eredményei vármegyék és szabad királyi városok szerint.
  - a) Terület, községek, tényleges és viszonylagos népesség 1787-ben.
  - b) Házak és háztartások. Jogi népesség vallás szerint 1787-ben.
  - c) Jogi és tényleges népesség, távollevők és jelenlevő idegenek 1787-ben.
  - d) A jogi népesség vallása, a nemek megkülönböztetésével, 1787-ben.
  - e) A férfinépesség vallása a családi állapot megkülönböztetésével.
  - f) A keresztény férfinépesség részletezése társadalmi állás és foglalkozás szerint 1787-ben.
  - g) A távollevők és a jelenlevő idegenek részletezése 1787-ben.
8. A katonai szolgálatra alkalmas férfiak száma 1787-ben.

1. A népszámlálás országos főösszesítései. 1785—1787.

RÉSZLETEZÉS	Magyarország és kapcsolt részei			Erdély	Együtt
	1784/5	1786	1787	1785/86	1786
<i>Lakóhelyek:</i>					
Szabad kir. város — — — — —	99	52	52	9	73
Egyéb város — — — — —	548	593	589	65	658
Mezőváros — — — — —	10.776	10.764	10.797	2.541	13.305
Falu — — — — —	11.423	11.421	11.454	2.615	14.036
Összesen:					
Pusztá — — — — —	1.200	1.338	1.305	—	—
<i>Házak:</i>	1,053.353	1,061.522	1,072.482	255.124	1,316.646
<i>Családok:</i>					
Keresztény — — — — —	1,299.141	1,302.930	1,315.826	288.729	1,591.659
Zsidó — — — — —	15.221	15.645	16.212	394	16.039
Együtt:	1,314.362	1,318.575	1,332.038	289.123	1,607.698
<i>Összlakosság (jogi):</i>					
Férfi — — — — —	3,553.613	3,576.198	3,613.741	734.843	4,311.041
Nő — — — — —	3,454.961	3,468.264	3,503.048	708.528	4,176.792
Együtt:	7,008.574	7,044.462	7,116.789	1,443.371	8,487.833
<i>Keresztény lakosság:</i>					
Férfi — — — — —	3,515.489	3,536.665	3,572.435	733.748	4,270.413
Nő — — — — —	3,417.996	3,430.150	3,463.460	707.531	4,137.681
Együtt:	6,933.485	6,966.815	7,035.895	1,441.279	8,408.094
<i>Zsidó lakosság:</i>					
Férfi — — — — —	38.124	39.533	41.306	1.095	40.628
Nő — — — — —	36.965	38.114	39.588	997	39.111
Együtt:	75.089	77.647	80.894	2.092	79.739
<i>Férfiak családi állapota:</i>					
Kereszt. { házias — — — — —	1,399.332	1,409.795	1,407.169	293.697	1,703.492
{ nem házias, özvegy — — — — —	2,116.157	2,126.870	2,165.266	440.051	2,566.921
Zsidó { házias — — — — —	15.044	15.781	16.261	405	16.186
{ nem házias, özvegy — — — — —	23.080	23.752	25.045	690	24.442
<i>Férfiak részletezése:</i>					
Pap — — — — —	13.802	13.390	13.263	5.224	18.614
Nemes — — — — —	162.947	164.554	165.301	32.316	196.870
Tisztviselő és honoratior — — — — —	4.387	4.158	4.230	771	4.929
Polgár és mesterember — — — — —	83.871	81.043	79.354	11.740	92.783
Paraszt — — — — —	509.823	506.085	505.708	129.854	635.939
Polgár és paraszt örököse — — — — —	511.976	513.990	518.131	116.027	630.017
Zsellér — — — — —	788.993	793.554	793.270	159.260	952.814
Szabadságolt { ezredektől — — — — —	4.681	5.174	4.708	921	6.095
{ szekerész. — — — — —	42	41	37	1	42
Egyéb — — — — —	183.995	181.983	201.438	46.387	228.370
Sarjadék { 1—12 éves — — — — —	983.871	994.627	1,009.804	179.370	1,173.997
{ 13—17 éves — — — — —	267.101	278.066	277.191	51.877	329.943
<i>Távollévők:</i>	351.5489				
Az országon belül — — — — —	96.851	102.153	34.185	16.838	118.991
Az országon kívül — — — — —	3.801	3.963	3.796	3.282	7.245
Ismeretlen helyen — — — — —	17.167	16.093	13.391	3.098	19.191
Együtt:	117.819	122.209	51.372	23.218	145.427
<i>Jelenlevő idegenek:</i>					
Az országból — — — — —	106.800	107.914	28.635	18.865	126.779
Oszttrák örökös { férfi — — — — —	13.895	12.908	13.064	1.136	14.044
tartományokból { nő — — — — —	3.481	2.711	2.662	172	2.883
Egyéb külföldről { férfi — — — — —	5.287	4.527	4.795	496	5.023
{ nő — — — — —	813	507	273	164	671
Együtt:	130.276	128.567	49.429	20.833	149.400
<i>Tényleges népesség:</i>	7,021.031	7,050.820	7,114.846	1,440.986	8,491.806

Részletezés	A) Moson, Pozsony, Nyitra, Trencsén, Túróc	B) Liptó, Zólyom, Hont, Eszter- gom, Nógrád, Bars	C) Abaújvár, Gömör, Szepes, Árva, Torna	D) Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros	E) Pest, Heves, Bor- sod, Jászág, K. és N- Kunság
<i>Lakóhelyek:</i>					
Szabad kir. város — — — — —	7	13	34	3	4
Egyéb város — — — — —	96	53	24	52	49
Mezőváros — — — — —	1.237	984	766	1.437	478
Falu — — — — —	1.340	1.050	824	1.492	531
Összesen:	92	122	24	38	107
Pusztá — — — — —	118.966	74.648	72.164	90.898	106.056
<i>Házak:</i>					
<i>Családok:</i>					
Keresztény — — — — —	160.638	104.454	91.844	110.974	136.083
Zsidó — — — — —	4.283	525	639	2.958	1.344
Együtt:	164.921	104.979	92.483	113.932	137.427
<i>Összlakosság (jogi):</i>					
Férfi — — — — —	411.867	271.013	246.452	306.679	356.195
Nő — — — — —	414.959	270.020	247.662	297.827	345.748
Együtt:	826.826	541.033	494.114	604.506	701.943
<i>Keresztény lakosság:</i>					
Férfi — — — — —	401.433	269.772	244.692	299.106	352.742
Nő — — — — —	404.220	268.791	246.005	290.691	342.540
Együtt:	805.653	538.563	490.697	589.797	695.282
<i>Zsidó lakosság:</i>					
Férfi — — — — —	10.434	1.241	1.760	7.573	3.453
Nő — — — — —	10.739	1.229	1.657	7.136	3.208
Együtt:	21.173	2.470	3.417	14.709	6.661
<i>Férfiak családi állapota:</i>					
Kereszt. { házas — — — — —	158.559	109.198	95.437	118.968	138.458
{ nem házas, özvegy — — — — —	242.874	160.574	149.255	180.138	214.284
Zsidó { házas — — — — —	4.136	521	650	3.154	1.298
{ nem házas, özvegy — — — — —	6.298	720	1.110	4.419	2.155
<i>Férfiak részletezése:</i>					
Pap — — — — —	2.013	786	747	1.215	1.540
Nemes — — — — —	20.263	9.209	13.136	19.244	21.618
Tisztviselő és honoratior — — — — —	465	393	388	361	875
Polgár és mesterember — — — — —	12.072	7.357	8.862	4.523	15.319
Paraszt — — — — —	46.709	31.977	30.680	45.255	34.290
Polgár és paraszt örököse — — — — —	50.487	32.255	35.876	42.442	43.256
Zsellér — — — — —	102.263	71.688	52.430	63.640	86.049
Szabadságolt { ezredektől — — — — —	544	566	434	268	660
katona { szekerészettől — — — — —	5	3	—	1	14
Egyéb — — — — —	21.925	17.462	16.983	18.131	22.276
Sarjadék { 1—12 éves — — — — —	112.506	75.914	66.207	81.234	99.122
{ 13—17 éves — — — — —	32.181	22.162	18.949	22.792	27.723
<i>Távollevők:</i>					
Az országon belül — — — — —	16.011	9.312	9.325	8.303	8.080
Az országon kívül — — — — —	1.226	113	243	201	230
Ismeretlen helyen — — — — —	3.645	1.234	1.321	1.371	1.584
Együtt:	20.882	10.659	10.889	9.875	9.894
<i>Jelenlevő idegenek:</i>					
Az országból — — — — —	15.526	9.988	9.400	8.181	10.957
Oszttrák örökös { férfi — — — — —	3.201	556	606	1.690	1.512
tartományokból { nő — — — — —	1.143	36	288	413	260
Egyéb külföldről { férfi — — — — —	935	205	114	92	957
{ nő — — — — —	130	6	14	16	107
Együtt:	20.935	10.791	10.422	10.392	13.793
<i>Tényleges népesség:</i>					
	826.879	541.165	493.647	605.023	705.842

Jegyzet. Magyarország és Horvátország toborzó járása: Gyalogezredek és a hozzájuk tartozó vármegyék: lyom, Hont, Esztergom, Nógrád, Bars. C. d'Alton gróf. Abaújvár, Gömör, Szepes, Árva, Torna. D. Preysbach kerület, Kis- és Nagy-Kunság. F. Pálffy János gróf. Szerém, Verőce, Pozsega, Kőrös, Vasvár, Zágráb, Szabolcs, Szatmár, Bihar, Arad, Temes, Torontál, Krassó. I. Esterházy Antal herceg. Győr, Komárom,

eredményei toborzó járások szerint.

kötet, 45—48. füz. Göttingen, 1788/a. 353—356. l.

F) Szerém, Verőce, Po- zsga, Körös, Varasd, Zág- ráb, Szeverin, Zala	G) Somogy, Baranya, Tolna, Bács, Csongrád, Bé- kés, Csanád	H) Szabolcs, Szatmár, Bi- har, Arad, Temes, Torontál, Krassó	I) Győr, Ko- márom, Fe- jér, Veszprém, Vas, Sopron	Magyar- és Horvátország összesen	Részletezés
					<i>Lakóhelyek:</i>
18	5	8	7	99	Szabad kir. város
58	57	79	80	548	Egyéb város
2.325	843	1.493	1.213	10.776	Mezőváros
2.401	905	1.580	1.300	11.423	Falu
34	297	183	303	1.200	Összesen
124.927	130.290	217.678	117.726	1.053.353	Pusztá
					<i>Házak:</i>
					<i>Családok:</i>
124.172	156.344	248.950	165.682	1.299.141	Keresztény
522	1.251	1.344	2.355	15.221	Zsidó
124.694	157.595	250.294	168.037	1.314.362	Együtt
					<i>Össztlakosság (jogi):</i>
451.852	428.973	672.979	407.603	3.553.613	Férfi
434.505	407.302	632.854	404.084	3.454.961	Nő
886.357	836.275	1.305.833	811.687	7.008.574	Együtt
					<i>Keresztény lakosság:</i>
450.500	425.842	669.642	401.760	3.515.489	Férfi
433.205	404.402	629.703	398.439	3.417.996	Nő
883.705	830.244	1.299.345	800.199	6.933.485	Együtt
					<i>Zsidó lakosság:</i>
1.352	3.131	3.337	5.843	38.124	Férfi
1.300	2.900	3.151	5.645	36.965	Nő
2.652	6.031	6.488	11.488	75.089	Együtt
					<i>Férfiak családi állapota:</i>
181.149	172.498	271.776	153.289	1.399.332	Kereszt. { házias nem házias, özvegy
269.351	253.344	397.866	248.471	2.116.157	
521	1.214	1.287	2.263	15.044	Zsidó { házias nem házias, özvegy
831	1.917	2.050	3.580	23.080	
					<i>Férfiak részletezése:</i>
2.030	1.231	2.714	1.526	13.802	Pap
17.750	6.593	22.943	32.191	162.947	Nemes
570	270	681	384	4.387	Tisztviselő és honoratior
7.839	7.104	8.353	12.442	83.871	Polgár és mesterember
73.962	73.515	125.491	47.944	509.823	Paraszt
77.205	70.762	108.518	51.175	511.976	Polgár és paraszt örököse
84.381	89.158	144.545	94.839	788.993	Zsellér
179	448	549	1.033	4.681	Szabadságolt { ezredektől katona { szekerészekből
—	6	1	12	42	
19.190	21.325	24.478	22.225	183.995	Egyéb
133.921	121.660	187.210	106.097	983.871	Sarjadék { 1—12 éves 13—17 éves
33.473	33.770	44.159	31.892	267.101	
					<i>Távollévők:</i>
9.714	9.797	10.021	16.288	96.851	Az országon belül
576	159	383	670	3.801	Az országon kívül
1.755	1.703	1.753	2.801	17.167	Ismeretlen helyen
12.045	11.659	12.157	19.759	117.819	Együtt
					<i>Jelenlevő idegenek.</i>
11.596	11.194	12.653	17.305	106.800	Az országból
1.578	1.306	1.456	1.990	13.895	Osztrák örökös { férfi tartományokból { nő
805	65	131	340	3.481	
413	613	1.142	816	5.287	Egyéb külföldről { férfi nő
46	54	376	64	813	
14.438	13.232	15.758	20.515	130.276	Együtt
					<i>Tényleges népesség:</i>
888.750	837.848	1.309.434	812.443	7.021.031	

A. Nándor főherceg. Moson, Pozsony, Nyitra, Trencsén, Turóc. B. Esterházy Miklós herceg. Liptó, Zó-
báró. Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Ugoesa, Máramaros. E. Gyulai Samu gróf. Pest, Heves, Borsod, Jász-
Szeverin, Zala. G. Károlyi gróf. Somogy, Baranya, Tolna, Bács, Csongrád, Békés, Csanád. H. Devins báró.
Fejér, Veszprém, Vas, Sopron.

3. A szabad királyi városok

Folyó- szám	Részletezés	Nyitrai kerület					
		Pozsony	Nagy- szombat	Szent- györgy	Bazin	Modor	Szakolca
1	Házak:	1.388	740	237	459	551	1.007
	Családok:						
2	Keresztény — — — — —	5.761	1.550	574	906	1.159	1.261
3	Zsidó — — — — —	8	4	49	56	1	23
4	Együtt:	5.769	1.554	623	962	1.160	1.284
	Összlakosság (jogi):						
5	Férfi — — — — —	12.209	3.054	1.091	2.131	2.237	2.661
6	Nő — — — — —	14.254	3.577	1.205	2.269	2.471	2.973
7	Együtt:	26.463	6.631	2.296	4.400	4.708	5.634
	Keresztény lakosság:						
8	Férfi — — — — —	12.188	3.042	986	1.990	2.231	2.607
9	Nő — — — — —	14.220	3.566	1.103	2.107	2.466	2.913
10	Együtt:	26.408	6.608	2.089	4.097	4.697	5.520
	Zsidó lakosság:						
11	Férfi — — — — —	21	12	105	141	6	54
12	Nő — — — — —	34	11	102	162	5	60
13	Együtt:	55	23	207	303	11	114
	Férjiek családi állapota:						
14	Kereszt. { házas — — — — —	4.919	1.103	401	788	937	1.091
15	{ nem házas, özvegy	7.269	1.939	585	1.202	1.294	1.516
16	Zsidó { házas — — — — —	7	4	46	57	1	22
17	{ nem házas, özvegy	14	8	59	84	5	32
18	Együtt { házas — — — — —	4.926	1.107	447	845	938	1.113
19	{ nem házas, özvegy	7.283	1.947	644	1.286	1.299	1.548
	Keresztény férfiak részletezése:						
20	Pap — — — — —	236	103	20	25	8	60
21	Nemes — — — — —	528	251	20	68	34	47
22	Tisztviselő és honoratior — —	117	15	5	11	5	20
23	Polgár és mesterember — —	1.425	414	180	395	449	492
24	Paraszt — — — — —	—	—	8	15	66	—
25	Polgár és paraszt örököse —	696	178	128	200	209	316
26	Zsellér — — — — —	5.077	817	274	512	546	677
27	Szabadságolt { szekerésztől	14	6	1	5	2	4
28	katona { ezredektől —	1	—	—	—	—	—
29	Egyéb — — — — —	221	270	16	160	142	136
30	Sarjadék { 1—12 éves — —	3.109	747	265	449	620	661
31	{ 13—17 éves — —	764	241	69	150	150	194
	Távollévők:						
32	Az országon belül — — — —	372	148	44	109	93	67
33	Az országon kívül — — — —	152	22	9	5	4	10
34	Ismeretlen helyen — — — —	235	90	22	51	16	26
35	Együtt:	759	260	75	165	113	103
	Jelenlevő idegenek:						
36	Az országból — — — — —	1.337	394	89	128	122	39
37	Osztók örököse { férfi —	704	169	23	52	17	69
38	tartományokból { nő — —	471	12	13	14	3	42
39	Egyéb külföldről { férfi —	468	54	9	14	3	8
40	{ nő — — — — —	78	2	5	—	—	1
41	Együtt:	3.058	631	139	208	145	159
42	Tényleges népesség:	28.707	7.002	2.360	4.443	4.740	5.690

Jegyzet. Eger és Zágráb adatai hiányoznak.

népszámlálásának eredményei 1784/85. évről.

Nyitrai kerület			G y ö r i k e r ü l e t						Folyó- szám
Trencsén	Körmöc- bánya	Újbánya	Győr	Komárom	Eszter- gom	Sopron	Kis- marton	Ruszt	
390	509	453	1.601	1.422	772	782	232	93	1
605	1.152	634	2.982	2.733	1.294	2.776	551	278	2
74	—	—	—	3	—	2	—	—	3
679	1.152	634	2.982	2.736	1.294	2.778	551	278	4
1.402	2.321	1.424	6.071	5.611	2.581	5.429	1.060	455	5
1.676	2.826	1.534	6.779	6.122	2.732	6.433	1.196	582	6
3.078	5.147	2.958	12.850	11.733	5.313	11.862	2.256	1.037	7
1.224	2.321	1.424	6.071	5.604	2.581	5.427	1.060	455	8
1.482	2.826	1.534	6.779	6.112	2.732	6.429	1.196	582	9
2.706	5.147	2.958	12.850	11.716	5.313	11.856	2.256	1.037	10
178	—	—	—	7	—	2	—	—	11
194	—	—	—	10	—	4	—	—	12
372	—	—	—	17	—	6	—	—	13
453	954	540	2.277	2.123	950	2.142	413	209	14
771	1.367	884	3.794	3.481	1.631	3.285	647	246	15
76	—	—	—	3	—	1	—	—	16
102	—	—	—	4	—	1	—	—	17
529	954	540	2.277	2.126	950	2.143	413	209	18
873	1.367	884	3.794	3.485	1.631	3.286	647	246	19
20	47	3	109	61	37	74	18	4	20
82	106	4	517	797	46	175	32	5	21
6	18	8	51	21	14	36	19	8	22
247	362	278	833	664	444	1.129	181	119	23
3	—	—	—	1	—	—	—	—	24
111	244	288	595	474	258	732	130	63	25
238	859	350	1.586	1.657	641	1.391	304	129	26
3	—	3	14	11	4	24	4	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
98	87	88	600	273	209	430	101	22	29
295	467	309	1.310	1.236	700	1.001	191	84	30
121	131	93	456	409	228	435	80	21	31
96	98	35	234	173	111	159	51	19	32
5	9	2	28	9	3	70	45	—	33
24	23	9	93	60	32	87	31	6	34
125	130	46	355	242	146	316	127	25	35
223	145	41	699	373	270	648	50	33	36
32	12	4	126	66	31	239	51	3	37
10	1	—	16	2	1	47	30	—	38
4	10	1	81	38	23	143	11	5	39
—	—	—	4	—	—	16	—	2	40
269	168	46	926	479	325	1.093	142	43	41
3.222	5.185	2.958	13.421	11.970	5.492	12.639	2.271	1.055	42

Folyószám	Részletezés	Győri ker.	Pesti kerület			B e s z -	
		Kőszeg	Pest	Buda	Székes- fehérvár	Beszterce- bánya	Breznó- bánya
1	<i>Házak:</i>	602	1.883	2.484	1.473	465	332
	<i>Családok:</i>						
2	Keresztény — — — — —	1.139	4.521	4.880	2.834	1.061	590
3	Zsidó — — — — —	—	6	—	—	—	—
4	Együtt:	1.139	4.527	4.880	2.834	1.061	590
	<i>Összlakosság (jogi):</i>						
5	Férfi — — — — —	2.299	9.109	11.050	5.562	2.007	1.342
6	Nő — — — — —	2.653	10.062	11.488	5.745	2.723	1.348
7	Együtt:	4.952	19.171	22.538	11.307	4.730	2.690
	<i>Keresztény lakosság:</i>						
8	Férfi — — — — —	2.299	9.084	11.050	5.562	2.007	1.342
9	Nő — — — — —	2.653	10.047	11.488	5.745	2.723	1.348
10	Együtt:	4.952	19.131	22.538	11.307	4.730	2.690
	<i>Zsidó lakosság:</i>						
11	Férfi — — — — —	—	25	—	—	—	—
12	Nő — — — — —	—	15	—	—	—	—
13	Együtt:	—	40	—	—	—	—
	<i>Férfiak családi állapota:</i>						
14	Kereszt. { házas — — — — —	836	3.517	4.340	2.131	820	562
15	{ nem házas, özvegy	1.463	5.567	6.710	3.431	1.187	780
16	Zsidó { házas — — — — —	—	6	—	—	—	—
17	{ nem házas, özvegy	—	19	—	—	—	—
18	Együtt { házas — — — — —	836	3.523	4.340	2.131	820	562
19	{ nem házas, özvegy	1.463	5.586	6.710	3.431	1.187	780
	<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>						
20	Pap — — — — —	21	131	151	91	36	12
21	Nemes — — — — —	128	410	489	195	92	79
22	Tisztviselő és honoratior — — —	17	83	225	13	40	8
23	Polgár és mesterember — — —	384	1.012	1.084	775	423	369
24	Paraszt — — — — —	186	194	—	—	—	—
25	Polgár és paraszt örököse — — —	429	736	1.132	376	138	81
26	Zsellér — — — — —	345	3.185	4.052	1.891	570	221
27	Szabadságolt { ezredektől — — —	10	27	17	33	6	3
28	{ katonák { szekerészettől — — —	—	—	2	—	—	—
29	Egyéb — — — — —	243	670	962	196	135	105
30	Sarjadék { 1—12 éves — — —	364	2.064	2.221	1.461	397	331
31	{ 13—17 éves — — —	172	572	715	531	170	133
	<i>Távollevők:</i>						
32	Az országon belül — — — — —	118	102	241	125	108	96
33	Az országon kívül — — — — —	14	47	71	6	18	4
34	Ismeretlen helyen — — — — —	48	64	91	61	38	6
35	Együtt:	180	213	403	192	164	106
	<i>Jelenlevő idegenek:</i>						
36	Az országból — — — — —	419	974	618	582	418	86
37	Osztrák örökös { férfi — — —	79	421	532	69	28	4
38	tartományokból { nő — — —	14	35	188	—	8	—
39	Egyéb { férfi — — — — —	41	299	372	50	32	1
40	külföldről { nő — — — — —	1	17	74	—	1	—
41	Együtt:	554	1.746	1.784	701	487	91
	<i>Tényleges népesség:</i>						
42		5.326	20.704	23.919	11.816	5.053	2.675

tercebányai kerület						Kassai kerület			Folyószám
Libeth-bánya	Zólyom	Korpona	Selmec-bánya	Baka-bánya	Béla-bánya	Késmárk	Lőcse	Eperjes	
215	263	1.043	1.689	521	225	684	804	759	1
264	441	833	4.485	597	373	976	1.125	1.140	2
264	441	833	4.485	597	373	976	1.125	1.141	3
653	793	1.449	8.710	1.125	759	1.946	2.310	2.516	4
607	905	1.523	9.628	1.181	824	2.338	2.661	3.218	5
1.260	1.698	2.972	18.338	2.306	1.583	4.284	4.971	5.734	6
653	793	1.449	8.710	1.125	759	1.946	2.310	2.515	7
607	905	1.523	9.628	1.181	824	2.338	2.661	3.218	8
1.260	1.698	2.972	18.338	2.306	1.583	4.284	4.971	5.733	9
—	—	—	—	—	—	—	—	1	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	1	12
273	330	614	3.552	465	309	794	913	966	13
380	463	835	5.158	660	450	1.152	1.397	1.549	14
—	—	—	—	—	—	—	—	1	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
273	330	614	3.552	465	309	794	913	967	17
380	463	835	5.158	660	450	1.152	1.397	1.549	18
2	4	12	26	2	1	8	40	59	19
3	49	59	67	31	8	107	61	87	20
9	3	8	77	6	10	25	20	23	21
205	219	386	310	240	163	361	360	490	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	23
83	123	224	147	277	118	260	229	299	24
99	131	267	5.131	231	252	496	659	757	25
3	—	1	12	4	2	2	4	3	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
45	50	129	162	70	16	160	251	109	28
138	143	246	2.544	189	158	418	489	473	29
66	71	117	234	75	31	109	197	215	30
13	64	108	163	25	23	142	175	152	31
—	—	1	14	1	1	10	15	11	32
7	17	22	68	19	13	32	52	70	33
20	81	131	245	45	37	184	242	233	34
15	65	137	565	14	42	307	311	466	35
—	5	2	137	2	3	17	8	25	36
—	—	—	2	3	—	51	5	14	37
—	3	1	42	—	1	12	9	12	38
—	—	—	—	—	—	—	—	1	39
15	73	140	746	19	46	387	333	518	40
1.255	1.690	2.981	18.839	2.280	1.592	4.487	5.062	6.019	41
									42

Folyószám	Részletezés	Kassai kerület			Munkácsi kerület		
		Bártfa	Kisszeben	Kassa	Szatmár-németi	Nagybánya	Felsőbánya
1	<i>Házak:</i>	612	373	927	1.712	766	804
2	<i>Családok:</i>						
3	Keresztény — — — — —	802	490	1.330	1.834	958	954
4	Zsidó — — — — —	14	3	—	—	—	—
	Együtt:	816	493	1.330	1.834	958	954
	<i>Összlakosság (jogi):</i>						
5	Férfi — — — — —	1.749	1.017	3.163	4.039	1.933	1.868
6	Nő — — — — —	2.004	1.155	4.094	4.154	2.044	1.911
7	Együtt:	3.753	2.172	7.257	8.193	3.977	3.779
	<i>Keresztény lakosság:</i>						
8	Férfi — — — — —	1.712	1.012	3.163	4.039	1.933	1.868
9	Nő — — — — —	1.974	1.147	4.094	4.154	2.044	1.911
10	Együtt:	3.686	2.159	7.257	8.193	3.977	3.779
	<i>Zsidó lakosság:</i>						
11	Férfi — — — — —	37	5	—	—	—	—
12	Nő — — — — —	30	8	—	—	—	—
13	Együtt:	67	13	—	—	—	—
	<i>Férfiak családi állapota:</i>						
14	Kereszt. { házas — — — — —	675	377	1.183	1.658	839	818
15	{ nem házas, özvegy	1.037	635	1.980	2.381	1.094	1.050
16	Zsidó { házas — — — — —	15	3	—	—	—	—
17	{ nem házas, özvegy	22	2	—	—	—	—
18	Együtt { házas — — — — —	690	380	1.183	1.658	839	818
19	{ nem házas, özvegy	1.059	637	1.980	2.381	1.094	1.050
	<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>						
20	Pap — — — — —	23	14	113	9	19	5
21	Nemes — — — — —	55	22	128	186	58	26
22	Tisztviselő és honoratior — — — — —	21	14	57	4	30	30
23	Polgár és mesterember — — — — —	406	228	461	816	357	447
24	Paraszt — — — — —	—	—	13	—	—	—
25	Polgár és paraszt örököse — — — — —	267	133	181	598	216	288
26	Zsellér — — — — —	288	201	976	1.023	624	530
27	Szabadságolt { ezredektől — — — — —	7	1	12	7	2	3
28	katona { szekerészettől — — — — —	—	—	—	—	—	—
29	Egyéb — — — — —	102	80	205	65	108	81
30	Sarjadék { 1—12 éves — — — — —	431	227	789	1.024	424	350
31	{ 13—17 éves — — — — —	112	92	228	307	95	108
	<i>Távollétek:</i>						
32	Az országon belül — — — — —	99	73	66	93	15	—
33	Az országon kívül — — — — —	13	3	12	1	16	3
34	Ismeretlen helyen — — — — —	44	18	37	17	36	23
35	Együtt:	156	94	115	111	67	26
	<i>Jelenlevő idegenek:</i>						
36	Az országból — — — — —	54	61	344	293	93	64
37	Oszttrák örökös { férfi — — — — —	14	6	58	3	70	53
38	tartományokból { nő — — — — —	3	16	6	—	2	—
39	Egyéb { férfi — — — — —	2	2	34	—	3	3
40	külföldről { nő — — — — —	1	—	6	—	—	—
41	Együtt:	74	85	448	296	168	120
42	<i>Tényleges népesség:</i>	3.671	2.163	7.590	8.378	4.078	3.873

Nagyvárad kerület		Temesvári kerület				Pécsi ker.	Zágrábi kerület		Folyószám
Debrecen	Szeged	Temesvár	Újvidék	Szabadka	Zombor	Pécs	Varasd	Körös	
3.799	3.930	1.219	1.930	3.351	2.370	1.474	754	316	1
6.119	4.210	2.229	2.310	3.448	2.188	1.837	959	378	2
—	—	81	44	7	1	—	2	—	3
6.119	4.210	2.310	2.354	3.455	2.189	1.837	961	378	4
14.191	10.546	4.363	5.425	10.007	6.707	4.130	2.164	794	5
14.360	10.133	4.505	5.141	9.208	6.518	4.262	2.238	830	6
28.551	20.679	8.868	10.566	19.215	13.225	8.392	4.402	1.624	7
14.191	10.546	4.168	5.301	9.993	6.705	4.130	2.160	794	8
14.360	10.133	4.334	5.023	9.199	6.513	4.262	2.229	830	9
28.551	20.679	8.502	10.324	19.192	13.218	8.392	4.389	1.624	10
—	—	195	124	14	2	—	4	—	11
—	—	171	118	9	5	—	9	—	12
—	—	366	242	23	7	—	13	—	13
5.312	4.070	1.626	2.042	4.305	2.900	1.436	833	302	14
8.879	6.476	2.542	3.259	5.688	3.805	2.694	1.327	492	15
—	—	64	45	5	1	—	2	—	16
—	—	131	79	9	1	—	2	—	17
5.312	4.070	1.690	2.087	4.310	2.901	1.436	835	302	18
8.879	6.476	2.673	3.338	5.697	3.806	2.694	1.329	492	19
31	61	93	25	33	35	133	75	38	20
207	113	65	35	277	59	117	82	54	21
32	29	125	21	17	25	48	29	25	22
2.826	879	380	452	751	664	473	336	174	23
20	930	35	230	437	736	1	123	6	24
1.161	1.443	216	564	675	1.147	285	257	127	25
3.311	2.477	1.675	1.710	3.264	1.308	1.448	585	127	26
49	20	3	5	11	2	5	—	—	27
1	—	—	—	—	—	—	—	—	28
1.408	708	343	583	326	240	141	80	62	29
4.216	3.088	943	1.230	3.353	1.970	1.134	476	142	30
929	798	290	446	849	519	345	117	39	31
172	228	91	115	141	105	58	92	17	32
13	5	11	19	4	3	12	1	6	33
37	90	59	35	25	26	33	25	3	34
222	323	161	169	170	134	103	118	26	35
1.577	500	479	427	214	88	409	255	114	36
121	68	165	82	27	38	89	115	15	37
11	2	16	4	1	3	3	144	3	38
24	21	110	140	6	15	61	24	7	39
2	—	2	4	—	1	2	2	1	40
1.735	591	772	657	248	145	564	540	140	41
30.064	20.947	9.479	11.054	19.293	13.236	8.853	4.824	1.738	42

Folyószám	Részletezés	Z á g r á b i k e r ü l e t				
		Kapronca	Pozsega	Károly- város	Fiume	Buccari
1	<i>Házak:</i>	694	421	532	916	353
	<i>Családok:</i>					
2	Keresztény — — — — —	854	416	652	1.086	356
3	Zsidó — — — — —	—	—	—	5	—
4	Együtt:	854	416	652	1.091	356
	<i>Összlakosság (jogi):</i>					
5	Férfi — — — — —	1.798	1.006	1.372	2.630	758
6	Nő — — — — —	1.796	980	1.582	2.806	849
7	Együtt:	3.594	1.986	2.954	5.436	1.607
	<i>Keresztény lakosság:</i>					
8	Férfi — — — — —	1.798	1.006	1.372	2.616	758
9	Nő — — — — —	1.796	980	1.582	2.790	849
10	Együtt:	3.594	1.986	2.954	5.406	1.607
	<i>Zsidó lakosság:</i>					
11	Férfi — — — — —	—	—	—	14	—
12	Nő — — — — —	—	—	—	16	—
13	Együtt:	—	—	—	30	—
	<i>Férfiak családi állapota:</i>					
14	Kereszt. { házasság — — — — —	698	314	564	1.071	296
15	{ nem házasság, özvegy — — — — —	1.100	692	808	1.545	462
16	Zsidó { házasság — — — — —	—	—	—	5	—
17	{ nem házasság, özvegy — — — — —	—	—	—	9	—
18	Együtt { házasság — — — — —	698	314	564	1.076	296
19	{ nem házasság, özvegy — — — — —	1.100	692	808	1.554	462
	<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>					
20	Pap — — — — —	20	37	23	101	23
21	Nemes — — — — —	50	37	9	125	60
22	Tisztviselő és honoratior — — — — —	11	9	41	60	27
23	Polgár és mesterember — — — — —	303	262	323	65	4
24	Paraszt — — — — —	101	—	—	106	—
25	Polgár és paraszt örököse — — — — —	293	243	230	137	3
26	Zsellér — — — — —	380	158	329	1.212	375
27	Szabadságolt { ezredektől — — — — —	—	—	—	—	—
28	katona { szekereszettől — — — — —	—	—	—	—	—
29	Egyéb — — — — —	158	25	100	19	2
30	Sarjadék { 1—12 éves — — — — —	380	184	234	647	225
31	{ 13—17 éves — — — — —	102	51	83	144	39
	<i>Tárollevők:</i>					
32	Az országon belül — — — — —	8	30	32	10	5
33	Az országon kívül — — — — —	1	—	6	55	115
34	Ismeretlen helyen — — — — —	7	19	3	4	2
35	Együtt:	16	49	41	69	122
	<i>Jelenlevő idegenek:</i>					
36	Az országból — — — — —	33	32	68	35	4
37	Osztályok örökös { férfi — — — — —	22	9	48	81	11
38	tartományokból { nő — — — — —	3	—	3	180	2
39	Egyéb { férfi — — — — —	5	1	12	48	1
40	külföldről { nő — — — — —	4	—	—	8	—
41	Együtt:	67	42	131	352	18
42	<i>Tényleges népesség:</i>	3.645	1.979	3.044	5.719	1.503

E r d é l y									Folyószám
Gyula- fehérvár	Nagy- szeben	Medgyes	Szász- város	Segesvár	Brassó	Maros- vásárhely	Beszterce	Kolozsvár	
890	1.637	683	533	1.080	2.934	835	765	2.110	1
1.075	3.240	1.038	664	1.248	4.102	1.159	1.118	3.031	2
30	—	—	—	—	—	—	—	1	3
1.105	3.240	1.038	664	1.248	4.102	1.159	1.118	3.032	4
2.299	5.962	2.143	1.568	2.476	8.122	2.359	2.120	6.035	5
2.478	7.351	2.341	1.622	3.005	9.549	2.837	2.446	6.568	6
4.777	13.313	4.484	3.190	5.481	17.671	5.196	4.566	12.603	7
2.218	5.962	2.143	1.568	2.476	8.122	2.359	2.120	6.034	8
2.409	7.351	2.341	1.622	3.005	9.549	2.837	2.446	6.567	9
4.627	13.313	4.484	3.190	5.481	17.671	5.196	4.566	12.601	10
81	—	—	—	—	—	—	—	1	11
69	—	—	—	—	—	—	—	1	12
150	—	—	—	—	—	—	—	2	13
865	2.459	927	618	1.098	3.292	912	920	2.364	14
1.353	3.503	1.216	950	1.378	4.830	1.447	1.200	3.670	15
29	—	—	—	—	—	—	—	1	16
52	—	—	—	—	—	—	—	—	17
894	2.459	927	618	1.098	3.292	912	920	2.365	18
1.405	3.503	1.216	950	1.378	4.830	1.447	1.200	3.670	19
48	56	30	15	17	53	36	20	146	20
26	233	13	23	4	65	40	16	511	21
24	197	21	13	18	39	33	20	17	22
113	1.252	484	181	591	1.261	272	532	757	23
172	—	29	147	145	214	—	64	76	24
201	498	318	207	457	855	249	290	439	25
713	1.827	545	395	496	2.166	727	458	1.715	26
9	6	5	4	3	20	4	3	22	27
1	—	—	—	—	—	—	—	—	28
181	402	136	130	164	618	243	172	487	29
521	1.137	423	332	419	2.196	586	426	1.404	30
209	354	139	121	162	635	169	119	460	31
57	88	40	57	64	82	74	33	130	32
12	61	8	2	5	113	11	16	33	33
7	55	5	6	6	101	24	8	66	34
76	204	53	65	75	296	109	57	229	35
191	797	142	86	107	385	776	116	1.428	36
19	101	8	5	2	12	58	10	115	37
2	2	2	1	—	1	8	—	—	38
4	55	3	4	2	19	4	2	11	39
—	2	—	—	—	—	1	—	—	40
216	957	155	96	111	417	847	128	1.554	41
4.917	14.066	4.586	3.221	5.517	17.792	5.934	4.637	13.928	42

4. Egyes városok népszámlálási

Polyószám	Részletezés	P e s t								
		1785				1786	1787			
		Belváros	Teréz- város	József- város	Együtt		Belváros	Teréz- város	József- város	Együtt
1	Házak:	736	558	589	1.883	1.919	763	618	600	1.981
2	Családok:									
3	Keresztény ————	1.788	1.486	1.247	4.521	4.614	1.915	1.661	1.347	4.923
4	Zsidó ————	—	6	—	6	10	3	15	—	18
	Együtt:	1.788	1.492	1.247	4.527	4.624	1.918	1.676	1.347	4.941
	Összlakosság (jogi):									
5	Férfi ————	4.166	2.639	2.304	9.109	9.342	5.250	3.424	2.614	11.288
6	Nő ————	4.525	2.977	2.560	10.062	10.310	4.890	3.449	2.790	11.129
7	Együtt:	8.691	5.616	4.864	19.171	19.652	10.140	6.873	5.404	22.417
	Keresztény lakosság:									
8	Férfi ————	4.165	2.615	2.304	9.084	9.312	5.243	3.368	2.614	11.225
9	Nő ————	4.525	2.962	2.560	10.047	10.287	4.889	3.419	2.790	11.098
10	Együtt:	8.690	5.577	4.864	19.131	19.599	10.132	6.787	5.404	22.323
	Zsidó lakosság:									
11	Férfi ————	1	24	—	25	30	7	56	—	63
12	Nő ————	—	15	—	15	23	1	30	—	31
13	Együtt:	1	39	—	40	53	8	86	—	94
	Férfiak családi állapota:									
14	Kereszt. házasság ————	1.311	1.187	1.019	3.517	3.613	1.382	1.365	1.108	3.855
15	nem házasság, özvegy ————	2.854	1.428	1.285	5.567	5.699	3.861	2.003	1.506	7.370
16	Zsidó házasság ————	—	6	—	6	9	3	16	—	19
17	nem házasság, özvegy ————	1	18	—	19	21	4	40	—	44
18	Együtt házasság ————	1.311	1.193	1.019	3.523	3.622	1.385	1.381	1.108	3.874
19	nem házasság, özvegy ————	2.855	1.446	1.285	5.586	5.720	3.865	2.043	1.506	7.414
	Keresztény férfiak részletezése:									
20	Pap ————	127	2	2	131	114	469	2	6	477
21	Nemes ————	337	40	33	410	360	594	59	44	697
22	Tisztviselő és honoratior ————	68	12	3	83	73	93	20	11	124
23	Polgár és mesterember ————	711	155	146	1.012	933	685	147	143	975
24	Paraszt ————	6	34	154	194	193	4	25	151	180
25	Polgár és paraszt örököse ————	403	125	208	736	777	446	118	230	794
26	Zsellér ————	1.209	1.145	831	3.185	3.196	1.516	1.516	926	3.958
27	Szabadságolt ezredektől ————	—	—	—	—	35	5	13	9	27
28	katonák szekerészettől ————	8	11	8	27	—	—	1	—	1
29	Egyéb ————	382	148	140	670	925	455	365	197	1.017
30	Sarjadék 1—12 éves ————	692	748	624	2.064	2.091	691	876	710	2.277
31	13—17 éves ————	222	195	155	572	615	285	226	187	698
	Távollevők:									
32	Az országon belül ————	55	24	23	102	194	57	28	20	105
33	Az országon kívül ————	28	9	10	47	76	61	24	19	104
34	Ismeretlen helyen ————	33	12	19	64	57	19	19	20	58
35	Együtt:	116	45	52	213	327	137	71	59	267
	Jelenlevő idegenek:									
36	Az országból ————	869	48	57	974	1.154	558	117	56	731
37	Osztrák örökös ————	351	38	32	421	685	547	325	75	947
38	tartományokból ————	31	1	3	35	62	30	2	1	33
39	Egyéb külföldről ————	254	21	24	299	378	307	86	31	424
40	férfi ————	11	6	—	17	26	9	3	—	12
41	nő ————	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Együtt:	1.516	114	116	1.746	2.305	1.451	533	163	2.147
42	Tényleges népesség:	10.091	5.685	4.928	20.704	21.630	11.454	7.335	5.508	24.297

eredményei városrészek szerint.

S o p r o n										
1785				1787				1788	1789	Folyószám
Belváros	Külváros	Város-falon kívül	Együtt	Belváros	Külváros	Város-falon kívül	Együtt			
120	595	67	782	121	599	68	788	788	788	1
335	2.223	218	2.776	373	2.349	222	2.944	2.958	2.969	2
—	2	—	2	—	2	—	2	4	4	3
335	2.225	218	2.778	373	2.351	222	2.946	2.962	2.973	4
601	4.437	391	5.429	708	4.461	407	5.576	5.448	5.578	5
920	5.096	417	6.433	976	5.107	454	6.537	6.556	6.599	6
1.521	9.533	808	11.862	1.684	9.568	861	12.113	12.004	12.177	7
601	4.435	391	5.427	708	4.455	407	5.570	5.437	5.561	8
920	5.092	417	6.429	976	5.102	454	6.532	6.546	6.584	9
1.521	9.527	808	11.856	1.684	9.557	861	12.102	11.983	12.145	10
—	2	—	2	—	6	—	6	11	17	11
—	4	—	4	—	5	—	5	10	15	12
—	6	—	6	—	11	—	11	21	32	13
206	1.765	171	2.142	241	1.759	163	2.163	2.823	2.823	14
395	2.670	220	3.285	467	2.696	244	3.407	2.614	2.738	15
—	1	—	1	—	1	—	1	3	4	16
—	1	—	1	—	5	—	5	8	13	17
206	1.766	171	2.143	241	1.760	163	2.164	2.826	2.827	18
395	2.671	220	3.286	467	2.701	244	3.412	2.622	2.751	19
50	24	—	74	48	35	—	83	61	56	20
90	84	1	175	143	87	2	232	230	233	21
15	21	—	36	12	20	—	32	32	34	22
79	1.019	31	1.129	81	996	33	1.110	1.123	1.157	23
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
44	667	21	732	50	696	21	767	769	776	25
165	1.057	169	1.391	170	1.019	157	1.346	1.448	1.493	26
1	18	5	24	3	26	9	38	—	—	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
34	360	36	430	57	398	54	509	253	168	29
86	820	95	1.001	104	875	95	1.074	1.136	1.244	30
37	365	33	435	40	303	36	379	385	400	31
29	125	5	159	15	69	3	87	169	177	32
11	56	3	70	20	52	6	78	88	74	33
8	76	3	87	11	57	2	70	85	89	34
48	257	11	316	46	178	11	235	342	340	35
87	548	13	648	32	107	2	141	106	171	36
45	179	15	239	38	103	10	151	119	171	37
31	16	—	47	27	30	2	59	63	66	38
32	108	3	143	20	80	2	102	115	149	39
8	8	—	16	4	3	—	7	11	11	40
203	859	31	1.093	121	323	16	460	414	568	41
1.676	10.135	828	12.639	1.759	9.713	866	12.338	12.076	12.405	42

Folyószám	Részletezés	E g e r							
		1786	1787						Együtt
			Belváros	Hatvani	Fel- német	Cifra	Sánc	Maklári	
1	Házak:	2.730	755	810	402	214	72	485	2.738
	Családok:								
2	Keresztény — — — — —	3.712	1.117	1.067	522	284	97	603	3.690
3	Zsidó — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Együtt:	3.712	1.117	1.067	522	284	97	603	3.690
	Össz lakosság (jogi):								
5	Férfi — — — — —	8.372	2.692	2.444	1.107	555	191	1.243	8.232
6	Nő — — — — —	8.517	2.911	2.460	1.148	595	182	1.324	8.620
7	Együtt:	16.889	5.603	4.904	2.255	1.150	373	2.567	16.852
	Keresztény lakosság:								
8	Férfi — — — — —	8.372	2.692	2.444	1.107	555	191	1.243	8.232
9	Nő — — — — —	8.517	2.911	2.460	1.148	595	182	1.324	8.620
10	Együtt:	16.889	5.603	4.904	2.255	1.150	373	2.567	16.852
	Zsidó lakosság:								
11	Férfi — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Nő — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Együtt:	—	—	—	—	—	—	—	—
	Férjiek családi állapota:								
14	Kereszt. { házas — — — — —	3.178	935	957	454	247	86	526	3.205
15	{ nem házas, özvegy — — — — —	5.194	1.757	1.487	653	308	105	717	5.027
16	Zsidó { házas — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
17	{ nem házas, özvegy — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
18	Együtt { házas — — — — —	3.178	935	957	454	247	86	526	3.205
19	{ nem házas, özvegy — — — — —	5.194	1.757	1.487	653	308	105	717	5.027
	Keresztény férfiak részletezése:								
20	Pap — — — — —	350	155	1	—	—	—	—	156
21	Nemes — — — — —	378	191	148	37	12	—	24	412
22	Tisztviselő és honoratior — — — — —	31	26	5	—	—	—	1	32
23	Polgár és mesterember — — — — —	552	399	67	8	8	15	53	550
24	Paraszt — — — — —	1.193	184	411	224	116	22	218	1.175
25	Polgár és paraszt örököse — — — — —	1.300	381	378	194	97	29	210	1.289
26	Zsellér — — — — —	1.509	440	440	219	116	53	258	1.526
27	Szabadságolt { ezredektől — — — — —	32	6	11	3	4	—	5	29
28	katona { szekerezettől — — — — —	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Egyéb — — — — —	476	189	116	32	24	5	70	436
30	Sarjadék { 1—12 éves — — — — —	1.977	569	674	298	141	61	312	2.055
31	{ 13—17 éves — — — — —	574	152	193	92	37	6	92	572
	Távolléők:								
32	Az országon belül — — — — —	149	26	12	3	3	—	3	47
33	Az országon kívül — — — — —	12	11	1	—	1	—	—	13
34	Ismeretlen helyen — — — — —	53	16	15	5	3	4	10	53
35	Együtt:	214	53	28	8	7	4	13	113
	Jelenlevő idegenek:								
36	Az országból — — — — —	503	191	14	3	—	1	16	225
37	Oszttrák örökös { férfi — — — — —	75	64	1	—	—	—	2	67
38	tartományokból { nő — — — — —	1	2	—	1	—	—	—	3
39	Egyéb külföldről { férfi — — — — —	50	41	1	—	—	—	6	48
40	{ nő — — — — —	—	1	—	—	—	—	—	1
41	Együtt:	629	299	16	4	—	1	24	344
42	Tényleges népesség:	17.304	5.849	4.892	2.251	1.143	370	2.578	17.083

Város	Szőlők	Szőlők és puszták	Péterpuszta	Együtt	Sztánnár	Németi	Sztánnár hely	Együtt	Város	Szőlők	Együtt	Folyószám
2.826	34	225	30	3.115	860	536	316	1.712	1.436	280	1.716	1
4.163	34	227	16	4.440	1.002	641	191	1.834	1.770	46	1.816	2
4.178	34	227	16	4.455	1.002	641	191	1.834	1.876	46	1.922	3
10.802	89	545	35	11.471	2.182	1.447	410	4.039	4.507	125	4.632	5
10.516	73	535	31	11.155	2.271	1.480	403	4.154	4.541	118	4.659	6
21.318	162	1.080	66	22.626	4.453	2.927	813	8.193	9.048	243	9.291	7
10.759	89	545	35	11.428	2.182	1.447	410	4.039	4.288	125	4.413	8
10.478	73	535	31	11.117	2.271	1.480	403	4.154	4.302	118	4.420	9
21.237	162	1.080	66	22.545	4.453	2.927	813	8.193	8.590	243	8.833	10
43	—	—	—	43	—	—	—	—	219	—	219	11
38	—	—	—	38	—	—	—	—	239	—	239	12
81	—	—	—	81	—	—	—	—	458	—	458	13
4.158	34	220	16	4.428	890	600	168	1.658	1.772	46	1.818	14
6.601	55	325	19	7.000	1.292	847	242	2.381	2.516	79	2.695	15
16	—	—	—	16	—	—	—	—	103	—	103	16
27	—	—	—	27	—	—	—	—	116	—	116	17
4.174	34	220	16	4.444	890	600	168	1.658	1.875	46	1.921	18
6.628	55	325	19	7.027	1.292	847	242	2.381	2.632	79	2.711	19
43	—	—	—	43	7	2	—	9	5	—	5	20
206	—	—	—	206	159	24	3	186	44	—	44	21
9	—	—	—	9	3	4	—	4	2	—	2	22
511	—	—	—	511	559	242	15	816	36	—	36	23
143	—	—	—	143	—	—	—	—	667	8	675	24
521	—	—	—	521	394	190	14	598	611	6	617	25
3.902	38	243	18	4.201	422	423	178	1.023	1.105	41	1.146	26
24	—	1	—	25	4	1	2	7	14	—	14	27
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28
1.042	7	47	1	1.097	30	25	147	65	227	11	238	29
3.425	34	206	16	3.681	460	417	41	1.024	1.190	47	1.237	30
933	10	48	—	991	144	122	41	307	387	12	399	31
46	—	2	—	48	63	23	7	93	24	—	24	32
73	3	2	—	78	12	5	—	17	22	—	22	33
120	3	4	—	127	76	28	7	111	47	—	47	34
188	—	1	1	190	251	41	1	293	51	3	54	35
30	—	—	—	30	3	—	—	3	6	—	6	36
15	—	—	—	15	—	—	—	—	2	—	2	37
233	1	—	—	235	254	41	1	296	59	3	62	38
21.431	159	1.077	67	22.734	4.631	2.940	807	8.378	9.060	246	9.306	39

5. Egyes vármegyék 1785. évi

Folyószám	Részletezés	Baranya	Komárom	Somogy	Sopron	Tolna	Zala
	<i>Lakóhelyek:</i>						
1	Szabad kir. város — — — —	1	1	—	3	—	—
2	Egyéb város — — — —	—	—	—	—	—	—
3	Mezőváros — — — —	2	1	9	28	17	26
4	Falu — — — —	351	91	303	207	87	578
5	Összesen:	354	93	312	238	104	604
6	Pusztá — — — —	3	23	53	2	53	35
7	<i>Házak:</i>	25.452	13.023	24.024	19.517	19.141	42.302
	<i>Családok:</i>						
8	Keresztény — — — —	29.822	18.772	30.770	29.791	25.754	43.051
9	Zsidó — — — —	126	279	435	706	396	508
10	Együtt:	29.948	19.051	31.205	30.497	26.150	43.559
	<i>Összlakosság (jogi):</i>						
11	Férfi — — — —	87.428	46.293	83.961	72.163	65.384	115.799
12	Nő — — — —	83.695	45.387	79.599	71.919	63.210	112.616
13	Együtt:	171.123	91.680	163.560	144.082	128.594	228.415
	<i>Keresztény lakosság:</i>						
14	Férfi — — — —	87.127	45.645	82.851	70.469	64.363	114.488
15	Nő — — — —	83.412	44.734	78.606	70.292	62.273	111.355
16	Együtt:	170.539	90.379	161.457	140.761	126.636	225.843
	<i>Zsidó lakosság:</i>						
17	Férfi — — — —	301	648	1.110	1.694	1.021	1.311
18	Nő — — — —	283	653	993	1.627	937	1.261
19	Együtt:	584	1.301	2.103	3.321	1.958	2.572
	<i>Férfiak családi állapota:</i>						
20	Kereszt. { házas — — — —	35.722	17.733	33.743	26.871	25.617	43.650
21	{ nem házas, özvegy — — — —	51.405	27.912	49.108	43.598	38.746	70.838
22	Zsidó { házas — — — —	124	267	423	659	391	507
23	{ nem házas, özvegy — — — —	177	381	687	1.035	630	804
24	Együtt { házas — — — —	35.846	18.000	34.166	27.530	26.008	44.157
25	{ nem házas, özvegy — — — —	51.582	28.293	49.795	44.633	39.376	71.642
	<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>						
26	Pap — — — —	220	115	225	264	161	305
27	Nemes — — — —	584	3.892	2.108	3.353	1.391	7.977
28	Tisztviselő és honoratior — — — —	38	27	41	27	10	60
29	Polgár és mesterember — — — —	625	765	1.069	1.074	1.002	3.509
30	Paraszt — — — —	17.121	5.528	14.032	10.904	10.563	16.618
31	Polgár és paraszt örököse — — — —	15.923	5.596	13.586	10.286	10.347	18.795
32	Zsellér — — — —	16.311	11.704	17.771	16.533	14.895	21.520
33	Szabadságolt { ezredektől — — — —	45	99	125	255	43	155
34	katona { szekerezettől — — — —	1	2	—	—	—	—
35	Egyéb — — — —	4.843	2.237	4.698	3.806	2.875	6.088
36	Sarjadék { 1—12 éves — — — —	25.255	11.936	23.138	18.428	17.696	30.302
37	{ 13—17 éves — — — —	6.661	3.744	6.058	5.539	5.380	9.159
	<i>Távollévők:</i>						
38	Az országon belül — — — —	1.371	1.430	2.478	3.335	1.874	3.960
39	Az országon kívül — — — —	15	7	34	246	25	30
40	Ismeretlen helyen — — — —	250	241	429	564	259	628
41	Együtt:	1.636	1.678	2.941	4.145	2.158	4.618
	<i>Jelenlevő idegenek:</i>						
42	Az országból — — — —	1.665	1.519	1.938	2.381	2.218	5.769
43	Osztrák örökös { férfi — — — —	75	171	273	347	169	471
44	tartományokból { nő — — — —	8	13	10	104	13	68
45	Egyéb { férfi — — — —	106	48	45	103	111	75
46	külföldről { nő — — — —	34	3	3	10	6	3
47	Együtt:	1.888	1.754	2.269	2.945	2.517	6.386
48	<i>Tényleges népesség:</i>	171.375	91.756	162.888	142.882	128.953	230.183

népszámlálásának eredményei.

Árva	Esztergom	Liptó	Nógrád	Nyitra	Trencsén	Turóc	Csongrád	(1786) Heves	Folyószám
—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
6	4	11	11	26	—	5	3	—	3
93	43	130	254	408	418	97	6	—	4
99	48	141	265	434	418	102	9	—	5
—	4	—	80	31	3	8	9	—	6
11.511	6.096	6.972	19.486	40.715	34.734	5.291	7.474	22.721	7
13.399	7.820	9.587	26.179	53.771	39.520	6.812	8.569	29.507	8
54	87	69	374	1.931	624	49	6	—	9
13.453	7.907	9.656	26.553	55.702	40.144	6.861	8.575	29.507	10
35.944	18.656	28.718	74.670	141.468	107.220	18.767	22.899	81.597	11
36.732	18.458	28.081	72.300	141.395	108.391	18.174	21.634	77.775	12
72.676	37.114	56.799	146.970	282.863	215.611	36.941	44.533	159.372	13
35.816	18.495	28.533	73.778	136.900	105.737	18.643	22.880	81.597	14
36.605	18.257	27.921	71.435	136.659	106.903	18.056	21.618	77.775	15
72.421	36.752	56.454	145.213	273.559	212.640	36.699	44.498	159.372	16
128	161	185	892	4.568	1.483	124	19	—	17
127	201	160	865	4.736	1.488	118	16	—	18
255	362	345	1.757	9.304	2.971	242	35	—	19
13.563	7.389	10.869	30.106	55.191	40.599	7.564	8.904	31.609	20
22.253	11.106	17.664	43.672	81.709	65.138	11.079	13.976	49.988	21
55	76	66	379	1.885	616	49	6	—	22
73	85	119	513	2.683	867	75	13	—	23
13.618	7.465	10.935	30.485	57.076	41.215	7.613	8.910	31.609	24
22.326	11.191	17.783	44.185	84.392	66.005	11.154	13.989	49.988	25
39	52	80	159	401	206	30	18	193	26
949	201	1.662	3.154	4.621	3.026	1.681	309	5.535	27
18	16	23	48	122	48	15	7	45	28
19	254	731	718	3.158	2.222	632	159	648	29
9.446	2.887	3.682	9.813	15.523	14.163	2.224	3.104	9.105	30
9.169	2.445	4.450	8.411	16.398	16.162	2.638	2.983	8.962	31
2.683	4.841	5.338	18.015	37.414	22.364	3.906	5.598	19.961	32
34	47	33	160	217	86	19	49	183	33
—	3	—	—	—	—	—	—	3	34
2.159	938	2.438	4.894	8.361	6.082	1.160	1.190	5.618	35
9.239	5.168	8.123	22.377	39.333	32.804	4.894	7.585	24.352	36
2.061	1.643	1.973	6.029	11.352	8.574	1.444	1.878	6.992	37
823	332	1.703	1.825	4.876	3.805	1.347	384	2.521	38
7	4	10	7	112	127	526	1	21	39
272	72	219	206	797	763	815	128	271	40
1.102	408	1.932	2.038	5.785	4.695	2.688	513	2.813	41
422	560	920	1.965	4.712	2.736	817	610	2.310	42
78	42	18	100	775	170	10	13	160	43
49	2	1	9	201	76	3	1	—	44
—	32	4	16	82	18	—	10	46	45
—	—	—	—	7	5	—	1	4	46
549	636	943	2.090	5.777	3.005	830	635	2.520	47
72.123	37.342	55.810	147.022	282.855	213.921	35.083	44.655	159.079	48

Folyószám	Részletezés	Jászság	Nagy-Kunság	Kis-Kunság	Pest	Bereg—Ugocsa (1786)	Borsod (1785/6)
	<i>Lakóhelyek:</i>						
1	Szabad kir. város — — — —	—	—	—	2	—	—
2	Egyéb város — — — —	—	—	—	—	—	—
3	Mezőváros — — — —	3	1	2	20	10	10
4	Falu — — — —	8	6	6	161	166	166
5	Összesen: — — — —	11	7	8	183	176	176
6	Pusztá — — — —	—	—	—	45	20	20
7	<i>Házak:</i>	5.593	4.066	5.016	40.415	15.802	21.945
	<i>Családok:</i>						
8	Keresztény — — — —	6.937	5.054	3.935	49.957	17.785	26.403
9	Zsidó — — — —	—	—	—	954	464	422
10	Együtt: — — — —	6.937	5.054	3.935	50.911	18.249	26.825
	<i>Összlakosság (jogi):</i>						
11	Férfi — — — —	18.551	14.171	15.347	133.363	49.265	67.712
12	Nő — — — —	17.741	13.304	14.440	129.273	46.787	66.156
13	Együtt: — — — —	36.292	27.475	29.787	262.636	96.052	133.868
	<i>Keresztény lakosság:</i>						
14	Férfi — — — —	18.551	14.171	15.347	130.929	48.090	66.651
15	Nő — — — —	17.741	13.304	14.440	126.943	45.624	65.183
16	Együtt: — — — —	36.292	27.475	29.787	257.872	93.714	131.834
	<i>Zsidó lakosság:</i>						
17	Férfi — — — —	—	—	—	2.434	1.175	1.061
18	Nő — — — —	—	—	—	2.330	1.163	973
19	Együtt: — — — —	—	—	—	4.764	2.338	2.034
	<i>Férjiek családi állapota:</i>						
20	Kereszt. házasság — — — —	7.326	5.053	6.004	51.726	18.985	26.769
21	nem házasság, özvegy — — — —	11.225	9.118	9.343	79.203	29.105	39.882
22	Zsidó házasság — — — —	—	—	—	920	485	404
23	nem házasság, özvegy — — — —	—	—	—	1.514	690	657
24	Együtt házasság — — — —	7.326	5.053	6.004	52.646	19.470	27.173
25	nem házasság, özvegy — — — —	11.225	9.118	9.343	80.717	29.795	40.539
	<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>						
26	Pap — — — —	45	12	18	365	238	208
27	Nemes — — — —	801	800	532	2.870	3.542	10.212
28	Tisztviselő és honoratior — — — —	181	94	115	82	31	17
29	Polgár és mesterember — — — —	3.394	3.118	2.438	2.241	78	800
30	Paraszt — — — —	—	—	—	16.803	6.924	7.028
31	Polgár és paraszt örököse — — — —	3.145	1.946	2.095	16.886	6.851	7.348
32	Zsellér — — — —	3.453	2.493	3.671	33.643	10.467	14.912
33	Szabadságolt ezredek — — — —	31	18	24	266	51	125
34	katona szekerészettől — — — —	—	3	1	4	—	—
35	Egyéb — — — —	1.005	1.081	965	8.553	2.515	3.993
36	Sarjadék 1—12 éves — — — —	5.211	3.642	4.427	38.506	13.785	17.029
37	13—17 éves — — — —	1.285	964	1.061	10.720	3.608	4.979
	<i>Távollévők:</i>						
38	Az országon belül — — — —	381	321	300	2.722	1.629	1.909
39	Az országon kívül — — — —	—	6	2	38	15	34
40	Ismeretlen helyen — — — —	147	35	102	592	228	198
41	Együtt: — — — —	528	362	404	3.352	1.872	2.141
	<i>Jelenlevő idegenek:</i>						
42	Az országból — — — —	447	280	558	3.795	1.048	2.385
43	Osztrák örökös férfi — — — —	5	2	1	296	92	89
44	tartományokból nő — — — —	3	—	—	25	32	—
45	Egyéb külföldről férfi — — — —	5	2	3	146	2	35
46	nő — — — —	—	—	—	6	—	—
47	Együtt: — — — —	460	284	562	4.268	1.174	2.509
48	<i>Tényleges népesség:</i>	36.224	27.397	29.945	263.552	95.354	134.236

Gömör	Sáros	Szepes	Ung (1786)	Békés	Bihar	Mára- maros	Szabolcs	Szatmár	Folyószám
—	3			—	—	—	—	2	1
—	—			—	—	—	—	—	2
9	5			3	19	7	8	17	3
225	365			17	448	134	136	237	4
234	373			20	467	141	144	256	5
16	4			—	90	—	40	10	6
15.530	17.742	12.916	8.417	10.508	51.920	19.530	16.230	23.213	7
20.512	21.839	18.088	10.478	13.180	60.956	20.901	20.165	27.618	8
1	382	97	408	8	192	494	465	491	9
20.513	22.221	18.185	10.886	13.188	61.148	21.395	20.630	28.109	10
55.385	64.171	48.741	29.113	35.204	162.428	53.051	53.360	69.705	11
54.868	62.945	48.691	27.984	32.920	153.711	50.453	51.445	66.841	12
110.253	127.116	97.432	57.097	68.124	316.139	103.504	104.805	136.546	13
55.382	63.083	48.466	28.103	35.190	161.985	51.739	52.173	68.489	14
54.867	61.938	48.384	26.949	32.906	153.271	49.326	50.356	65.637	15
110.249	125.021	96.850	55.052	68.096	315.256	101.065	102.529	134.126	16
3	1.088	275	1.010	14	443	1.312	1.187	1.216	17
1	1.007	307	1.035	14	440	1.127	1.089	1.204	18
4	2.095	582	2.045	28	883	2.439	2.276	2.420	19
23.619	23.831	17.954	11.875	13.757	64.760	21.144	19.623	26.896	20
31.763	39.252	30.512	16.228	21.433	97.225	30.595	32.550	41.593	21
1	424	99	448	8	181	526	461	473	22
2	664	176	562	6	262	786	726	743	23
23.620	24.255	18.053	12.323	13.765	64.941	21.670	20.084	27.369	24
31.765	39.916	30.688	16.790	21.439	97.487	31.381	33.276	42.336	25
148	191	121	141	40	708	150	224	256	26
4.430	797	606	1.391	254	5.148	8.349	6.803	9.304	27
22	78	97	18	3	58	85	32	58	28
919	714	999	352	395	1.321	964	181	507	29
6.409	9.966	6.467	4.876	6.090	24.265	8.220	6.133	9.500	30
7.349	8.861	6.520	4.405	6.009	21.610	6.124	5.284	8.018	31
13.528	13.685	12.006	6.123	7.261	41.318	9.656	13.430	15.788	32
176	62	25	23	59	—	21	119	59	33
—	—	—	—	—	231	—	—	—	34
3.435	5.508	3.930	1.226	1.913	7.327	2.510	2.082	2.479	35
14.699	17.123	13.706	7.339	10.128	48.441	12.706	13.903	17.733	36
4.267	6.098	3.989	2.209	3.038	11.558	2.954	3.982	4.787	37
2.218	2.505	2.313	661	693	3.219	391	1.655	1.348	38
20	40	78	5	5	166	75	16	90	39
214	374	588	93	81	386	209	153	286	40
2.452	2.919	2.979	759	779	3.771	675	1.824	1.724	41
2.772	2.189	1.879	669	936	3.265	464	1.503	1.537	42
55	305	236	64	66	265	712	60	273	43
8	90	129	24	—	20	111	3	44	44
10	6	5	8	13	71	9	16	14	45
1	3	2	2	—	1	1	4	6	46
2.846	2.593	2.251	767	1.015	3.622	1.297	1.586	1.874	47
110.647	126.790	96.704	57.105	68.360	315.990	104.126	104.567	136.696	48

Folyószám	Részletezés	Csanád (1787)	Torontál	Körös	Varasd	Szeverin
<i>Lakóhelyek:</i>						
1	Szabad kir. város — — — —	—	—	1	1	1
2	Egyéb város — — — —	—	—	—	—	—
3	Mezőváros — — — —	1	4	1	3	5
4	Falu — — — —	8	110	258	143	309
5	Összesen: — — — —	9	114	260	147	315
6	Pusztá — — — —	14	14	—	—	—
7	<i>Házak:</i>	4.343	20.357	5.450	10.865	8.903
<i>Családok:</i>						
8	Keresztény — — — —	5.000	24.304	7.389	10.677	7.921
9	Zsidó — — — —	107	14	1	—	—
10	Együtt: — — — —	5.107	24.318	7.390	10.677	7.921
<i>Össztlakosság (jogi):</i>						
11	Férfi — — — —	13.309	72.739	33.211	45.563	26.589
12	Nő — — — —	12.499	66.391	32.262	44.389	26.029
13	Együtt: — — — —	25.808	139.130	65.473	89.952	52.618
<i>Keresztény lakosság:</i>						
14	Férfi — — — —	13.085	72.702	33.205	45.563	26.589
15	Nő — — — —	12.257	66.364	32.260	44.389	26.029
16	Együtt: — — — —	25.342	139.066	65.465	89.952	52.618
<i>Zsidó lakosság:</i>						
17	Férfi — — — —	224	37	6	—	—
18	Nő — — — —	242	27	2	—	—
19	Együtt: — — — —	466	64	8	—	—
<i>Férfiak családi állapota:</i>						
20	Kereszt. { házas — — — —	5.455	30.561	14.186	17.298	10.807
21	{ nem házas, özvegy — — — —	7.630	42.141	19.019	28.265	15.782
22	Zsidó { házas — — — —	104	14	1	—	—
23	{ nem házas, özvegy — — — —	120	23	5	—	—
24	Együtt { házas — — — —	5.559	30.575	14.187	17.298	10.807
25	{ nem házas, özvegy — — — —	7.750	42.164	19.024	28.265	15.782
<i>Keresztény férfiak részletezése:</i>						
26	Pap — — — —	31	236	66	163	132
27	Nemes — — — —	113	108	2.444	529	254
28	Tisztviselő és honoratior — — — —	2	54	9	46	32
29	Polgár és mesterember — — — —	45	287	34	333	169
30	Paraszt — — — —	2.332	16.677	5.283	8.491	6.535
31	Polgár és paraszt örököse — — — —	2.079	14.061	4.977	8.579	6.468
32	Zsellér — — — —	3.052	13.906	6.346	6.726	2.594
33	Szabadságolt { ezredektől — — — —	25	13	3	3	1
34	{ katoná { szekerészettől — — — —	—	—	—	—	—
35	Egyéb — — — —	696	1.891	1.507	1.226	782
36	Sorjadék { 1—12 éves — — — —	3.623	21.274	10.126	16.431	8.247
37	{ 13—17 éves — — — —	1.087	4.195	2.410	3.036	1.375
<i>Távollévők:</i>						
38	Az országon belül — — — —	83	677	841	957	511
39	Az országon kívül — — — —	4	11	12	35	84
40	Ismeretlen helyen — — — —	40	137	153	208	78
41	Együtt: — — — —	127	825	1.006	1.200	673
<i>Jelenlévő idegenek:</i>						
42	Az országból — — — —	189	839	461	998	268
43	Osztrák örökös { férfi — — — —	248	77	17	116	43
44	tartományokból { nő — — — —	11	11	5	80	35
45	Egyéb külföldről { férfi — — — —	9	110	10	7	2
46	{ nő — — — —	—	20	3	1	—
47	Együtt: — — — —	457	1.057	496	1.202	348
48	<i>Tényleges népesség:</i>	26.138	139.362	64.963	89.954	52.293

6. Nagyobb községek népszámlálási eredményei.

a) Főbb adatok.¹⁾

Vármegye Község	Ház	Család	Népesség		Vármegye Község	Ház	Család	Népesség	
			tény- leges	jogi				tény- leges	jogi
Magyarország.					Zala (1785):				
<i>Duna jobbpartja.</i>					Zalaegerszeg —	693	583	2.881	2.714
<i>Baranya (1785):</i>					Nagykanizsa —	529	732	3.857	3.561
Siklós — — —	556	583	2.712	2.751	Keszthely — —	783	788	3.590	3.468
Magocs — — —	358	465	2.365	2.402	Tapolca — — —	422	588	2.387	2.388
Pécsvár — — —	343	434	2.367	2.352	Sümeg — — —	399	461	2.263	2.233
Mohács — — —	757	834	4.698	4.656	Légrad — — —	394	426	2.065	1.941
Szekcső — — —	415	449	2.557	2.570	Dobrova — — —	275	289	2.060	2.021
<i>Győr (1785):</i>					Rendek — — —	322	406	2.004	1.990
Nagyéts — — —	394	455	.	2.019	<i>Duna balpartja:</i>				
Révfülu — — —	208	456	.	1.911	<i>Arca (1785):</i>				
<i>Komárom (1785):</i>					Jablonka — —	402	461	2.640	2.648
Guta — — — —	449	690	3.488	3.455	Alsólipnica —	409	482	2.650	2.665
Udvári — — — —	380	519	2.459	2.543	Trsztena — —	271	402	2.136	2.175
Kisbér — — — —	206	314	1.426	1.435	Zázriva — — —	334	364	2.006	2.030
Kócs — — — —	363	510	2.351	2.356	<i>Bars (1785):</i>				
Mócsa — — — —	298	511	2.456	2.465	Léva — — — —	644	771	.	3.367
Ács — — — —	674	670	2.964	2.985	Aranyosmarót —	131	197	.	1.008
Tóváros — — —	421	712	3.015	2.929	<i>Esztergom (1785):</i>				
Tata — — — —	543	830	3.719	3.643	Esztergom- Víziváros — —	87	127	568	538
Neszmély — —	189	278	1.250	1.249	Esztergom-Szent- györgymező —	280	386	1.489	1.496
<i>Somogy (1785):</i>					Esztergom- Szenttamás —	315	398	1.455	1.440
Kaposvár — —	385	478	2.106	2.126	<i>Kishont:</i>				
Nagybajom — —	310	445	2.351	2.371	Rimaszombat —	552	822	.	.
Szigetvár — —	531	572	2.659	2.635	Klenóc — — —	336	466	.	.
Kárad — — —	286	365	1.982	1.978	Tiszole — — —	267	367	.	.
<i>Sopron (1786):</i>					Hegybánya (Pjeg, Siglisberg) —	188	801	.	.
Kismartonhegy —	156	454	1.857	1.861	<i>Liptó (1785):</i>				
Nagymarton —	308	608	2.731	2.736	Liptószentmiklós	78	172	979	952
Csepreg — — —	261	400	1.609	1.612	Rózsahegy — —	268	364	1.910	1.889
Kapuvár — — —	375	520	2.386	2.381	Németlipcse — —	325	414	2.146	2.162
Csorna — — —	328	529	2.901	2.917	<i>Nógrád (1785):</i>				
Németkeresztúr —	250	429	2.057	1.988	Balassagyarmat	419	560	2.778	2.719
<i>Tolna (1786):</i>					Szécsény — — —	427	539	2.597	2.569
Dunaföldvár —	1.052	1.310	5.839	5.783	Losonc — — —	345	571	2.711	2.443
Szekszárd — —	865	1.139	5.275	5.249	Vadkert — — —	238	341	1.907	1.905
Paks — — — —	854	1.044	4.685	4.664	<i>Nyitra (1785):</i>				
Tolna — — — —	576	715	3.531	3.506	Nyitra — — — —	768	773	3.505	3.378
Báttaszék — —	574	693	3.406	3.423	Miava — — — —	1.123	1.611	8.833	8.387
Bonyhád — — —	342	581	3.009	2.999	Sasvár — — — —	272	609	2.446	2.394
Szakcs — — —	267	457	2.683	2.681	Egbe — — — —	290	386	2.135	2.143
Bölcske — — —	456	539	2.464	2.482	Holics — — — —	414	662	3.352	3.299
Gyöngy — — —	328	452	2.287	2.285	Szenic — — — —	234	512	2.466	2.456
Nagydorog — —	333	401	2.267	2.260	Szobotist — — —	405	622	3.231	3.245
Tamási — — —	325	502	2.195	2.199	Vrbovec — — — —	665	813	4.435	4.493
Üregd — — — —	267	423	2.099	2.095	Turuluka — — —	406	504	2.723	2.736
Tövel — — — —	280	363	2.021	1.983	Brezova — — — —	605	1.070	5.291	5.309
Ózora — — — —	410	537	2.314	2.350	Krupia — — — —	316	414	2.199	2.222
<i>Veszprém (1787):</i>					Ótura — — — —	581	871	4.851	4.861
Pápa — — — —	1.120	2.071	8.422	8.254	Lubina — — — —	263	378	2.319	2.313
Devecser — — —	358	467	2.139	2.143	Vágújhely — —	330	1.020	4.519	4.380
Szentgál — — —	317	450	2.190	2.120	Csejte — — — —	290	434	2.026	2.044
					Vitenc — — — —	344	433	2.123	2.146
					Verbó — — — —	498	801	3.740	3.694
					Pöstyén — — — —	264	325	1.907	1.892
					Galgóc — — — —	483	795	3.681	3.628

¹⁾ 16 vármegyének községi adatai hiányoznak. Arad, Bács, Szepes és Veszprém felsorolásai nem teljesek. — A szabad királyi városok ezen kimutatásban nem foglaltatnak.

Vármegye Község	Ház	Család	Népesség		Vármegye Község	Ház	Család	Népesség	
			tény- leges	jogi				tény- leges	jogi
Soponya — —	295	430	2.004	1.994	Csongrád (1785):				
Urmény — — —	300	426	2.013	2.004	Hódmezővásárhely	2.776	2.480	15.822	15.773
Farkas — — —	346	527	2.474	2.445	Szentes — — —	1.408	1.853	9.040	8.996
Negyed — — —	371	527	2.612	2.584	Csongrád — — —	1.250	1.389	7.143	7.142
Tardoskéd — — —	293	409	2.209	2.206	Mindszent — — —	587	696	3.855	3.853
Lípótújvár — — —	720	1.066	5.268	5.167	Horgos — — —	317	362	1.931	1.948
Nagysurány — — —	180	305	1.535	1.540	Sövényháza — — —	443	470	2.359	2.345
Tapolcsány — — —	256	403	2.002	1.926	Szegvár — — —	299	354	1.957	1.935
Beliansz — — —	256	442	2.559	2.614					
Németpróna — — —	250	439	2.140	2.152	Heves (1786):				
Privigye — — —	291	450	1.897	1.835	Gyöngyös — — —	1.565	2.176	9.722	9.430
Handlva — — —	215	395	2.031	2.070	Mezőtúr — — —	1.272	1.450	7.641	7.630
Trencsén (1785):					Szolnok — — —	858	1.163	5.828	5.812
Morvalieszkő — —	395	496	2.491	2.523	Törökszentmiklós	710	948	4.931	4.911
Bossác — — —	340	415	2.147	2.156	Tiszafüred — — —	551	681	3.448	3.499
Felsőszűcs — — —	323	356	1.974	1.999	Pásztó — — —	434	591	2.919	2.901
Banovce — — —	256	502	2.144	2.203	Poroszló — — —	407	514	2.602	2.649
Dedina — — —	295	338	1.943	1.966	Heves — — —	323	469	2.437	2.452
Marikova — — —	719	634	3.361	3.425	Hatvan — — —	369	442	2.006	1.998
Papradnó — — —	743	555	2.630	2.687	Déaványa — — —	290	349	2.079	2.060
Sesavnik — — —	712	631	3.210	3.255	Tiszanána — — —	311	408	2.062	2.075
Bicsese — — —	359	456	2.052	2.073	Tiszaöldvár — — —	324	395	1.924	1.926
Kolarovic — — —	439	379	2.026	2.035	Kenderes — — —	279	374	1.976	1.949
Rovne — — —	925	867	4.558	4.535					
Dvlepolé — — —	780	483	2.865	2.905	Jászág (1787):				
Zsolna — — —	414	621	2.611	2.567	Jászberény — — —	1.700	2.119	10.421	10.416
Rajec — — —	475	583	2.803	2.860	Jászárokszállás — —	787	1.019	5.693	5.716
Zakopce — — —	324	370	2.019	2.043	Jászapáti — — —	709	846	4.835	4.854
Rakova — — —	325	375	2.159	2.167	Jászládány — — —	396	501	2.884	2.883
Csaca — — —	397	454	2.614	2.632	Jáskisér — — —	482	521	2.764	2.775
Óbeszterce — — —	390	396	2.264	2.272	Alsószentgyörgy — —	355	460	2.486	2.508
Újbeszterce — — —	326	351	2.180	2.140	Jászfényszaru — — —	363	470	2.280	2.283
Tyerhova — — —	438	381	2.164	2.159					
Viszok — — —	564	596	3.147	3.168	Nagykunság (1787):				
Turzovka — — —	864	898	4.832	4.834	Kunszentmárton — — —	435	565	3.022	3.040
Illava — — —	155	229	953	945	Túrkeve — — —	592	770	4.008	4.019
Turóc (1785):					Kisújszállás — — —	721	851	4.493	4.535
Turócszentmárton	152	219	1.029	1.061	Kunhegyes — — —	494	553	3.032	3.061
Duna-Tisza köze:					Kunmadaras — — —	565	661	3.695	3.720
Bács:					Karcag — — —	1.233	1.401	7.216	7.248
Baja — — —	.	1.459	.	.	Kiskunság (1787):				
Ópalánka — — —	.	510	.	.	Kiskunfélegyháza	1.002	1.411	7.252	7.290
Futtak — — —	.	660	.	.	Halas — — —	1.101	1.301	6.606	6.596
Hódság — — —	.	474	.	.	Dorozsma — — —	599	646	3.819	3.859
Bács — — —	.	401	.	.	Szabadszállás — — —	458	608	3.030	3.022
Bezdán — — —	.	604	.	.	Majsa — — —	416	522	2.734	2.751
Apatin — — —	.	738	.	.	Kunszentmiklós — — —	409	534	2.714	2.709
Prijlevicaszentiván	.	433	.	.	Lacháza — — —	323	432	2.207	2.206
Keresztúr — — —	.	459	.	.					
Szivác — — —	.	430	.	.	Pest (1785):				
Jankovác — — —	.	584	.	.	Óbuda — — —	685	1.156	5.804	5.654
Mélykút — — —	.	401	.	.	Pomáz — — —	301	389	1.853	1.850
Kula — — —	.	475	.	.	Szentendre — — —	809	890	3.485	3.501
Topolya — — —	.	546	.	.	Zsámbék — — —	364	470	2.404	2.377
Ada — — —	.	605	.	.	Budakeszi — — —	291	391	1.853	1.843
Zenta — — —	.	1.256	.	.	Ráckeve — — —	452	617	2.970	2.964
Óbecse — — —	.	805	.	.	Dömsöd — — —	332	470	2.272	2.263
Petrovoszello — —	.	401	.	.	Szalkszentmárton	311	420	2.175	2.160
Ó-Kanizsa — — —	.	875	.	.					
Szt.-Tamás — — —	.	530	.	.					

Vármegye Község	Ház	Család	Népesség		Vármegye Község	Ház	Család	Népesség	
			tény- leges	jogi				tény- leges	jogi
Dunavecse — —	568	746	3.394	3.339	<i>Tisza balpartja:</i>				
Solt — — —	440	587	2.697	2.682	<i>Bihar (1785):</i>				
Dunapataj — —	685	830	3.935	3.936	Nagyvárad — —	616	915	4.245	3.979
Kalocsa — — —	1.107	1.070	5.987	5.918	Váradolaszi — —	714	1.073	5.024	4.569
Kecel — — —	290	295	2.006	2.043	Váradvelence — —	216	331	1.263	1.242
Kiskőrös — — —	483	699	3.540	3.587	Kaba — — —	637	714	3.683	3.691
Izsák — — —	351	492	2.357	2.475	Berettyóújfalu — —	519	609	3.365	3.387
Kecskemét — —	1.024	4.422	22.270	21.963	Derecske — — —	732	789	3.811	3.861
Abony — — —	685	922	4.825	4.831	Püspöki — — —	454	519	2.301	2.307
Rékás — — —	261	330	1.932	1.946	Diószeg — — —	745	904	4.055	4.063
Tiszaszele — —	362	427	2.227	2.261	Székelyhid — —	459	506	2.431	2.397
Nagykát — — —	380	432	2.494	2.504	Szalats — — —	426	470	2.529	2.524
Pilis — — —	384	474	2.455	2.442	Margita — — —	413	508	2.373	2.382
Cegléd — — —	1.307	1.639	7.974	7.940	Szalonta — — —	781	1.037	5.055	5.055
Nagykőrös — —	1.508	1.724	9.310	9.219	Belényes — — —	434	455	2.047	1.989
Soroksár — — —	437	558	2.738	2.740	Sarkad — — —	328	403	2.146	2.144
Vác — — —	1.188	1.835	8.705	8.334	<i>Békés (1785):</i>				
Monor — — —	419	527	2.505	2.523	Békés — — —	1.112	1.400	7.487	7.465
Gödöllő — — —	275	398	1.782	1.776	Németgyula — —	383	472	2.262	2.260
<i>Tisza jobbpartja:</i>					Nagygyula — — —	820	1.201	5.511	5.484
<i>Borsod (1786):</i>					Békéscsaba — —	1.586	1.885	9.680	9.643
Miskolc — — —	2.414	3.038	14.179	13.402	Szarvas — — —	1.227	1.424	7.304	7.240
Mezőkövesd — —	635	855	4.628	4.622	Oroszáza — — —	829	919	4.676	4.546
Mezőkeresztes —	557	704	3.303	3.293	Mezőberény — —	687	768	4.031	4.027
Mezőcsát — — —	589	674	3.200	3.203	Szeghalom — — —	337	478	2.675	2.687
Diósgyőr — — —	454	528	2.339	2.342	Endrőd — — —	384	481	2.502	2.513
Szentpéter — —	427	515	2.349	2.325	Gyoma — — —	419	606	3.136	3.141
Emőd — — —	360	446	1.981	1.994	Füzesgyarmat — —	319	393	2.257	2.267
Szendrő — — —	317	396	1.199	2.018	Tótkomlós — — —	489	703	3.502	3.493
<i>Gömör (1785):</i>					Öcsöd — — —	348	482	2.555	2.529
Rozsnyó — — —	662	966	4.788	4.496	<i>Hajdú kerület:</i>				
Jolsva — — —	482	803	3.462	3.453	Hajdúböszörmény	.	1.544	.	.
Dobsina — — —	462	692	3.465	3.421	Hajdúnánás — —	.	1.121	.	.
Csetnek — — —	258	443	2.011	2.004	Hajdúszoboszló —	.	1.133	.	.
Putnok — — —	270	367	1.638	1.655	Hajdúdorog — — —	.	853	.	.
<i>Sáros (1785):</i>					Hajdúhadház — —	.	747	.	.
Sóvár — — —	319	392	1.961	1.969	Vámospércs — — —	.	278	.	.
Nagysáros — —	217	370	1.786	1.818	<i>Máramaros (1785):</i>				
<i>Szepes (1785):</i>					Máramarossziget	615	849	3.495	3.281
Gölnicbánya — —	699	1.090	5.108	5.024	Borsa — — —	459	449	2.419	2.421
Szomolnok — — —	915	1.350	6.022	6.050	Huszt — — —	401	478	2.187	2.200
Leibitz — — —	429	512	.	2.302	Ruszpolyána — —	323	340	1.961	1.952
Merény — — —	261	438	2.466	2.482	Iszka — — —	315	345	1.934	1.946
Svedlér — — —	350	561	2.699	2.691	Körösmező — — —	474	477	2.135	2.011
Szepesremete — —	292	497	2.306	2.296	<i>Szabolcs (1785):</i>				
Igló — — —	638	1.395	.	5.917	Nyíregyháza — —	1.349	1.444	7.163	7.070
Poprád — — —	177	230	.	1.091	Püspökladány — —	362	451	2.454	2.417
Felka — — —	.	248	.	.	Újfehértó — — —	329	529	2.539	2.578
Szepesbéla — —	.	505	.	.	Balkány — — —	295	381	2.005	2.039
Szepesváralja —	.	670	.	.	Büdszentmihály —	424	509	2.532	2.531
Szepesolaszi — —	.	562	.	.	Polgár — — —	385	522	2.497	2.501
Lubló — — —	.	393	.	.	Nagykálló — — —	380	466	2.308	2.295
					Földes — — —	379	435	2.298	2.292
					Nádudvar — — —	659	824	4.202	4.273
					Balmazújváros — —	423	465	2.535	2.520
					<i>Szatmár (1785):</i>				
					Nagykároly — — —	1.333	1.741	8.039	7.823
					Szinyérváralja — —	513	536	2.504	2.493

Vármegye Község	Ház	Család	Népesség		Vármegye Község	Ház	Család	Népesség	
			tény- leges	jogi				tény- leges	jogi
Tisza-Maros szöve:					Szeben (1785):				
Arad (1785):					Nagydisznód — — — 381 481 2.162 2.139				
Arad (a várral) — 1.599 1.815 8.476 8.308					Resinár — — — 969 1.031 4.185 4.215				
Pécska — — — 1.122 1.179 6.057 6.050					Szelistye — — — 914 1.051 4.256 4.298				
Szekudvar — — — 392 504 2.956 2.960					Tiliska — — — 463 490 2.180 2.191				
Sikló — — — 359 458 2.402 2.404					Pojána — — — 433 432 2.198 2.219				
Ottlaka — — — 331 417 2.244 2.254					Szászváros — — — 533 664 3.221 3.190				
Szemlak — — — 376 424 2.047 2.040					Vizakna — — — 609 718 2.934 2.991				
Csanád (1787):					Medgyes — — — 683 1.038 4.586 4.484				
Makó — — — 1.716 1.922 9.306 9.291					Szászsebes — — — 616 712 3.154 3.138				
Nagylak — — — 587 736 3.375 3.352					Fogarás (1785):				
Battonya — — — 452 501 2.814 2.806					Fogarás — — — 648 750 3.376 3.361				
Sajtény — — — 353 405 2.124 2.104					Kóhalom — — — 403 540 2.015 1.992				
Magyarcsanád — 206 239 1.230 1.226					Nagysink — — — 453 514 2.269 2.236				
Földeák — — — 219 269 1.448 1.452					Felek — — — 452 472 2.061 2.103				
Csanádpalota — 245 379 2.116 2.070					Újgyház — — — 179 211 919 901				
Tornya — — — 229 281 1.569 1.574					Háromszék (1785):				
Torontál (1785):					Törösvár — — — 1.110 1.124 5.332 5.612				
Nagybecskerek — 905 1.042 5.573 5.526					Barcarozsnyó — — 667 738 3.129 3.258				
Nagykikinda — 705 984 5.094 5.066					Feketealom — — 719 731 3.017 3.051				
Nagyszentmiklós 853 995 5.435 5.397					Hosszúfalu — — — 568 584 2.887 2.983				
Obesenyő — 406 445 3.195 3.188					Prázmár — — — 592 689 2.782 2.830				
Mokrin — — — 445 496 3.079 3.070					Zernest — — — 483 489 2.239 2.301				
Zsombolya — — 410 552 3.025 3.005					Türkös — — — 473 482 2.204 2.279				
Melence — — — 466 485 2.896 2.893					Keresztényfalva 441 475 2.078 2.121				
Szaravola — — — 387 432 2.564 2.586					Udvarhely (1785):				
Ráccsanád — — 404 417 2.387 2.402					Székelyudvarhely 487 579 2.584 2.549				
Komlód (Nagy- komlós) — — 407 467 2.312 2.339					Gyergyó- szentmiklós — 236 463 2.328 2.366				
Ittebe — — — 290 385 2.297 2.289					Oláhfalu — — — 407 415 1.744 1.754				
Csepri — — — 273 307 2.038 2.043					Kakalló (1785):				
Rácszentpéter — 277 346 2.018 2.026					Erzsébetváros				
Módos — — — 235 329 1.860 1.828					(Ebesfalva) — 498 716 3.332 3.398				
Erdély.					Torda (1785):				
Alsó-Fehér (1785):					Szászrégen — — — 554 667 2.705 2.676				
Nagyenyed — — 630 801 3.897 3.475					Szék — — — — 510 550 2.703 2.729				
Abrudbánya — 1.101 1.074 4.709 4.684					Bátos — — — — 401 414 2.113 2.094				
Zalatna — — — 1.062 1.109 4.950 4.918					Kolozs — — — — 480 565 2.536 2.544				
Bucsum — — — 649 634 2.761 2.781					Belső-Szolnok				
Ponor — — — 587 604 2.705 2.724					(1785):				
Abrudfalva — — 543 557 2.621 2.634					Deés — — — — 565 667 3.179 3.097				
Bisztra — — — 625 631 2.838 2.853					Szamosújvár — — 583 868 4.399 4.459				
Lupsa — — — 537 563 2.688 2.717					Deésakna — — — 415 427 2.015 2.033				
Remete — — — 493 503 2.433 2.450					Kolozs (1785):				
Alvinc — — — 414 449 2.146 2.143					Torda — — — — 1.226 1.452 6.374 6.364				
és Borberek — 414 449 2.146 2.143					Torockó — — — — 366 441 1.964 1.936				
Vidra (Kis- Aranyos) — — 938 939 4.376 4.389					Közép-Szolnok				
Riu mare (Nagy- Aranyos) — — 1.689 1.718 8.301 8.308					(1785):				
Topánfalva — 1.226 1.224 5.456 5.464					Zilah — — — — 734 835 3.832 3.780				
Hunyad (1785):					Somlyó — — — — 476 501 2.281 2.278				
Déva — — — 513 616 2.917 2.791					Kapnikbánya — 414 626 2.812 2.611				
Vajdahunyad — 330 412 1.873 1.861					Tasnád — — — — 339 382 1.721 1.750				
Brád — — — 283 316 1.499 1.498					Peér — — — — 295 381 1.856 1.857				
Hátszeg — — — 57 120 419 415					Horvátország.				
					Varasd (1785):				
					Krapina — — — 296 315 1.752 1.807				
					Szeverin (1785):				
					Bribir — — — — 687 431 2.393 2.412				
					Novi — — — — 418 260 1.293 1.301				

b) 73 község részletes adatai.

Város Község	Házak száma	Háztartások (családok)		Tény- leges	Jogi	A jogi népességből			A keresztény férfiak közül								Távollevő	Jelenlevő idegen
		kereszt- ény	zsidó			népesség	férfi	nő	zsidó	pap	nemes	tiszt- viselő	polgár	paraszt	ezek örökösei	zséllér		
Magyarország																		
<i>Baranya:</i>																		
Mohács — —	757	834	—	4.698	4.656	2.391	2.265	—	—	28	16	5	163	419	496	380	59	101
<i>Somogy:</i>																		
Kaposvár — —	385	475	3	2.166	2.126	1.069	1.057	15	—	2	26	3	251	8	219	155	31	71
<i>Veszprém:</i>																		
Pápa — — —	1.120	1.986	85	8.422	8.254	3.962	4.292	452	—	54	640	6	532	—	365	897	174	342
<i>Zala:</i>																		
Zalaegerszeg —	693	567	16	2.881	2.714	1.318	1.396	103	—	3	52	1	224	139	286	159	50	217
Nagykanizsa —	529	651	81	3.857	3.561	1.785	1.776	420	—	35	20	3	393	—	307	255	58	354
<i>Nógrád</i>																		
Balassagyarmat	419	456	104	2.778	2.719	1.365	1.354	529	—	2	35	1	100	123	104	213	19	78
Losonc — —	345	571	—	2.711	2.443	1.142	1.301	—	—	6	223	2	197	3	127	215	74	342
<i>Nyitra:</i>																		
Nyitra — — —	768	771	2	3.505	3.378	1.594	1.784	24	—	67	85	9	336	—	192	361	85	212
<i>Trencsén:</i>																		
Zsolna — —	414	621	—	2.611	2.567	1.115	1.452	—	—	36	62	4	188	—	141	327	56	100
<i>Turóc:</i>																		
Turócszentmárton	152	214	5	1.029	1.061	537	524	23	—	3	16	—	88	—	76	109	80	48
<i>Csongrád:</i>																		
Hódmezővásárhely	2.776	2.979	1	15.822	15.773	8.152	7.621	4	—	4	150	3	107	938	1.028	1.978	144	193
Szentcs — —	1.408	1.853	—	9.040	8.996	4.558	4.438	—	—	4	81	1	22	730	601	1.141	127	171
Csongrád — —	1.250	1.389	—	7.143	7.142	3.688	3.454	—	—	3	22	—	6	593	541	855	70	71
<i>Heves:</i>																		
Gyöngyös — —	1.565	2.176	—	9.722	9.430	4.621	4.809	—	—	49	520	14	202	—	93	1.628	227	519
Mezőtúr — —	1.272	1.450	—	7.641	7.630	3.903	3.727	—	—	3	114	—	4	579	522	933	78	89
Szolnok — —	858	1.163	—	5.828	5.812	2.963	2.849	—	—	21	58	—	87	435	468	648	76	92
<i>Jászág:</i>																		
Jászberény —	1.700	2.119	—	10.421	10.416	5.361	5.055	—	—	26	238	18	1.129	—	1.059	797	49	54
<i>Nagy-Kunság:</i>																		
Túrkeve — —	592	770	—	4.008	4.019	2.109	1.910	—	—	3	140	13	447	—	299	383	20	9
Karcag — —	1.233	1.401	—	7.216	7.248	3.762	3.486	—	—	3	398	13	941	—	603	468	67	35
<i>Kis-Kunság:</i>																		
Kiskunfélegyháza	1.002	1.411	—	7.252	7.290	3.755	3.535	—	—	4	173	19	418	—	370	1.017	97	59
Halas — —	1.101	1.301	—	6.606	6.596	3.405	3.191	—	—	3	220	10	574	—	477	777	59	69
<i>Pest:</i>																		
Óbuda — —	685	871	285	5.804	5.654	2.752	2.902	1.647	—	7	22	4	162	—	377	719	51	201
Szentendre —	809	890	—	3.485	3.501	1.764	1.737	—	—	7	20	2	134	—	308	694	81	65
Kalocsa — —	1.107	1.069	1	5.987	5.918	3.038	2.880	9	—	31	12	4	89	418	509	571	95	164
Kiskőrös — —	483	698	1	3.540	3.587	1.886	1.701	4	—	2	16	—	3	315	247	427	76	29
Kecskemét —	1.024	4.412	10	22.270	21.963	11.260	10.703	47	—	41	192	2	535	156	486	4.319	280	587
Cegléd — —	1.307	1.639	—	7.974	7.940	4.009	3.931	—	—	4	41	4	89	695	649	819	109	143
Nagykőrös —	1.508	1.722	2	9.310	9.219	4.657	4.562	11	—	4	317	2	152	190	293	1.399	128	219
Vác — — —	1.188	1.835	—	8.705	8.334	4.087	4.247	—	—	80	83	11	359	522	660	900	52	423
<i>Borsod:</i>																		
Miskolc — —	2.414	3.003	35	14.179	13.402	6.424	6.978	189	—	31	1.958	2	557	62	424	1.519	213	990
Mezőkövesd —	635	855	—	4.628	4.622	2.331	2.291	—	—	2	185	—	1	351	380	426	21	27
<i>Gömör:</i>																		
Rozsnyó — —	662	966	—	4.788	4.496	2.134	2.362	—	—	43	234	2	182	—	140	650	140	432
Dobsina — —	462	692	—	3.465	3.421	1.633	1.788	—	—	2	28	—	110	—	99	665	62	106
<i>Szepes:</i>																		
Szomolnok —	915	1.350	—	6.022	6.050	2.921	3.129	—	—	3	9	60	126	—	84	1.450	126	98
Gölnicbánya —	699	1.090	—	5.108	5.024	2.393	2.631	—	—	4	2	2	225	—	151	927	58	142
<i>Bihar:</i>																		
Nagyvárad —	616	900	15	4.245	3.979	1.912	2.067	60	—	39	92	10	430	—	252	468	46	312
Váradolási —	714	1.073	—	5.024	4.569	2.217	2.352	—	—	73	240	12	418	—	235	634	62	517
Váradvelence —	216	298	33	1.263	1.242	677	565	149	—	5	22	2	8	71	44	204	23	44
Szalonta — —	781	1.037	—	5.055	5.055	2.568	2.487	—	—	2	172	—	—	329	322	636	38	38

Város Község	Házak száma	Báztartások (családok)		Tény- leges	Jogi	A jogi népességből			A keresztény férfiak közül							Távollevő	Jelenlevő idegen
		kereszt- tény	zsidó			férfi	nő	zsidó	pap	nemes	tiszt- viselő	polgár	paraszt	ezek örökösei	zséllér		
Békés:																	
Békéscsaba —	1.586	1.885	—	9.680	9.643	4.971	4.672	—	3	7	—	54	1.066	1.036	846	68	105
Békés — — —	1.112	1.400	—	7.487	7.465	3.841	3.624	—	4	22	—	6	581	556	892	45	67
Németgyula —	383	472	—	2.262	2.260	1.130	1.130	—	—	1	—	43	193	198	257	33	35
Nagygyula —	820	1.201	—	5.511	5.484	2.807	2.677	—	6	29	3	70	362	382	813	112	139
Szarvas — — —	1.227	1.424	—	7.304	7.240	3.759	3.481	—	3	8	—	81	594	636	805	104	168
Oroszáza — — —	829	919	—	4.676	4.546	2.363	2.183	—	2	74	—	48	385	395	472	40	170
Máramaros:																	
Máramarossziget	615	820	29	3.495	3.281	1.659	1.622	142	18	266	31	276	—	60	403	49	263
Szabolcs:																	
Nagykálló —	380	452	14	2.308	2.295	1.135	1.160	60	4	301	1	22	127	123	217	66	79
Nyíregyháza —	1.349	1.444	—	7.163	7.070	3.576	3.494	—	4	60	—	77	628	574	780	50	143
Szatmár:																	
Nagykároly —	1.333	1.649	92	8.039	7.823	3.829	3.994	453	15	301	12	282	197	266	1.073	145	361
Arad:																	
Arad (a várral)	1.599	1.785	30	8.476	8.308	4.322	3.986	152	63	57	7	216	392	445	1.366	124	292
Csanád:																	
Makó — — —	1.716	1.816	106	9.306	9.291	4.632	4.659	458	5	44	2	36	675	617	1.146	47	62
Torontál:																	
Nagybecskerek	905	1.042	—	5.573	5.526	2.916	2.610	—	13	12	10	77	543	508	610	70	117
Nagykikinda —	705	984	—	5.094	5.066	2.673	2.393	—	7	7	10	23	486	403	692	34	62
Erdély.																	
Alsó-Fehér:																	
Nagyenyed —	630	801	—	3.897	3.475	1.655	1.820	—	18	121	3	248	—	146	431	82	504
Abudbánya —	1.101	1.074	—	4.709	4.684	2.317	2.367	—	10	84	4	366	—	302	612	100	125
Zalatna — — —	1.062	1.109	—	4.950	4.918	2.480	2.438	—	9	23	28	135	4	99	1.054	28	60
Hunyad:																	
Déva — — —	513	616	—	2.917	2.791	1.418	1.373	—	17	118	15	60	2	25	576	45	171
Vajdahunyad —	330	412	—	1.873	1.861	963	898	—	15	53	13	99	1	46	325	23	35
Szeben:																	
Szászváros —	533	664	—	3.221	3.190	1.568	1.622	—	15	23	13	181	147	207	395	65	96
Vizakna — — —	609	718	—	2.934	2.991	1.503	1.488	—	7	3	8	146	255	326	339	60	3
Medgyes — — —	683	1.038	—	4.586	4.484	2.143	2.341	—	30	13	21	484	29	318	545	53	155
Szászsebes —	616	712	—	3.154	3.138	1.537	1.601	—	15	8	18	154	160	289	336	36	52
Fogaras:																	
Fogaras — — —	648	750	—	3.376	3.361	1.604	1.757	3	21	76	29	301	6	265	399	104	119
Kőhalom — — —	403	540	—	2.015	1.992	956	1.036	—	7	5	9	306	76	225	107	39	62
Nagysink — — —	453	514	—	2.269	2.236	1.101	1.135	—	4	2	14	59	323	295	126	42	75
Udvarhely:																	
Székelyudvarhely	487	579	—	2.584	2.549	1.175	1.374	—	24	314	2	114	9	95	230	55	90
Gyergyószentmiklós	236	463	—	2.328	2.366	1.232	1.134	—	4	32	10	200	42	33	206	46	8
Küküllő:																	
Erzsébetváros ¹⁾	498	716	—	3.332	3.398	1.605	1.793	—	15	1	10	288	53	191	351	131	65
Torda:																	
Szászrégen —	554	667	—	2.705	2.676	1.305	1.371	—	4	9	4	352	33	286	210	39	68
Belső-Szolnok:																	
Deés — — —	565	676	—	3.179	3.097	1.501	1.596	—	30	128	1	211	—	66	421	84	166
Szamosújvár —	583	868	—	4.399	4.459	2.059	2.400	—	24	209	3	479	—	411	192	148	88
Kolozs:																	
Torda — — —	1.226	1.452	—	6.374	6.364	3.170	3.194	—	17	494	7	281	180	285	750	151	161
Közép-Szolnok:																	
Zilah — — —	734	835	—	3.832	3.780	1.901	1.879	—	5	408	6	393	—	278	225	94	146

¹ Ebesfalva.

7. Az 1787. évi népszámlálás részletes eredményei vármegyék és sz. kir. városok szerint.

a) Terület, községek, tényleges és viszonylagos népesség 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Szab. kir.	Püsp. s egyéb	Mező- váro- sok	Faluk	Összes köz- ségek	Puszták száma	Tényleges népesség		Terület Km ²	Viszonylagos népesség
	városok		száma				összesen	átlag egy köz- ségre		
Magyar- és Horvátország. (1787.)										
Nyitra:										
Pozsony — — — — —	—	—	23	288	311	26	186.624	600	4.120	45
Pozsony — — — — —	1	—	—	—	1	—	28.502	—	75	380
Nagyyszombat — — — — —	1	—	—	—	1	—	7.245	—	64	113
Szentgyörgy — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.400	—	32	75
Bazin — — — — —	1	—	—	—	1	—	4.378	—	29	151
Modor — — — — —	1	—	—	—	1	—	4.823	—	50	96
Nyitra — — — — —	—	1	36	417	454	49	289.244	637	5.690	51
Szokolca — — — — —	1	—	—	—	1	—	5.724	—	60	95
Trencsén — — — — —	—	—	19	397	416	6	217.028	522	4.604	47
Trencsén — — — — —	1	—	—	—	1	—	3.045	—	16	190
Bars — — — — —	—	1	10	206	217	17	99.000	456	2.625	38
Körmöcbánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	5.269	—	38	139
Újbánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	3.020	—	61	49
Együtt:	9	2	88	1.308	1.407	98	856.302	1) 566	17.464	49
Győr:										
Moson, Győr — — — — —	—	—	14	116	130	38	115.614	889	3.306	35
Győr — — — — —	1	—	—	—	1	—	12.970	—	54	240
Komárom, Esztergom — — — — —	—	1	9	116	126	78	132.530	1.052	3.942	34
Komárom — — — — —	1	—	—	—	1	—	12.154	—	32	380
Esztergom — — — — —	1	—	—	—	1	—	5.475	—	94	58
Sopron — — — — —	—	—	28	206	234	3	142.903	611	3.090	46
Sopron — — — — —	1	—	—	—	1	—	12.338	—	129	96
Kismarton — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.583	—	17	152
Ruszt — — — — —	1	—	—	—	1	—	1.095	—	20	55
Vas — — — — —	—	—	27	624	651	26	219.925	338	5.428	40
Kőszeg — — — — —	1	—	—	—	1	—	4.974	—	46	108
Veszprém — — — — —	—	—	10	166	176	81	143.406	815	3.953	36
Együtt:	7	1	88	1.228	1.324	226	805.967	1) 573	20.111	40
Pest:										
Pest — — — — —	—	1	20	162	183	58	272.290	1.487	10.711	26
Pest — — — — —	1	—	—	—	1	—	24.297	—	90	270
Buda — — — — —	1	—	—	—	1	—	26.532	—	68	390
Heves — — — — —	—	—	13	134	147	68	163.718	1.114	6.533	25
Eger — — — — —	1	—	—	—	1	—	17.083	—	62	276
Nógrád — — — — —	—	—	10	255	265	84	148.084	559	4.128	36
Borsod — — — — —	—	—	10	166	176	23	136.685	777	3.629	38
Fejér — — — — —	—	—	9	68	77	97	98.893	1.284	4.036	24
Székesfehérvár — — — — —	1	—	—	—	1	—	12.045	—	120	100
Jász-Kunság — — — — —	—	—	6	19	25	30	98.823	3.753	4.729	20
Együtt:	4	1	68	804	877	360	993.450	1) 1.046	34.106	29
Besztercebánya:										
Turoc — — — — —	—	—	6	96	102	8	37.190	365	1.123	33
Zólyom — — — — —	—	—	9	138	147	—	53.856	366	2.515	21
Besztercebánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	5.211	—	13	401
Breznóbánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.915	—	121	24
Libetbánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	1.265	—	60	21
Zólyom — — — — —	1	—	—	—	1	—	1.649	—	30	55
Korpona — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.826	—	89	32
Hont — — — — —	—	—	7	175	182	10	80.487	442	2.505	32
Selmecbánya — — — — —	1	—	—	—	1	3	18.926	—	88	215
Bakabánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.320	—	40	58
Bélabánya — — — — —	1	—	—	—	1	—	1.672	—	—	—
Liptó — — — — —	—	—	11	130	141	—	56.968	404	2.258	25
Arva — — — — —	—	—	5	94	99	—	74.144	749	2.019	37
Gömör-Kishont — — — — —	—	—	13	258	271	26	135.019	498	4.119	33
Együtt:	8	—	51	891	950	47	474.448	1) 465	14.980	32

1) Az önálló városok nélkül számítva.

Kerület Vármegye Város	Szab. kir.	Püsp. s egyéb	Mező- váro- sok	Faluk	Összes köz- ségek	Puszták száma	Tényleges népesség		Terület Km ²	Viszonylagos népesség
	városok		s z á m a				összesen	átlag egy köz- ségre		
Kassa:										
Szepes és a 16 város —	—	—	27	181	208	16	142.135	683	3.497	41
Késmárk —	1	—	—	—	1	—	4.307	—	55	78
Lőcse —	1	—	—	—	1	—	5.205	—	102	51
Sáros —	—	—	9	363	372	3	130.714	352	3.536	37
Eperjes —	1	—	—	—	1	—	6.106	—	38	161
Bártfa —	1	—	—	—	1	—	3.689	—	55	67
Kisszeben —	1	—	—	—	1	—	2.253	—	23	98
Abaúj és Torna —	—	—	11	263	274	6	132.448	483	3.223	41
Kassa —	1	—	—	—	1	—	8.244	—	94	88
Zemplén —	—	—	26	418	444	14	209.184	471	6.282	33
Együtt:	6	—	73	1.225	1.304	39	644.285	1) 473	16.905	38
Munkács:										
Ung —	—	—	5	200	205	—	58.073	283	3.230	18
Bereg és Ugocsa —	—	—	9	320	329	2	90.490	275	4.999	18
Szatmár —	—	—	16	245	261	13	134.544	515	5.394	25
Szatmárnémeti —	1	—	—	—	1	—	8.237	—	183	45
Nagybánya —	1	—	—	—	1	—	3.911	—	209	19
Felsőbánya —	1	—	—	—	1	—	3.851	—	66	58
Máramaros —	—	—	5	135	140	1	85.814	613	9.838	9
Együtt:	3	—	35	900	938	16	384.920	1) 395	23.919	16
Nagyvárad:										
Szabolcs —	—	—	14	133	147	36	108.749	740	4.637	24
Bihar —	—	—	21	448	469	88	317.871	678	10.125	31
Debrecen —	1	—	—	—	1	—	29.778	—	957	31
Arad —	—	—	15	168	183	22	153.433	838	6.013	25
Békés, Csanád, Csongrád —	—	—	9	29	38	47	145.858	3.838	7.586	19
Szeged —	1	—	—	—	1	—	21.749	—	816	27
Hajdú városok —	—	—	6	—	6	2	28.225	4.704	966	29
Együtt:	2	—	65	778	845	195	805.663	1) 894	31.100	26
Temesvár:										
Temes —	—	1	4	180	185	—	215.506	1.165	5.658	38
Temesvár —	1	—	—	—	1	—	9.538	—	85	112
Krassó —	—	3	5	223	231	—	188.469	816	5.230	36
Torontál —	—	—	4	111	115	14	152.088	1.323	6.863	22
Bács —	—	—	8	94	102	22	184.248	1.805	8.845	21
Újvidék —	1	—	—	—	1	—	9.190	—	159	58
Szabadka —	1	—	—	—	1	10	20.708	—	974	21
Zombor —	1	—	—	—	1	11	13.345	—	308	43
Együtt:	4	4	21	608	637	57	793.092	1) 1.169	28.122	28
Pécs:										
Toľna —	—	—	17	89	106	63	133.557	1.260	3.537	38
Baranya —	—	—	7	341	348	19	174.801	502	5.106	34
Pécs —	1	—	—	—	1	—	9.151	—	71	129
Szerém —	—	—	8	91	99	—	82.256	831	2.359	35
Verőce —	—	3	9	237	249	2	117.003	470	4.603	25
Somogy —	—	—	18	295	313	148	166.124	531	6.675	25
Együtt:	1	3	59	1.053	1.116	232	682.892	1) 604	22.351	31
Zágráb:										
Zala —	—	2	23	579	604	35	226.069	374	5.995	38
Varasd —	—	1	5	139	145	—	86.857	599	1.832	47
Varasd —	1	—	—	—	1	—	5.040	—	67	75
Zágráb —	—	1	4	462	467	—	148.669	318	4.515	33
Zágráb —	1	—	—	—	1	—	2.939	—	67	44
Kőrös —	—	—	1	252	253	—	63.577	251	1.569	40
Kőrös —	1	—	—	—	1	—	1.783	—	38	47
Kapronca —	1	—	—	—	1	—	3.462	—	61	57

1 Az önálló városok nélkül számítva.

Kerület Vármegye Város	Szab. kir.	Püsp. s egyéb	Mező- váro- sok	Faluk	Összes köz- ségek	Puszták száma	Tényleges népesség		Terület Km ²	Viszonylagos népesség
	városok				összesen		átlag egy köz- ségre			
	s z á m a									
Pozsega — — — — —	—	—	4	253	257	—	63.995	249	2.450	26
Pozsega — — — — —	1	—	—	—	1	—	1.946	—	24	81
Szeverin — — — — —	—	1	4	308	313	—	53.048	169	1.562	34
Károlyváros — — — — —	1	—	—	—	1	—	2.844	—	83	34
Fiume — — — — —	1	—	—	1	2	—	6.301	—	21	300
Buccari — — — — —	1	—	—	8	9	—	7.297	811	4	1.824
Együtt:	8	5	41	2.002	2.056	35	673.827	1) 317	18.288	37
Főösszeg:	52	16	589	10.797	11.454	1.305	7.114.846	1) 587	227.346	31
Erdély. (1785/86.)										
Alsó-Fehér — — — — —	—	—	11	168	179	.	139.056	777	4.579	30
Gyulafehérvár — — — — —	1	—	—	—	1	.	4.917	—	33	149
Hunyad — — — — —	—	—	9	423	432	.	167.806	388	7.618	22
Szeben — — — — —	—	—	8	126	134	.	115.563	863	4.379	27
Nagyszeben — — — — —	1	—	—	—	1	.	14.066	—	56	251
Medgyes — — — — —	1	—	—	—	1	.	4.586	—	47	98
Szászváros — — — — —	1	—	—	—	1	.	3.221	—	41	79
Fogarás — — — — —	—	—	6	163	169	.	111.308	659	4.400	25
Segesvár — — — — —	1	—	—	—	1	.	5.517	—	91	61
Háromszék — — — — —	—	—	6	150	156	.	87.688	562	6.321	14
Brassó — — — — —	1	—	—	—	1	.	17.792	—	197	90
Udvarhely — — — — —	—	—	3	165	168	.	66.365	395	5.948	11
Küküllő — — — — —	—	—	1	248	249	.	124.224	499	2.934	42
Marosvásárhely — — — — —	1	—	—	—	1	.	5.934	—	34	174
Torda — — — — —	—	—	5	325	330	.	162.090	491	9.720	17
Beszterce — — — — —	1	—	—	—	1	.	4.637	—	56	83
Belső-Szolnok — — — — —	—	—	6	269	275	.	133.084	484	4.589	29
Kolozs — — — — —	—	—	4	205	209	.	110.014	526	5.044	22
Kolozsvár — — — — —	1	—	—	—	1	.	13.928	—	162	86
Közép-Szolnok — — — — —	—	—	6	299	305	.	149.190	489	4.454	33
Együtt:	9	—	65	2.541	2.615	.	1.440.986	1) 524	60.703	24
Magyarország, Horvát- ország és Erdély:	61	16	654	13.338	14.069	1.305	8.555.832	1) 576	288.049	30
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.										
Duna jobbpartja — — — — —	9	3	162	2.600	2.774	588	1.343.815	1) 561	45.651	29
Duna balpartja — — — — —	17	2	136	2.196	2.351	203	1.626.607	1) 697	32.453	50
Duna-Tisza köze — — — — —	7	1	56	438	502	246	992.841	1) 1.734	40.881	24
Tisza jobbpartja — — — — —	6	—	110	2.169	2.285	90	1.064.552	1) 455	32.882	32
Tisza balpartja — — — — —	4	—	62	961	1.027	140	720.980	1) 660	32.375	22
Tisza-Maros szöge — — — — —	1	4	28	682	715	36	719.034	1) 992	23.849	30
Magyarország — — — — —	44	10	554	9.046	9.654	1.303	6.467.829	1) 633	208.091	31
Erdély — — — — —	9	—	65	2.541	2.615	—	1.440.986	1) 524	60.703	24
Horvátország — — — — —	8	6	35	1.751	1.800	2	647.017	1) 345	19.255	34
Mindössze:	61	16	654	13.338	14.069	1.305	8.555.832	1) 576	288.049	30

* Az önálló városok nélkül számítva.

b) Házak és háztartások (családok). Jogi népesség vallás szerint 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Házak száma	Háztartások (családok) száma			Jogi népesség száma			Egy házra jut		Átlagos lélekszám			
		keresz- tény	zsidó	együtt	keresz- tény	zsidó	együtt	család	lélek	a ke- reszt.	a zsidó	az összes	
										családokban			
Magyar- és Horvátország. (1787.)													
Nyitra:													
Pozsony — — —	27.265	37.705	1.229	38.934	180.145	6.356	186.501	1.43	6.84	4.78	5.17	4.79	
Pozsony — — —	1.392	6.725	37	6.762	26.661	237	26.898	4.86	19.32	3.96	6.41	3.98	
Nagyszombat — —	742	1.515	5	1.520	7.074	28	7.102	2.05	9.57	4.67	5.60	4.67	
Szentgyörgy — —	237	588	54	642	2.156	243	2.399	2.71	10.12	3.67	4.50	3.74	
Bazin — — —	458	977	59	1.036	4.055	304	4.359	2.26	9.52	4.15	5.15	4.21	
Modor — — —	549	1.175	1	1.176	4.788	13	4.801	2.14	8.75	4.08	13.00	4.08	
Nyitra — — —	39.482	54.390	2.045	56.435	280.093	9.925	290.018	1.43	7.34	5.15	4.85	5.14	
Szokolca — — —	1.010	1.273	20	1.293	5.594	113	5.707	1.28	5.65	4.39	5.65	4.41	
Trencsén — — —	34.943	39.129	685	39.814	214.715	3.287	218.002	1.14	6.24	5.49	4.80	5.48	
Trencsén — — —	390	587	74	661	2.645	388	3.033	1.70	7.78	4.51	5.24	4.59	
Bars — — —	13.249	18.350	—	18.350	99.089	—	99.089	1.38	7.48	5.40	—	5.40	
Körmöcbánya — —	510	1.172	—	1.172	5.244	—	5.244	2.30	10.28	4.48	—	4.48	
Újbánya — — —	461	617	—	617	3.020	—	3.020	1.34	6.55	4.89	—	4.89	
Együtt:	120.688	164.203	4.209	168.412	835.279	20.894	856.173	1.40	7.09	5.09	4.97	5.08	
Győr:													
Moson, Győr — —	15.909	24.030	496	24.526	113.211	2.400	115.611	1.54	7.27	4.71	4.84	4.72	
Győr — — —	1.613	2.982	—	2.982	12.822	—	12.822	1.85	7.95	4.30	—	4.30	
Komárom, Eszterg.	19.373	26.862	379	27.241	130.637	1.752	132.389	1.41	6.83	4.86	4.62	4.86	
Komárom — — —	1.436	2.795	13	2.808	12.006	61	12.067	1.96	8.40	4.29	4.69	4.30	
Esztergom — — —	775	1.271	3	1.274	5.414	9	5.423	1.65	7.00	4.26	3.00	4.26	
Sopron — — —	19.605	29.651	725	30.376	140.574	3.426	144.000	1.55	7.34	4.74	4.72	4.74	
Sopron — — —	788	2.944	2	2.946	12.102	11	12.113	3.74	15.37	4.11	5.50	4.11	
Kismarton — — —	267	638	—	638	2.549	—	2.549	2.39	9.55	3.99	—	3.99	
Ruszt — — —	98	295	—	295	1.105	—	1.105	3.01	11.27	3.74	—	3.74	
Vas — — —	35.333	42.301	415	42.716	218.860	2.079	220.939	1.21	6.25	5.17	5.01	5.17	
Kőszeg — — —	583	1.117	2	1.119	4.956	10	4.966	1.92	8.52	4.44	5.00	4.44	
Veszprém — — —	20.956	29.656	558	30.214	140.821	2.751	143.572	1.44	6.85	4.75	4.93	4.75	
Együtt:	116.736	164.542	2.593	167.135	795.057	12.499	807.556	1.43	6.92	4.83	4.82	4.83	
Pest:													
Pest — — —	41.625	52.159	1.009	53.168	266.535	5.326	271.861	1.28	6.53	5.11	5.28	5.11	
Pest — — —	1.981	4.923	18	4.941	22.323	94	22.417	2.49	11.32	4.53	5.22	4.53	
Buda — — —	2.589	5.224	4	5.228	24.847	26	24.873	2.02	9.61	4.76	6.50	4.76	
Heves — — —	23.188	31.035	2	31.037	163.654	7	163.661	1.34	7.06	5.27	3.50	5.27	
Eger — — —	2.738	3.690	—	3.690	16.852	—	16.852	1.35	6.16	4.57	—	4.57	
Nógrád — — —	19.933	26.092	392	26.484	146.971	1.896	148.867	1.33	7.46	5.63	4.83	5.62	
Borsod — — —	22.302	26.727	461	27.188	134.411	2.273	136.684	1.22	6.13	5.03	4.93	5.03	
Fejér — — —	14.254	19.581	293	19.874	97.529	1.469	98.998	1.39	6.95	4.98	5.01	4.98	
Székesfehérvár — —	1.485	2.993	—	2.993	11.780	—	11.780	2.02	7.93	3.93	—	3.93	
Jász-Kunság — —	14.982	17.882	—	17.882	94.152	—	94.152	1.19	6.28	5.26	—	5.26	
Együtt:	145.077	190.306	2.179	192.485	979.054	11.091	990.145	1.33	6.83	5.14	5.09	5.14	
Besztercebánya:													
Turóc — — —	5.353	6.986	47	7.033	37.558	247	37.805	1.31	7.06	5.38	5.26	5.37	
Zólyom — — —	6.682	10.611	—	10.611	54.708	—	54.708	1.59	8.19	5.16	—	5.16	
Besztercebánya — —	467	1.126	—	1.126	5.041	—	5.041	2.41	10.79	4.68	—	4.68	
Brezsnóbánya — —	378	657	—	657	2.949	—	2.949	1.74	7.80	4.49	—	4.49	
Libetbánya — — —	215	266	—	266	1.280	—	1.280	1.24	5.95	4.81	—	4.81	
Zólyom — — —	264	413	—	413	1.695	—	1.695	1.56	6.42	4.10	—	4.10	
Korpona — — —	1.045	771	—	771	2.903	—	2.903	0.74	2.78	3.76	—	3.76	
Hont — — —	12.878	15.725	—	15.725	81.132	—	81.132	1.22	6.30	5.16	—	5.16	
Selmecbánya — — —	1.694	4.547	—	4.547	18.774	—	18.774	2.68	11.09	4.13	—	4.13	
Bakabánya — — —	522	589	—	589	2.353	—	2.353	1.13	4.51	4.00	—	4.00	
Bélabánya — — —	231	409	—	409	1.680	—	1.680	1.77	7.27	4.11	—	4.11	
Liptó — — —	7.055	9.490	56	9.546	57.608	324	57.932	1.35	8.21	6.07	5.78	6.07	
Árva — — —	11.539	13.608	78	13.686	74.608	367	74.975	1.19	6.50	5.48	4.71	5.48	
Gömör-Kishont — —	18.788	25.267	—	25.267	134.608	—	134.608	1.34	7.16	5.33	—	5.33	
Együtt:	67.111	90.465	181	90.646	476.897	938	477.835	1.35	7.12	5.27	5.18	5.27	

Kerület Vármegye Város	Házak száma	Háztartások (családok) száma			Jogi népesség száma			Egy háza jut		Átlagos lélekszám			
		keresz- tény	zsido	együtt	keresz- tény	zsido	együtt	család	lélek	a ke- reszt.	a zsido	az összes	
										családokban			
Kassa:													
Szepes és a 16 város	19.041	27.053	96	27.149	142.198	582	142.780	1.42	7.49	5.26	6.06	5.26	
Késmárk — —	685	950	—	950	4.170	—	4.170	1.39	6.09	4.39	—	4.39	
Lőcse — — —	824	1.087	—	1.087	4.984	—	4.984	1.32	6.05	4.59	—	4.59	
Sáros — — —	18.094	22.609	435	23.044	128.751	2.346	131.097	1.27	7.25	5.69	5.39	5.69	
Eperjes — —	769	1.262	—	1.262	6.000	—	6.000	1.64	7.80	4.75	—	4.75	
Bártfa — — —	614	794	10	804	3.718	42	3.760	1.31	6.12	4.68	4.20	4.68	
Kisszeben — —	377	499	1	500	2.247	8	2.255	1.33	5.98	4.50	8.00	4.50	
Abaúj és Torna	19.173	24.204	558	24.762	129.917	2.906	132.823	1.29	6.93	5.37	5.21	5.36	
Kassa — — —	981	1.619	—	1.619	7.905	—	7.905	1.65	8.05	4.88	—	4.88	
Zemplén — —	29.882	37.603	1.259	38.862	203.491	6.370	209.861	1.30	7.03	5.41	5.06	5.40	
Együtt:	90.440	117.680	2.359	120.039	633.381	12.254	645.635	1.33	7.14	5.38	5.19	5.38	
Munkács:													
Ung — — — —	8.417	10.563	371	10.934	56.250	1.887	58.137	1.30	6.91	5.33	5.09	5.32	
Bereg és Ugocsa	16.055	17.491	440	17.931	88.994	2.170	91.164	1.12	5.68	5.09	4.93	5.07	
Szatmár — — —	23.367	26.343	524	26.867	131.990	2.569	134.559	1.15	5.76	5.01	4.90	5.01	
Szatmárnémeti	1.735	1.836	1	1.837	8.205	4	8.209	1.06	4.73	4.47	4.00	4.47	
Nagybánya —	777	934	—	934	3.882	—	3.882	1.20	5.00	4.16	—	4.16	
Felsőbánya —	812	973	—	973	3.819	—	3.819	1.20	4.70	3.93	—	3.93	
Máramaros — —	19.653	17.861	479	18.340	83.864	2.254	86.118	0.93	4.38	4.69	4.71	4.69	
Együtt:	70.816	76.001	1.815	77.816	377.004	8.884	385.888	1.10	5.45	4.96	4.89	4.96	
Nagyvárad:													
Szabolcs — — —	16.757	21.503	513	22.016	106.053	2.509	108.562	1.31	6.48	4.93	4.89	4.93	
Bihar — — — —	52.835	61.108	231	61.339	316.862	1.093	317.955	1.16	6.02	5.18	4.73	5.18	
Debrecen — —	3.973	6.234	—	6.234	29.153	—	29.153	1.56	7.34	4.68	—	4.68	
Arad — — — —	26.437	28.074	73	28.147	152.578	352	152.930	1.06	5.78	5.46	4.82	5.46	
Békés, Csanád, Csongrád	22.761	27.602	126	27.728	144.436	549	144.985	1.22	6.33	5.23	4.36	5.23	
Szeged — — —	4.043	4.444	25	4.469	21.383	136	21.519	1.11	5.32	4.81	5.44	4.81	
Hajdú városok —	4.816	5.657	3	5.660	28.360	16	28.376	1.18	5.89	5.01	5.33	5.01	
Együtt:	131.622	154.622	971	155.593	798.825	4.655	803.480	1.18	6.10	5.17	4.79	5.16	
Temesvár:													
Temes — — — —	35.724	38.842	19	38.861	215.427	118	215.545	1.09	6.03	5.54	6.21	5.54	
Temesvár — — —	1.229	2.059	76	2.135	8.856	386	9.242	1.74	7.52	4.30	5.08	4.33	
Krassó — — — —	36.570	36.768	7	36.775	188.156	44	188.200	1.00	5.14	5.12	6.28	5.12	
Torontál — — —	21.366	25.645	14	25.659	152.019	64	152.083	1.20	7.12	5.93	4.57	5.93	
Bács — — — —	30.053	33.637	171	33.808	183.206	875	184.081	1.12	6.12	5.44	5.12	5.44	
Újvidék — — —	1.749	2.093	42	2.135	8.763	235	8.998	1.22	5.15	4.19	5.59	4.21	
Szabadka — — —	3.646	3.679	17	3.696	20.626	82	20.708	1.02	5.68	5.61	4.82	5.60	
Zombor — — —	2.390	2.232	2	2.234	13.352	8	13.360	0.94	5.60	5.99	4.00	5.98	
Együtt:	132.727	144.955	348	145.303	790.405	1.812	792.217	1.09	5.97	5.45	5.21	5.45	
Pécs:													
Tolna — — — —	19.924	26.282	404	26.686	131.231	2.073	133.304	1.34	6.69	4.99	5.13	5.00	
Baranya — — —	26.004	30.377	130	30.507	174.323	640	174.963	1.17	6.73	5.74	4.92	5.73	
Pécs — — — —	1.501	1.924	—	1.924	8.922	—	8.922	1.28	5.94	4.64	—	4.64	
Szerém — — — —	14.061	13.759	—	13.759	82.261	—	82.261	0.98	5.85	5.98	—	5.98	
Verőce — — — —	14.881	15.125	3	15.128	116.973	17	116.990	1.02	7.86	7.73	5.67	7.73	
Somogy — — — —	24.277	31.113	449	31.562	163.727	2.242	165.969	1.30	6.83	5.26	4.99	5.26	
Együtt:	100.648	118.580	986	119.566	677.437	4.972	682.409	1.19	6.78	5.71	5.04	5.71	
Zágráb:													
Zala — — — — —	42.626	42.378	556	42.934	223.439	2.801	226.240	1.00	5.31	5.27	5.04	5.27	
Varasd — — — —	11.018	10.531	—	10.531	86.890	—	86.890	0.95	7.89	8.25	—	8.25	
Varasd — — — —	907	1.080	4	1.084	4.798	16	4.814	1.19	5.31	4.44	4.00	4.44	
Zágráb — — — —	14.949	14.107	—	14.107	149.533	—	149.533	0.93	10.00	10.60	—	10.60	
Zágráb — — — —	419	576	—	576	2.815	—	2.815	1.38	6.72	4.88	—	4.88	
Körös — — — —	6.472	6.246	2	6.248	64.062	15	64.077	0.97	9.62	10.26	7.50	10.26	
Körös — — — —	318	402	1	403	1.701	4	1.705	1.27	5.42	4.23	4.00	4.23	
Kapronca — — —	697	775	1	776	3.411	6	3.417	1.11	4.90	4.40	6.00	4.00	

Kerület Vármegye Város	Házak száma	Háztartások (családok) száma			Jogi népesség száma			Egy hátra jut		Átlagos főlekszám			
		keresz- tény	zsidó	együtt	keresz- tény	zsidó	együtt	család	lélek	a ke- reszt.	a zsidó	az összes	családokban
Pozsega — — —	6.421	6.309	2	6.311	64.405	12	64.417	0.98	10.03	10.21	6.00	10.21	
Pozsega — — —	414	427	—	427	2.002	—	2.002	1.03	4.84	4.69	—	4.69	
Szeverin — — —	9.085	8.015	—	8.015	53.189	—	53.189	0.88	5.85	6.64	—	6.64	
Károlyváros — —	521	652	1	653	2.733	7	2.740	1.25	5.25	4.19	7.00	4.19	
Fiume — — —	938	1.311	4	1.315	5.922	34	5.956	1.40	6.35	4.52	8.50	4.53	
Buccari — — —	1.832	1.663	—	1.663	7.656	—	7.656	0.91	4.18	4.60	—	4.60	
Együtt:	96.617	94.472	571	95.043	672.556	2.895	675.451	0.98	6.99	7.12	5.07	7.11	
Főösszeg:	1.072.482	1.315.826	16.212	1.332.038	7.035.895	80.894	7.116.789	1.24	6.63	5.35	4.99	5.34	
Erdély. (1785/86.)													
Alsó-Fehér — — —	25.395	27.875	10	27.885	138.921	45	138.966	1.10	5.47	4.98	4.50	4.98	
Gyulafehérvár — —	890	1.075	30	1.105	4.627	150	4.777	1.24	5.37	4.30	5.00	4.32	
Hunyad — — —	31.358	32.570	1	32.571	167.430	7	167.437	1.04	5.34	5.14	7.00	5.14	
Szeben — — —	22.910	25.428	—	25.428	115.649	—	115.649	1.11	5.05	4.55	—	4.55	
Nagyszeben — — —	1.637	3.240	—	3.240	13.313	—	13.313	1.98	8.13	4.11	—	4.11	
Medgyes — — —	683	1.038	—	1.038	4.484	—	4.484	1.52	6.56	4.32	—	4.32	
Szászváros — — —	533	664	—	664	3.190	—	3.190	1.25	5.99	4.80	—	4.80	
Fogarasz — — —	21.896	24.367	2	24.369	112.390	9	112.399	1.11	5.13	4.94	4.50	4.94	
Segesvár — — —	1.080	1.248	—	1.248	5.481	—	5.481	1.16	5.08	4.31	—	4.31	
Háromszék — — —	17.579	18.901	—	18.901	89.518	—	89.518	1.07	5.09	4.74	—	4.74	
Brassó — — —	2.934	4.102	—	4.102	17.671	—	17.671	1.40	6.02	4.31	—	4.31	
Udvarhely — — —	13.091	14.152	1	14.153	66.720	6	66.726	1.08	5.09	4.72	6.00	4.72	
Küküllő — — —	22.487	25.682	42	25.724	124.350	228	124.578	1.14	5.54	4.84	5.43	4.84	
Marosvásárhely — —	835	1.159	—	1.159	5.196	—	5.196	1.39	6.22	4.48	—	4.48	
Torda — — —	26.115	30.771	64	30.835	162.193	343	162.536	1.18	6.22	5.27	5.36	5.27	
Beszterce — — —	765	1.118	—	1.118	4.566	—	4.566	1.46	5.97	4.08	—	4.08	
Belső-Szolnok — —	20.944	24.684	118	24.802	133.346	660	134.006	1.18	6.40	5.40	5.60	5.40	
Kolozs — — —	17.523	20.439	5	20.444	110.869	27	110.896	1.17	6.33	5.42	5.40	5.42	
Kolozsvár — — —	2.110	3.031	1	3.032	12.601	2	12.603	1.44	5.97	4.16	2.00	4.16	
Közép-Szolnok — —	24.350	27.185	120	27.305	148.764	615	149.379	1.12	6.13	5.47	5.12	5.47	
Együtt:	255.124	288.729	394	289.123	1.441.279	2.092	1.443.371	1.13	5.66	4.99	5.31	4.99	
Magyarorsz., Hor- vátorsz. és Erdély:	1.327.606	1.604.555	16.606	1.621.161	8.477.174	82.986	8.560.160	1.22	6.45	5.28	5.00	5.28	
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.													
Duna jobbpartja — —	246.807	319.190	4.425	323.615	1.606.008	21.724	1.627.732	1.31	6.59	5.03	4.91	5.03	
Duna balpartja — —	188.944	255.493	4.782	260.275	1.324.539	23.728	1.348.267	1.38	7.14	5.18	4.96	5.18	
Duna-Tisza köze — —	151.745	188.600	1.416	190.016	980.129	7.338	987.467	1.25	6.51	5.20	5.18	5.20	
Tisza jobbpartja — —	156.002	197.728	3.631	201.359	1.047.644	18.584	1.066.228	1.29	6.84	5.29	5.12	5.29	
Tisza balpartja — —	124.725	142.449	1.751	144.200	712.188	8.445	720.633	1.16	5.78	5.00	4.82	5.00	
Tisza-Maros szöge — —	121.326	131.388	189	131.577	717.036	964	718.000	1.08	5.92	5.46	5.10	5.46	
Magyarország — — —	989.549	1.234.848	16.194	1.251.042	6.387.544	80.783	6.468.327	1.26	6.54	5.17	4.99	5.17	
Erdély — — —	255.124	288.729	394	289.123	1.441.279	2.092	1.443.371	1.13	5.66	4.99	5.31	4.99	
Horvátország — — —	82.933	80.978	18	80.996	648.351	111	648.462	0.98	7.82	8.00	6.66	8.00	
Mindössze:	1.327.606	1.604.555	16.606	1.621.161	8.477.174	82.986	8.560.160	1.22	6.45	5.28	5.00	5.28	
Ebből:													
Vármegyék — — —	1.259.070	1.496.096	16.098	1.512.194	7.994.354	80.329	8.074.683	1.20	6.41	5.34	4.99	5.34	
Városok — — —	68.536	108.459	508	108.967	482.820	2.657	485.477	1.59	7.08	4.45	5.23	4.46	

e) Jogi és tényleges népesség, távollevők és jelenlevő idegenek 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Jogi népesség	Ebből távollevő	Ezenkívül idegen	Külön- bőzet	Tényleges népesség	Ezer lakó közül távol van	Ezer lakóra jut idegen	Külön- bőzet		
Magyar- és Horvátország. (1787.)										
Nyitra:										
Pozsony — — — — —	186.501	1.033	1.156	+	123	186.624	5.5	6.2	+	0.7
Pozsony — — — — —	26.898	500	2.104	+	1.604	28.502	18.6	78.3	+	59.7
Nagyszombat — — —	7.102	150	293	+	143	7.245	21.1	41.3	+	20.2
Szentgyörgy — — —	2.399	23	24	+	1	2.400	9.6	10.0	+	0.4
Bazin — — — — —	4.359	57	76	+	19	4.378	13.1	17.4	+	4.3
Modor — — — — —	4.801	38	60	+	22	4.823	7.9	12.5	+	4.6
Nyitra — — — — —	290.018	1.997	1.223	—	774	289.244	6.9	4.2	—	2.7
Szokolca — — — — —	5.707	53	70	+	17	5.724	9.3	12.3	+	3.0
Trencsén — — — — —	218.002	1.338	364	—	974	217.028	6.1	1.7	—	4.4
Trencsén — — — — —	3.033	38	50	+	12	3.045	12.5	16.5	+	4.0
Bars — — — — —	99.089	659	570	—	89	99.000	6.6	5.8	—	0.8
Körmöcbánya — — —	5.244	76	101	+	25	5.269	14.5	19.3	+	4.8
Újbánya — — — — —	3.020	19	19	—	—	3.020	6.3	6.3	—	—
Együtt:	856.173	5.981	6.110	+	129	856.302	7.0	7.6	+	0.6
Győr:										
Moson, Győr — — —	115.611	1.038	1.041	+	3	115.614	9.0	9.0	+	0.0
Győr — — — — —	12.822	249	397	+	148	12.970	19.7	31.0	+	11.3
Komárom, Esztergom —	132.389	977	1.118	+	141	132.530	7.4	8.4	+	1.0
Komárom — — — — —	12.067	191	278	+	87	12.154	15.8	23.0	+	7.2
Esztergom — — — — —	5.423	128	180	+	52	5.475	23.6	33.2	+	9.6
Sopron — — — — —	144.000	1.638	541	—	1.097	142.903	11.4	3.8	—	7.6
Sopron — — — — —	12.113	235	460	+	225	12.338	19.4	38.0	+	18.6
Kismarton — — — — —	2.549	108	142	+	34	2.583	42.4	55.7	+	13.3
Ruszt — — — — —	1.105	14	4	—	10	1.095	12.7	3.6	—	9.1
Vas — — — — —	220.939	1.584	570	—	1.014	219.925	7.2	2.6	—	4.6
Kőszeg — — — — —	4.966	116	124	+	8	4.974	23.4	25.0	+	1.6
Veszprém — — — — —	143.572	988	822	—	166	143.406	6.9	5.7	—	1.2
Együtt:	807.556	7.266	5.677	—	1.589	805.967	9.0	7.0	—	2.0
Pest:										
Pest — — — — —	271.861	1.693	2.122	+	429	272.290	6.2	7.8	+	1.6
Pest — — — — —	22.417	267	2.147	+	1.880	24.297	11.9	95.8	+	83.9
Buda — — — — —	24.873	292	1.951	+	1.659	26.532	11.8	78.5	+	66.7
Heves — — — — —	163.661	896	953	+	57	163.718	5.5	5.8	+	0.3
Eger — — — — —	16.852	113	344	+	231	17.083	6.7	20.4	+	13.7
Nógrád — — — — —	148.867	1.237	454	—	783	148.084	8.3	3.0	—	5.3
Borsod — — — — —	136.684	785	786	+	1	136.685	5.8	5.8	+	0.0
Fejér — — — — —	98.998	638	533	—	105	98.893	6.4	5.4	—	1.0
Székesfehérvár — — —	11.780	99	364	+	265	12.045	8.4	30.9	+	22.5
Jász-Kunság — — — —	94.152	782	453	—	329	93.823	8.3	4.8	—	3.5
Együtt:	990.145	6.802	10.107	+	3.305	993.450	6.9	10.2	+	3.3
Besztercebánya:										
Turóc — — — — —	37.805	665	50	—	615	37.190	17.6	1.3	—	16.3
Zólyom — — — — —	54.708	1.141	289	—	852	53.856	20.9	5.3	—	15.6
Besztercebánya — — —	5.041	184	354	+	170	5.211	36.5	70.2	+	33.7
Brezsnóbánya — — —	2.949	60	26	—	34	2.915	20.3	8.8	—	11.5
Libetbánya — — — — —	1.280	17	2	—	15	1.265	13.3	1.6	—	11.7
Zólyom — — — — —	1.695	83	37	—	46	1.649	48.4	21.8	—	26.6
Korpona — — — — —	2.903	92	15	—	77	2.826	31.7	5.2	—	26.5
Hont — — — — —	81.132	786	141	—	645	80.487	9.7	1.7	—	8.0
Selmecbánya — — — —	18.774	120	272	+	152	18.926	6.4	14.5	+	8.1
Bakabánya — — — — —	2.353	38	5	—	33	2.320	16.1	2.1	—	14.0
Bélabánya — — — — —	1.680	18	10	—	8	1.672	10.7	5.9	—	4.8
Liptó — — — — —	57.932	1.092	128	—	964	56.968	18.9	2.2	—	16.7
Árva — — — — —	74.975	974	143	—	831	74.144	13.0	1.9	—	11.1
Gömör és Kishont — — —	134.608	1.431	1.842	+	411	135.019	10.6	13.7	+	3.1
Együtt:	477.835	6.701	3.314	—	3.387	474.448	14.0	6.9	—	7.1

Kerület Vármegye Város	Jogi népesség	Ebből távollevő	Ezenkívül idegen	Külön- büzet	Tényleges népesség	Ezer lakó közül távol van	Ezer lakóra jut idegen	Külön- büzet		
Kassa:										
Szepes és a 16 város —	142.780	2.666	2.021	—	645	142.135	18.7	14.1	—	4.6
Késmárk — — — —	4.170	70	207	+	137	4.307	16.8	49.6	+	32.8
Lőcse — — — —	4.984	186	407	+	221	5.205	37.2	81.6	+	44.4
Sáros — — — —	131.097	865	482	—	383	130.714	6.6	3.7	—	2.9
Eperjes — — — —	6.000	164	270	+	106	6.106	27.3	45.0	+	17.7
Bártfa — — — —	3.760	82	11	—	71	3.689	21.8	2.9	—	18.9
Kisszeben — — — —	2.255	31	29	—	2	2.253	13.7	12.9	—	0.8
Abauj és Torna — —	132.823	1.652	1.277	—	375	132.448	12.4	9.6	—	2.8
Kassa — — — —	7.905	137	476	+	339	8.244	17.4	60.2	+	42.8
Zemplén — — — —	209.861	1.202	525	—	677	209.184	5.4	2.5	—	2.9
Együtt:	645.635	7.055	5.705	—	1.350	644.285	10.9	8.8	—	2.1
Munkács:										
Ung — — — —	58.137	112	48	—	64	58.073	1.9	0.9	—	1.0
Bereg és Ugocsa — —	91.164	848	174	—	674	90.490	9.3	1.9	—	7.4
Szatmár — — — —	134.559	559	544	—	15	134.544	4.2	4.0	—	0.2
Szatmárnémeti — —	8.209	69	97	+	28	8.237	8.4	11.8	+	3.4
Nagybánya — — —	3.882	46	75	+	29	3.911	11.9	19.3	+	7.4
Felsőbánya — — —	3.819	38	70	+	32	3.851	9.9	18.3	+	8.4
Máramaros — — —	86.118	787	483	—	304	85.814	9.1	5.6	—	3.5
Együtt:	385.888	2.459	1.491	—	968	384.920	6.4	3.9	—	2.5
Nagyvárad:										
Szabolcs — — — —	108.562	864	1.051	+	187	108.749	7.9	9.7	+	1.8
Bihar — — — —	317.955	857	773	—	84	317.871	2.7	2.4	—	0.3
Debrecen — — — —	29.153	128	753	+	625	29.778	4.4	25.8	+	21.4
Arad — — — —	152.930	278	781	+	503	153.433	1.8	5.1	+	3.3
Békés, Csanád, Csongrád	144.985	887	1.760	+	873	145.858	6.1	12.1	+	6.0
Szeged — — — —	21.519	183	413	+	230	21.749	8.5	19.2	+	10.7
Hajdú városok — — —	28.376	416	265	—	151	28.225	14.7	9.3	—	5.4
Együtt:	803.480	3.613	5.796	+	2.183	805.663	4.5	7.2	+	2.7
Temesvár:										
Temes — — — —	215.545	392	353	—	39	215.506	18.2	16.4	—	1.8
Temesvár — — — —	9.242	108	404	+	296	9.538	11.7	43.7	+	32.0
Krassó — — — —	188.200	376	645	+	269	188.469	2.0	3.4	+	1.4
Torontál — — — —	152.083	555	560	+	5	152.088	3.6	3.7	+	0.1
Bács — — — —	184.081	747	914	+	167	184.248	4.0	5.0	+	1.0
Újvidék — — — —	8.998	111	303	+	192	9.190	12.3	33.6	+	21.3
Szabadka — — — —	20.708	67	67	—	—	20.708	3.2	3.2	—	—
Zombor — — — —	13.360	59	44	—	15	13.345	4.4	3.3	—	1.1
Együtt:	792.217	2.415	3.290	+	875	793.092	3.5	4.2	+	0.7
Pécs:										
Tolna — — — —	133.304	632	885	+	253	133.557	4.7	6.7	+	2.0
Baranya — — — —	174.963	527	365	—	162	174.801	3.0	2.1	—	0.9
Pécs — — — —	8.922	79	308	+	229	9.151	8.9	34.5	+	25.6
Szerém — — — —	82.261	549	544	—	5	82.256	6.7	6.6	—	0.1
Vöröce — — — —	116.990	613	626	+	13	117.003	5.2	5.3	+	0.1
Somogy — — — —	165.969	672	827	+	155	166.124	4.0	5.0	+	1.0
Együtt:	682.409	3.072	3.555	+	483	682.892	4.5	5.2	+	0.7
Zágráb:										
Zala — — — —	226.240	1.513	1.342	—	171	226.069	6.7	5.9	—	0.8
Varasd — — — —	86.890	159	126	—	33	86.857	1.8	1.5	—	0.3
Varasd — — — —	4.814	4	230	+	226	5.040	0.8	47.8	+	47.0
Zágráb — — — —	149.533	1.509	645	—	864	148.669	10.1	4.3	—	5.8
Zágráb — — — —	2.815	2	126	+	124	2.939	0.7	44.8	+	44.1
Kőrös — — — —	64.077	1.106	606	—	500	63.577	17.3	9.4	—	7.9
Kőrös — — — —	1.705	33	111	+	78	1.783	19.3	65.1	+	45.8
Kapronca — — — —	3.417	26	71	+	45	3.462	7.6	20.8	+	13.2

Kerület Vármegye Város	Jogi népesség	Ebből távollevő	Ezenkívül idegen	Külön- bőzet	Tényleges népesség	Ezer lakó közül távol van	Ezer lakón int. idegen	Külön- bőzet		
Pozsega — — — — —	64.417	455	33	—	422	63.995	7.1	0.5	—	6.6
Pozsega — — — — —	2.002	77	21	—	56	1.946	38.5	10.5	—	28.0
Szeverin — — — — —	58.189	546	405	—	141	53.048	10.3	7.6	—	2.7
Károlyváros — — — —	2.740	39	143	+	104	2.844	14.2	52.2	+	38.0
Fiume — — — — —	5.956	118	463	+	345	6.301	19.8	77.7	+	57.9
Buccari — — — — —	7.656	421	62	—	359	7.297	55.0	8.1	—	46.9
Együtt:	675.451	6.008	4.384	—	1.624	673.827	8.9	6.5	—	2.4
Főösszeg:	7.116.789	51.372	49.429	—	1.943	7.114.846	7.2	6.9	—	0.3
Erdély: (1785/86.)										
Alsó-Fehér — — — — —	138.966	1.955	2.045	+	90	139.056	14.1	14.7	+	0.6
Gyulafehérvár — — — —	4.777	76	216	+	140	4.917	15.9	45.1	+	29.2
Hunyad — — — — —	167.437	1.346	1.715	+	369	167.806	8.0	10.2	+	2.2
Szeben — — — — —	115.649	1.334	1.248	—	86	115.563	11.5	10.8	—	0.7
Nagyszeben — — — — —	13.313	204	957	+	753	14.066	15.4	71.9	+	56.5
Medgyes — — — — —	4.484	53	155	+	102	4.586	11.9	34.6	+	22.7
Szászváros — — — — —	3.190	65	96	+	31	3.221	20.4	30.1	+	9.7
Fogarás — — — — —	112.399	2.366	1.275	—	1.091	111.308	21.1	11.3	—	9.8
Szegesvár — — — — —	5.481	75	111	+	36	5.517	13.7	20.3	+	6.6
Háromszék — — — — —	89.518	2.826	996	—	1.830	87.688	31.6	11.1	—	20.5
Brassó — — — — —	17.671	296	417	+	121	17.792	16.7	29.6	+	12.9
Udvarhely — — — — —	66.726	1.315	954	—	361	66.365	19.7	14.3	—	5.4
Küküllő — — — — —	124.578	2.245	1.891	—	354	124.224	18.0	15.2	—	2.8
Marosvásárhely — — — —	5.196	109	847	+	738	5.934	21.0	163.0	+	142.0
Torda — — — — —	162.536	2.470	2.024	—	446	162.090	15.2	12.5	—	2.7
Beszterce — — — — —	4.566	57	128	+	71	4.637	12.5	28.0	+	15.5
Belső-Szolnok — — — — —	134.006	2.421	1.499	—	922	133.084	18.1	11.2	—	6.9
Kolozs — — — — —	110.896	1.901	1.019	—	882	110.014	17.1	9.2	—	7.9
Kolozsvár — — — — —	12.603	229	1.554	+	1.325	13.928	18.2	123.3	+	105.1
Közép-Szolnok — — — — —	149.379	1.875	1.686	—	189	149.190	12.6	11.3	—	1.3
Együtt:	1.443.371	23.218	20.833	—	2.385	1.440.986	16.1	14.2	—	1.9
Magyarország, Horvátország és Erdély:	8.560.160	74.590	70.262	—	4.328	8.555.832	8.7	8.2	—	0.5
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.										
Duna jobbpartja — — — —	1.627.732	11.426	10.301	—	1.125	1.626.607	7.0	6.3	—	0.7
Duna balpartja — — — —	1.348.267	12.488	8.036	—	4.452	1.343.815	9.3	6.0	—	3.3
Duna-Tisza köze — — — —	987.467	6.097	11.471	+	5.374	992.841	6.2	11.6	+	5.4
Tisza jobbpartja — — — —	1.066.228	10.231	8.555	—	1.676	1.064.552	9.6	8.0	—	1.6
Tisza balpartja — — — —	720.633	3.764	4.111	+	347	720.980	5.2	5.7	+	0.5
Tisza-Maros szöge — — — —	718.000	1.709	2.743	+	1.034	719.034	2.4	3.8	+	1.4
Magyarország — — — — —	6.468.327	45.715	45.217	—	498	6.467.829	7.1	7.0	—	0.1
Erdély — — — — —	1.443.371	23.218	20.833	—	2.385	1.440.986	16.1	14.2	—	1.9
Horvátország — — — — —	648.462	5.657	4.212	—	1.445	647.017	8.7	6.5	—	2.2
Mindössze:	8.560.160	74.590	70.262	—	4.328	8.555.832	8.7	8.2	—	0.5
Ebből:										
Vármegyék — — — — —	8.074.683	67.770	50.711	—	17.059	8.057.624	8.4	6.3	—	2.1
Városok — — — — —	485.477	6.820	19.551	+	12.731	498.208	14.0	40.3	+	26.3

d) A jogi népesség vallása a nemek megkülönböztetésével 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes népesség			Száz lakos közül zsidó	Ezer férfira jut nő		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt		a kereszt. lakosság körében	a zsidó	az összes
Magyar- és Horvátország. (1787.)													
Nyitra:													
Pozsony — — —	91.011	89.134	180.145	3.166	3.190	6.356	94.177	92.324	186.501	3.41	979	1.008	980
Pozsony — — —	12.237	14.424	26.661	108	129	237	12.345	14.553	26.898	0.88	1.179	1.194	1.179
Nagyszombat — —	3.273	3.801	7.074	17	11	28	3.290	3.812	7.102	0.39	1.161	.	1.159
Szentgyörgy — —	1.019	1.137	2.156	119	124	243	1.138	1.261	2.399	1.01	1.116	1.042	1.108
Bazin — — — —	1.967	2.088	4.055	151	153	304	2.118	2.241	4.359	6.97	1.062	1.013	1.058
Modor — — — —	2.303	2.485	4.788	6	7	13	2.309	2.492	4.801	0.27	1.079	.	1.079
Nyitra — — — —	140.405	139.688	280.093	4.942	4.983	9.925	145.347	144.671	290.018	3.42	994	1.008	995
Szokolca — — —	2.649	2.945	5.594	55	58	113	2.704	3.003	5.707	1.98	1.112	1.055	1.110
Trencsén — — —	106.839	107.876	214.715	1.632	1.655	3.287	108.471	109.531	218.002	1.51	1.009	1.014	1.010
Trencsén — — —	1.192	1.453	2.645	182	206	388	1.374	1.659	3.033	12.79	1.219	1.132	1.207
Bars — — — —	50.013	49.076	99.089	—	—	—	50.013	49.076	99.089	—	981	—	981
Körmöcbánya — —	2.376	2.868	5.244	—	—	—	2.376	2.868	5.244	—	1.207	—	1.207
Újbánya — — —	1.457	1.563	3.020	—	—	—	1.457	1.563	3.020	—	1.073	—	1.073
Együtt:	416.741	418.538	835.279	10.378	10.516	20.894	427.119	429.054	856.173	2.44	1.004	1.013	1.005
Győr:													
Moson, Győr — —	56.613	56.598	113.211	1.204	1.196	2.400	57.817	57.794	115.611	2.08	999	993	999
Győr — — — —	5.985	6.837	12.822	—	—	—	5.985	6.837	12.822	—	1.143	—	1.143
Komárom, Eszterg.	66.192	64.445	130.637	873	879	1.752	67.065	65.324	132.389	1.32	974	1.007	974
Komárom — — —	5.716	6.290	12.006	27	34	61	5.743	6.324	12.067	0.51	1.100	.	1.101
Esztergom — — —	2.664	2.750	5.414	5	4	9	2.669	2.754	5.423	0.17	1.032	.	1.032
Sopron — — — —	70.628	69.946	140.574	1.754	1.672	3.426	72.382	71.618	144.000	2.38	990	953	990
Sopron — — — —	5.570	6.532	12.102	6	5	11	5.576	6.537	12.113	0.09	1.172	.	1.172
Kismarton — — —	1.187	1.362	2.549	—	—	—	1.187	1.362	2.549	—	1.147	—	1.147
Ruszt — — — —	510	595	1.105	—	—	—	510	595	1.105	—	1.167	—	1.167
Vas — — — — —	109.184	109.676	218.860	1.070	1.009	2.079	110.254	110.685	220.939	0.94	1.005	943	1.004
Kőszeg — — — —	2.282	2.674	4.956	4	6	10	2.286	2.680	4.966	0.20	1.172	.	1.172
Veszprém — — —	71.711	69.110	140.821	1.403	1.348	2.751	73.114	70.458	143.572	1.92	964	961	964
Együtt:	398.242	396.815	795.057	6.246	6.153	12.499	404.588	402.968	807.556	1.55	996	969	996
Pest:													
Pest — — — — —	135.505	131.030	266.535	2.738	2.588	5.326	138.243	133.618	271.861	1.96	967	945	966
Pest — — — — —	11.225	11.098	22.323	63	31	94	11.288	11.129	22.417	0.42	986	.	986
Buda — — — — —	12.081	12.766	24.847	11	15	26	12.092	12.781	24.873	0.11	1.057	.	1.057
Heves — — — — —	83.612	80.042	163.654	5	2	7	83.617	80.044	163.661	0.00	957	.	957
Eger — — — — —	8.232	8.620	16.852	—	—	—	8.232	8.620	16.852	—	1.047	—	1.047
Nógrád — — — —	74.837	72.134	146.971	984	912	1.896	75.821	73.046	148.867	1.27	964	927	963
Borsod — — — —	68.023	66.388	134.411	1.193	1.080	2.273	69.216	67.468	136.684	1.67	976	930	975
Fejér — — — — —	50.132	47.397	97.529	744	725	1.469	50.876	48.122	98.998	1.48	945	975	946
Székesfehérvár —	5.768	6.012	11.780	—	—	—	5.768	6.012	11.780	—	1.060	—	1.060
Jász-Kunság — —	48.291	45.861	94.152	—	—	—	48.291	45.861	94.152	—	949	—	949
Együtt:	497.706	481.348	979.054	5.738	5.353	11.091	503.444	486.701	990.145	1.12	967	933	967
Beszterce:													
Turóc — — — — —	19.050	18.508	37.558	127	120	247	19.177	18.628	37.805	0.65	972	945	971
Zólyom — — — —	27.324	27.384	54.708	—	—	—	27.324	27.384	54.708	—	1.002	—	1.002
Besztercebánya —	2.152	2.889	5.041	—	—	—	2.152	2.889	5.041	—	1.342	—	1.342
Breznóbánya — —	1.474	1.475	2.949	—	—	—	1.474	1.475	2.949	—	1.001	—	1.001
Libetbánya — — —	669	611	1.280	—	—	—	669	611	1.280	—	913	—	913
Zólyom — — — —	820	875	1.695	—	—	—	820	875	1.695	—	1.067	—	1.067
Korpona — — — —	1.440	1.463	2.903	—	—	—	1.440	1.463	2.903	—	1.016	—	1.016
Hont — — — — —	40.736	40.396	81.132	—	—	—	40.736	40.396	81.132	—	992	—	992
Selmecbánya — —	9.016	9.758	18.774	—	—	—	9.016	9.758	18.774	—	1.082	—	1.082
Bakabánya — — —	1.162	1.191	2.353	—	—	—	1.162	1.191	2.353	—	1.025	—	1.025
Bélabánya — — —	808	872	1.680	—	—	—	808	872	1.680	—	1.079	—	1.079
Liptó — — — — —	29.242	28.366	57.608	183	141	324	29.425	28.507	57.932	0.56	970	770	969
Árva — — — — —	37.039	37.569	74.608	187	180	367	37.226	37.749	74.975	0.49	1.014	963	1.014
Gömör-Kishont —	67.570	67.038	134.608	—	—	—	67.570	67.038	134.608	—	992	—	992
Együtt:	238.502	238.395	476.897	497	441	938	238.999	238.836	477.835	0.20	999	887	999

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes népesség			Száz lakos közül zsidó	Ezer férfira jut nő		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt		a kereszt.	a zsidó	a összes
Kassa:													
Szepes és a 16 város	70.867	71.331	142.198	291	291	582	71.158	71.622	142.780	0.41	1.007	1.000	1.000
Késmárk — — —	1.909	2.261	4.170	—	—	—	1.909	2.261	4.170	—	1.184	—	1.184
Lőcse — — —	2.323	2.661	4.984	—	—	—	2.323	2.661	4.984	—	1.145	—	1.145
Sáros — — —	65.090	63.661	128.751	1.226	1.120	2.346	66.316	64.781	131.097	1.79	978	914	997
Eperjes — — —	2.678	3.322	6.000	—	—	—	2.678	3.322	6.000	—	1.240	—	1.240
Bártfa — — —	1.764	1.954	3.718	21	21	42	1.785	1.975	3.760	1.12	1.106	—	1.106
Kisszeben — —	1.061	1.186	2.247	4	4	8	1.065	1.190	2.255	0.35	1.117	—	1.117
Abaúj és Torna	65.666	64.251	129.917	1.503	1.403	2.906	67.169	65.654	132.823	2.19	978	934	977
Kassa — — —	3.423	4.482	7.905	—	—	—	3.423	4.482	7.905	—	1.309	—	1.309
Zemplén — — —	103.203	100.288	203.491	3.245	3.125	6.370	106.448	103.413	209.861	3.03	972	963	971
Együtt:	317.984	315.397	633.381	6.290	5.964	12.254	324.274	321.361	645.635	1.89	992	948	991
Munkács:													
Ung — — — —	28.661	27.589	56.250	961	926	1.887	29.622	28.515	58.137	3.24	963	963	963
Bereg és Ugocsa	45.590	43.404	88.994	1.106	1.064	2.170	46.696	44.468	91.164	2.38	952	962	952
Szatmár — — —	67.610	64.380	131.990	1.318	1.251	2.569	68.928	65.631	134.559	1.91	952	949	952
Szatmárnémeti	4.023	4.182	8.205	2	2	4	4.025	4.184	8.209	0.05	1.039	—	1.039
Nagybánya —	1.919	1.963	3.882	—	—	—	1.919	1.963	3.882	—	1.023	—	1.023
Felsőbánya —	1.894	1.925	3.819	—	—	—	1.894	1.925	3.819	—	1.016	—	1.016
Máramaros —	42.949	40.915	83.864	1.214	1.040	2.254	44.163	41.955	86.118	2.62	953	857	950
Együtt:	192.646	184.358	377.004	4.601	4.283	8.884	197.247	188.641	385.888	2.36	957	931	956
Nagyvárad:													
Szabolcs — — —	53.814	52.239	106.053	1.324	1.185	2.509	55.138	53.424	108.562	2.31	971	895	969
Bihar — — — —	162.927	153.935	316.862	567	526	1.093	163.494	154.461	317.955	0.34	945	928	945
Debrecen — —	14.496	14.657	29.153	—	—	—	14.496	14.657	29.153	—	1.011	—	1.011
Arad — — — —	79.288	73.290	152.578	194	158	352	79.482	73.448	152.930	0.23	924	814	924
Békés, Csánád, Csongrád	74.453	69.983	144.436	271	278	549	74.724	70.261	144.985	0.38	935	1.026	940
Szeged — — —	10.911	10.472	21.383	71	65	136	10.982	10.537	21.519	0.63	960	916	959
Hajdú városok —	14.464	13.896	28.360	7	9	16	14.471	13.905	28.376	0.06	961	—	961
Együtt:	410.353	388.472	798.825	2.434	2.221	4.655	412.787	390.693	803.480	0.58	947	913	946
Temesvár:													
Temes — — — —	112.085	103.342	215.427	66	52	118	112.151	103.394	215.545	0.06	922	—	922
Temesvár — — —	4.335	4.521	8.856	201	185	386	4.536	4.706	9.242	4.18	1.043	920	1.037
Krassó — — — —	97.450	90.706	188.156	21	23	44	97.471	90.729	188.200	0.02	931	—	931
Torontál — — —	79.087	72.932	152.019	38	26	64	79.125	72.958	152.083	0.04	922	—	922
Bács — — — —	94.761	88.445	183.206	451	424	875	95.212	88.869	184.081	0.47	933	940	933
Újvidék — — —	4.370	4.393	8.763	122	113	235	4.492	4.506	8.998	2.61	1.005	926	1.003
Szabadka — — —	10.684	9.942	20.626	46	36	82	10.730	9.978	20.708	0.40	930	—	930
Zombor — — — —	6.787	6.565	13.352	2	6	8	6.789	6.571	13.360	0.06	968	—	968
Együtt:	400.559	380.846	790.405	947	865	1.812	410.506	381.711	792.217	0.23	930	913	930
Pécs:													
Tolna — — — —	66.748	64.483	131.231	1.104	969	2.073	67.852	65.452	133.304	1.55	966	878	965
Baranya — — —	89.029	85.294	174.323	327	313	640	89.356	85.607	174.963	0.36	958	957	958
Pécs — — — —	4.442	4.480	8.922	—	—	—	4.442	4.480	8.922	—	1.008	—	1.008
Szerém — — — —	42.866	39.395	82.261	—	—	—	42.866	39.395	82.261	—	919	—	919
Verőce — — — —	60.226	56.747	116.973	9	8	17	60.235	56.755	116.990	0.01	942	—	942
Somogy — — — —	84.196	79.531	163.727	1.157	1.085	2.242	85.353	80.616	165.969	1.35	945	938	944
Együtt:	347.507	329.930	677.437	2.597	2.375	4.972	350.104	332.305	682.409	0.73	949	914	949
Zágráb:													
Zala — — — —	113.560	109.879	223.439	1.428	1.373	2.801	114.988	111.252	226.240	1.24	968	961	967
Varasd — — — —	44.316	42.574	86.890	—	—	—	44.316	42.574	86.890	—	961	—	961
Varasd — — — —	2.364	2.434	4.798	8	8	16	2.372	2.442	4.814	0.33	1.029	—	1.029
Zágráb — — — —	76.612	72.921	149.533	—	—	—	76.612	72.921	149.533	—	952	—	952
Zágráb — — — —	1.546	1.269	2.815	—	—	—	1.546	1.269	2.815	—	821	—	821
Körös — — — —	32.588	31.474	64.062	9	6	15	32.597	31.480	64.077	0.02	966	—	966
Körös — — — —	803	898	1.701	2	2	4	805	900	1.705	0.23	1.118	—	1.118
Kapronca — — —	1.714	1.697	3.411	3	3	6	1.717	1.700	3.417	0.17	990	—	990

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes népesség			Száz lakos közül zsidó	Ezer férfira jut nő		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt		a kereszt. lakosság körében	a zsidó	az összes
Pozsega — — —	33.880	30.525	64.405	6	6	12	33.886	30.531	64.417	0.02	901	1.000	901
Pozsega — — —	1.016	986	2.002	—	—	—	1.016	986	2.002	—	970	—	970
Szeverin — — —	27.066	26.123	53.189	—	—	—	27.066	26.123	53.189	—	965	—	965
Károlyváros — —	1.203	1.530	2.733	5	2	7	1.208	1.532	2.740	0.26	1.268	—	1.268
Fiume — — —	2.774	3.148	5.922	17	17	34	2.791	3.165	5.956	0.57	1.134	1.000	1.134
Buccari — — —	3.753	3.903	7.656	—	—	—	3.753	3.903	7.656	—	1.040	—	1.040
Együtt:	343.195	329.361	672.556	1.478	1.417	2.895	344.673	330.778	675.451	0.43	960	959	960
Főösszeg:	3,572.435	3,463.460	7,035.895	41.306	39.588	80.894	3,613.741	3,503.048	7,116.789	1.14	969	958	969
Erdély. (1785/86.)													
Alsó-Fehér — —	71.401	67.520	138.921	22	23	45	71.423	67.543	138.966	0.03	946	—	946
Gyulafehérvár —	2.218	2.409	4.627	81	69	150	2.299	2.478	4.777	3.14	1.086	852	1.078
Hunyad — — —	86.283	81.147	167.430	5	2	7	86.288	81.149	167.437	0.00	940	—	940
Szeben — — —	58.959	56.690	115.649	—	—	—	58.959	56.690	115.649	—	961	—	961
Nagyszeben — —	5.962	7.351	13.313	—	—	—	5.962	7.351	13.313	—	1.233	—	1.233
Medgyes — — —	2.143	2.341	4.484	—	—	—	2.143	2.341	4.484	—	1.092	—	1.092
Szászváros — —	1.568	1.622	3.190	—	—	—	1.568	1.622	3.190	—	1.035	—	1.035
Fogaras — — —	57.192	55.198	112.390	4	5	9	57.196	55.203	112.399	0.01	965	—	965
Ségesvár — — —	2.476	3.005	5.481	—	—	—	2.476	3.005	5.481	—	1.214	—	1.214
Háromszék — —	45.199	44.319	89.518	—	—	—	45.199	44.319	89.518	—	980	—	980
Brassó — — —	8.122	9.549	17.671	—	—	—	8.122	9.549	17.671	—	1.176	—	1.176
Udvarhely — —	34.066	32.654	66.720	3	3	6	34.069	32.657	66.726	0.01	959	—	959
Küküllő — — —	63.417	60.933	124.350	118	110	228	63.535	61.043	124.578	0.18	961	931	961
Marosvásárhely —	2.359	2.837	5.196	—	—	—	2.359	2.837	5.196	—	1.203	—	1.203
Torda — — —	82.907	79.286	162.193	186	157	343	83.093	79.443	162.536	0.21	956	844	956
Beszterce — — —	2.120	2.446	4.566	—	—	—	2.120	2.446	4.566	—	1.154	—	1.154
Belső-Szolnok — —	68.015	65.331	133.346	348	312	660	68.363	65.643	134.006	0.49	961	907	960
Kolozs — — —	57.090	53.779	110.869	16	11	27	57.106	53.790	110.896	0.02	942	—	942
Kolozsvár — — —	6.034	6.567	12.601	1	1	2	6.035	6.568	12.603	0.02	1.105	—	1.105
Közép-Szolnok — —	76.217	72.547	148.764	311	304	615	76.528	72.851	149.379	0.41	952	977	952
Együtt:	733.748	707.531	1,441.279	1.095	997	2.092	734.843	708.528	1,443.371	0.14	964	911	964
Magyarorsz., Horvátors. és Erdély:	4,306.183	4,170.991	8,477.174	42.401	40.585	82.986	4,348.584	4,211.576	8,560.160	0.97	968	957	968
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.													
Duna jobbpartja —	812.117	793.891	1,606.008	11.106	10.618	21.724	823.223	804.509	1,627.732	1.33	978	956	977
Duna balpartja — —	662.510	662.029	1,324.539	11.859	11.869	23.728	674.369	673.898	1,348.267	1.76	999	1.008	999
Duna-Tisza köze — —	500.912	479.217	980.129	3.780	3.558	7.338	504.692	482.775	987.467	0.74	957	941	957
Tisza jobbpartja —	527.828	519.816	1,047.644	9.550	9.034	18.584	537.378	528.850	1,066.228	1.74	985	946	984
Tisza balpartja — —	364.096	348.092	712.188	4.432	4.013	8.445	368.528	352.105	720.633	1.17	956	906	955
Tisza-Maros szöge —	372.245	344.791	717.036	520	444	964	372.765	345.235	718.000	0.13	926	854	926
Magyarország — —	3,239.708	3,147.836	6,387.544	41.247	39.536	80.783	3,280.955	3,187.372	6,468.327	1.25	971	959	971
Erdély — — —	733.748	707.531	1,441.279	1.095	997	2.092	734.843	708.528	1,443.371	0.14	964	911	964
Horvátország — —	332.727	315.624	648.351	59	52	111	332.786	315.676	648.462	0.02	949	882	949
Mindössze:	4,306.183	4,170.991	8,477.174	42.401	40.585	82.986	4,348.584	4,211.576	8,560.160	0.97	968	957	968
Ebből:													
Vármegyék — — —	4,073.755	3,920.599	7,994.354	41.061	39.268	80.329	4,114.816	3,959.867	8,074.683	0.99	962	956	961
Városok — — —	232.428	250.392	482.820	1.340	1.317	2.657	233.768	251.709	485.477	0.55	1.078	983	1.077

e) A férfi népesség vallása a családi állapot megkülönböztetésével 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes férfi népesség			Száz lakos közül házas		
	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	a ke- resztény	a zsidó	az összes
Magyar- és Horvátország.												
<i>Nyitra:</i>												
Pozsony — — —	35.583	55.428	91.011	1.184	1.982	3.166	36.767	57.410	94.177	39.1	37.4	39.0
Pozsony — — —	4.865	7.372	12.237	35	73	108	4.900	7.445	12.345	39.7	32.4	39.7
Nagyszombat — — —	1.135	2.138	3.273	5	12	17	1.140	2.150	3.290	34.7	—	34.7
Szentgyörgy — — —	414	605	1.019	50	69	119	464	674	1.138	40.6	42.0	40.8
Bazin — — — —	786	1.181	1.967	61	90	151	847	1.271	2.118	40.0	40.4	40.0
Modor — — — —	966	1.337	2.303	1	5	6	967	1.342	2.309	41.9	—	41.9
Nyitra — — — —	57.314	83.091	140.405	2.046	2.896	4.942	59.360	85.987	145.347	40.8	41.4	40.8
Szakolea — — —	1.095	1.554	2.649	21	34	55	1.116	1.588	2.704	41.3	38.2	41.3
Trencsén — — —	41.438	65.401	106.839	697	935	1.632	42.135	66.336	108.471	38.8	42.7	38.8
Trencsén — — —	434	758	1.192	74	108	182	508	866	1.374	36.4	40.7	37.0
Bars — — — —	19.822	30.191	50.013	—	—	—	19.822	30.191	50.013	39.6	—	39.6
Körmöcbánya — — —	958	1.418	2.376	—	—	—	958	1.418	2.376	40.3	—	40.3
Újbánya — — — —	568	889	1.457	—	—	—	568	889	1.457	39.0	—	39.0
Együtt:	165.378	251.363	416.741	4.174	6.204	10.378	169.552	257.567	427.119	39.7	40.2	39.7
<i>Győr:</i>												
Moson, Győr — — —	21.948	34.665	56.613	476	728	1.204	22.424	35.393	57.817	38.8	39.5	38.8
Győr — — — —	2.279	3.706	5.985	—	—	—	2.279	3.706	5.985	38.1	—	38.1
Komárom, Eszterg.	26.015	40.177	66.192	365	508	873	26.380	40.685	67.065	39.3	41.8	39.4
Komárom — — —	2.206	3.510	5.716	13	14	27	2.219	3.524	5.743	38.6	—	38.6
Esztergom — — —	989	1.675	2.664	2	3	5	991	1.678	2.669	37.1	—	37.1
Sopron — — — —	26.655	43.973	70.628	676	1.078	1.754	27.331	45.051	72.382	37.7	38.6	37.8
Sopron — — — —	2.163	3.407	5.570	1	5	6	2.164	3.412	5.576	38.8	—	38.8
Kismarton — — —	445	742	1.187	—	—	—	445	742	1.187	37.5	—	37.5
Ruszt — — — —	225	285	510	—	—	—	225	285	510	44.1	—	44.1
Vas — — — —	39.222	69.962	109.184	387	683	1.070	39.609	70.645	110.254	35.9	36.2	35.9
Kőszeg — — — —	816	1.466	2.282	2	2	4	818	1.468	2.286	35.8	—	35.8
Veszprém — — —	28.108	43.603	71.711	541	862	1.403	28.649	44.465	73.114	39.2	38.5	39.2
Együtt:	151.071	247.171	398.242	2.463	3.883	6.346	153.534	251.054	404.588	37.9	38.8	37.9
<i>Pest:</i>												
Pest — — — —	53.778	81.727	135.505	992	1.746	2.738	54.770	83.473	138.243	39.7	36.2	39.6
Pest — — — —	3.855	7.370	11.225	19	44	63	3.874	7.414	11.288	34.3	—	34.3
Buda — — — —	4.712	7.369	12.081	4	7	11	4.716	7.376	12.092	39.0	—	39.0
Heves — — — —	32.292	51.320	83.612	1	4	5	32.293	51.324	83.617	38.8	—	38.8
Eger — — — —	3.205	5.027	8.232	—	—	—	3.205	5.027	8.232	38.9	—	38.9
Nógrád — — — —	30.716	44.121	74.837	412	572	984	31.128	44.693	75.821	41.0	41.9	41.0
Borsod — — — —	27.282	40.741	68.023	462	731	1.193	27.744	41.472	69.216	40.1	38.7	40.1
Fejér — — — —	19.746	30.386	50.132	306	438	744	20.052	30.824	50.876	39.4	41.1	39.4
Székesfehérvár — — —	2.301	3.467	5.768	—	—	—	2.301	3.467	5.768	39.8	—	39.8
Jász-Kunság — — —	18.525	29.766	48.291	—	—	—	18.525	29.766	48.291	38.4	—	38.4
Együtt:	196.412	301.294	497.706	2.196	3.542	5.738	198.608	304.836	503.444	39.5	38.3	39.4
<i>Besztercebánya:</i>												
Turóc — — — —	7.677	11.373	19.050	53	74	127	7.730	11.447	19.177	40.3	—	40.3
Zólyom — — — —	11.064	16.260	27.324	—	—	—	11.064	16.260	27.324	40.5	—	40.5
Besztercebánya — — —	878	1.274	2.152	—	—	—	878	1.274	2.152	40.8	—	40.8
Brezsnóbánya — — —	611	863	1.474	—	—	—	611	863	1.474	41.5	—	41.5
Libetbánya — — —	263	406	669	—	—	—	263	406	669	39.0	—	39.0
Zólyom — — — —	316	504	820	—	—	—	316	504	820	38.5	—	38.5
Korpona — — — —	602	838	1.440	—	—	—	602	838	1.440	41.8	—	41.8
Hont — — — —	17.524	23.212	40.736	—	—	—	17.524	23.212	40.736	43.0	—	43.0
Selmecbánya — — —	3.552	5.464	9.016	—	—	—	3.552	5.464	9.016	39.4	—	39.4
Bakabánya — — —	472	690	1.162	—	—	—	472	690	1.162	40.6	—	40.6
Bólabánya — — — —	328	480	808	—	—	—	328	480	808	40.6	—	40.6
Liptó — — — —	11.266	17.976	29.242	65	118	183	11.331	18.094	29.425	38.5	35.5	38.5
Árva — — — —	13.758	23.281	37.039	77	110	187	13.835	23.391	37.226	37.2	41.2	37.2
Gömör Kishont — — —	29.084	38.486	67.570	—	—	—	29.084	38.486	67.570	43.0	—	43.0
Együtt:	97.395	141.107	238.502	195	302	497	97.590	141.409	238.999	40.8	39.2	40.8

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes férfi népesség			Száz lakos közül		
	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	a ke- resztény	a zsidó	az összes
<i>Kassa:</i>												
Szepes												
és a 16 város	27.098	43.769	70.867	113	178	291	27.211	43.947	71.158	38'2	38'8	38'2
Késmárk — —	794	1.115	1.909	—	—	—	794	1.115	1.909	41'6	—	41'6
Lőcse — — —	921	1.402	2.323	—	—	—	921	1.402	2.323	39'6	—	39'6
Sáros — — —	24.666	40.424	65.090	492	734	1.226	25.158	41.158	66.316	37'9	40'1	37'9
Eperjes — —	1.000	1.678	2.678	—	—	—	1.000	1.678	2.678	37'3	—	37'3
Bártfa — — —	688	1.076	1.764	10	11	21	698	1.087	1.785	39'0	—	39'0
Kisszeben —	386	675	1.061	2	2	4	388	677	1.065	36'4	—	36'4
Abaúj és Torna	25.238	40.428	65.666	569	934	1.503	25.807	41.362	67.169	38'4	37'8	38'4
Kassa — — —	1.283	2.140	3.423	—	—	—	1.283	2.140	3.423	37'5	—	37'5
Zemplén — —	40.322	62.881	103.203	1.384	1.861	3.245	41.706	64.742	106.448	39'1	42'7	39'2
Együtt:	122.396	195.588	317.984	2.570	3.720	6.290	124.966	199.308	324.274	38'5	40'9	38'6
<i>Munkács:</i>												
Ung — — — —	11.528	17.133	28.661	405	556	961	11.933	17.689	29.622	40'2	42'1	40'3
Bereg és Ugocsa	17.119	28.471	45.590	435	671	1.106	17.554	29.142	46.696	37'5	39'3	37'6
Szatmár — — —	25.127	42.483	67.610	490	828	1.318	25.617	43.311	68.928	37'2	37'2	37'2
Szatmárnémeti	1.644	2.379	4.023	1	1	2	1.645	2.380	4.025	40'9	—	40'9
Nagybánya —	740	1.179	1.919	—	—	—	740	1.179	1.919	38'5	—	38'5
Felsőbánya —	777	1.117	1.894	—	—	—	777	1.117	1.894	41'0	—	41'0
Máramaros — —	16.118	26.831	42.949	488	726	1.214	16.606	27.557	44.163	37'5	40'2	37'6
Együtt:	73.053	119.593	192.646	1.819	2.782	4.601	74.872	122.375	197.247	37'9	39'5	38'0
<i>Nagyvárad:</i>												
Szabolcs — — —	20.101	33.713	53.814	498	826	1.324	20.599	34.539	55.138	37'4	37'6	37'4
Bihar — — — —	63.785	99.142	162.927	230	337	567	64.015	99.479	163.494	39'1	40'6	39'1
Debrecen — —	5.898	9.098	14.996	—	—	—	5.898	9.098	14.996	37'3	—	37'3
Arad — — — —	33.003	46.285	79.288	74	120	194	33.077	46.405	79.482	41'6	38'1	41'6
Békés, Csanád,												
Csongrád — —	29.193	45.260	74.453	122	149	271	29.315	45.409	74.724	39'2	45'0	39'2
Szeged — — —	4.179	6.732	10.911	24	47	71	4.203	6.779	10.982	38'3	—	38'3
Hajdú városok —	5.107	9.357	14.464	3	4	7	5.110	9.361	14.471	35'3	—	35'3
Együtt:	160.766	249.587	410.353	951	1.483	2.434	161.717	251.070	412.787	39'2	39'1	39'2
<i>Temesvár:</i>												
Temes — — — —	45.533	66.552	112.085	18	48	66	45.551	66.600	112.151	40'6	—	40'6
Temesvár — —	1.645	2.690	4.335	66	135	201	1.711	2.825	4.536	37'9	32'8	37'7
Krassó — — — —	38.996	58.454	97.450	7	14	21	39.003	58.468	97.471	40'0	—	40'0
Torontál — — —	32.718	46.369	79.087	13	25	38	32.731	46.394	79.125	41'4	—	41'4
Bács — — — —	39.100	55.661	94.761	166	285	451	39.266	55.946	95.212	41'3	36'8	41'2
Újvidék — — —	1.749	2.621	4.370	40	82	122	1.789	2.703	4.492	40'0	32'8	39'9
Szabadka — — —	4.637	6.047	10.684	16	30	46	4.653	6.077	10.730	43'4	—	43'5
Zombor — — —	2.978	3.809	6.787	2	—	2	2.980	3.809	6.789	43'9	—	43'9
Együtt:	167.356	242.203	409.559	328	619	947	167.684	242.822	410.506	40'9	34'6	40'8
<i>Pécs:</i>												
Tolna — — — —	26.591	40.157	66.748	413	691	1.104	27.004	40.848	67.852	39'8	37'4	39'8
Baranya — — —	36.834	52.195	89.029	131	196	327	36.965	52.391	89.356	41'3	40'1	41'3
Pécs — — — —	1.556	2.886	4.442	—	—	—	1.556	2.886	4.442	35'0	—	35'0
Szerém — — — —	17.679	25.187	42.866	—	—	—	17.679	25.187	42.866	41'2	—	41'2
Verőce — — — —	23.572	36.654	60.226	3	6	9	23.575	36.660	60.235	39'1	—	39'1
Somogy — — —	34.014	50.182	84.196	446	711	1.157	34.460	50.893	85.353	40'4	38'6	40'4
Együtt:	140.246	207.261	347.507	993	1.604	2.597	141.239	208.865	350.104	40'4	38'2	40'3
<i>Zágráb:</i>												
Zala — — — —	42.735	70.825	113.560	554	874	1.428	43.289	71.699	114.988	37'6	38'8	37'7
Varasd — — — —	15.577	28.739	44.316	—	—	—	15.577	28.739	44.316	35'1	—	35'1
Varasd — — —	892	1.472	2.364	4	4	8	896	1.476	2.372	37'7	—	37'7
Zágráb — — — —	32.102	44.510	76.612	—	—	—	32.102	44.510	76.612	41'9	—	41'9
Zágráb — — —	473	1.073	1.546	—	—	—	473	1.073	1.546	30'6	—	30'6
Körös — — — —	13.326	19.262	32.588	3	6	9	13.329	19.268	32.597	40'9	—	40'9
Körös — — — —	312	491	803	1	1	2	313	492	805	38'6	—	38'6
Kapronca — —	676	1.038	1.714	1	2	3	677	1.040	1.717	39'4	—	39'4

Kerület Vármegye Város	Keresztény lakosság			Zsidó lakosság			Összes férfi népesség			Száz lakos közül házas		
	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	házas	legény, özvegy	együtt	a ke- resztény	a zsidó	az összes
Pozsega — — —	12.652	21.228	33.880	2	4	6	12.654	21.232	33.886	37·3	.	37·3
Pozsega — — —	297	719	1.016	—	—	—	297	719	1.016	29·2	—	29·2
Szeverin — — —	10.872	16.194	27.066	—	—	—	10.872	16.194	27.066	40·2	—	40·2
Károlyváros —	523	680	1.203	1	4	5	524	684	1.208	43·5	.	43·5
Fiume — — —	1.153	1.621	2.774	6	11	17	1.159	1.632	2.791	41·6	.	41·6
Buccari — — —	1.506	2.247	3.753	—	—	—	1.506	2.247	3.753	40·1	—	40·1
Együtt:	133.096	210.099	343.195	572	906	1.478	133.668	211.005	344.673	38·8	38·7	38·8
Főösszeg:	1.407.169	2.165.266	3.572.435	16.261	25.045	41.306	1.423.430	2.190.311	3.613.741	39·4	39·4	39·4
Erdély. (1785/86.)												
Alsó-Fehér — —	28.956	42.445	71.401	9	13	22	28.965	42.458	71.423	40·6	.	40·6
Gyulafehérvár	865	1.353	2.218	29	52	81	894	1.405	2.299	39·0	35·8	38·9
Hunyad — — —	35.401	50.882	86.283	1	4	5	35.402	50.886	86.288	41·0	.	41·0
Szeben — — —	24.733	34.226	58.959	—	—	—	24.733	34.226	58.959	41·9	—	41·9
Nagyszeben —	2.459	3.503	5.962	—	—	—	2.459	3.503	5.962	41·2	—	41·2
Medgyes — —	927	1.216	2.143	—	—	—	927	1.216	2.143	43·3	—	43·3
Szászváros —	618	950	1.568	—	—	—	618	950	1.568	39·4	—	39·4
Fogaras — — —	24.401	32.791	57.192	2	2	4	24.403	32.793	57.196	42·7	.	42·7
Segesvár — —	1.098	1.378	2.476	—	—	—	1.098	1.378	2.476	41·3	—	41·3
Háromszék — —	17.494	27.705	45.199	—	—	—	17.494	27.705	45.199	38·7	—	38·7
Brassó — — —	3.292	4.830	8.122	—	—	—	3.292	4.830	8.122	40·5	—	40·5
Udvarhely — —	12.854	21.212	34.066	1	2	3	12.855	21.214	34.069	37·7	.	37·7
Küküllő — — —	25.562	37.855	63.417	40	78	118	25.602	37.933	63.535	40·3	33·9	40·3
Marosvásárhely	912	1.447	2.359	—	—	—	912	1.447	2.359	38·7	—	38·7
Torda — — —	32.019	50.888	82.907	65	121	186	32.084	51.009	83.093	38·6	34·9	38·6
Beszterce — —	920	1.200	2.120	—	—	—	920	1.200	2.120	43·4	—	43·4
Belső-Szolnok —	26.779	41.236	68.015	128	220	348	26.907	41.456	68.363	39·4	36·8	39·4
Kolozs — — —	21.900	35.190	57.090	5	11	16	21.905	35.201	57.106	38·4	.	38·4
Kolozsvár — —	2.364	3.670	6.034	1	—	1	2.365	3.670	6.035	39·2	—	39·2
Közép-Szolnok —	30.143	46.074	76.217	124	187	311	30.267	46.261	76.528	39·5	39·9	39·5
Együtt:	293.697	440.051	733.748	405	690	1.095	294.102	440.741	734.843	40·0	37·0	40·0
Magyarorszá., Hor- vátorszá. és Erdély:	1.700.866	2.605.317	4.306.183	16.666	25.735	42.401	1.717.532	2.631.052	4.348.584	39·5	39·3	39·5
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.												
Duna jobbpartja	314.848	497.269	812.117	4.313	6.793	11.106	319.161	504.062	823.223	38·8	38·8	38·8
Duna balpartja —	264.405	398.105	662.510	4.781	7.078	11.859	269.186	405.183	674.369	39·9	40·3	39·9
Duna-Tisza köze	198.203	302.709	500.912	1.386	2.394	3.780	199.589	305.103	504.692	39·6	36·7	39·5
Tisza jobbpartja	207.409	320.419	527.828	3.872	5.678	9.550	211.281	326.097	537.378	39·3	40·5	39·3
Tisza balpartja —	138.797	225.299	364.096	1.710	2.722	4.432	140.507	228.021	368.528	38·1	38·6	38·1
Tisza-Maros szöge	151.895	220.350	372.245	178	342	520	152.073	220.692	372.765	40·8	34·2	40·8
Magyarország —	1.275.557	1.964.151	3.239.708	16.240	25.007	41.247	1.291.797	1.989.158	3.280.955	39·4	39·4	39·4
Erdély — — —	293.697	440.051	733.748	405	690	1.095	294.102	440.741	734.843	40·0	37·0	40·0
Horvátország —	131.612	201.115	332.727	21	38	59	131.633	201.153	332.786	39·6	35·6	39·6
Mindössze:	1.700.866	2.605.317	4.306.183	16.666	25.735	42.401	1.717.532	2.631.052	4.348.584	39·5	39·3	39·5
Ebből:												
Vármegyék — —	1.609.765	2.463.990	4.073.755	16.174	24.887	41.061	1.625.939	2.488.877	4.114.816	39·5	39·4	39·5
Városok — — —	91.101	141.327	232.428	492	848	1.340	91.593	142.175	233.768	39·2	36·7	39·2

Kerület Vármegye Város	Papok	Nemesek	Tisztviselők és honoratiorok	Polgárok és mester- emberek	Parasztok	Polgárok és parasztlak- örökösök	Zsellérek	Szabadságolt katonák		Egyéb álla- mi szükség- letekre alkalmasak
								ezre- dektől	had- szekeré- szettől	
Magyar- és Horvátország. (1787.)										
Nyitra:										
Pozsony — — — — —	777	9.753	58	1.143	10.688	10.095	23.319	144	—	4.552
Pozsony — — — — —	207	539	103	1.435	40	562	4.603	39	1	589
Nagyszombat — — — — —	129	300	13	408	—	156	845	9	—	327
Szentgyörgy — — — — —	21	20	7	180	13	124	286	1	—	37
Bazin — — — — —	25	66	13	371	23	225	524	2	—	156
Modor — — — — —	8	41	7	449	63	207	615	4	—	128
Nyitra — — — — —	376	4.857	98	3.182	15.466	16.501	38.253	209	—	8.482
Szokolca — — — — —	38	39	15	500	—	294	715	—	—	124
Trencsén — — — — —	204	2.995	53	2.140	13.877	16.148	22.911	95	—	5.730
Trencsén — — — — —	19	82	4	238	2	100	237	2	—	97
Bars — — — — —	98	1.680	26	475	5.899	5.644	13.616	166	—	3.012
Körmöcbánya — — — — —	44	109	20	346	—	230	877	3	—	100
Újbánya — — — — —	3	4	8	259	—	190	404	5	—	102
Együtt:	1.949	20.485	425	11.126	46.071	50.476	107.205	679	1	23.436
Győr:										
Moson, Győr — — — — —	178	3.384	31	1.143	6.070	6.053	15.395	138	2	3.437
Győr — — — — —	103	544	51	859	—	609	1.512	11	—	515
Komárom, Esztergom — — — — —	174	4.266	38	1.006	8.259	8.096	16.996	175	7	3.761
Komárom — — — — —	47	829	22	653	1	488	1.789	6	—	212
Esztergom — — — — —	34	42	19	458	—	269	661	5	—	273
Sopron — — — — —	241	3.323	23	1.074	10.587	10.292	15.971	283	1	3.985
Sopron — — — — —	83	232	32	1.110	—	767	1.346	38	—	509
Kismarton — — — — —	25	37	19	207	—	151	326	6	—	124
Ruszt — — — — —	4	5	7	124	—	81	131	—	—	31
Vas — — — — —	313	7.448	71	2.501	15.300	16.721	20.487	311	2	6.765
Kőszeg — — — — —	19	172	13	391	151	428	323	9	—	208
Veszprém — — — — —	270	9.410	28	2.626	6.966	8.074	16.616	129	—	3.567
Együtt:	1.491	29.692	354	12.152	47.334	52.029	91.553	1.111	12	23.387
Pest:										
Pest — — — — —	369	2.956	97	2.131	17.021	16.982	34.171	236	3	9.826
Pest — — — — —	477	697	124	975	180	794	3.958	27	1	1.017
Buda — — — — —	120	744	343	1.098	1	1.161	4.279	26	—	1.198
Heves — — — — —	196	5.640	44	606	9.047	8.969	20.412	141	1	5.999
Eger — — — — —	156	412	32	550	1.175	1.289	1.526	29	—	436
Nógrád — — — — —	171	3.230	58	536	9.050	8.092	19.121	207	—	4.961
Borsod — — — — —	195	10.367	31	850	7.014	7.362	15.213	107	—	4.552
Fejér — — — — —	128	2.840	12	661	5.998	6.125	14.024	149	7	2.321
Székesfehérvár — — — — —	79	175	13	875	—	592	1.839	30	—	216
Jász-Kunság — — — — —	76	2.282	351	8.927	—	7.257	9.580	69	5	2.782
Együtt:	1.967	29.343	1.105	17.209	49.486	58.623	124.123	1.021	17	33.308
Besztercebánya:										
Turóc — — — — —	30	1.693	13	502	2.155	2.654	4.022	9	—	1.129
Zólyom — — — — —	41	388	19	417	2.731	2.677	8.226	59	—	1.760
Besztercebánya — — — — —	33	105	50	420	—	136	597	11	—	182
Brezsnóbánya — — — — —	11	73	6	374	—	80	253	3	—	119
Libetbánya — — — — —	2	3	5	197	—	95	87	4	—	65
Zólyom — — — — —	3	42	1	204	—	123	135	1	—	70
Korpona — — — — —	10	74	1	362	—	227	279	4	—	108
Hont — — — — —	94	1.170	26	713	5.423	5.197	11.197	108	—	2.641
Selmecbánya — — — — —	33	63	67	308	—	133	4.996	23	—	211
Bakabánya — — — — —	2	41	4	249	—	265	229	4	—	75
Bélábánya — — — — —	1	9	8	169	—	109	267	1	—	19
Liptó — — — — —	77	1.671	27	702	4.050	4.479	5.427	33	—	2.171
Árva — — — — —	35	985	23	25	9.560	9.443	2.805	33	—	2.038
Gömör-Kishont — — — — —	171	4.968	34	1.221	7.716	8.596	16.894	203	—	4.088
Együtt:	543	11.285	284	5.863	31.635	34.214	55.414	496	—	14.676

társadalmi állás és foglalkozás szerint 1787-ben.

Sarjadék		Összes férfi népesség	S z á z a l é k o k b a n										Kerület Vármegye Város		
1—12 éves	13—17 éves		papok	nemesek	tisztviselők, honatörök	polgárok, mester- emberek	parasz- tok	polgárok s parasz- törlésed	zsollérek	egyéb áll. szükség.	sarjadék				
														1—12 éves	13-17 éves
Magyar- és Horvátország. (1787.)															
														Nyitra:	
23.672	6.810	91.011	0·8	10·7	0·0	1·2	11·7	11·1	25·6	5·0	26·0	7·5	Pozsony		
3.260	859	12.237	1·7	4·4	0·9	11·7	0·3	4·6	37·5	4·8	26·6	7·0	Pozsony		
829	257	3.273	3·9	9·2	0·4	12·5	—	4·8	25·8	10·0	25·3	7·8	Nagyszombat		
275	55	1.019	2·1	2·0	0·7	17·6	1·3	12·1	28·1	3·7	26·9	5·4	Szentgyörgy		
401	161	1.967	1·2	3·3	0·6	18·8	1·2	11·5	26·7	7·8	20·4	8·2	Bazin		
597	184	2.303	0·3	1·8	0·3	19·5	2·7	9·0	26·7	5·6	25·9	8·0	Módor		
40.959	12.022	140.405	0·3	3·5	0·0	2·3	11·0	11·7	27·3	6·0	29·2	8·5	Nyitra		
714	210	2.649	1·4	1·5	0·6	18·9	—	11·1	27·0	4·7	27·0	7·8	Szokolca		
33.646	9.040	106.839	0·2	2·8	0·0	2·0	13·0	15·1	21·4	5·4	31·5	8·5	Trencsén		
312	99	1.192	1·6	6·8	0·4	20·0	0·2	8·4	19·9	8·1	26·2	8·2	Trencsén		
14.724	4.673	50.013	0·2	3·4	0·1	0·9	11·8	11·3	27·2	6·1	29·4	9·3	Bars		
538	109	2.376	1·9	4·6	0·8	14·5	—	9·7	36·9	4·2	22·6	4·6	Körmöcbánya		
358	124	1.457	0·2	0·3	0·5	17·7	—	13·4	27·7	7·0	24·5	8·5	Újbánya		
120.285	34.603	416.741	0·4	4·9	0·1	2·7	11·0	12·1	25·8	5·7	28·8	8·3	Együtt		
														Győr:	
16.276	4.506	56.613	0·3	6·0	0·0	2·0	10·7	10·7	27·2	6·1	28·7	8·0	Moson, Győr		
1.342	439	5.985	1·8	9·1	0·9	14·3	—	10·2	25·2	8·6	22·4	7·3	Győr		
17.801	5.613	66.192	0·3	6·4	0·0	1·5	12·5	12·3	25·7	5·7	26·9	8·4	Komárom, Esztergom		
1.199	470	5.716	0·8	14·5	0·4	11·4	0·0	8·6	31·3	3·7	21·0	8·2	Komárom		
667	236	2.664	1·3	1·5	0·7	17·2	—	10·1	25·0	10·3	24·9	8·8	Esztergom		
19.284	5.564	70.628	0·3	4·7	0·0	1·5	15·1	14·6	22·6	5·6	27·3	7·9	Sopron		
1.074	379	5.570	1·6	4·3	0·6	19·9	—	13·4	24·2	9·1	19·3	6·8	Sopron		
200	92	1.187	2·1	3·1	1·6	17·5	—	12·8	27·5	10·4	16·8	7·8	Kismarton		
95	32	510	0·7	1·0	1·3	24·3	—	15·8	25·6	6·1	18·6	6·6	Ruszt		
30.626	8.639	109.184	0·3	6·8	0·0	2·3	14·0	15·3	18·8	6·2	28·1	7·9	Vas		
404	164	2.282	0·9	7·5	0·6	17·1	6·6	18·8	14·2	9·1	17·7	7·2	Kőszeg		
18.487	5.538	71.711	0·4	13·1	0·0	3·7	9·7	11·1	23·2	4·9	25·8	7·8	Veszprém		
107.455	31.672	398.242	0·4	7·4	0·1	3·3	11·9	13·0	22·9	5·8	27·0	7·9	Együtt		
														Pest:	
40.402	11.311	135.505	0·3	2·2	0·1	1·6	12·6	12·5	25·2	7·2	29·8	8·3	Pest		
2.277	698	11.225	4·2	6·2	1·1	8·7	1·6	7·1	35·3	9·1	20·3	6·2	Pest		
2.405	706	12.081	1·0	6·2	2·8	9·0	0·0	9·6	35·4	9·9	20·0	5·9	Buda		
25.491	7.066	83.612	0·2	6·7	0·0	0·7	10·8	10·7	24·4	7·2	30·5	8·5	Heves		
2.055	572	8.232	1·9	5·0	0·4	6·7	14·3	15·7	18·5	5·3	25·0	6·9	Eger		
22.940	6.471	74.837	0·2	4·3	0·1	0·7	12·1	10·8	25·6	6·7	30·7	8·6	Nógrád		
17.401	4.931	68.023	0·3	15·2	0·0	1·3	10·3	10·8	22·4	6·7	25·6	7·2	Borsod		
13.328	4.539	50.132	0·2	5·7	0·0	1·3	12·0	12·2	28·0	4·6	26·6	9·1	Fejér		
1.474	475	5.768	1·4	3·0	0·0	15·2	—	10·3	31·9	3·7	25·5	8·2	Székesfehérvár		
13.299	3.663	48.291	0·2	4·7	0·7	18·5	—	15·0	19·8	5·8	27·5	7·6	Jász-Kunság		
141.072	40.432	497.706	0·4	5·9	0·2	3·4	9·9	11·8	24·9	6·7	28·4	8·2	Együtt		
														Besztercebánya:	
5.333	1.510	19.050	0·2	8·9	0·0	2·6	11·3	13·9	21·1	5·9	28·0	8·0	Turóc		
8.557	2.449	27.324	0·1	1·4	0·0	1·5	10·0	9·8	30·1	6·5	31·4	9·0	Zólyom		
456	162	2.152	1·5	4·9	2·3	19·6	—	6·3	27·8	8·4	21·2	7·5	Besztercebánya		
427	128	1.474	0·7	4·9	0·4	25·4	—	5·4	17·2	8·1	29·0	8·7	Brezsnóbánya		
149	62	669	0·3	0·5	0·8	29·4	—	14·2	13·0	9·7	22·3	9·2	Libetbánya		
181	60	820	0·4	5·2	0·1	24·9	—	15·0	16·2	8·6	22·1	7·3	Zólyom		
272	103	1.440	0·7	5·1	0·1	25·2	—	15·8	19·3	7·5	18·9	7·1	Korpona		
10.595	3.572	40.736	0·2	2·9	0·1	1·8	13·3	12·8	27·4	6·5	26·0	8·8	Hont		
2.723	459	9.016	0·3	0·7	0·8	3·4	—	1·5	55·4	2·3	30·2	5·1	Selmecbánya		
227	66	1.162	0·2	3·5	0·4	21·4	—	22·8	19·7	6·5	19·5	5·7	Bakabánya		
173	52	808	0·1	1·1	1·0	20·9	—	13·5	33·0	2·4	21·4	6·5	Bélabánya		
8.362	2.243	29.242	0·3	5·6	0·1	2·4	13·9	15·4	18·5	7·4	28·6	7·6	Liptó		
9.732	2.360	37.039	0·1	2·7	0·0	0·0	25·8	25·5	7·6	5·5	26·3	6·4	Árva		
17.778	5.901	67.570	0·2	7·3	0·5	1·8	11·4	12·7	25·0	6·0	26·3	8·6	Gömör-Kishont		
64.965	19.127	238.502	0·2	4·7	0·1	2·5	13·3	14·4	23·2	6·1	27·2	8·1	Együtt		

Kerület Vármegye Város	Papok	Nemesek	Tisztviselők és honoratiorok	Polgárok és mester- emberek	Paraszatok	Polgárok és parasztlak- úrnők ésai	Zsellérek	Szabadságolt katonák		Egyéb álla- mi szükség- letekre alkalmasak
								ezer- dektől	had- szekeré- szattól	
Kassa:										
Szepes és a 16 város —	210	870	144	3.747	7.919	10.191	17.032	43	—	5.773
Késmárk — — — —	6	120	26	350	—	226	488	5	—	167
Lőcse — — — — —	36	101	7	368	—	243	640	3	—	225
Sáros — — — — —	188	796	75	564	9.820	9.184	14.177	—	—	5.453
Eperjes — — — — —	64	112	21	420	—	295	789	—	—	221
Bártfa — — — — —	23	58	21	377	7	278	340	—	—	118
Kisszeben — — — —	15	25	3	230	—	135	216	—	—	89
Abaúj és Torna — —	186	5.315	45	1.206	6.535	6.911	15.895	78	—	4.685
Kassa — — — — —	81	189	57	450	13	326	1.016	10	—	264
Zemplén — — — — —	361	4.928	97	1.146	14.556	14.973	22.230	—	—	6.017
Együtt:	1.170	12.514	496	8.858	38.850	42.762	72.823	139	—	23.012
Munkács:										
Ung — — — — —	151	1.490	40	290	4.650	4.331	6.301	—	—	1.536
Bereg és Ugocsa — —	231	3.494	30	114	6.563	6.536	9.460	—	—	2.508
Szatmár — — — — —	284	9.549	39	293	9.147	7.933	14.722	63	—	3.154
Szatmárnémeti — — —	5	178	1	781	—	601	1.025	6	—	82
Nagybánya — — — —	19	62	27	316	—	225	604	2	—	119
Felsőbánya — — — —	4	26	26	295	—	213	656	2	—	109
Máramaros — — — — —	163	7.140	72	730	6.806	6.347	7.080	—	—	2.386
Együtt:	857	21.939	235	2.819	27.166	26.186	39.848	73	—	9.894
Nagyvárad:										
Szabolcs — — — — —	197	7.128	11	143	5.876	5.144	13.462	116	—	2.742
Bihar — — — — —	679	5.358	66	1.001	24.500	22.318	40.378	266	—	8.983
Debrecen — — — — —	25	214	29	2.777	14	1.148	3.340	41	—	1.513
Arad — — — — —	378	770	21	327	14.913	12.907	19.038	48	—	3.185
Békés, Csanád, Csongrád	88	744	25	453	11.407	10.926	17.113	110	—	4.587
Szeged — — — — —	56	108	28	863	889	1.436	2.564	14	—	916
Hajdú városok — — —	15	1.484	46	1.996	345	2.184	2.294	43	—	966
Együtt:	1.438	15.806	226	7.560	57.944	56.063	98.189	638	—	22.892
Temesvár:										
Temes — — — — —	361	123	95	483	27.996	23.374	17.405	13	—	4.446
Temesvár — — — — —	89	77	115	380	33	219	1.651	3	—	474
Krassó — — — — —	323	108	99	274	25.414	21.138	14.833	4	—	2.728
Torontál — — — — —	223	129	62	209	16.943	14.631	15.610	19	—	2.627
Bács — — — — —	263	1.268	35	606	20.729	18.048	16.298	50	4	4.254
Újvidék — — — — —	22	39	17	458	145	529	1.354	—	—	447
Szabadka — — — — —	30	310	9	553	346	685	3.786	8	—	399
Zombor — — — — —	12	73	7	523	621	1.110	1.483	2	—	260
Együtt:	1.323	2.127	439	3.486	92.227	79.734	72.420	99	4	15.635
Pécs:										
Tolna — — — — —	173	1.440	27	1.070	10.725	10.636	14.889	45	1	3.555
Baranya — — — — —	223	615	29	441	17.238	16.333	17.014	44	—	4.312
Pécs — — — — —	92	147	60	483	—	340	1.514	7	1	247
Szerém — — — — —	291	69	27	543	9.767	9.267	6.205	15	—	1.883
Verőce — — — — —	208	175	43	769	10.749	11.308	9.838	29	—	2.740
Somogy — — — — —	227	2.130	38	967	14.319	13.944	17.273	121	—	5.076
Együtt:	1.214	4.576	224	4.273	62.798	61.828	66.733	261	2	17.813
Zágráb:										
Zala — — — — —	282	7.996	74	3.324	15.977	18.087	21.919	145	—	6.493
Varasd — — — — —	118	541	38	276	7.963	8.387	6.089	5	—	1.766
Varasd — — — — —	67	57	33	313	116	254	714	—	—	108
Zágráb — — — — —	288	5.525	45	488	10.348	10.327	17.423	9	—	3.867
Zágráb — — — — —	47	188	57	176	3	77	378	—	—	293
Kőrös — — — — —	68	2.483	10	25	5.059	4.872	5.834	10	—	1.731
Kőrös — — — — —	20	67	11	170	3	127	140	1	—	55
Kapronca — — — — —	22	34	8	289	104	328	343	—	1	139

Sarjadék		Összes férfi népesség	S z á z a l é k o k b a n										Kerület Vármegye Város	
1—12 éves	13—17 éves		papok	nemesek	tisztviselők, honatartók	polgárok, mester- emberek	parasz- tók	polgárok a parasz- tók körével	zsellérek	egyéb áll. szükségt.	sarjadék			
											1-12 éves	13-17 éves		
<i>Kassa:</i>														
18.636	6.302	70.867	0:3	1:2	0:2	5:3	11:2	14:4	24:0	8:1	26:3	8:9	Szepes és a 16 város	
398	123	1.909	0:3	6:3	1:3	18:3	—	11:9	25:6	8:7	20:8	6:5	Késmárk	
527	173	2.323	1:6	4:4	0:3	15:8	—	10:4	27:5	9:7	22:7	7:5	Lőcse	
19.457	5.376	65.090	0:3	1:2	0:1	0:9	15:1	14:1	21:8	8:4	29:9	8:2	Sáros	
582	174	2.678	2:4	4:1	0:8	15:7	—	11:0	29:5	8:2	21:8	6:5	Eperjes	
416	126	1.764	1:3	3:3	1:2	21:3	0:4	15:8	19:3	6:7	23:5	7:2	Bártfa	
272	76	1.061	1:5	2:4	0:3	21:7	—	12:7	20:3	8:4	25:6	7:1	Kisszeben	
19.376	5.434	65.666	0:3	8:1	0:1	1:8	9:9	10:5	24:2	7:1	29:5	8:3	Abaúj és Torna	
764	253	3.423	2:4	5:5	1:6	13:2	0:4	9:5	29:7	7:7	22:3	7:4	Kassa	
31.203	7.692	103.203	0:3	4:8	0:1	1:1	14:1	14:6	21:5	5:8	30:2	7:5	Zemplén	
91.631	25.729	317.984	0:4	4:0	0:2	2:8	12:3	13:5	22:9	7:2	28:3	8:2	Együtt	
<i>Munkács:</i>														
7.756	2.116	28.661	0:5	5:2	0:1	1:0	16:2	15:1	22:0	5:4	27:1	7:4	Ung	
13.106	3.548	45.590	0:5	7:6	0:1	0:2	14:4	14:3	20:8	5:5	28:8	7:8	Bereg és Ugocsa	
17.681	4.745	67.610	0:4	14:1	0:0	0:4	13:5	11:9	21:7	4:7	26:2	7:0	Szatmár	
1.054	290	4.023	0:1	4:4	0:0	19:4	—	14:9	25:5	2:4	26:1	7:1	Szatmárnémeti	
435	110	1.919	1:1	3:2	1:4	16:5	—	11:7	31:5	6:2	22:6	5:7	Nagybánya	
443	120	1.894	0:2	1:3	1:3	15:6	—	11:3	34:7	5:7	23:4	6:4	Felsőbánya	
9.583	2.642	42.949	0:3	16:6	0:2	1:7	15:9	14:8	16:5	5:6	22:3	6:1	Máramaros	
50.058	13.571	192.646	0:5	11:4	0:1	1:5	14:1	13:6	20:7	5:1	26:0	7:0	Együtt	
<i>Nagyvárad:</i>														
14.610	4.385	53.814	0:3	13:3	0:0	0:2	10:9	9:6	25:0	5:1	27:2	8:2	Szabolcs	
47.288	12.090	162.927	0:4	3:3	0:0	0:6	15:0	13:7	24:8	5:6	29:0	7:4	Bihar	
4.089	1.306	14.496	0:2	1:6	0:2	19:1	0:1	7:9	23:0	10:6	28:2	9:0	Debrecen	
21.704	5.997	79.288	0:5	1:0	0:0	0:4	18:8	16:3	24:0	4:0	27:4	7:5	Arad	
22.553	6.447	74.453	0:1	1:0	0:0	0:6	15:3	14:7	23:0	6:2	30:3	8:7	Békés, Csanád, Csongrád	
3.106	931	10.911	0:5	1:0	0:3	7:9	8:1	13:2	23:5	8:4	28:5	8:5	Szeged	
3.970	1.121	14.464	0:1	10:2	0:3	13:8	2:4	15:1	15:9	6:7	27:5	7:7	Hajdú városok	
117.320	32.277	410.353	0:3	3:8	0:1	1:8	14:1	13:7	23:9	5:6	28:6	7:9	Együtt	
<i>Temesvár:</i>														
30.649	7.140	112.085	0:3	0:1	0:1	0:4	25:0	20:8	15:5	4:0	27:4	6:4	Temes	
974	320	4.335	2:1	1:8	2:7	8:8	0:7	5:0	38:1	10:9	22:5	7:4	Temesvár	
27.005	5.524	97.450	0:3	0:1	0:1	0:3	26:1	21:7	15:2	2:8	27:9	5:5	Krassó	
23.553	5.081	79.087	0:3	0:2	0:1	0:3	21:4	18:5	19:7	3:3	29:8	6:4	Torontál	
25.960	7.246	94.761	0:2	1:3	0:0	0:6	21:9	19:1	17:2	4:5	27:4	7:7	Bács	
983	376	4.370	0:5	0:9	0:4	10:5	3:3	12:1	31:0	10:2	22:5	8:6	Újvidék	
3.568	990	10.684	0:3	2:9	0:1	5:1	3:3	6:4	35:5	3:7	33:3	9:3	Szabadka	
2.181	515	6.787	0:2	1:1	0:1	7:7	9:1	16:4	21:8	3:8	32:2	7:6	Zombor	
114.873	27.192	409.559	0:3	0:5	0:1	0:8	22:5	19:5	17:7	3:8	28:0	6:7	Együtt	
<i>Pécs:</i>														
18.863	5.324	66.748	0:4	2:2	0:0	1:6	16:1	15:9	22:3	5:3	28:2	7:9	Tolna	
26.211	6.569	89.029	0:2	0:7	0:0	0:5	19:4	18:3	19:1	4:9	29:4	7:4	Baranya	
1.158	393	4.442	2:1	3:3	1:4	10:8	—	7:6	34:1	5:6	26:1	8:8	Pécs	
11.927	2.872	42.866	0:6	0:1	0:0	1:3	22:8	21:8	14:5	4:4	27:8	6:7	Szerém	
19.170	5.197	60.226	0:3	0:2	0:1	1:3	17:8	18:8	16:3	4:6	31:9	8:6	Verőce	
23.671	6.430	84.196	0:2	2:5	0:0	1:1	17:0	16:5	20:5	6:4	28:1	7:6	Somogy	
101.000	26.785	347.507	0:3	1:3	0:1	1:2	18:1	17:8	19:2	5:1	29:1	7:7	Együtt	
<i>Zágráb:</i>														
30.518	8.745	113.560	0:2	7:0	0:1	3:0	14:1	15:9	19:3	5:7	26:9	7:7	Zala	
15.955	3.178	44.316	0:2	1:2	0:1	0:6	18:0	18:9	13:8	4:0	36:0	7:2	Varasd	
578	124	2.364	2:6	2:4	1:3	13:3	4:9	10:8	30:3	4:6	24:5	5:3	Varasd	
22.720	5.572	76.612	0:4	7:2	0:1	0:6	13:5	13:5	22:8	5:0	29:6	7:3	Zágráb	
177	150	1.546	3:0	12:2	3:7	11:4	0:2	4:9	24:4	19:0	11:5	9:7	Zágráb	
9.747	2.749	32.588	0:2	7:3	0:0	0:1	15:6	15:0	18:0	5:3	30:0	8:5	Kőrös	
161	48	803	2:5	8:4	1:4	21:2	0:4	15:8	17:4	6:9	20:0	5:9	Kőrös	
372	74	1.714	1:3	2:0	0:5	16:9	6:0	19:1	20:0	8:1	21:7	4:3	Kapronca	

Kerület Vármegye Város	Papok	Nemesek	Tisztviselők és honoratiorok	Polgárok és mester- emberek	Parasztlak	Polgárok és parasztlak örökösai	Zsellérek	Szabadságolt katona		Egyéb álla- mi szükség- letekre alkalmasak
								ezre- dektől	hadi- szekeré- szettől	
Pozsega — — — — —	96	71	27	77	5.297	5.700	7.111	16	—	1.982
Pozsega — — — — —	34	41	21	247	—	216	167	—	—	52
Szeverin — — — — —	101	257	36	157	6.394	6.704	2.555	3	—	803
Károlyváros — — — — —	21	14	33	350	—	222	254	2	—	45
Fiume — — — — —	95	129	30	99	105	159	1.240	—	—	11
Buccari — — — — —	52	131	19	17	828	756	795	—	—	40
Együtt:	1.311	17.534	442	6.008	52.197	56.216	64.962	191	1	17.385
Főösszeg:	13.263	165.301	4.230	79.354	505.708	518.131	793.270	4.708	37	201.438
Erdély. (1785/86.)										
Alsó-Fehér — — — — —	511	1.172	46	1.354	8.837	9.859	19.191	111	—	5.329
Gyulafehérvár — — — — —	48	26	24	113	172	201	713	9	1	181
Hunyad — — — — —	406	2.180	64	230	15.904	14.328	20.989	117	—	3.835
Szeben — — — — —	416	161	49	404	15.406	12.508	10.964	44	—	2.951
Nagyszeben — — — — —	56	233	197	1.252	—	498	1.827	6	—	402
Medgyes — — — — —	30	13	21	484	29	318	545	5	—	136
Szászváros — — — — —	15	23	13	181	147	207	395	4	—	130
Fogarás — — — — —	393	383	62	1.089	15.432	12.640	9.525	64	—	3.134
Segesvár — — — — —	17	4	18	591	145	457	496	3	—	164
Háromszék — — — — —	277	1.321	9	119	7.307	5.737	10.749	59	—	3.725
Brassó — — — — —	53	65	39	1.261	214	855	2.166	20	—	618
Udvarhely — — — — —	221	3.420	27	330	5.938	5.064	6.302	62	—	3.061
Küküllő — — — — —	458	3.745	40	331	13.356	11.214	11.474	117	—	4.507
Marosvásárhely — — — — —	36	40	33	272	—	249	727	4	—	243
Torda — — — — —	592	2.109	32	706	14.898	12.820	18.926	66	—	5.513
Beszterce — — — — —	20	16	20	532	64	290	458	3	—	172
Belső-Szolnok — — — — —	565	5.736	15	852	10.534	10.288	13.434	52	—	4.504
Kolozs — — — — —	446	2.250	18	372	9.240	7.569	14.052	60	—	3.234
Kolozsvár — — — — —	146	511	17	757	76	439	1.715	22	—	487
Közép Szolnok — — — — —	458	8.908	27	510	12.155	10.486	14.612	93	—	4.061
Együtt:	5.224	32.316	771	11.740	129.854	116.027	159.260	921	1	46.387
Magyarország, Horvát- ország és Erdély:	18.487	197.617	5.001	91.094	635.562	634.158	952.530	5.629	38	247.825
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.										
Duna jobbpartja — — — — —	2.695	45.035	607	19.973	111.591	118.086	180.025	1.652	21	45.607
Duna balpartja — — — — —	2.492	30.032	733	16.304	79.040	84.186	164.846	1.179	1	38.985
Duna-Tisza köze — — — — —	1.865	15.273	1.112	17.743	61.561	69.186	116.524	712	14	32.121
Tisza jobbpartja — — — — —	1.918	32.833	631	11.333	64.793	69.587	120.691	449	—	35.696
Tisza balpartja — — — — —	1.391	31.139	317	8.332	46.688	46.113	83.561	539	—	20.054
Tisza-Maros szöge — — — — —	1.374	1.207	392	1.673	85.299	72.269	68.537	87	—	13.460
Magyarország — — — — —	11.735	155.519	3.792	75.358	448.972	459.427	734.184	4.618	36	185.923
Erdély — — — — —	5.224	32.316	771	11.740	129.854	116.027	159.260	921	1	46.387
Horvátország — — — — —	1.528	9.782	438	3.996	56.736	58.704	59.086	90	1	15.515
Mindössze:	18.487	197.617	5.001	91.094	635.562	634.158	952.530	5.629	38	247.825
Ebből:										
Vármegyék — — — — —	15.393	188.687	2.946	60.597	629.839	610.611	884.352	5.144	33	231.651
Városok — — — — —	3.094	8.930	2.055	30.497	5.723	23.547	68.178	485	5	16.174

Sarjadék		Összes férfi népesség	S z á z a l é k o k b a n										Kerület Vármegye Város	
1—12 éves	13—17 éves		papok	nemesek	tisztviselők, honoratírok	polgárok, mester- emberek	parasz- tok	polgárok s parasz- többség	zsellérek	egyéb áll. szültségi	sarjadék			
											1—12 éves	13-17 éves		
10.456	3.047	33.880	0.3	0.2	0.1	0.2	15.6	16.8	21.0	5.9	30.9	9.0	Pozsega	
175	63	1.016	3.4	4.1	2.1	24.3	—	21.3	16.4	5.1	17.2	6.1	Pozsega	
8.430	1.626	27.066	0.3	1.0	0.1	0.6	23.6	24.8	9.4	3.0	31.2	6.0	Szeverin	
186	76	1.203	1.8	1.2	2.8	29.1	—	18.4	21.1	3.7	15.4	6.3	Károlyváros	
718	188	2.774	3.4	4.7	1.1	3.5	3.8	5.7	44.8	0.4	25.9	6.7	Fiume	
952	163	3.753	1.4	3.5	0.5	0.4	22.1	20.1	21.2	1.1	25.4	4.3	Buccari	
101.145	25.803	343.195	0.4	5.1	0.1	1.8	15.2	16.4	18.9	5.1	29.4	7.5	Együtt	
1,009.804	277.191	3,572.435	0.4	4.6	0.1	2.2	14.1	14.5	22.2	5.6	28.3	7.7	Főösszeg	
Erdély. (1785/86.)														
19.774	5.217	71.401	0.7	1.7	0.1	1.9	12.4	13.8	26.8	7.4	27.7	7.3	Alsó-Fehér	
521	209	2.218	2.2	1.2	1.2	5.1	7.7	9.1	32.1	8.2	23.4	9.4	Gyulafehérvár	
23.010	5.160	86.283	0.5	2.5	0.6	0.2	18.4	16.6	24.3	4.4	26.6	5.8	Hunyad	
12.219	3.837	58.959	0.7	0.3	0.1	0.7	26.1	21.2	18.6	5.0	20.7	6.5	Szeben	
1.137	354	5.962	1.0	3.9	3.3	21.0	—	8.3	30.7	6.7	19.1	5.9	Nagyszeben	
423	139	2.143	1.4	0.6	1.0	22.6	1.4	14.8	25.4	6.3	19.9	6.4	Medgyes	
332	121	1.568	0.9	1.5	0.8	11.6	9.4	13.2	25.2	8.2	21.2	7.7	Szászváros	
10.571	3.899	57.192	0.6	0.6	0.1	2.0	27.0	22.1	16.7	5.5	18.5	6.8	Fogaras	
419	162	2.476	0.6	0.2	0.7	23.9	5.9	18.5	20.0	6.6	16.9	6.5	Segesvár	
12.207	3.689	45.199	0.7	2.9	0.0	0.3	16.1	12.7	23.8	8.3	27.0	8.1	Háromszék	
2.196	635	8.122	0.6	0.8	0.5	15.5	2.6	10.5	26.7	7.6	27.0	7.8	Brassó	
7.098	2.543	34.066	0.6	10.0	0.1	1.0	17.4	14.8	18.5	9.0	20.9	7.5	Udvarhely	
13.674	4.501	63.417	0.7	5.9	0.1	0.6	21.0	17.7	18.1	7.1	21.5	7.1	Küküllő	
586	169	2.359	1.5	2.2	1.3	11.5	—	10.5	30.8	10.3	24.8	7.0	Marosvásárhely	
20.316	6.929	82.907	0.7	2.6	0.0	0.8	17.9	15.5	22.8	6.7	24.5	8.4	Torda	
426	119	2.120	0.9	0.8	0.9	25.1	3.0	13.7	21.6	8.1	20.1	5.6	Beszterce	
17.042	4.993	68.015	0.8	8.4	0.0	1.3	15.5	15.1	19.8	6.6	25.1	7.3	Belső-Szolnok	
15.821	4.028	57.090	0.8	3.9	0.0	0.6	16.2	13.3	24.6	5.7	27.7	7.0	Kolozs	
1.404	460	6.034	2.4	8.5	0.3	12.5	1.3	7.3	28.4	8.1	23.3	7.6	Kolozsvár	
20.194	4.713	76.217	0.6	11.7	0.0	0.7	15.9	13.7	19.2	5.4	26.5	6.2	Közép-Szolnok	
179.370	51.877	733.748	0.7	4.4	0.1	1.6	15.8	17.7	21.7	6.3	24.4	7.1	Együtt	
1,189.174	329.068	4,306.183	0.4	4.6	0.1	2.1	14.8	14.7	22.1	5.8	27.6	7.7	Magyarország, Horvát- ország és Erdély	
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.														
222.678	64.147	812.117	0.3	5.6	0.1	2.5	13.7	14.5	22.2	5.8	27.4	7.9	Duna jobbpartja	
190.412	54.300	662.510	0.4	4.6	0.1	2.5	11.9	14.7	24.9	4.0	28.7	8.2	Duna balpartja	
144.280	40.521	500.912	0.4	3.0	0.2	3.5	12.3	13.8	23.3	6.6	28.8	8.1	Duna-Tisza köze	
147.672	42.225	527.828	0.4	6.2	0.1	2.1	12.3	13.2	22.9	6.8	28.0	8.0	Tisza jobbpartja	
99.153	26.809	364.096	0.4	8.6	0.1	2.3	12.8	12.7	22.9	5.6	27.2	7.4	Tisza balpartja	
103.885	24.062	372.245	0.4	0.3	0.1	0.5	22.9	19.4	18.4	3.6	27.9	6.5	Tisza-Maros szöge	
908.080	252.064	3,239.708	0.3	4.8	0.1	2.3	13.9	14.2	22.7	5.9	28.0	7.8	Magyarország	
179.370	51.877	733.748	0.7	4.4	0.1	1.6	15.8	17.7	21.7	6.3	24.4	7.1	Erdély	
101.724	25.127	332.727	0.4	2.9	0.1	1.2	17.0	17.6	17.8	4.8	30.6	7.6	Horvátország	
1,189.174	329.068	4,306.183	0.4	4.6	0.1	2.1	14.8	14.7	22.1	5.8	27.6	7.7	Mindössze	
Ebből:														
1,132.377	312.125	4,073.755	0.4	4.6	0.1	1.5	15.5	15.0	21.7	5.1	27.8	7.7	Vármegyék	
56.797	16.943	232.428	1.3	3.8	0.9	13.1	2.4	10.1	29.3	7.4	24.4	7.3	Városok	

g) A távollévők és a jelenlevő idegenek részletezése 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	T á v o l l e v ők				Jelenlevő idegenek					
	az ország- ban	az ország- gon kívül	isme- retlen helyen	összesen	az ország- ból	az osztrák örökös tartományokból		más államokból		összesen
						férfi	nő	férfi	nő	
Magyar- és Horvátország.										
Magyarország										
Pozsony — — — — —	523	209	301	1.033	280	572	114	176	14	1.156
Pozsony — — — — —	191	163	146	500	702	539	425	406	32	2.104
Nagyszombat — — —	72	41	37	150	100	135	12	45	1	293
Szentgyörgy — — —	2	6	15	23	5	11	—	7	1	24
Bazin — — — — —	20	14	23	57	39	26	5	6	—	76
Modor — — — — —	17	8	13	38	32	18	2	7	1	60
Nyitra — — — — —	1.252	138	607	1.997	401	608	131	73	10	1.223
Szokolca — — — — —	—	5	48	53	—	50	16	4	—	70
Trencsén — — — — —	618	135	585	1.338	72	178	88	21	5	364
Trencsén — — — — —	26	3	9	38	8	27	11	4	—	50
Bars — — — — —	498	11	150	659	482	72	2	14	—	570
Körmöcbánya — — —	39	20	17	76	82	12	—	7	—	101
Ójbánya — — — — —	9	1	9	19	15	4	—	—	—	19
Együtt:	3.267	754	1.960	5.981	2.218	2.252	806	770	64	6.110
Győr:										
Moson, Győr — — —	547	140	351	1.038	459	362	70	144	6	1.041
Győr — — — — —	152	32	65	249	166	119	4	105	3	397
Komárom, Esztergom —	664	21	292	977	825	208	9	75	1	1.118
Komárom — — — — —	129	16	46	191	175	51	1	50	1	278
Esztergom — — — — —	98	6	24	128	156	4	1	19	—	180
Sopron — — — — —	926	283	429	1.638	89	250	90	101	11	541
Sopron — — — — —	87	78	70	235	141	151	59	102	7	460
Kismarton — — — — —	32	49	27	108	10	66	43	23	—	142
Ruszt — — — — —	7	3	4	14	1	2	—	1	—	4
Vas — — — — —	773	204	607	1.584	259	218	30	62	1	570
Kőszeg — — — — —	48	22	46	116	38	51	—	35	—	124
Veszprém — — — — —	585	25	378	988	569	142	8	102	1	822
Együtt:	4.048	879	2.339	7.266	2.888	1.624	315	819	31	5.677
Pest:										
Pest — — — — —	1.135	45	513	1.693	1.607	337	9	160	9	2.122
Pest — — — — —	105	104	58	267	731	947	33	424	12	2.147
Buda — — — — —	135	68	89	292	559	771	148	437	36	1.951
Heves — — — — —	615	28	253	896	703	196	4	44	6	953
Eger — — — — —	47	13	53	113	225	67	3	48	1	344
Nógrád — — — — —	975	11	251	1.237	354	75	5	19	1	454
Borsod — — — — —	591	30	164	785	700	59	—	27	—	786
Fejér — — — — —	425	15	198	638	356	101	1	75	—	533
Székesfehérvár — — —	33	6	60	99	225	83	—	56	—	364
Jász-Kunság — — — —	533	8	241	782	394	32	9	18	—	453
Együtt:	4.594	328	1.880	6.802	5.854	2.668	212	1.308	65	10.107
Besztercebánya:										
Turóc — — — — —	463	21	181	665	46	4	—	—	—	50
Zólyom — — — — —	1.031	11	99	1.141	265	14	1	8	1	289
Besztercebánya — — —	133	22	29	184	260	59	3	30	2	354
Brezsnóbánya — — —	51	—	9	60	21	4	—	1	—	26
Libetbánya — — — — —	6	—	11	17	1	1	—	—	—	2
Zólyom — — — — —	79	—	4	83	34	2	—	1	—	37
Korpona — — — — —	80	1	11	92	15	—	—	—	—	15
Hont — — — — —	650	8	128	786	118	18	—	5	—	141
Selmecbánya — — — —	59	20	41	120	170	79	—	23	—	272
Bakabánya — — — — —	20	2	16	38	5	—	—	—	—	5
Bélabánya — — — — —	5	3	10	18	9	1	—	—	—	10
Liptó — — — — —	854	10	228	1.092	113	13	1	1	—	128
Árva — — — — —	646	10	318	974	28	78	36	1	—	143
Gömör-Kishont — — —	1.164	26	241	1.431	1.704	104	18	15	1	1.842
Együtt:	5.241	134	1.326	6.701	2.789	377	59	85	4	3.314

Kerület Vármegye Város	T á v o l l e v ő k				Jelenlevő idegenek					
	az ország- ban	az ország- gon kívül	isme- retlen helyen	összesen	az ország- ból	az osztrák örökös tartományokból		más államokból		összesen
						férfi	nő	férfi	nő	
Kassa:										
Szepes és a 16 város —	2.173	145	348	2.666	1.397	433	173	15	3	2.021
Késmárk — — — —	38	18	14	70	164	5	26	12	—	207
Lőcse — — — —	147	7	32	186	378	14	10	4	1	407
Sáros — — — —	529	42	294	865	124	267	85	6	—	488
Eperjes — — — —	100	17	47	164	212	21	22	14	1	270
Bártfa — — — —	39	10	33	82	6	5	—	—	—	11
Kisszeben — — — —	18	1	12	31	23	5	1	—	—	29
Abaúj és Torna — —	1.410	30	212	1.652	1.155	106	7	8	1	1.277
Kassa — — — —	61	24	52	137	319	90	23	40	4	476
Zemplén — — — —	851	37	314	1.202	164	319	19	22	1	525
Együtt:	5.366	331	1.358	7.055	3.942	1.265	366	121	11	5.705
Munkács:										
Ung — — — —	62	4	46	112	27	17	—	3	1	48
Bereg és Ugocsa — —	635	13	200	848	103	48	19	4	—	174
Szatmár — — — —	217	114	228	559	245	265	21	11	2	544
Szatmárnémeti — —	30	25	14	69	76	21	—	—	—	97
Nagybánya — — — —	12	13	21	46	15	46	14	—	—	75
Felsőbánya — — — —	13	5	20	38	17	48	5	—	—	70
Máramaros — — — —	441	100	246	787	64	357	59	2	1	483
Együtt:	1.410	274	775	2.459	547	802	118	20	4	1.491
Nagyvárad:										
Szabolcs — — — —	602	26	236	864	894	101	46	10	—	1.051
Bihar — — — —	306	130	421	857	351	363	13	46	—	773
Debrecen — — — —	83	12	33	128	677	65	—	10	1	753
Arad — — — —	101	22	155	278	171	485	96	29	—	781
Békés, Csanád, Csongrád	684	15	188	887	1.273	449	11	27	—	1.760
Szeged — — — —	114	4	65	183	328	55	—	30	—	413
Hajdú városok — — —	362	3	51	416	259	5	—	1	—	265
Együtt:	2.252	212	1.149	3.613	3.953	1.523	166	153	1	5.796
Temesvár:										
Temes — — — —	214	32	146	392	145	127	4	77	—	353
Temesvár — — — —	67	10	31	108	133	136	5	130	—	404
Krassó — — — —	247	17	112	376	100	131	21	348	45	645
Torontál — — — —	441	14	100	555	228	237	40	55	—	560
Bács — — — —	446	50	251	747	636	151	6	120	1	914
Újvidék — — — —	71	16	24	111	140	36	4	123	—	303
Szabadka — — — —	36	4	27	67	49	11	—	7	—	67
Zombor — — — —	40	3	16	59	19	16	1	7	1	44
Együtt:	1.562	146	707	2.415	1.450	845	81	867	47	3.290
Pécs:										
Tolna — — — —	421	11	200	632	548	185	3	145	4	885
Baranya — — — —	365	10	152	527	177	86	2	84	16	365
Pécs — — — —	24	20	35	79	179	80	2	47	—	308
Szerém — — — —	498	8	43	549	428	56	1	58	1	544
Verőce — — — —	521	8	84	613	338	183	18	84	3	626
Somogy — — — —	408	12	252	672	657	144	2	24	—	827
Együtt:	2.237	69	766	3.072	2.327	734	28	442	24	3.555
Zágráb:										
Zala — — — —	1.056	40	417	1.513	982	240	71	49	—	1.342
Varasd — — — —	6	27	126	159	7	82	32	5	—	126
Varasd — — — —	—	—	4	4	10	116	87	15	2	230
Zágráb — — — —	1.294	12	203	1.509	536	77	24	7	1	645
Zágráb — — — —	1	1	—	2	47	69	—	10	—	126
Kőrös — — — —	949	12	145	1.106	566	28	9	3	—	606
Kőrös — — — —	28	1	4	33	82	23	1	5	—	111
Kapronca — — — —	19	1	6	26	57	12	—	—	2	71

Kerület Vármegye Város	T á v o l l e v ő k				Jelenlevő idegenek					
	az ország- ban	az ország- gon kívül	isme- retlen helyen	összesen	az ország- ból	az osztrák örökös tartományokból		más államokból		összesen
						férfi	nő	férfi	nő	
Pozsega — — — —	349	—	106	455	10	16	2	5	—	33
Pozsega — — — —	64	—	13	77	8	7	—	6	—	21
Szeverin — — — —	363	110	73	546	247	89	60	7	2	405
Károlyváros — — —	15	18	6	39	18	105	6	14	—	143
Fiume — — — —	12	102	4	118	75	92	209	78	9	463
Buccari — — — —	52	345	24	421	22	18	10	6	6	62
Együtt:	4.208	669	1.131	6.008	2.667	974	511	210	22	4.384
Főösszeg:	34.185	3.796	13.391	51.372	28.635	13.064	2.662	4.795	273	49.429
Erdély. (1785/86.)										
Alsó-Fehér — — — —	1.448	87	420	1.955	1.970	55	4	16	—	2.045
Gyulafehérvár — —	57	12	7	76	191	19	2	4	—	216
Hunyad — — — —	1.017	124	205	1.346	1.003	189	77	298	148	1.715
Szeben — — — —	936	301	97	1.334	1.218	8	—	22	—	1.248
Nagyszeben — — — —	88	61	55	204	797	101	2	55	2	957
Medgyes — — — —	40	8	5	53	142	8	2	3	—	155
Szászváros — — — —	57	2	6	65	86	5	1	4	—	96
Fogarás — — — —	1.768	428	170	2.366	1.245	14	1	11	4	1.275
Segesvár — — — —	64	5	6	75	107	2	—	2	—	111
Háromszék — — — —	1.737	752	337	2.826	971	4	—	15	6	996
Brassó — — — —	82	113	101	296	385	12	1	19	—	417
Udvarhely — — — —	1.113	95	107	1.315	945	7	—	2	—	954
Küküllő — — — —	1.946	91	208	2.245	1.864	19	4	4	—	1.891
Marosvásárhely — —	74	11	24	109	776	58	8	4	1	847
Torda — — — —	1.887	196	387	2.470	1.952	46	15	11	—	2.024
Beszterce — — — —	33	16	8	57	116	10	—	2	—	128
Belső-Szolnok — — —	1.644	371	406	2.421	1.415	55	21	5	3	1.499
Kolozs — — — —	1.620	99	182	1.901	986	29	—	4	—	1.019
Kolozsvár — — — —	130	33	66	229	1.428	115	—	11	—	1.554
Közép-Szolnok — — —	1.097	477	301	1.875	1.268	380	34	4	—	1.686
Együtt:	16.838	3.282	3.098	23.218	18.865	1.136	172	496	164	20.833
Magyarország, Horvát- ország és Erdély:	51.023	7.078	16.489	74.590	47.500	14.200	2.834	5.291	437	70.262
Összefoglalás földrajzi egységek szerint.										
Duna jobbpartja — —	6.780	993	3.653	11.426	6.012	2.543	396	1.299	51	10.301
Duna balpartja — —	8.319	873	3.296	12.488	3.657	2.600	852	859	68	8.036
Duna-Tisza köze — —	3.961	358	1.778	6.097	6.664	3.068	228	1.445	66	11.471
Tisza jobbpartja — —	7.818	404	2.009	10.231	6.476	1.493	403	170	13	8.555
Tisza balpartja — —	2.066	428	1.270	3.764	2.598	1.271	158	80	4	4.111
Tisza-Maros szöge — —	1.070	95	544	1.709	777	1.116	166	639	45	2.743
Magyarország — — —	30.014	3.151	12.550	45.715	26.184	12.091	2.203	4.492	247	45.217
Erdély — — — —	16.838	3.282	3.098	23.218	18.865	1.136	172	496	164	20.833
Horvátország — — —	4.171	645	841	5.657	2.451	973	459	303	26	4.212
Mindössze:	51.023	7.078	16.489	74.590	47.500	14.200	2.834	5.291	437	70.262
Ebből:										
Vármegyék — — — —	47.632	5.454	14.684	67.770	36.493	9.494	1.626	2.788	310	50.711
Városok — — — —	3.391	1.624	1.805	6.820	11.007	4.706	1.208	2.503	127	19.551

8. A katonai szolgálatra alkalmas férfiak száma 1787-ben.

Kerület Vármegye Város	Létszám	Kerület Vármegye Város	Létszám	Kerület Vármegye Város	Létszám
<i>Nyitra:</i>		Zólyom — — — —	70	Bács — — — — —	4 254
Pozsony — — — —	4.552	Korpona — — — —	108	Újvidék — — — —	447
Pozsony — — — —	589	Hont — — — —	2.641	Szabadka — — — —	399
Nagyszombat — — —	327	Selmecbánya — — — —	230	Zombor — — — —	260
Szentgyörgy — — —	37	Bélabánya — — — —	75	Együtt:	15.635
Bazin — — — —	156	Bakabánya — — — —	2.171	<i>Pécs:</i>	
Modor — — — —	128	Liptó — — — —	2.038	Tolna — — — — —	3.555
Nyitra — — — —	8.482	Árva — — — —	4.088	Baranya — — — —	4.312
Szokolca — — — —	124	Gömör-Kishont — — —	14.676	Pécs — — — —	247
Trencsén — — — —	5.730	Együtt:		Szerém — — — —	1.883
Trencsén — — — —	97	<i>Kassa:</i>		Verőce — — — —	2.740
Bars — — — —	3.012	Szepes — — — —	4.163	Somogy — — — —	5.076
Körmöcbánya — — —	100	16 város — — — —	1.610	Együtt:	17.813
Újbánya — — — —	102	Késmárk — — — —	167	<i>Zágráb:</i>	
Együtt:	23.436	Lőcse — — — —	225	Zala — — — — —	6.493
<i>Győr:</i>		Sáros — — — —	5.453	Varasd — — — — —	1.766
Moson — — — —	1.474	Eperjes — — — —	221	Varasd — — — —	108
Győr — — — —	1.963	Bártfa — — — —	118	Zágráb — — — —	4.465
Győr — — — —	515	Kisszeben — — — —	89	Zágráb — — — —	293
Komárom — — — —	2.526	Abaúj — — — —	4.074	Körös — — — —	1.731
Esztergom — — — —	1.235	Torna — — — —	610	Körös — — — —	55
Komárom — — — —	212	Kassa — — — —	264	Kapronca — — — —	139
Esztergom — — — —	273	Zemplén — — — —	6.017	Pozsega — — — —	1.982
Sopron — — — —	3.985	Együtt:	23.011	Pozsega — — — —	52
Sopron — — — —	509	<i>Munkács:</i>		Szeverin — — — —	205
Kismarton — — — —	124	Ung — — — —	1.536	Károlyváros — — —	45
Ruszt — — — —	31	Bereg — — — —	1.733	Fiume — — — —	11
Vas — — — —	6.765	Ugocea — — — —	775	Buccari — — — —	40
Kőszeg — — — —	208	Szatmár — — — —	3.154	Együtt:	17.385
Veszprém — — — —	3.567	Szatmárnémeti — — —	82	Főösszeg:	201.437
Együtt:	23.387	Nagybánya — — — —	119	<i>Összefoglalás földrajzi egységek szerint:</i>	
<i>Pest:</i>		Felsőbánya — — — —	109	Duna jobbpartja — —	44.099
Pest — — — —	9.826	Máramaros — — — —	2.386	Duna balpartja — —	40.493
Pest — — — —	1.017	Együtt:	9.894	Duna-Tisza köze — —	29.070
Buda — — — —	1.198	<i>Nagyvárad:</i>		Tisza jobbpartja — —	34.920
Heves — — — —	5.999	Szabolcs — — — —	2.742	Tisza balpartja — —	23.182
Eger — — — —	436	Bihar — — — —	8.983	Tisza-Maros szöge — —	14.158
Nógrád — — — —	4.961	Debrecen — — — —	1.513	Magyarország — — —	185.922
Borsod — — — —	4.552	Arad — — — —	3.185	Horvátország — — —	15.515
Fejér — — — —	2.321	Békés — — — —	2.353	Főösszeg:	201.437
Székesfehérvár — — —	216	Csanád — — — —	698	<i>Ebből:</i>	
Jász-Kunság — — — —	2.782	Csongrád — — — —	1.536	Vármegyék — — — —	186.186
Együtt:	33.308	Szeged — — — —	916	Városok — — — —	15.251
<i>Besztercebánya:</i>		Hajdú városok — — —	966		
Turóc — — — —	1.129	Együtt:	22.892		
Zólyom — — — —	1.760	<i>Temesvár:</i>			
Besztercebánya — — —	182	Temes — — — —	4.446		
Brezsnóbánya — — —	119	Temesvár — — — —	474		
Libetbánya — — — —	65	Krassó — — — —	2.728		
		Torontál — — — —	2.627		

III. RÉSZ

A NÉPSZÁMLÁLÁSOKRA VONATKOZÓ FONTOSABB RENDELETEK, UTASÍTÁSOK, JELENTÉSEK ÉS A FELVÉTELI MINTÁK

**I. II. József kézirata gróf Esterházy
Ferenc magyar főkancellárhoz.
1784. május 1.**

Lieber Graf Esterházy!

Da ich an das Ziel das ich für das allgemeine Beste mit Überzeugung vor Augen habe, zugelingen Mich auf keine Art abhalten lasse, und Mich immer demselben zu nähern keine Zeit, keine Mühe spare, so will Ich Ihm auch folgenden Auftrag, welchen Ich zum Besten Hungarns und aller darin jetzo und künftig treffenden Anstalten für nöthig halte, zur Vollziehung und alsogleichen Veranlassung hiemit überschieken.

Es ist ein erwiesener Satz, dass die vermehrte Menschen-Anzahl auch die Glückseligkeit, den Reichtum und das Ansehen eines Staates vermehrt, nun kann eine solche Vermehrung nur durch gute Anstalten in allen Theilen der Verwaltung entspringen, es lässt sich aber von den Wirkungen aller hierauf abzielenden Gesetzen und Anstalten nicht richtig urtheilen, noch weniger selbe gut auswählen und veranlassen, wann die wahre Population des Landes nicht richtig bekannt und man von deren Zunahme und Abnahme nicht in der richtigen Kenntniss bleibt.

Nun sind Hungarn und Siebenbürgen noch in dieser unglücklichen Lage, dass ihre Population weder conscribirt, noch richtig bekannt, weil die bis jetzigen Seelenbeschreibungen von Geistlichen und Comitaten ganz falsch sind, und doch beruht hierauf die ganze Contribution, man machet über die Consumption, zu Mauthzwecken Gesetze und Verordnungen ohne dieser so wesentlichen Kenntniss. Ich will nicht anführen, dass überdies die allemal von Ständen verwilligte Anzahl Recruten blos arbiträrlich in ein oder andern Comitaten im Uebermass und zum grössten Nachtheil des Militärdienstes, der Population, der Cultur, auch der Billigkeit, dann der Grundobrigkeiten selbst ist genommen worden.

Ich bin also entschlossen, um diesen Umwesen zu steuern, im heurigen Sommer und so fort zu fahren auch im Winter bis zur Vollendung, die Hungarischen Lande so wie Siebenbürgen (das allein was den Militari zu den Gränzen übergeben worden ist ausgenommen) auf die unten folgende Art conscribiren, und die Häuser mit Nummern versehen zu lassen, welches sowol bei Einquartirungen, Vorspann, Transporten und mehreren anderen politischen Anstalten vielfältigen Nutzen verschaffen wird.

Die Kanzley wird also an das Consilium Locumtenentiale den Befehl erlassen und allhier die gewöhnliche gedruckte Conscriptions Bögen, welche in gesammten deutschen Erbländen eingeführt sind, ausheben, solche in nöthiger Anzahl abdrucken lassen, und an gesammte Comitate, Districte, Städte und Stühle ab-

schicken, mit der hinlänglichen Belchrung wie sie selbe mit Verlässlichkeit und Sicherheit auszufüllen haben, wie die Häuser aller Orten numerotirt und kurz wie man dieses ganze Geschäft auf guten Grund wird bauen können. Um aber zu beweisen, dass es nicht eine *blosse* Militär-Conscription ist, so soll selbe durch die Comitate in den Processen von den in selbe zu delegirenden Comitats-Officianten, im Beysein allemal der Ortpfarrer, vom Hause zu Hause gemacht werden, auch wird sonach diese Conscription, wie es auch in den deutschen Erbländen geschieht, zu einer fortwährenden Evidenzhaltung alljährlich zu revidieren seyn.

Es versteht sich, dass alle Honoratiores, Nobiles auch Magnaten, wer es immer ist, keine Scheu tragen müssen, dass sie mit ihrer Familie aufgezeichnet und ihre Schlösser numerotirt werden, da es selbst die Kaiserliche Burg ist, und alle im politischen Betrachte als Consumenten anzusehen kommen. Dass die nemlichen Conscriptions-Bögen wie in hiesigen deutschen Erbländen beybehalten worden, ist die Ursache, weil ansonst diese ganze Arbeit verloren ginge, wenn man einst in Militärischen Anbetrachte davon wird Nutzen ziehen, und die ordentliche auf Populations-Stand und Cultur alleingegründete und versicherte Recrutirung alldort einführen wollen.

Sollten Sie ein oder andere Auskünfte diesfalls benötigen, so können Sie selbe allhier von der ohnedies schon durch mehrere Jahre dies Geschäft betreibenden Civil- und Militärbehörde einholen; und da Ich keineswegs zweifle, dass sowol die Kanzley als die Landesbehörden und die Comitate die gründliche Vollbringung dieses Geschäfts vollkommen nach dem hieraus für die politische Verwaltung entspringenden unabsehblichen Nutzen, beurtheilen wird, so überlasse ich weiter Ihrer bekannten Einsicht und Ermessen, ob Sie nicht etwa selbst rätlich und nutzbar finden dürften, wen in jedem Comitate, von den daselbst ohnedies liegenden Militari einige in dem Conscriptionswesen allschon geübte Officiers *blos als Zeugen*, weil ohnedies niemand hiebey gemessen oder visitiret, sondern nur jeder unter die gehörigen Rubriken, um hievon bei politischen Veranstaltungen Gebrauch zu machen, eingetragen wird beygezogen würden, um dieser Operation dadurch, die erwünschte Vollständigkeit, die Ich hiebey allein zum Augenmerk habe, und Mir also auch ohne Beiziehung diesen Zeugen ganz gerne gefallen lasse, zu verschaffen.

Wien, den 1. Mai 1784.

Joseph.

(M. kancelláriai lev. 4904/84.)

(Közli: *Marczali*: Magyarország története II. József korában. II. k. 524—526. 1.)

2. II. József rendelete a Helytartó Tanács- hoz, 1784. július 16.

JOSEPHUS II-us.

7868.

Reverendissime etc. Quum omnis nostra eo dirigatur contentio, ut Populis Regimini Nostro conceditis, quo licet majorem asseramus prosperitatem, hanc vero nonnisi recta quarumvis administrationis publicae partium combinatione procurari posse, sat perspiciamus, eo utique curas Nostras Convertere oportuit, ut quam certissima ad hunc Scopum assequendum arripiamus media.

Tritum id alioquin, ac cuivis notum est, Rei publicae opes ac dignitatem cumprimis in maiori Populi numero, huicque cohaerente commercii publici institutione consistere, proin eo cuncta Administrationis Studia dirigi oportere, ut Incolarum Numerus, ac huic connexum Status publici robur ipsiusque adeo Populi felicitas Nova in dies accipiat incrementa; Iam autem ad id debite determinandum, quatenam in Specie Media ad praestitutum hunc publicae prosperitatis Scopum deligenda sint? id cumprimis necessarium est, ut totius populi, nulla ipsius excepta classe, Numerus, atque successiva in Incrementum, vel Decrementum in hac, aut illa Regni parte progressio quam evidentissime cognita sit.

Non equidem Nos latet Conscriptionem Animarum hucusque etiam in Regno Nro Hungariae Partibusque ei adnexis in usu fuisse, cum tamen illa certis, atque ad consequendum gralem respectu totius Nrae Dominationis scopum directis uniformibus Principiis haud consisteret, sed et eo laboret vicio, quod ex illa Nobiles, qui tamen aequae partem Consummentium efficiunt, sint simpliciter exmissi, proin nunquam totius, cum suis diversis classibus Populi Numerus ad rite dirigendas publicae Administrationis Operationes plena cum certitudine erui potuerit.

Hinc ut talismodi conscriptioni comparate ad praesuseptum finem majorem deinceps procuremus certitudinem, melioremque indemum formam, clementer constituimus, ut generalis per totum regnum Partesque adnexas in concursu etiam Militaris Status velut ab inita per Germanicas Ditiones Nras simili Conscriptione requisitas hac in re adepti Notitias, medio publicarum Regni Iurisdictionum instituatur Conscrip-tio, atque ut haec equaliter ubique et requisita cum certitudine perfici valeat, Instructionem huiusce interea in uno Exemplari fine eo adnexam, ut illa quo prius per Fidelitates Vestras in Latinum, aliasque per Idem Regnum Hungariae, Partesque adnexas usitatas Vernaculas primo quoque tempore transponenda, atque typis excudenda procuretur, transponimus, ac plura adhuc huiusce Instructionis Exemplaria paulopost transmitti jubebimus; ut quippe exmissi Conscrip-tores Manuductione huiusce Instructionis in praesusepto Opere procedere valeant, ac nectendae nefors eatenus diversae difficultates ac quaestiones tuto praevertantur. Quo autem altissima isthaec Intentio Nostra, quo Certius, et intra Constitutum Terminum effectui mancipari valeat, Sequentia adhuc benigne ordinamus.

10 Ut istiusmodi Conscrip-tio per universum

Regnum Partesque ei adnexas 1-ma venturi Mensis 7-bris suum infallibiliter Exordium sumere, atque non interrupto labore intra quam brevissimum tempus etiam plene Consummari debeat.

20 Haec ipsa Ordinatio nostra medio Circula-rium Intimatorum Universis Regni et adnexarum Partium Cottibus, Districtibus item separatas Portas Latentibus, nec non Liberis Regisque Cittibus de Verbo ad Verbum eo cum Mandato publicetur, ut illa in Vernaculam singulorum Locorum Linguam traducta mox currentetur, Magistratuales vero Personae, et alii per respectivas Iurisdictiones publicas ad perficiendum Conscriptionis Opus exmittendi, convocatis in sui praesentiam Cujusvis Loci, ubi conscriptio suscipitur incolis, illam Vernacula Lingua iisdem perlegant, ac Populo Nomine Nostro declarent istiusmodi Conscriptionem neutiquam ad deligendos Tyrones, verum unice Boni communis, ad quod exacta Populaois Cognitio Summe necessaria est, Causa suscipi, Verbo omnem eo graviter impendant operam, ut quemadmodum Nos unice publici amore ad hoc Consilium suscipiendum adducti sumus, ita quaevis Sinistra de isthaec Conscriptione impressio ex animis Conscribendorum penitus evellatur.

30 Cum Conscriptionem hanc ubique Locorum in Concursu Militaris Status institui velimus, hinc juxta repartitionem respectivorum Cottuum pro Tyronum collectaculis institutam, atque isthic in Exemplo adnexam, pro quovis horum Districtuum Stabalem Officiale de gremio illius Legionis, quae per Tractum Eorundem Cottuum Tyrones Suos colligit, jubebimus sua via demandari, cum his concernentes Cottus se illico in Correspondentiam ponere, atque cum indicato 1-ae 7-bris Termino Operi Conscriptionis semet accingere debebunt; Quo vero Opus isthoc tanto magis accelerari valeat, eam una fieri demandabimus provisionem, ut in quovis Cottu Offles Militares requisito pro ratione Processuum Numero praesto adsint, quo nempe eodem tempore in singulo Processu conscriptio inchoari, atque quam celerrime consumari valeat.

40 Quare Fidelitates Vestrae actutum cum Locali Suprema Armorum Praefectura semet eatenus in Correspondentiam ponent, ac relate ad Cooperationem Militaris Status mutuis cum eadem suprema armorum Praefectura Consiliis necessaria disponent, praeterea nomina eorundem Stabaliu Officialium, quibus cum singulis Cottus Caeteraeque Iurisdictionibus Correspondentiam tenendam habebunt, iisdem indicabunt, cum porro relate ad Tabellas Conscriptionum eam defixerimus Regulam, ut illae duplici Idiomate concinnentur, quippe Germanico, et vicissim nativo Singuli Loci, hinc Germanicas Tabellas aliquin Militaris Status usui deservientes ipse Idem Militaris Status secum adferet, alias vero Nativo Ser-mone concinnandas Fidel. Vestrae in justa Vernacularum per Regnum, Partesque adnexas vigentium proportionem mox Typis excudi procurabunt et Regni Iurisdictionibus transmittent; Eo praeterea pro Norma Constituto, quod si in nonnullis Locis plures Vernaculae vigeant, potior illius Loci, et respective ipsius Cottus deligenda sit. Quo tamen in hac ipsarum Tabellarum Idiomatis diversitate de ipsius Conscriptionis Operis Accuratione Certi esse valeamus, id adhuc benigne ordinamus, ut

istiusmodi Tabellae Natio Idiomate confectae cum Germanicis ubique Locorum, per quempiam, qui et Germanicam, et nativam Loci illius vernaculam calleat, invicem comportentur, atque per illum sub assumenda quoad integritatem Cautione in fidem accurationis subscribantur; Praeterea autem Singulae istiusmodi Tabellae per militares non minus, ac Politicos conscriptores subscribendae, atque cum illis ea ratione procedendum erit, ut cum unum Individuale Familiarum Conscriptionis Exemplum prae manibus ipsius Conscripti Loci T. T. permansurum, aliud vero Cooperanti Militari officiali tradendum sit, Summarium cuiusvis Loci per Conscriptores efformetur, et in quadruplici exemplari expeditur, bina manent penos ipsum Conscriptionis corpus, tertium Cottensis Conscriptor Cottui, Militaris vero Stabali per illum Districtum Conscriptionem procuranti Officiali exhibet, Cottus porro Summarium ex Universis Locis efformat, ac adnexa Summaria cuiusvis Loci gremialis Conscriptione Fidel. Vestris submittent, id ipsum intelligendum veniet de Districtibus Separatas Portas habentibus, Liberis item Regiisque Cittibus; dum porro Fidel. Vestrae a cunctis Regni, Partiumque adnexarum Iurisdictionibus istiusmodi Conscriptiones Summarias accipient, habita praevis cum locali Armorum Praefectura Cointelligentia, generalem Tabellam Cunctarum Iurisdictionum Regni in Concursu etiam Subalterni sui Exactoratus efformabunt, nobisque submittent.

5° Conscriptores hi, tam Politicus, quam Militaris in Concursu etiam Loci Parochi cuiuscunque demum Religionis, qui nempe ibidem publicas Parochiales functiones exercet, quamvis sine ullo, ad quemcunque demum Aedes illae spectent, Status aut Conditionis discrimine, Domum sua serie subingredientur, ac tam Personalem Statum Universum, adeoque inclusis etiam honoratioribus Nobilibus, et Magnatibus, ipsorumque Servitoribus, utriusque Sexus conscribent, ac respective in praescriptarum Tabellarum Rubricas inscribent, praeterea quasvis Aedes itidem sine discrimine Numero seriatim Ordine Arithmetico Decurrente insignient, una vero cum Numeros extus pone portam in Magnitudine circiter trium pollicum nigro colore adscribendos, ut tempestatum vicissitudines obliterare possint, ab intus etiam in Loco, qui pluvis expositus non est, idem ipse Numerus, quo Domus insignita est, adscribendus veniet, quod posterius Magnates etiam, et Nobiles eo minus aversari possunt, quod ipsum Nostrum Palatium Caesareo-Regium, quod incolimus, talismodi Numero insignitum sit.

6° Quum autem ad assequendum, quem Nobis praestituimus, Boni publici Scopum, id foret necessarium, ut isthuc Conscriptioni sua successivis etiam Annis procuraretur evidentia, hinc qua ratione id obti-

neri valeat; Normam isthuc adnexam Benigne constituimus; quam proinde Fidelit. Vestrae praevis in diversas Regni Hungariae, Partiumque adnexarum Vernaculas transponi, Typis dein excudi procurabunt, atque ut illa in effectum suo tempore deducatur, necessaria tunc agent.

7° Fidelitatem autem Vestrarum curae erit, omne isthoc Objectum qua licet maxima accuratione, atque sedulitate tam per ipsas agi, quam et apud Comitatus, et Civitates omni possibili celeritate, atque exactitudine procurari, et ideo e suo gremio peculiarem pro hoc Objecto Nominaturae sunt Referentem, qui illud More consueti pertractandum, et sine Mora expediendum habeat, Comitatus vero debitam hac in re curam, et celeritatem Supremo Nomine Nostro impense Commendabunt, una vero eos Supremos Comites, ac Magistratuales officiales, quorum opera hoc Objectum intra quam brevissimum tempus, ac qua licet optima ratione pro Satisfactione Nri perfectum fuerit, Nobis de Nomine Demisse referent.

Quare Fidelitatibus vestris hisce duximus benigne committendum, ut ad effectum hujus nostrae altissimae ordinationis confestim necessaria agere, cunctasque Dispositiones suas ea ratione atque efficacia adornare noverint, ut per omne Regnum, Partesque ei adnexas isthaec conscriptio cum 1ma imminenti Mensis 7^{bris} suum sumere Exordium, atque non interrupta serie etiam consummari valeat. Et cum per altissimum hoc Rescriptum Nostrum item ordines ad Supremam Armorum Praefecturam sua via elargiendos, atque Fidelit. vestris aequae communicandos cunctae hujus Objecti Partes jam ita exhaustae sint, ut non facile quaequam in progressu operis occurrere valeat difficultas, hinc speramus, absque nectendis ulterioribus quaestionibus Easdem Fidelit. vestras ad complementum hujusce altissimae Nostrae ordinationis omni contentione processuras, atque compositis inter stabiles Offles, et cum iis correspondentes comitatus, si quae occurrerent difficultatibus, per Supervacaneas Repraesentationes opus isthoc neitquam adhaesurum esse, quae demum comparate ad hunc Scopum per Fidelit. vestras acta sint(?) de hoc, quin tamen progressus operis interrumpatur, demissam Earundem repraesentationem sumus benigne praestolaturi. Quibus in reliquo Gratia et clementia Nostra Caesareo-Regia benigne jugiterque propensi Manemus.

Datum Viennae Die 16^a Mensis Julii 784.

Josephus mp.

Comes Franciscus Eszterhazy mp.

Paulus Szlavy mp.

(Orsz. Lev. Ht. T. 18772/784 Norm. in Conscr. Nr. 1. 1.)

3. A népszámlálás egyéni felvételi lapja (A. minta, a keresztény lakosság részére).

A) minta. (Német szöveg.)

Individueller Haus- und Familien-Bogen Anno 17..

Bezirk		Komitat	Herrschaft		Pfarrer		Ort	Nro
Name des Haus-Eigenthümers		Männlich		Weiblich		Über das voran classifizierte männliche Geschlecht		Haus Nro.
Vor- und Zunamen der Inwohner		Geistliche		Adeliche		befinden sich in diesem Ort		Familien Nro.
		Qualification		Beamte und Honoratioren		Freie		Anmerkungen
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Inländer dieses Landes		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Aus andern		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Oesterreich		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Vollig Ausländer		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Staaten		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		weiblich		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		männlich		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		von 1 bis 12 Jahr		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		von 13 bis 17 Jahr		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Nachwuchs		
		Bürger in Städten auch Professionisten auf dem Lande		Bauern		Hiezu das weibliche Geschlecht		

A) minta. (Magyar szöveg.)

Egy Háza, és Familiára tartozó különös Tábla 17.. Esztendőben.

Circulus		Várnagy	Földes uraság	Plébánia v. Eklezia		Helység	Szám
A Háza Urának Neve		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Az elől Classificált Férjfiú Nomen kívül	Ház No-ja
A) Qualificatio avagy Állapottya és Mivolta		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Találtatnak ebben a Helységben	Familia No-ja
Élet Ideje		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Idenek	Az Előbbeni Rubrikákban esett Vallozások
Kereszt és Vezeték Neve a Háza Lakónak		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Nem tudatik hol	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Az Országban	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Az Országon kívül	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Távollevők	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Nem tudatik hol	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Ezen Conscribált országból	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Más Ausztriai	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		örökös Ország	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		bol valók	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Idegen Birodal	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Országokból	
		Földes uraság		Plébánia v. Eklezia		Asszonyok	

4. A népszámlálás egyéni felvételi lapja (Aa. minta, a zsidó lakosság részére) és a községi összesítő iv.

Aa) minta. (Német szöveg.)

Aa) minta. (Magyar szöveg.)

**Individueller Haus- und Familien-Bogen für
die Judenschaft Anno 17 .**

A 'Sidók számára való Házi, és Familiai különös Tábla 17 . . Esztendőben.

Vármegyei

Name des Hauseigenthümers	Qualification	Verheirathete	Ledige und Witwer	Hierzu das weib- liche Geschlecht	Haus. Nro.
					Familie Nro.
Vor- und Zunamen der Innwohner					Anmerkungen

A Ház Urának neve	Kereszt és Vezeték Neve a Házba Lakónak	Qualificatio avagy Allapottya, Mivolta	Érfitüni Nemből Valók	Idé tartozik az Asszonyi Nép	Ház No-ja
					Família No-ja
			Házások Nőtlenek és Özvegyek		Az Előbbeni Bnbnrikákban esett Változások

B) minta. (Magyar szöveg.)

Minden Házakat és Familiákat egyben foglaló Tábla 17 . . esztendőről.

Circulus	Vármegye	Plébánia vagy Ekklezsia	Helység	Nro																												
A Földes Uráságoknak nevei	Numerussai	A Fami- liáknak	Keresztények Sido k	Papi Rendből való k	Nemesi Rendből való k	Tisztség vagy Hivatalbeliek és Honváltó k	Városi Emberek Mester Emberek	Paraszto k	Most nevezett polgárok és Pa- raszto knak Successori vagy legközelebb való örökösi	Házi és Kerti Zsellerek és más- képpen a Tapálásnak Statu- sához és az Ország foglaltatós- ságihoz tartozók	A Regementektől	A Hadi Szekerektől	A Birodalomnak egyéb segéire fordíthatandók	1 Esztendőből Togva 12-ig 13 Esztendőből Togva 17-ig	Ide tartozik az Asszonyi Nép	Summája a Keresztényeknek	Házások	Nőledek és Özvegyek	Ide tartozik az Asszonyi Nép	Summája a Sidoságnak	Az egész Népsegnek Summája	Házások	Nőledek és Özvegyek	Az Országban	Az Országban kívül	Nem tudatik hol	Távo llo vók	Keresztények között	Az itt nevezett	Az itt nevezett		
				A Háza knak																											Keresztények	Sido k

5. A népszámlálási minták kitöltésére vonatkozó utasítás.

INSTRUKTZIO

avagy

A' *Konscriptziós Táblák Rubrikáinak meg Magyarázása*, a melyekben az Országban lévő egész Népségek, Helységenként és Familiánként kelletik bé iratztatni. Továbbá ' a ' Helységeket számba venni, ' s azoknak egyenként Népségét ki dolgozni, nem különben a Marha tartásnak mivoltát Helységenként fel jegyezni, miképpen kellessék.*

A' Népségnek felosztása.

Legelsőben is azt kelletik meg jegyezni, hogy közönségesen minden Országnak Népsége, három tekintetben fordul elő; nevezetesen fel osztattatik

Először: Magokra a' Helységbeliekre: és ezekhez számláltatnak, mind azok az Emberek, a' kik abban a', *Helységben születettek*, mind azok a' Lakosok, a' kik azon *Helységben meg telepedtenek*, és *maradandó Lakásokat ott választották*, és így tulajdonképpen azon Helységnek népesítéséhez tartoznak.

Másodszor: áll a' Népség olyan fele Emberekből, a' kik noha ugyan a' *Conscribálandó Országban* születtenek, és következésképpen már ezen Országnak *más Helységében, a Helybéli Népség közé* számláltattnak, és ottan fel is jegyeztetnek, mindazáltal a' *Conscriptzió*nak idejekor, ebben, avagy amaz Helységben tartózkodnak, és e' szerent csak ezen *Helységre nézve Idegenek:* Utollyára fel osztattatik.

Harmadszor: Azon részére az Embereknek, a' kik a' *Conscribálandó Országnak Népségéhez éppen nem tartoznak*, hanem az Országban csak bizonyos okokból tartózkodnak, következésképpen őket tsupán csak *Idegen Országiaknak* kelletik tartani; mindazáltal ezen harmadik Neme a' Népségnek is fel osztattatik olyatén *Külső Országiakra, vagy Idegenekre, a' kik más Austriai örökös Országokból, vagy pedig más idegen Birodalom alatt lévő Országokból valók.*

Hogy kellessék továbbá, ezen Népségnek most elő számlált, minden Nemeit, a' Birodalomnak tzélja szerent conscribálni, ezen következő *Magyarázatból*, bővebben meg lehet érteni.

A' Konscriptzióra való Bevezetés.

A következő jobb Rendtartásnak, és a' Népség mivolta Világos meg tudásának okáért, nem csak minden Háznak, hanem a' Házban lakó minden különös *Familiának, Gazdának, vagy Gazdaszszonyinak*, léssen egy különös *Arkusból álló Familia Táblája*, az idé ragasztott A. betű alatt lévő Tábla szerént,** a'

* Nyomtatvány, 25 íynagyságú lap, 4 tábla-ürlappal (A, Aa, B, Bb). (Kecskemét város levéltárában.)

** Hogyha valamely Familiában, avagy Klastromba olly sokan volnának (a' melly másképpen igen ritkán történik meg) hogy az egy Arkusból álló Conscripziós Familia Táblára, a' fel iratandó Személyek reá nem férnének, akkor második Arkust kelletik melléje ragasztani, és arra a' fel jegyzést, illyetén meg jegyzéssel: Az elebbéni Nro alatt való Familiának continuatziója: folytatni.

mellyből a' *Circulus, a' Vármegye, a' Földes Uraság, a' Plébánia, avagy Ekklesia, a' hová kiki a' Familiák közzül tartozik, nem különben a' Helység, és a' Háznak a' mellyben lakik Numerussa, a' Helységnek, és a' Ház Urainak neveivel edgyütt ki tétzhessék.*

Hova' kellessék mind ezeket fel jegyezni, ez a' Jegyző Tábla, elég világosan meg mutattya, minthogy ezen mind ezekre' a' feljegyzésekre ki szabott Helyek, magoktól szembe tűnnek.

Továbbá minden Familia, a' mint a' Házban találtatik, és conscribáltatik, egy Numerussal, tudniillik 1. 2. 3.' s a' többi, a' szerént, a' mint többen, vagy kevesebben lagnak edgyütt, egy Házban, meg jegyeztessék. De itten arra kell vigyázni, hogy az ugyan azon egy Házban lakó Keresztény, és 'Sidó Familiák, a' Numerizálásban össze ne elegyítettessenek, hanem mind a' Keresztény, mind a' Sidó Familiák, az első Numerus alatt kezdődjenek; p. o. Egy Házban laknak 3. Keresztény, és 2. Sidó Familiák, e' szerent a' Keresztény Familiák Numerizáltatnak 1. 2. 3. Számokkal, de a' két Sidó Familiák nem a' következő 4dik és 5dik számmal, hanem az ő különös Táblájokon, a' mellyről oda alább fog lenni az Aa. betűk alatt emlékeztet, megint az 1. 2. ' s a' többi Számokkal jegyeztetnek meg.

Azt mindenek felett szükséges tudni, hogy kik értetődjenek tulajdonképpen azon a' Familia Név alatt, a' kiket egy *'Arkusból álló különös Familia Táblája* illeti; Mind ez eránt, mind pedig a' Conscripziós Táblának egyéb Rubrikái eránt, kelletik ezen következő Fundamentomos Rágulákat meg tartani.

A Familiáknak meghatározása, és kiket illet, az egy különös 'Arkusból álló Conscripziós Familia Táblája.

Egy Familiához számláltatnak mind azok, és következésképpen azon egy Arkus Familia Táblájába iratztatnak bé, *valakik magoknak külön nem főznek*, hanem ugyan azon egy Atyától, vagy Gazdától, Gazdaszszonytól, *közönségesen edgyütt tápláltatnak, és vele egy Asztalon, kenyéren vagynak*, akár ezek Házások légyenek akár nem; e' szerént kiki *valaki másokat táplál, a' Familia Fejének tartattassék;* a' mellyből következik, hogy

Ha valamely *Nötelen Uraság, avagy Személy, a' Familiájától különösen magába él, és magának Házi Tiszteket, avagy Szolgákat tart, akár ezek Hazabéliek, akár külső Országiak légyenek, akár ezeket maga asztalán tartsa, akár pedig ételeket és italokat pénzül fel vegyék; az illyetén Uraság, avagy Személy egy Familiának tartattassék, és következésképpen ennek a' számára; egy különös 'Arkusu Familia Táblát kelletik készíteni.*

Ha a' Familiájától magára élő valamely Nötelen Személynek, semmi Házi Tselédei ne légyenek is; mindazáltal ennek egy különös 'Arkusból álló Familia Táblája fog lenni.

Hogy ha pedig valamely Uraságnál ollyatén Házas, Házi Tisztek, avagy Szolgák, avagy Aszszonyok légyenek, a' kiknek Férjeik, Feleségeik, avagy Gyermekeik nem az Uraság Házában, hanem ugyan

azon egy Helységben más Háznál laknak; tehát az ollyatén Házi Uraság Tiszteit, és Szolgáit, Familia Fejeinek kelletik tartani, és e' szerint abban a' Házban, a' hól a' Familiája lakik, fognak egy különös 'Arkusból álló Familia Tábláját nyerni, hogy ottan, az oda alább következő Fundamentumok szerint, mint Atyák, avagy a' férjnél lévő Uraság Asszony Tselédei, mint Férjnél lévő Asszonyok, conscribáltassanak; mindazáltal azon Uraságnak, a'kinek szolgálattában vagynak 'Arkusan is meg neveztetnek, de a' Summában ki nem tétetnek hanem csak a' jegyeztetik meg rollok, hogy melyik Háznak Numerójában fordulnak elő.

Minden Ház Urának leszen a' nélkül is, mint Ház Urának, egy különös Házi Familia Táblája, akár légyen, ő Házas, Özvegy, avagy Nötelen, férfi, avagy Asszony; e' szerint ő mindenkor egy Familiának, még pedig a' Házban lakók közül leg elsőnek fog tartattatni, 's következőképpen ezen 'Arkust, a' Háznak Numerusa után 1. No-val kelletik meg jegyezni, ha tudniillik a' Ház Ura, a' Házban lakik, és Familiájával egygyütt azon Házban conscribáltatik.

Hogyha a' Ház Ura másutt lakik, tehát az 'Arkuson, a' Ház Ura Rubrikája alatt, ezen hozzá adással: *lakik a' No alatt, avagy N. N. Helységben:* jegyeztetik meg; és a' Házban lakó más Familia fog éppen azon az 'Arkusra bé irattatni, és N. 1. meg jegyeztetni.

Ha pedig valamely Háznak több Urai légyenek, és különös Familiánként benn a' Házban lakjanak, mindenik külön egyegy 'Arkusból álló Conscripziós Familia Táblát fog nyerni, és az ő Familia Tábláik egymás után fognak numerizáltatni, mindazáltal ezzel a' külömbiséggel, hogy oda fel a' Ház Urának Rubrikájánál, mindenik Névhez oda kelletik írni: *Egyik a' Ház Urai közül.*

Ha a' Ház valamely Árváé, tehát ezt a' Háznak első 'Arkusan, N. N. 'Árváé, kelletik meg jegyezni, és ezen 'Árvát, mint első Familiát bé kelletik írni; vagy ha az 'Arva másutt volna, ezen 'Arkussal, a' most fellyebb meg írt mód szerint kelletik bánni.

Azon közönséges Épületeknek, a' melyekben Emberek laknak, avagy lakhatnának leszen egy különös 'Arkusa, avagy a' szerint, a' mint több, vagy kevesebb Familiák laknak benne, 'Arkusai.

Az illető 'Epületek fel írása alkalmatosságával, oda fel a' Ház Ura Rubrikájában, ezen épületeknek állapottya is fel jegyeztessék, annak a' Nevével egygyütt, a'kihez tartozik; P. O. *Királyi Vár, Groff N. N. Kastély; Város-Háza, Isputály, Árvák Háza, avagy a' Helységnek közönséges Épületei; avagy a' Községé s. a. t.*

Ha mindgyárt valamely 'Epületben senki sem lakik is, még is ennek a' Ház Urának meg jegyzésével egy különös 'Arkusa fog lenni, hanem oda alább a' Név Rubrikájában hozzá fog tétettni: *Pusztá;* és az 'Allapottya Rubrikájában, hogy ha valami ollyas oka volna, Pusztaságának az oka fel fog jegyeztetni; p. o. *El égett Ház: el pusztult Vár, 's Kastély s. a. t.*

A' 'Sidó Familiák meg határozásában, éppen azt kelletik meg tartani, a' mi eddig a' Keresztény Familiák eránt rendeltetett, és mondatott; hanem ha több

'Sidó Familiák ugyan azon egy Házban laknak, lehet több illető 'Sidó Familiákat, egy 'Sidó Familia 'Arkussára bé írni, meg gondolván azt, hogy mivel a' 'Sidóknak annyi 'sokféle mivoltú Rubrikákra szükségek nintsen, minden 'Arkusra 4 Familiák könnyen reá férhetnek. A 'Sidók' számára rendeltetett illető Egy különös 'Arkusból álló Conscripziós Familia Táblának példája *Aa. betűk alatt ide ragasztatott.*

A Lakósnak Kereszt és Vezeték Neve.

A Conscripziós Familia Táblájának első Rubrikája ez: *Kereszt, és Vezeték Neve.*

Mit kellessék ezen Rubrikában bé írni, magából a' Titulussából világosan, és könnyen ki tettzik; hanem hogy arra mindenütt nagy szorgalmatossággal kelletik vigyázni, hogy a' Nevek könnyen olvasható tiszta betűkkel irattassanak bé, és olyan betűkkel, hogy a' Német Nyelvnek ki mondása szerint lehessen olvasni; a' Neveknek illető bé írásában, lehet Deák Betűkkel is élni.

Mind a két Nevet, de kiváltképpen a' Vezeték Nevet jól fel kell jegyezni, és természet szerint a' dolognak magának mivoltából következik, hogy a' külömb külömbféle Házasságokból származott Gyermekek, nem külömben mind azok az Emberek, a' kik némely Országokban be tsuzzott rossz szokás szerint kétféle Nevet szoktak viselni, csak egyedül az *édes Attyokról* reájok maradott Vezeték Nevekkel jegyeztessenek fel.

Minelölte pedig a' Névnek bé írásáról volna a' Szó, szükséges ezen következő Punktumokat tudni.

A Conscripzióinak Fundamentos Régulái.

Iső Fundamentos Régula.

A' Helységben lakó és élő Szülőknek, akár jelenlévő, akár távol lévő minden fiai, a' Familia 'Arkusában nem csak felirattatnak, hanem Személy szerint az őket illető Rubrikában bé tétettnék, egy részről azért, minthogy a' távol lévő Gyermekeknek hól létele, a' Szüléktől legjobban meg tudhattatik, más részről pedig azért, hogy ez által, az első Népségnek Neme, tudniillik az egy Helységbe tartozó Emberek mivoltának száma mindenkor szem eleiben terjesztethetik.

E' szerint tehát minden távol lévő Fiaik, fel jegyeztetnek, minthogy pedig ezeknek személyek szerint, minden tulajdonságaikról ítélet nem hozattathatik, csak az ő idejek által, a' melyet a' Szülők bé mondani kötelesek, lehet ezeknek qualificatiojokat, az az mivoltokat, és állapottyokat, erre, avagy ama Rubrikára meg határozni, a' mint ez már már oda alább bővebben meg fog magyaráztatni.

Mindazonáltal a' mi itt a' távol lévő fiaknak meg jegyzése felől rendeltetik, nem tartozik azokra, a' kik azon okból vagynak távol, minthogy már magok egy különös Familiát tésznek, és vagy ebben a' Helységben, vagy pedig másban lakosokká lettek; minthogy az illyeneket csak az őket illető Szülőknek rendben kelletik nevezni, mindazáltal sem a' Klassifikatio, sem a' Távol lévő Rubrikájában, hanem ott,

a' hol az ő Familiájokkal elő fordulnak kelletik őket fel jegyezni, és ezen okból a' Familia 'Arkussának, utánna levő Qualificatio-Rubrikájában Novének ellenébe ez adattassék hozzá: *Elő fordul másutt a' —dik Nro alatt, avagy N. N. Helységben, mint Lakos.*

Hasonló Regulát kell azok eránt a' Fiak eránt tartani, a' kik már valamely olytatén 'Elet Nemére léptenek, a' mely őket egész életükben Familiájoktól el szakasztja, és szabadságot nem enged, Familiájokhoz vissza térni; a' milyen p. o. a' Papi Rend, avagy a' Katonaság, s. a. t. Az illetén távol lévőt kelletik ugyan a' Név Rubrikájában fel jegyezni, de a' Qualificatio Rubrikájában hozzá kelletik tenni: p. o. e' *Franciskánus, az N. N. Klastromba, a' hol ő elő fog fordulni; vagy pedig Katona az N. N. Császári Királyi Regementben; több Rubrikában pedig az illetén, sem a' Klassificatio, sem a' Familia 'Arkussának hatulján lévő Nötelen, Házas és távol lévők ki mutató Rubrikáiban nem fog feje szerént fel jegyeztetni.*

2-dik Fundamentum Régula.

Minden Férfiak valakiknek Szüleik nintsenek, és a' Conscriptio alkalmatosságával találtnak, fognak fel irattatni; és az őket illető Klassificatio Rubrikájában fel jegyeztetni, következőképen az ilyenek, *abban a' Helyben a' hol őket a' Conscriptálás találni fogja, a' Helységbeli Népséghez fognak számláltatni.*

3-dik Fundamentum Régula.

Mind azok a' Férfiúi Nemből való Országbéliek, a' kik mint, az oda fellyebb említett Népségnek Második Neméhez tartozók, ebben, avagy ama Helységben, szolgálatban, avagy más egyéb foglalatosságokban, találtnak, de a' kiknek Szüleik az Országban más Helységben laknak, nem tartoznak ugyan ezen Helységnek Népségéhez, hanem azon Helységéhez, a' melyben az ő Szüleik laknak, a' kiknél tudniillik már ők, az első Fundamentum Régula szerént bé irattattak, mind azáltal minthogy meg eshetnek, hogy a' Szülék távol lévő Fiaiknak hól léteket nem tudnak, és e' szerént az ő hól lételeknek Helyét bé nem mondhatnák, más részről pedig szükséges volna, ezen Embereket is meg esmérni, és hól tartzkodásukat mindenkor tudni, mind azért, hogy a' következő Conscriptio Revisiojának alkalmatosságával őket meg találni, és annak idejébe, ha a' szükség úgy hozza magával, a' magát elő adandó alkalmatosság szerént, erántok hasznos Rendeléseket lehessen tenni, tehát, az ebben, avagy ama Helységben tartzkodó illetén Országbeli Idegeneket bé kelletik ugyan Név szerént írni, de Főszerént nem szükséges a' Klassificatio azon Rubrikájában, a' melyből ezen Helység Népségének Summája tétzik ki, feljegyezni, hanem tsupán tsak egyedül, a' Népségnek ezen Nemére rendeltetett, t. i. ezen conscriptált Országbeli Idegeneknek, Rubrikájában.

4-dik Fundamentum Régula.

Azon Külső Országi Idegeneket is, mint az első Forduló Népségnek harmadik Nemét, a' kik a' Conscriptio

bálandó Országban akármely okból, és Név alatt tartozkodnak, ha ezek nem tsupán tsak Utazok, fel jegyeztessenek.

Ezért ezek ugyan meg neveztesse, de fejenként, az 'Arkusnak a' végén az efféle idegenek számára rendeltetett Rubrikában, születések szerént, vagy abban, a' mely: a' más *Austriai Örökös Országbéliek; avagy a' más idegen Birodalom alatt lévő Külső Országi Idegenek, számára rendeltetett, tétessenek ki, a' hol is arra kell vigyázni; hogy*

5-dik Fundamentum Régula.

Valaki tíz esztendeig, és tovább, tartozkodik egy más után az Országban, vagy meg is telepedett, ez már többé Külső Országi Idegennek ne tartattassék, hanem ő velle' mint Országbelivel, mind maga Személyére, mind Familiájára nézve, úgy kelletik bánni.

Azok a' Külső Országi Idegenek is, a' kik valamely Kereskedésnek, avagy Mesterségnek kezdésével, avagy által vételével, mint p. o. Valamely Portékás Bóltnak fel állításával, az Országban való meg maradásra kedveket, és akarattokat mutatták, az Országbeli Népség közzé, szinte úgy, mint a' 10. esztendőktől óta meg telepedtek, számláltassanak, és fel jegyeztessenek.

Ha az olytatén az Országból idővel ki találna költözni, azt a' Népség Conscriptiojának Revisioja alkalmatosságával, mindenkor belé számlálhatni, a' Népség fogyatkozásában.

6-dik Fundamentum Régula.

Az Aszszonyi Nép is fejenként, és Név szerént bé irattassék; nevezetesen

A' Feleség, mindgyárt a' Férje után.

A' jelen lévő Leányok, a' Fiak után, avagy abban a' Familiában, a' mely Szülék nélkül tsupán tsak Testvérekből áll.

Az Aszszonyok, avagy a' Leányok mindgyárt, a' Bátyaik, avagy Ötseik után.

A' Szolgálok, és más egyéb Aszszonyi Népek, avagy Tselédek pedig, minden Férfiúi Nembőlvalók után, (ha tudniillik ezek azon Familiába irattattak bé) tétetessenek.

A' hol a' Familiának nintsen Attya, avagy Anya, hanem egygyik a' Testvérek közzül Feje a' Familiának, tehát itten a' Leányok névezete helyett, *Leány Testvérek*, ha tudniillik többen vagynak, tétetessék; itt azt kelletik meg jegyezni, hogy tsak azokat a' Leányokat kelletik ugyan azon egy Familiához írni, a' kik Attyoknál, Anyoknál, avagy Bátyoknál vagynak, és az ő Kenyereket eszik; a' távol lévő Leányokról pedig semmi különös emlékezetet nem szükséges tenni.

Azok o' Leányok, a' kik Férjhezmentenek, vagy másoktól tartatnak, és más úton, módon tápláltatnak, Szolgálatban, avagy akármely más okból örökösen, esztendeig, avagy valamely olyas bizonyos időre távol vagynak, ottan mint Házas-Társak, avagy Szolgálok, avagy más Nevezet alatt, mint p. o. *Kosziban lévő Leány, Szoba Leány, s. a. t.* fordulnak elő.

Éppen ezen okokból, az Országbeli Idegen Asz-

szonyi Nép eránt, nem szükséges semmi olyas különös Régula, és Vigyázás, mint a' Férjfiak eránt.

A' Külső Országi Aszszonyi Nép pedig, elől ugyan a' Név Rubrikájában, szinte úgy mint az Országbéli Aszszonyi Nép, meg neveztessek, mindazáltal abban a Rubrikában a' hol a' Helységbéli Népségnek Száma Summáson tétetik ki, a' Külső Országi nem jön, a' Classificationnak ezen Rubrikájában: *Ide adattassék hozzá az Aszszonyi Nép*: hanem az utolsóban: A' Külső Országi Idegeneknek más *Austriai Örökös Országhelleknek, avagy Idegen Birodalom alatt lévő Országokból valóknak*: fel osztott Rubrikájában jegyeztessenek fel: p. o. Egy Familiás és Tselédes Gazdának vagynak 4 Szolgáloi, ezeknek ketteje Országbéli, ketteje Külső Országi; tsak a' két Országbelit kelletik abban a' Rubrikában: *Ide tartozik az Aszszonyi Nép*: felírni, a' Külső Országiakat pedig, annak az Országnak a' rendiben a' honnan valók, a' Külső Országi Idegenek egygyik Rubrikájában tsak Számmal fel jegyezni.

Mindazonáltal a' magának a' Dolognak természetiből következik, hogy a' Feleséget, ha mindgyárt ez született Külső Országi legyen is, többé nem kelletik Külső Országinak tartani, hanem az Országbéli Népség közso' számlálni; Hasonló sorsuak, és mivoltuak az ollyatén Özvegy Aszszonyok, avagy más Aszszonyi Népek, a' kik noha a' Conseribálendo Országban nem születtek legyen is, mind az által ebben az Országban meg maradó szándékkal telepedtek meg, és már 10 Esztendőt benné el töltöttek.

Tsak hogy az Aszszonyi Nép eránt mindenkor arra kelletik vigyázni, ha vallyon közöttök nem találattik o' ollyatén Özvegy, a' kinek *Gyermekei*, és kívül *Férjfi Gyermekei* volnának; A' Házasságon kívül született *Gyermekeket* is kell conseribálni.

Annakokáért az *illetén Casusokban*, és nevezetesen az *elsőben*, az Anya a' maga Kereszt- és a' *Gyermekek Attyoknak Vezeték Nevével* neveztessek, mindgyárt utánna a' Fiak, a' Fiak után a' Leányok, az oda fellyebb elő adott közönséges Régula szerént jegyeztessenek fel;

A' Második Casusban, az Anya, az ő maga tulajdon Kereszt, és Vezeték Nevével irattassék bé, a' Házasságon kívül született *Gyermekek* pedig, azon Vezeték Nevével, a' mellyet már néki adtak; hasonlóképen a' *Fattyu Gyermekek* is, azzal a' Vezeték Nevével jegyeztessék fel, a' mellyet ő néki, az ő Nevelő Attya, avagy Anya már adott, és ez ezen Nevelő Attya avagy Anya Familiájához számláltassék, avagy a Conscriptio alkalmatosságával adassék ő néki valamely Vezeték Név, a' mellyet mindenkor viseljen; Az ollyatén *Gyermekek* Nevének ellenében, a' Qualificatio Rubrikájában adattassék hozzá: *Házasságon kívül született*.

Ezek szerént a' Fundamentomos Régulák szerént conseribáltatnak a' Familiák, és a' Nevek ezen következő Rend szerént irattatnak bé, tudniillik.

A Familiák szerént való Nevek beírásának Rendje.

A' Ház Urának Familiáját kelletik leg először is Conseribálni, ha azon Házba lakik, ha pedig másutt lakna, tehát ez, a' mint már oda fellyebb meg mon-

datott, a' Ház Urának Rubrikájában, tsupán tsak ezen hozzá adással jegyeztessék fel, ... *Nro alatt* lakik, avagy *N. N. nevű Helységben* lakik, és a' Házban lakó más Familiáé léssen az első 'Arkus, és ő fogja nyerni az Iső Nrust, utánna, ha több Familiák laknak a' Házban, más, a 2-dik 'Arkust, és a' 2-dik Nrot, a' harmadik a' 3-dik 'Arkust, és a 3-dik Nrot, és így tovább a' Familiáknak, több, avagy kevesebb volta szerént.

Minden Familiának bé írásával, annak a' Feje, leg felylyül tétetessék.

Ha a' Familia tsupán tsak *Testvérek*ből áll, a' legidősebbiket kelletik leg először bé írni.

Ha pedig *Özvegy Aszszony*, a' Familiának a' Feje, tehát ötet azon *Névvel*, a' mellyet a' meg holt Ura után visel kelletik bé írni, tudniillik: *N. N. Özvegye*, *N. N. Fiaival egygyütt*, és azután az aszszonyi Nép Rubrikájában számmal kelletik fel jegyezni.

A' Familiának Feje, avagy a' Gazda után, tudniillik az *Atya* után, és ha életben vagyon, *mindgyárt az ő neve alatt Kereszt Nevével bé iratott Házas Társa* után, avagy az *Anyja* után, ha az mint özvegy, a' Familiának Feje, az első Fundamentomos Régula szerént következnek ezeknek *jelen*, és *távoly lévő Fiai*, születéseknak Rendi szerént, és ezek 1-ő, 2-dik, 3-dik és úgy tovább *Numerusokkal* jegyeztetnek meg.

Hogy ha a' *Török-Atyának Fiai* közül valamelyik Házas találna lenni, a' kinek már *Gyermekei* volnának, és még az Attyával, és Testvéreivel egy kenyeren volna, tehát *ennek Gyermekei mindgyárt az Attyok után*, születések Rendi szerént irattassanak bé, tsak hogy a' Sorban egy kevéssé *bellyebb* tétessenek, mint a' Familia közönséges Fejének *Gyermekei*, hogy ezek azoktól meg különböztethessenek.

A' Familia Feje, Fia *Gyermekeinek* fel jegyzése után, megint a' Familia Fejének *Gyermekei* egymás után születések Rendi szerént irattassanak bé.

Ha valamelyik *Fiú otthon nem volna*, avagy nem lakna is, mindazáltal a' születésének rendi szerént, a' néki jutott Sorban bé kelletik írni, a következő Qualificatio Rubrikában pedig a' Nevének által ellenében fel jegyeztessék: tartozkodik *N. N. nevű Helységben N. N. Országban, avagy nem tudatik hól léte*.

Ha a' *Testvérek* közül egygyik *Fiú Feje* a' Familiának, tehát a' második Fundamentomos Régula szerént, tsak a' *jelenlévő egy Testvér Fiuk* irattatnak bé.

A' *Fiak*, avagy az *egy Testvér Férjfiak* után, a 6dik Fundamentomos Régula szerént következnek a' bé írásra, az Aszszonyi Nép közül, a' *Leányok*, és a *közel való Atyafiak*, azután a *Mester Legények*, *Mesterséget tanuló Inasok*, és az Országbéli Népséghez tartozó *Szolgák*, és nevezetesen a' 2dik Fundamentomos Régula szerént, mind azok, a' kiknek *Szüleik nintsenek lebből az okból mindeniket*, a' ki *Szüleinél nem lakik meg kelletik kérdezni*, ha vallyon valahól *szülei életben nintsenek e?* itten nem tsak bé irattassanak, hanem az ő állapotjuk, és mivoltok szerént, az őket illető Rubrikákban *Fejenként is ki tétetessenek*.

Hogyha pedig közöttük olyanok legyenek, a'

kiknek Szülők valahol másutt laknak, tehát ezekkel a 3dik Fundamentomos Régula szerint kell őket nevezni, de másutt egy Rubrikában sem kell ki tenni, hanem csak a Familia 'Arkussának végén levő Országbeli Idegenek Rubrikájában fel jegyezni.

Az Országbeliek után, azoknak a Külső Országai Idegeneknek, a kik azon Familiánál tartózkodnak, a negyedik Fundamentomos Régulának utasítása szerint, Kereszt, és Vezeték Nevei irattassanak be, és másutt egy Rubrikában sem tétetessenek ki fejenként, hanem csak abba, a mely a Külső Országai Idegenek számára, a Familia 'Arkussának végén rendeltetett, jegyeztessenek fel.

Azután, minden Familiának Szolgáloi, avagy más Aszszonyi Népei Név szerint jegyeztessenek fel, és a 6dik Fundamentomos Régula szerint, az arra rendeltetett Rubrikában Számmal tétessenek ki.

A hól Klastromok, avagy Községes 'Epületek (Aedificia Publica) fordulnak elő, ott a Ház Urának, avagy a Familia Fejének Kereszt, és Vezeték Neve helyett, az 'Epületeknek nevezet, mint p. o. Praedictura, Város-Háza, Universitas, s. a. t. tétessék ki.

Minden Papi Rendnek, avagy Szerzetesnek, Kereszt, és Vezeték Nevei be irattassanak.

Hasonlóképpen a 'Sidóságnak is Első- és Vezeték Nevei be irattassanak, és ezeknek mind Férjfiú, mind Aszszonyi Nevekre nézve, éppen azt kell meg tartani, a mit a Keresztényekre nézve; e szerint tehát, mind azok a 'Sidó Fejek, valamelyek egy Familiához tartoznak, meg nevezessenek, és Számba tétessenek, hanem ha valamely Atyának valamelyik Fia távol volt: akkor ezen távol lévőknek Nevén kívül, Távolj letének is az oka, és Hól-léte, fel jegyeztessék; ellenben.

Az olytán 'Sidó, a kinek Szülők élnek, de a ki nem Szüléinél, hanem másutt, szolgálatban, avagy más egyéb okból tartózkodik, meg nevezetetik ugyan, de a Feje Számba nem vétetik, minthogy már annak az ő életben lévő Szüléinél végben kellett menni; a mint is egy áttalában, a Keresztények eránt adott Régulák, ezekre is alkalmaztassanak.

'Elet ideje.

Az 'Elet Idejéről való Rubrikának a Magyarázatra majd semmi szüksége nincsen, mindazáltal az eránt meg kell még is jegyezni, hogy

1ször. Az 'Elet ideje eránt elő fordul minden akadályok és kétségek alkalmatosságával, a Plébánosoknak, avagy Prédikátoroknak, Keresztelő Könyveiket kell meg tekinteni: a mely által egyszerűen mind annak is végére lehet menni ha vallyon a Plébánosok, és Prédikátorok, az ő Matrikulájukat annak ki szabott rendi szerint folytatták?

2ször. Ha a dolog úgy hozza magával, az ábrázatból, és a Testnek külső formájából lehet az 'Elet Idejének több avagy kevesebb voltát meg határozni.

3ször. Az 'Elet Ideje minden Tört-számok nélkül tétetessék fel, az az, a Hólnapokra való minden tekintet nélkül, a melyet az Ember az utolsó el mult esztendejének ideje óta, ki töltött.

4ször. Csak azoknak a Gyermekeknek, a kik még

Esztendősek nincsenek, kelletik az idejeket Tört-Számokkal p. o. $\frac{2}{12}$ $\frac{3}{12}$ $\frac{4}{12}$ s. a. t. fel jegyezni.

5ször. A Papi Rend és Szerzetesek, Nemesek, Tisztviselők, és egyéb Honoratióres, tisztesebb Karakterben lévő Emberek, hasonlóképpen az egész Aszszonyi Nem, nem különben mind az egész Férjfiú, és Aszszonyi Nemből álló 'Sidóság 'Eletek-Idejének fel írása, következésképpen az ez eránt való Kérdés-tel, nem szükséges.

Qualificatio avagy 'Allapottya Mivolta.

A Qualificatio Rubrikájában, mindgyárt a Név által ellenében, fel jegyeztessék.

1ször. A Conscribált Személynek 'Allapottya: tudniillik Házas, Özvegy, avagy Nötelen.

2ször. Születése: p. o. Gróf, Báro, Nemes Ember 's. a. t.

Méltósága: p. o. Püspök, Prépost, avagy ha Név Rubrikájában Klastrom áll, fel jegyeztessék, mitsoda Szerzetbeli légyen, mint Franciskánus, Dominikánus, 's. a. t.

Tisztsege, avagy Hicatala: mint Fő-Ispány, Vitze-Ispány, Tanácsos Úr, Medicinae Doctor 's. a. t.

Mestersége: mint Varga, Szabo, Esztergárjus, Képiró, Paraszt, Házi-Lakó, Kerti Lakó, Napszám, 's. a. t.

3ször. Ebben a Rubrikában azoknak, a kiknek Szülők nincsen, ezen állapottya, ezzel a szóval: Szülők nélkül való: fog fel jegyeztetni; nem különben midőn valamely Házasságon kívül született Férj Gyermeke fordul elő, a Nevének által ellenében hozzá tétetessék: Házasságon kívül született.

4ször. Ezen Qualificatio Rubrikájában továbbá fel fog tétetetni, ha a Testnek állapottya felől valami meg jegyzésre méltó adná elő magát, mint p. o. valamely Szemben tűnő hiba, avagy nyomorékság: mindazáltal ez a fel jegyzés a Papokra, Nemésekre, Tisztviselőkre, és egyéb tisztességes Karakterben lévő emberekre nézve, sem ezeknek Fiai, nem különben a már Polgárok, és Parasztok Gazdái eránt, nem szükséges.

5ször. Hogy pedig a Ferjfi Népnek termete is egészen esmeretlen ne maradjon, erre ezen Régulák használhatnak; tudniillik

a) A hol másként egészes, és ép, de természetbe felette kitsiny Ember, és olytán a kinek növésehez esztendeire nézve reménység nem lehet, fordul elő (a melyet mindazáltal nem a szokott mérés, hanem csak a tekintet által kell megítélni) tehát az illetén ezen szóval: Igen kitsiny, fog fel jegyeztetni.

b) Ha valamely egészes, és minden szembe tűnő hiba és nyomorékság nélkül való Ember, kitsinynek láttzik, de még a növésehez reménylhetni; tehát az illetén, ezen szóval Kitsiny, jegyeztessék meg.

c) A jóforma termetű Ember, a ki hasonlóképpen minden szembe tűnő hiba, és nyomorékság nélkül vagyon, a szerint, a mint ez nagyobb, avagy kisebb, ezen szóval: középszerű, avagy Nagy, jegyeztessék meg.

Ezen jegyzésnek, Kitsiny, Középszerű, és Nagy, csak azoknál leszen helye, a kik, a Birodalomnak más szükségére fordíthatandók. Rubrikájára, az oda alább követhető oktatás szerint, Qualificáltatnak, és az a

Szó, a' melly ezen külömbiséget mutattya meg, a' Familia 'Arkusán, tisztán nagy Betűkkel irattassék ki és hogy hamarabb szembé tűnjön, alatta Linea húzattassék.

6szor. Ezen Qualificatio Rubrikájában fel kellitk továbbá tenni, az Országbeli Férfi Nemből valóké eránt, ha ezek távol vagynak, és az ő hól létek az Országban, avagy az Orzágon kívül tudva vagyon: Aző Hól-lételeknek helyét; az az: azta Helyet, a'hol tartózkodnak; ha pedig az ő tartózkodásoknak helye tudva nintsen, úgy ez is hasonlóképpen ezzel: Nem tudatik hól: jegyeztessen meg, és az ollyatén távol lévő, a' Távol-lévőknek erre különösen rendelt Rubrikájában ki tétetessék.*

7szer. Ebben a Rubrikában, mind az Országbeli, mind pedig a' Külső Országi Idegenek Neveik mellett, valamint ez előtt való Rubrikában, az 'Elet idejének Esztendei, szinte úgy itt, az ő Házass, Özvegy, avagy Nőtelen állapottyok, Születések, és Születések-Helye, Méltóságok, Tisztiságok, avagy Hivatalok, Mesterségek, és Testeknek Mértéke, fel jegyeztessék, de ezek között egy is azokban a' Rubrikákban, a'melleyből a' Helység Népségének száma summázatik, és 'e szerént azokban az ezek után következő Házassok, avagy Nőtelenek, és a' Távol-lévők Rubrikájában is, bé ne irattassanak, hanem az illetén, Országbeli, és Külső Országi Idegenek, a' Táblának végén az ő számokra szakasztott Rubrikának részében fejenként tétetessenek ki.

8szor. Az Aszszonyi Népeknek jöllehet ezek meg neveztetnek, különös Qualificatiojok nem szükséges, azért is itten ezekről semmi Régula nem adattatik.

9szer. A' 'Sidóságról ebben a' Rubrikában, az ő Házass, Özvegy, avagy Nőtelen 'Allapottyok, Kereskedések, Mesterségek, avagy 'Elelmeknek módja, a'melleyt a' Férfiak folytatnak, fel fog irattatni.

Egy átallyában, ennek, avagy ama Személynek szerentsétlen, avagy Szegény állapottyának fel jegyzése, erre a' Rubrikára tartozik.

Az Ország Népségének, Rubrikákra való Klassificatiojának, Fundamentomos Régulái.

Ezek után következik az a' Meg-határozás, hogy tudniillik, az a' most elő adott mód szerént, Kereszt- és Vezeték Névvel, Elete Idejének Esztendejével, és Qualificatiojával bő írott Személynek Fejét, a' Klassificatiojának mellyik Rubrikájában kellessék végtére ki tenni.

Ez eránt a' légyen a' leg Főbb-Régula, hogy soha sem lehet egy Személynek Fejét, ha szinte ez Tulajdonsági, és Conditioja szerént, a' Klassificatiojának

* Ez a' Szó Távolylévő, fel téssen, és jelent egyedül csak sokáig tartó Távolylévőséget, és familiájának hosszabb időre való, el Hagyasát. P. O. Bujdosást — Hosszasz Utazást — Oskolákban, és Tudományok kedvéért való Mulatást — Szolgálatban, avagy Munkára, más Helységben való szegődést. 's, a' t. nem pedig valamely rövid ideig való, és történetből esett Távolylétet; az ollyan emberrel tehát, a' ki p. o. Egynehány napra a' faluból, a' Városba ment, avagy valamely rövid ideig tartó foglalatossági mia' éppen conscriptio alkalmatosságával jelen nem lehetett, nem úgy kellitk bánni, mint Távolylévővel.

több Rubrikájára, mint sem egyre qualificáltatnék is, Kétszer azon Rubrikákban, a'melleyből az Ország Népségének Száma, summáson dolgoztatik ki, ki tenü, hanem a' melly Rubrikában egyszer fel jegyeztetik, ott kellitk neki azután is maradni.

Ezen Klassificatio Rubrikája, e'következendőkben áll:

Papi Rend.

Minden Világi- és Szerzetesbeli, Romai Catholicus, Görög, Protestáns, avagy akár minemű más Valláson lévő Papok, ezen Rubrikában irattassanak bé.

Ha a' Görög, Protestáns, és más Vallásu Házass Papoknak, Férfi Gyermekét vagynak, ezen Gyermeket, nem ebben a' Rubrikában, hanem az 'Eletek Idejére való minden tekintet nélkül fejenként: A' Táplálásnak Státusához, és az Ország foglalatosságihoz tartozók: Rubrikájában kellitk ki tenni.

Nemesi Rend.

Ez alá a' Rubriká alá tartozik minden Nemes Ember, ha mindgyárt Királyi Szolgálatban légyen is, csak hogy ebben a' Cásusban, oda előbb a' Qualificatio Rubrikájában hozzá kellitk adni, hól, és minemű Királyi Szolgálatban légyen: Ezeknek a' Nemes Embereknek minden Férfi Gyermekei is, ez 'Eletek Idejének minden külömbsege nélkül ebbe a' Rubrikába tartoznak.

Tisztiság és Hivatalbeli, nem különben tisztességesebb Characterben lévő Emberek, avagy Honoratiores.

Ebbe a' Rubrikába irattatnak bé;

1ször. Minden Királyi Szolgálatban, és Kenyérben lévő Nemtelen Ember, a' ki tudniillik az elébbeni Nemesek Rubrikájára nem qualificáltatott, akár légyen ennek Nagyobb, avagy kisebb Tisztisége, több avagy kevesebb Fizetése.

2szor. A' Városokban, Királyi engedelemből, a' Köz-Jónok igazgatására rendeltetett ollyatén Tanácsbeliek, a' kiknek a' Tanács-Gyűlésekben Sessiojok, és Voksok vagyon.

Itt mindazáltal csak azok értetődnek, a' kik valamely Tanácsbeli Hivatalt örökösen, avagy hosszabb időre, viselnek, nem pedig azok is, a' kiknek Főbb-Foglalatosságot: valamely Polgári Mesterség, avagy foglalatosság: de a' kik e' mellett egy ideig egy avagy két fertály Esztendeig, valamely Elöljárói Hivatal, mint p. o. Polgár-Mesterséget viselnek, és abból megint mások által fel váltatnak; az illetén Városi Elöljárók tartoznak tulajdonképpen a' Polgárság közzé, és a' Polgárok Rubrikájában irattatnak bé, mindazáltal a' Qualificatio Rubrikájában fel jegyeztessék: Pro tempore Polgár-Mester.

3szor. Mindazok, valakik Tudományok által valamely Közöséges Hivatalokban vagynak, és azokat a' Királynak Protectioja és Tolerantiája alatt folytatják: mint a' Medicinæ Doktorok, Prokátorok, 's, a' t.* a' hól még azt kellitk meg jegyezni, hogy

* A' Földes Uraságoknak Előkölőbb Tisztjei; p. o. Tanácsosai. Udvari Kapitányai, Jóság Direktori, Fő-Vadász-Mesterei, és több illyenek, ezen Rubrikában tétessenek ki, és vellek, úgy, mint egyéb tisztességesebb Characterü Emberekkel kellitk bánni.

az itt elő számlált *Királyi Tisztben, és Hivatalban lévő Nemtelen Embereknek, Városi Elöljáróknak, Tanácsbélieknek, Honorátioressebbeknek, az, az tisztességesebb Karakterben lévőknek, Férfi Gyermekei, nem ebben, hanem, az 'Elet Idejére való minden tekintet nélkül: A' Táplálásnak Statusához, és az Ország foglalatosságához tartozók:* Rubrikáján, jegyeztessenek fel.

Városi Polgárok és Falusi Mester-Emberek.

Ebbe a' Rubrikába nem csak a' *Városban* levők, hanem azok a' *Falusiak* is bé irattatnak:

1ször. Valakik a' *Városban, Városi Jus* alatt levő *Házakat* bírnak, avagy

2ször. A' kik a' *Városban, vagy a' Falukon, ugyan semmi Házat nem bírnak, hanem Fábrikákból, Só- és 'Ertzbányákból, Vas-Hámorokból, különös tulajdományú Mesterségekből, avagy Kézi-Mesterségekből, magokat és Familiájokat leginkább táplálják, ha mindgyárt ezek mellett ö nékiek, Szántó fölgyeik, Szöleik, Réteik, 's, a' t. volnának is, a' mellyek mindazáltal az Tápláltatásoknak főbb részét nem tennék*

Hanem ez a' *Szó Kézi-Mesterség, nem ératodik* olly szélésen, hogy ez mind azokat magába foglalná, a' kik nétalám a' *Falukon, avagy a' Városon* valamely *Kézi-Mesterséget* üznek ugyan, mindazáltal avagy valamely *rossz vásári Munkálat* készítenek, vagy pedig csak *szükségből való, és Házi Mester Emberek* a' mint e' sokszor meg történik a' *Takátságban, avagy a' kik Mesterségeiknek, igen tsekély divattya* vagon.

Az illetén Embereket nem kelletik a' *Polgárok Rubrikája* alá, hanem: A' *Táplálásnak Statusához, és az Ország foglalatosságához tartozókba, tenni.*

Parasztok.

Ebbe a' Rubrikába valok mind azok, valakiknek vagy magok *Saját, vagy pedig annyi 'Arendás Földjök* vagon, hogy ök *egy egész, három Jertály, fél, avagy egy Jertály Sessioju Parasztot, avagy Jobbágyot* tésznek, avagy némely *Tartományok* szokása szerint, *Szölő-Művesek, vagy Kapások.*

A' most nevezett Polgároknak, Falusi Mester Embereknek, és Parasztoknak Utánuk következők, avagy leg közelebb való örökösök.

A' mi illeti ezen Rubrikát, ebből magából minden Magyarázás nélkül meg lehet érteni, hogy az előbbeni két Rubrikákra osztott *Gazdáknak, az Ország-nak* szokása szerint, az *öregebbik, avagy a' leg kisebbik, egy szóval, egyikik az ő édes Fiai, avagy Fejjei* közül leendő örököse, meg nevezessék, és ebbe a' Rubrikába fel jegyeztessék.

Itt szükséges azt megjegyezni, hogy ha valamely *Özvegy Aszszony, valamely Polgári Mesterségnek, és 'Elelemkereskedésnek, avagy Paraszti Mezei Gazdaságnak* a' Feje, hasonlóképpen *egygyikik az ő Fiai, Vije, avagy közelebb való Attyafiai* közül *örökösének* meg nevezni, és ebbe a' Rubrikába kelletik ki tenni, jóllehet az *ollyatén Özvegy Aszszonyt* magát, nem az előbbeni Rubrikában, hanem az a' *Asz-*

szonyi Nemére nézve csak a' következőkben: *Ide tartozik az Aszszonyi Nép:* lehetne fel, jegyezni.

A' Táplálásnak Statusához és az Ország foglalatosságához tartozók.

Ebbe a' Rubrikába kellitik fejenként bé tenni:

1ször. Mindazokat a' *Házas embereket, a' kik még az előbbeni Rubrikákban fel nem jegyeztettek, és Országbéliek lévén, ezen Helységnek népségéhez tartoznak, akár mennyi idejük, 'Allapottuak, és Conditio-juak* legyenek, és akár mint akarnák magokat quálificálni; mint a' *Házi-lakók, Kerti-Lakók, Vintzellérek, Napszámosok, 's, a' t.*

2ször. Minden *Özvegy Emberek, a' kiknek Gyermekeik* vagnak.

3ször. A' *Földes Uraságoknak szolgáltyában lévő minden Tisztek, és Szolgák, akár ezek a' Gazdaság mellett, akár az Uraságok Udvaratiba* legyenek, ha szinte *Nötelenek* is, a' kik közzé mindazáltal azok, a' kik *Liberiát viselnek, és a' következő Rubrikákra quálificáltaknak, nem értetődnek.*

4ször. A' *Bányák, Só-Aknák, avagy más egyéb Országfoglalatossági, mint a' Hajókázás, Ország-Uttisnálás, Erdő-Vágatás, Fa-hordó Hajók, és effélék mellett örökös Kenyérben* lévők, ha szinte *Nötelenek* legyenek is.

5ször. Mindenek valakik 40 Esztendő meg halaltak; — továbbá azok, a' kik igen *kitsiny* termetűek, és a' *Nörésekhez idejekre nézve semmi reménység* nem lehet, és e' szerint a' *Qualificatio* Rubrikájában ezzel: *igen kitsiny:* jegyeztettek meg; — Nem különben minden *hibások, és nyomorékok.*

6ször. Utollyára, a' *Nemtelen Tiszteviselőknak, és tisztességes Characterben lévő Embereknek, (Honorationes)* nem különben a' *Protestáns, Görög, és más Vallásu Papoknak minden Fijai.*

Meg nem határozott időre el bocsátott katonák.

Ezt a' Rubrikát magából meg lehet érteni; ide irattatnak bé, a' meg nem határozott időre el bocsátott minden *Katonák, minthogy ezek az Országbéli Népséghez tartoznak, akár ezek Nötelenek, akár Házások* legyenek.

A' Birodalomnak más szükségére fordíthatandók; és a' Ne vedékenyek.

Ezen két Rubrikák hasonló Fundamentomos Regulái vagnak, és csak ebben különböznek;

Hogy az *Elsőnek, 18től fogva, 40 Esztendőösig* való *Embereket.*

A' másiknak pedig *1-től, 17 Esztendőösig, két szakaszban, kellitik magában foglalni.*

A' *Fejeknek* ezen Rubrikákban való fel jegyzése eránt tehát

1ször. Az *Elet Idejére* kellitik vigyázni.

2ször. A' *Dolognak természetiből foly, hogy minden ide bé iratandók, minden szemben tünő hiba, és nyomorékság nélkül valóknak:*

3ször. *Termetekre* nézve is a' *Qualificatio* Rubrikájában, ezen Szókkal: *kitsiny, középserű, avagy Nagy, fel jegyeztetteknek* kellitik lenni.

Ezek után, az Observációk után fel jegyeztetnek ezekben a két Rubrikákban;

Iször. Egyedül tsak *Nötelenek*, de mindenik *Nötelen Fijai*, az előbbeni Rubrikában: t. i. a' *Táplálásnak Statusához*, 's, a' t.: *bé irott Szüléknek*, akármí némü, *Conditioju* legyenek ezek.

2szor. Minden, *Szülék nélkül való, Nötelen Szolgák, Mesterséget tanuló inasok, és Feleség nélkül való Napszamosok*.

3szor. A' Polgároknak, és a' Parasztoknak minden egyéb Fijai, azokon kívül, a' kik Attyok Mesterségének, avagy Gazdaságának örökösivé nem választattak.

Ide tartozik az Aszszonyi Nép.

Ezen Rubrikának Titulussa maga magából meg mutattya, hogy mire rendeltetett: *Az Országbeli egész Aszszonyi Nép, fog ide fejenként fel jegyeztetni.*

Ebből áll tehát az egész Országbeli Népségnek Klassifikációja.

A tovább következő Rubrikákról.

A' Familia 'Arkusan lévő többi következő Rubrikák, rész szerént az előbbieknak *mintegy tsak Mutató-Táblái*: rész szerént pedig, tsak azokat az *Embereket* illeti, a' kik a' Helységbeli Népségen kívül; mint *Országbeli, és Külső Országi Idegenek*, egy ideig ezen Helységben tartozkodnak.

A' Familia 'Arkusan, ezen Mutató Táblák, és a' Klassifikáció Rubrikái között, szánt szándékkal hagyattatott egy kevés Üresség, hogy ez, amattól meg különböztethessék; Egyéberánt ezen Mutató Táblának Titulussai, a' már elő adott Magyarázás, és Nevezetek által olly világosok, hogy ezek egyátallában több Magyarázattal nem szükölködnek, és az a' dolognak természetiből foly, hogy a' *Házásoknak, és Nöteleneknek össze adott Summái, a' Férfiak Klassifikációs Rubrikáinak össze adott Summájával* meg egyezzenek, és így ezen okból is, a' *Házásoknak, és Nöteleneknek* azokban a' Rubrikáiban, tsak azoknak a' Fejeit kellett ki tenni, a' kik előbb a' Klassifikációs Rubrikáknak valamelyiképpen fel jegyeztettek, és következőképpen az *Országbeli, és Külső Országi Idegenek* ide nem tartoznak, hanem ezeknek *fejenként való fel jegyzésére*, egyedül a' Mutató-Táblának három utolsó Rubrikái rendeltettek.

A Mutató-Tábla után egy nagyobb Üresség hagyattatott, az előbbeni Rubrikákban esett *Változásoknak*, feljegyzésére; Ezen Üres Rubrikákra, az *Ország Népségének első Conscribálása* akkor semmi szükség nem fog lenni, hanem ez tsak rendeltetett a' végre, hogy ebbe, a' *Conscribált Népségnek esztendőnként való Révisiója, avagy Mustrája alkalmatosságával*, azok a' Változások bé irattathassanak, a' mellyek a' Rubrikákban bé irt Személynek állapotját, a' bé irtás óta, meg változtatták, és azonakból itten arra kellett *figyelní*, hogy oda elől a' *Nécnek Rubrikájában* a' Személyeknek nevei ne irattassanak *sűrűn* egy más után össze, hanem egygyik a' másiktól *mintegy egy hüvelyknyi messzeségre*, és azután az 'Arkuson keresztül alatta *Linea* huzattassék; hogy e' szerént minden Főnek magános Rubrikája legyen, a' hová ha a' dolog úgy hozza magával, idővel az ő vele történt Változások; az előbbeni Rubrikákban történt

Változásoknak üres Rubrikájában, szép rendel, és minden össze zavarás nélkül fel jegyeztethessenek.

Ezek tehát azok a' meg tartásra való Rágulák, a' mellyeket mindennek, a' kiknek a' Conscriptzio Tzéljának el érésében foglalatoskodni kötelességében áll, a' Familiák különös 'Arkusa eránt, el multhatlanul tudni szükséges; de még tovább a' vagyon hátra; hogy a' Familiák azon különös 'Arkussára, a' meg irt Rágulák szerént, bé irott Személyek, szép rendel számba vétessenek, hogy e' szerént minden Helység Népségének Száma, egyszerre mindgyárt Summáson szemünk eleibe akadhasson.

Hogy kellessen a' Helységek Népségének számát Summáson ki tenni.

Mint hogy a' Familiák különös 'Arkusan, a' Familiák egygyes Személyeinek össze adására, és egy Summában való ki tételére, szánt szándékkal semmi Rubrika nem rendeltetett, noha ezen Rubrika, az esztendőnként tartandó Révisióért, avagy Mustráért, (mellynek alkalmatosságával a' Népségnek Nevezése, avagy fogyása által, a' conscribált Népségének állapotjában el multhatatlan változások adják elő magokat) szükséges lett volna; tehát a' most nevezett minden Familiák egygyes Személyeik számának Summáját, nem tsak fel kellett azzant jegyezni, hanem még a' Helységben találtatott, és conscribált minden Familiáknak Summáit, össze kellett adni, és egy Summáson ki tenni, ha végtére az egész Helység Népsége számának, Summáját, szem elibe akarjuk terjeszteni.

Azért, ezen tzelnek elérésére, egy különös Tábla rendeltetett, a' mellynek ez a' Titulus: *Minden Házaikat, és Familiákat egyben foglaló Tábla*: adattatott, és a' mellynek Példája B. Betű alatt ide ragasztatott.

Ez a' Tábla éppen azokat a' Nevezeteket, és következőképpen éppen azon Rubrikákat foglalja magában, a' mellyek a' Familiák különös 'Arkusan vannak; 's e' szerént ezeknek semmi más új Magyarázásra nintsen szüksége, hanem itten tsak egyedül a' Földes Uraságoknak Helye azért változtatott meg, és leg elől a' Házak Rubrikája mellé tétetett, hogy, mivel némely Helységben, nem minden Házak ugyan azon egy Földes Urasághoz, hanem egygyik ehez, másika amához tartoznak, mindenütt a' Házak mellett, azoknak Földes Uraságok is meg nevezethessék; nem különben ezen Táblának felsőbb részén, a' Helységnek, N^o-nak meg nevezésénél hozzá kellett adni, a' Helységnek Qualificációját is, tudniillik: *Királyi Város, Mező-Város, vagy pedig Falu*.

Ezzel a' Táblával való 'Elésnek módja igen könnyű.

Mihelyst egy Házban, minden abban lakó Familiánál, a' Familia különös 'Arkusára, a' Személyek egygyenként bé irattattak, és a' Rubrikában szép rendel fel jegyeztetiek, tehát tsak a' Klassifikációs Rubrikákban ki tétetett Fejek számláltassanak meg, és ugy az a' Szám, a' melly ezeknek Számát jelenti, a' Házakat, és Familiákat egyben foglaló Táblának, éppen azon Rubrikájában irattassanak bé, ugy az egész Munka véghez ment: P. O. Nro. 1. alatt lévő Házban, vagynak az 1ső Nro. alatt lévő Familiából, a' Táp-

lálásnak Statusához, és az Ország foglalatosságához tartozók Rubrikájában 6. Fők, a' Birodalomnak egyéb szükségére fordíthatandók Rubrikájában pedig 2. Fők ki téve; tehát ezen 6. és 2. Számok a' Házakat, és Familiákat egyben foglaló Táblának éppen azon Rubrikájában, tudniillik a' 6. Szám az elsőben, a' 2. Szám pedig a másodikban, irattatnék bé.

Minekutánna azon Számok, mindenik Rubrikába bé irattattak, tehát az oda bé irt minden Számok, azzal egygyütt, a'melly az az Aszszonyi Népek egészét jelenti össze adattassának, és az ezekből ki jövő Summa, az arra rendeltetett Rubrikákban, nevezetesen, a' Keresztények Számának Summája, avagy, a' 'Sidók számának Summája, tétessék ki.

A' Mutató Tábla, és az idegenek Rubrikáira nézve, hasonló módon kelletik tselekedni, és Familiáról, Familiára kelletik menni, mind addig, amíg az egész Helység Familiáinak vége nem lesz, és ezen Rubrikákból álló Népség külön külön summáson bé nem irattatik; következésképpen a' Helység egész Népségének száma summáson ki dolgoztathatik.

Hanem még is némely Rágulákat szükséges ez eránt itten tenni.

Minden Házban, a' mellyek természet szerint, a' Számvető Mesterség szerint irattatnak bé, kelletik a' Familiáknak bé írásában, a' Számvető Mesterségnek Rendjét meg tartani, az az: Az első Familia fog először, azután a' 2dik, továbbá a' 3dik, 4dik 's. a' t. bé irattatni, és mindenik oda elő abban a' Rubrikában, a' hól a' Familia N^oja alatt nevezetik, Keresztény 'Sidó: éppen azon Számmal, a' melly Száma a' Familiának, az ő különös 'Arkusán vagyon, fog fel jegyeztetni; Azt a' Familiát tehát, a' melly az ő 'Arkusán 1° számmal van numerizálva, a' Házakat, és Familiákat magában foglaló Táblában is, a' Keresztények, avagy a' 'Sidók Rubrikájában: 1° számmal, a' 2dik Számmal numerizált Familiát, ugyan azon 2dik Számmal, a' mellynek ott 3dik Számja vagyon, itt is 3dik Számmal és úgy tovább, kelletik bé írni; Annakutánna, pedig az ily-lyetén egy Házban lakó, és elegyesen az ő nékiek adott Számjaikkal, a' Keresztények, avagy 'Sidók Rubrikájában, bé írott több Familiák, az 'Arkusnak tulsó részén, ezen Rubrikába Ezeknek Summája: fognak bé irattatni, és ezeknek Száma, azon Számmal, a'mellyel az utolsó Familia, a' másik oldalon lévő Rubrikában meg jegyeztetett, ezen Rubrikában is: Ezeknek Summája: fog meg jegyeztetni P. O. A' 3dik Nro. alatt lévő Házban vagynak 5. Familiák, ezek a' Keresztények Rubrikája alatt így állanak: 1, 2, 3. 4. 5. egy más alatt, és éppen azért nem lehet ezen Rubrikát, a' Familiáknak Számát akarván meg tudni, laterálni, és végre summázni, hanem a' szükség azt hozza magával, hogy a' Házban lakó Familiáknak száma, az utolsó Familiának Számjával az: Ezeknek Summája: Rubrikájában vitetessék által, tehát azon 3dik Nro. alatt lévő Házban, találtatott 5. Familiák, ezen Rubrikába: Summája ezeknek: az 5dik Számmal jegyeztetnek meg, és így minden Házaknál tsupán csak az a' Szám, a' melly az abban lakó utolsó Familiának adattatott, a' tulsó részre vitetessék által; és továbbá egyedül ez a' Rubrika (az előtte lévő pedig nem) minden 'Arkusnak a' végén

lateráltassék, a' Latus által vitetessék, és végre a' Táblának végén summáztassék.

A' 'Sidó Familiákra nézve, éppen ezen Rágulákat kelletik meg tartani.

Szinte úgy nem lehetséges, azon Rubrikát, a' mellyben a' Házak az ő N^o-jokkal jegyeztetnek fel, laterálni, és summázni, minden Levelen meg mutatya már a' Latust az utollyára bé írott Háznak Numarója, és a' nélkül, hogy azon N^o, a' másik oldalra által vitetessék, a' Helység, utolsó Házának N^o-jával, azon Helységben lévő Házak Summája, magában szép rendel ki jön.

Ezeket kívül mindenik Klassificációs Rubrikák, Levélről, Levélre lateráltassanak, a' Latus által vitetessék, és utollyára summáztassék.

Abba a' Rubrikába, a' mellyben e' vagyon: Summája az egész Népségnek: nem szükséges, minden Familiának Summá számát, akár e' Keresztény, akár 'Sidó legyen, azon meg nevezett Rubrikába által vinni, hanem csak minden Levelnek az allyán, a' hól a' Rubrikák egy átallyában lateráltatnak, a' Keresztény, és 'Sidó Népség Summáinak ki esendő Látussai is, egygyütt fognak lateráltatni, és azon: Egész Népség Summájának Rubrikájában bé irattatni, a' más oldalakra által vitetetni, és végtére a' Fő Summa ki fog tétetteni. A' Helység Népségének ezen summá bé írására, a' mint a' szükség hozza magával több illetén, mint itt a' B. b. betűk alatt vagyon Rubrikás 'Arkusok, ragasztathatnak az elsőhöz; mindenikre az illetén hozzá ragasztott 'Arkusokra, felylyül a' Helységnek Neve fel irattassék, és ezek rend szerint 1. 2. 3. 's. a' t. Számokkal numerizáltassanak meg.

Midőn már az itt elő adott Rágulák szerint, a' Keresztényeknek, és a' 'Sidóknak külön külön való Familia 'Arkusai bé irattattak, revidáltattak, és rendiben össze tétettek, 's a' Házakat, és Familiákat egyben foglaló Tábla által summáztattak, és ezeknek ezen össze kötötték, avagy varrattattak, úgy osztán a' Helység népségének Könyve el készített, és a' következő Révisióra, avagy Mustrára, készen tartathatik.

Tagadhatatlan az, mennyi függön attól, hogy minden, valaki mostan, avagy jövőendőben a' Conscriptzio körül fog foglalatoskodni, magának erről tökéletes Ideát formállyon, és hogy a' Népségnek ezen első Conscriptziója, mint az egész Népség Száma: 'Allapottya, és Mivolta mindenkor Szem előtt való tartásának, és következő Révisióinak, avagy Mustráinak fundamentuma, tökéletesen hitségesen, 's a' Rágulákra való nagy vigyázással, és lehető szorgalmatossággal, mindazáltal hiányos fel jegyzést okozható minden siettség nélkül, mehesen véghez.

Mind azoknak tehát, valakiknek, kötelességek, és foglalatosságok szerint erre az it hozzászan le irt Instruktziora szükségek vagyon, ennek szorgalmatos, és jól meg fontolt többszöri által olvasása, és azon olvasásnak repetálása, avagy másoktól mind addig való magyaráztatása, erősen javasoltatik, valameddig ők ennek fundamentomos Ráguláit tökéletesen meg nem fogják, és ez által egészen alkalmatosok nem lesznek, a' Fejedelem ez eránt való Kegyelmes akaratyának és tzeljának, bé tellyesítésére, 's magok reájok bizott szoros Kötelességeiknek tökéletes végben vitelére.

6. A népesség nyilvántartására vonatkozó utasítás.

Az Ország Népe Számának és 'Allapottyának mindenkorai tudva tartására való

OKTATÁS;

mihez kellessék tudni az Embernek magát, a Népének, egy időről más időre esendő Változásaira nevezte tartani, és miképpén kellessék ezen Változásokat, a Helységek Könyveiben bé írni.

Minden Változások á mellyek, a Népességben esnek, avagy ennek Szaporodása, avagy Fogyása által származnak; mindazáltal ezek többféle Mód szerént történnek, és mindenik közölle, más velle való bánásnak módját kívánja.

A Születések, Halálozások, és más egyéb efféle Történetek, a mellyek a Népességnek 'Allapottyát, szaporitvány, avagy fogyitvány, első Neméi ezen Változásoknak.

Az ezzel való bánásnak módja, igen könnyű, és egygyűű.

Mint hogy a Conscriptzió-Könyvben minden Familiának egy különös Arkusa vagyon, tehát az ujjonnan született Gyermek, Kereszt- és Vezeték Neveikkel, azon Familia 'Arkusára, a mellyet illeti ezen Szaporodás, fel jegyeztessék, és az ő fejeik azon Rubrikában tétessék ki, a hová, a Conscriptiok Fundamentomos Régulái szerént tartoznak. Tudniillik a Nemeseleknek — Fiai, az ő Attyáknak Rubrikájában, a Nemtelen Tiszt- és Hivatalbelieknek, és más egyéb tisztességesebb Charakterben lévő Embereknek (Honoriatores) Fiai, a Táplálásnak Statusához, és az Ország Foglalatosságához tartozók, Rubrikájában, a többiekét pedig mindnyájokét, az Itől 12 esztendő-sőkig való Rubrikájában, Tsak hogy azon Polgárnak, avagy Parasztnak, az á Fia, a kit, a Nyomatott Instruktzióban lévő Meg-Magyarázás szerént egy Örökös illet, és a ki ezen Örökösét először a Conscriptzió, avagy a következő Revisiok után nyerte, a legközelebb való Örökösöknek Rubrikájában, irattassék be.

Ha valahol, valamely Külső Birodalombéli, avagy más Örökös Országból való Idegen, meg telepedik, vagy ha valamely Katona, Polgári, avagy Paraszti Gazdaságra, avagy más egyéb okokra nézve, a Katonaságból el bocsátatik, tehát azon Qualificatio, avagy 'Allapot, a mellyet ő ezen Változások által magokra vesznek, maga magát meg mutattya, hogy ezek mellyik Rubrikában fognak tartozni, és hogy vallyon ő szerént, a Városi Polgárok, és Falusi Mester Emberek, avagy a Táplálásnak Statusához, és az Ország foglalatosságához tartozók Rubrikájában, irattassanak be.

Hogy ha valamely Familiában, valaki meg hal, tehát eztet a Familia 'Arkusára minden Rubrikákból ki kelletik törölni, és azelőbbeni Rubrikákban esett Változások Rubrikájában, irattassék így be:

ez, avagy ama Datum alatt meg halt.

Sokkal különbözöbb a Népességnek Szaporodása, és fogyása azokra az Emberekre nézve, a kiknek változása által, az Ország Népségének Száma, tulajdonképpen nem szaporodik, nem is fogyik, mindazáltal

őket, az ő meg változott 'Allapottyokra nézve, avagy abban, az ugyan azon egy Familiában, egygyik Rubrikából, a másikba által irni, vagy egygyik Familia 'Arkusából, a másikba által tenni, avagy egygyik Helység Népségéhez adni, a másiktól pedig el venni, kelletik.

Egygyik Rubrikából, a másikba való által tetel, többnyire ezen következő Cásusokban adja elő magát: tudniillik.

Midőn valamely Polgár, avagy Paraszt, akármi uton, és módon azon tulajdonságát el veszti, a mellyek őket az előtt a Polgári, avagy Paraszti 'Allapotra qualificáltak, az illetent előbbeni Rubrikájából ki kelletik törölni, és az ő megváltozott 'Allapottya szerént, avagy a Táplálásnak Statusához tartozók, avagy pedig a Birodalomnak egyéb szükségére fordíthatandók, Rubrikájában által tenni.

Ezen Cásusban tehát, az ő neki iratott Örökös is, a legközelebb való Örökösöknek Rubrikájából ki töröltessék, és az ő Testének 'Allapottya szerént, avagy a Birodalomnak egyéb szükségére fordíthatandók, avagy a Táplálásnak Statusához és az Ország Foglalatosságához tartozók, avagy pedig, ha ez az örökös, még 17. Esztendő nem volna, a Nevedékeny', Rubrikájában, tétessék által.

Hogyha ellenben, valamely Ház-, avagy Kerti 'Sellér, Házas Paraszt, avagy pedig valamely Városi, Bérben lakó 'Sellér, Városi Polgárrá leszen, az illeten ezen új Qualificatiójának Rubrikájában tétessék által, és ő neki, ha Fiai vagynak, a legközelebb való Örökös is meg nevezessék, és béirattassék.

Ha valamely legközelebb való Örökösre, a Városi, avagy Falusi Gazdaság reá száll; az Örökösök Rubrikájából, a Polgárok, avagy Parasztoz Rubrikájába megyen által.

Ha valaki, a Birodalomnak egyéb szükségére fordíthatandók, Rubrikájából, Paraszt Gazdává leszen, avagy valamely Polgári Mesterséget veszen által, avagy nyilvanságos nyomorékká leszen, vagy pedig a 40. Esztendőt meg haladja, tehát az illeten azon Rubrikából ki töröltessék, és az első, és második Cásusban, a Parasztoz, avagy a Polgárok, a harmadik és negyedik Cásusban pedig, a Táplálásnak Statusához, és az Ország Foglalatosságához tartozók Rubrikájában tétessék által.

Ha pedig ellenben valaki a Nevedékenyek között 18dik Esztendőt el éri, tehát ez ezen jegyzéssel, Kitsiny, Középszerű, avagy Nagy, a Birodalomnak más szükségére fordíthatandók Rubrikájában tétetik által: hanemha ő benne, valamely külső tetemes hibát, avagy nyomorékságot, lehetne észre venni, és akkor ez a Táplálásnak Rubrikájához tartozik.

A Nevedékenyek fel osztott Rubrikájából I. esztendősktől fogva 12dik következik a dolognak magának a természetéből, hogy mind azok az Ifjak, a kik a 12dik esztendőt meg haladták, a 13tól fogva 17 Esztendősknek Rubrikájába kelletik által tenni.

A hol a Változás által semmi valóságos fogyatkozás nem fordul elő, hanem valaki tsak ugyan azon egy Familiában, egygyik Rubrikából a másikba tétetik által, a mint ez meg esik példának okáért, midőn valamely legközelebb való Örökösre a Pa-

raszti Gazdaság reá száll, következésképpen a' Parasztok Rubrikájába kelletik ő néki által lépni, akkor egyedül tsak az *egygyes Szám*, a' mellyel volt ő a' leg közelebb való Örökösöknek Rubrikájában bé írva töröltetik ki, és úgy továbbá az ő Feje a' Parasztok Rubrikájában ujjonnan *egygyes Számmal* tétetik ki; Tsakhogy mindenkor egyszersmind az oka, a' miért esik az illetén által írás, és rész szerint által tétel, a' Qualificatio Rubrikájában ki tétetessék.

Azok a' Cásusok, a'mellyben a' Szaporodás, és a' Fogys által elő forduló Változásokat, egygyik Familiának 'Arkusából a' másikba kelletik által tenni, avagy a'hól egygyik Helységhez hozzá kelletik adni, a' másiktól pedig el kelletik venni, a' Házasságban adják elő magokat, midőn, avagy mind a' két rész azon egy Helységből való, következésképpen egygyik Familiától el vétetődnek, és a' másikkhoz adattatnak, avagy midőn egygyik az Új Házak közül más Helységből által jönni; nem külömben midőn a' Szülék nélkül való Szolgák, Szolgálók, avagy ugyan azon egy Helységben, avagy pedig más Helységben, szolgálattokat változtatták.

Mind a' két Cásusban való bánásnak modgya, a' már elő adott Magyarázatból könnyen ki tettzik.

Abból a' Familiából, a' mellyből valaki ki marad, az onnan, avagy rajta keresztül huzott Línéval ki fog töröltetni, és a' *Rubrikákban esett Változások* Rubrikájában onnan való ki maradásának oka meg fog jelentetni; hanem ott, a' hová fog szaporodni, székséges még magyarázással fog bé irattatni.

Hogyha valamely egész Familia, ugyan azon egy Helységben egygyik Házból a' másikba költözik, és így tsak egyedül Szállását változtattya, tehát az ő Familiája különös Tábláját, tsak azon Házról kelletik elvenni, a'hól annak előtte lakott, és azon Ház Numerójához kelletik ragasztani, a' mellyben ő most ujjonnan költözött.

Hogyha pedig ellenben valamely Familia a' Helységből egészen el költözik, minthogy azon Familia azon Helységbe a' hová költözött ujjonnan fog conscribáltatni, tehát az ő elébbeni különös Arkusa egészen fog cassáltatni.

Azokban a' Változásokban, a' mellyek az Aszszonyi Nép, és a' 'Sidoság eránt elő fordulhatnak, fel lehet magát az Embernek minden elő adandó alkalmatossággal az itt már meg jegyzettekből könnyen találni; és azért arról itten több Példákat elő hozni haszontalan volna.

Tsak ezen meg jegyzésre való Cásus marad még hátra, hogyha tudniillik a' Conscripció után valamely Helységben Új Házak építettnek, avagy lakásra alkalmas más 'Epületek tétettek, a' mellyek még numerizálva nintsenek, hogy kellessék ezeket Numerizálni? az ilyeneket, akár ezek a' Helységnek végén, akár pedig a' már Numerizált Házak között legyenek, mindenkor az egész Helységnek következendő Numerussával, minden külömbség nélkül, akár azok a' Királyi avagy Mező-Városokban, vagy Falukban legyenek, kelletik meg jegyezni, minthogy az illetén Cásusokban nem székség, nem is lehet, a' Számvető Mesterségnek rendit meg tartani.

Hogyha valamely Helységben netalán Házak el ógnének, avagy más szerencsétlenség által el pusztul-

nának, tehát az illetén Házakat, ha ezek a' minden Esztendőben esendő Révisioig fel nem építettnek, avagy leg alább a' fel építésre való Pénz készen nintsen, a' Népségnek Könyvéből, és következésképpen a' Fő Summából is egy ideig ki kelletik hagyni.

Hanem ha az illetén elégett avagy el pusztult Házak idővel megint fel építettnek, tehát azokkal szinte úgy kelletik bánni, mint a' más ujjonnan épített Házakkal.

(Nyomtatvány, Orsz. Lev. 1012/786. Conser. Nr. 5. 66.)

7. II. József rendelete az erdélyi guberniumhoz, 1784. július 31.

Josephus II. Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae et Bohemiae Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Lotharingiae, Magnus Princeps Transilvaniae et Comes Siculorum etc.

7868.

Illustres Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi et Egregii Fideles Nostri sincere Nobis dilecti! In consequentiam Benigni Nostri Rescripti, quoad suscipiendam generalem per Magnum Transilvaniae Principatum et partes eidem applicatos, in concursu etiam Militaris Status Conscriptionem, ad Vos exarati, hic advolutos Ordines, via Consilii Nostri Bellici ad Supremam Armorum Praefecturam, hac in re elargitos una cum adnexa sub A. numeri officialium, ad hoc opus concurrentium specificatione eo cum benigno ulteriori Mandato Vobis transmittimus, ut cum hi ordines Jussu Nostro ad memoratam Armorum Praefecturam emanaverint, in quantum ibi nonnulla quae in mentionato Rescripto Nostro hanc continentur, occurrerent, haec ipsa, in dandis ad concementes Iurisdictiones Inventionibus suis pro directione Vestra summere noveritis.

Quantum ad Instructionem sub B. in his ipsis Militaris Status Ordinibus provocatam, cum jam in altero benigno Nostro Rescripto emendatum illius Exemplum, quod in vernaculas linguas transponendum, Typisque vulgandum erit, transmiserimus; plura ejusdem Instructionis Exemplum emendata, Typisque jam secundum correctionem vulgata, Vobis proximis sumus transmissuri; interea vero pro tutiori, nequis in versionem irrepit error, idemque etiam Typis mandetur; quod ex hac Instructione omittendum erit, Vos cum locali Suprema Armorum Praefectura breviori manu cointelligentiam forebitis.

Quod denique aliam sub C. Instructionem, quae ad comperiendam deinceps singulis Annis hujusce Conscriptionis evidentiam attinet, haec tum, quando omne Conscriptionis opus absolutum fuerit, in realem usum deducenda erit.

Quare Vobis hisce duximus benigne committendum, ut in omni hoc opere singulari contentione versari, ac praeindicatae Instructionis, item Tabellarium Conscriptionum in singula vernacula, exemplar unum, Nobis submittere noveritis. Quibus in reliquo Gratia Nostra Caesareo-Regia ac Principali benigne propensi manemus. Datum in Civitate Nostra Vienna

Austriac Die Trigesima Prima Mensis Iulii Anno Domini Millesimo Septingentesimo Octagesimo Quarto. Imperii Nostri Romani Vigesimo Primo. Regnorum vero Nostrorum Haereditariorum Quarto.

Josephus.

Comes Franciscus Esterhazy.

Ad Mandatum Sacrae Caesariae et Regiae Majestatis proprium,

Alexander Horváth.

Kivül:

Illustribus, Reverendo, Spectabilibus, Magnificis, Generosis & Egregiis N. N. Consiliariis Nostris in haereditario Nobis Magno Transilvaniae Principatu Gubernialibus, Fidelibus Nostris sincere Nobis dilectis.

(Orsz. Lev. Erdélyi osztály. 7868/784.)

8. A hadi tanács rendelete a magyar és erdélyi főparancsnoksághoz, 1784. aug. 1.

Copia einer von dem K. K. Hof-Kriegs-Rath an das General Commando in Hungarn und Siebenbürgen untern 1. Aug. 1784 ergangenen Verordnung.

Seine Mayestät haben zum Besten der Länder, und des Dienstes zu entschlüssen befunden, dass Ungarn und Siebenbürgen *gemeinschaftlich* zwischen dem Militari und Politico conscribiret, und Häuser aller Orten mit Numern versehen werden solle.

Gleichwie nur die Hungarisch-Siebenbürgische Hofkanzley über dasjenige, was hieby in das Politicum einschlägt, an die beyden Länderstellen das nöthige angehen lässt, also werden hier auch von dem Hof Kriegs Rathe die Massregeln vorgeschrieben, nach welchen sich bey dieser Conscription und respect. Aufnahme der Population ex parte Militaris welches hieby *einverständlich* mit dem Politico zu operiren hat, zu achten kommet.

1° Sowohl in Hungarn, Kroatien, Slavonien und dem Banat, als in Siebenbürgen, muss der gesammte Populations-Stand, von was Geschlecht, Alter, Stand Condition, Gattung, Religion und Weesen selber ist, in allen Städten, Märkten und Dörffern, sie mögen angehören, wem sie wollen, so wie auch in den privilegirten Districten der Jaziger und Kummanier, dann in allen Königlichen Zipser und Hayduken Städten, in dem allenfalls hier und da liegenden einzelnen Häusern und Schlössern, conscribiret werden, worunter also auch jene Ortschaften und Gegenden mit verstanden sind, wo Salz und Bergwerke sich befinden, es mögen solche Cameralisch sein, oder privatis zugehören. Nur die gesammten Militär-Gränzen, welche eine andere Bestimmung haben, folglich nicht hierher gehören, bleiben davon ausgenommen.

2° Den Termin, wo mit der Conscription der Anfang gemacht werden muss, haben Se Majestät für Hungarn et provincias annexas auf der 1-ten Septembris, für Siebenbürgen aber, weil daselbst erst noch die neue Comitats Eintheilung voranzugehen hat, auf der 1-ten Decembris dieses Jahres bestimmt.

3° So wie Hungarn dormalen in 9 Werbbezirken, Siebenbürgen aber in 2 dergleichen eingetheilt ist, also muss Auch diese Eintheilung zum Grunde der

Conscription genommen werden, dergestalten, dass ex parte Militaris jeder Bezirk durch einen Stabs-Offizier von dem Werbbezirks Regiment conscribiret, und demselben nebst den von denen deutschen Werbbezirks Regimentern dahin kommenden subalternen Officern die nöthigen Officiers auch vom Regiment des Werbbezirks oder der daselbst liegenden Cavallerie zur Aus-hilfe beygegeben werden.

Nach vollbrachter Conscription aber wird ein jedes ungarisches Infanterie Regiment seinen Werbbezirk, den es dormalen hat, beybehalten, und nur die Vergleichung der Population eines jeden Werbbezirks mit jenen des anderen, als dann zu erkennen geben, welchem Werbbezirk zur Ausgleichung etwas abgenommen, und welchem etwas zugegeben werden muss.

4° Wie viele Staats- und Ober-Officiers die Conscription sowohl in Hungarn, als in Siebenbürgen einverständlich mit dem Politico zu besorgen haben, und wie solche in die Bezirke und Comitats zu vertheilen sind, giebt die Anlage Lit. A. des mehreren zu entnehmen.

Politischer Seits interveniren hieby die Comitats Beamten, welche mit den Militar Officiers aller Orten gemeinschaftlich operiren.

5° Die Grundsätze, wornach der Populations Stand, worunter auch die unbestimmte Beurlaubten da sie zur Population des Landes gehören, verstanden sind, in Hungarn und Siebenbürgen zu conscribiren, und nach ihren Gattungen und Eigenschaften in die Conscriptions Tabellen eingetragen sind, enthält die Neben-Lage Lit. B. sammt den derselben beygefügtten Formularen.

Da die Staats Officier eigentlich bestimmt sind, in den ihnen angewiesenen Bezirken einverständlich mit den Comitaten und respect freyen Städten und Districten, die Direction über das Geschäft zu führen; so müssen sie sich insgesamt diese Grundsätze förderst, und auf das genaueste nicht nur zu ihrer eigenen Nachachtung, sondern ferners in der Absicht bekannt machen, um auch den ihren beygegebenen subalternen Officiers und politischen Conscriptions Commissariis richtige, und vollständige Begriffe davon beyzubringen, und wenn dieser in der Ausübung Zweifel und Anstände vorkommen, solche selber mit Bestand erörtern und beheben zu können.

6° Die Numerirung der Häuser ist mit der ersten Beschreibung oder Aufnahme der Population unter einem vorzunehmen, dergestalten, dass wie die Beschreibung der gesamten in einem Hause befindlichen Menschen beendigt ist, alsdann das dem Hause gebührende No ober, oder neben der Hausthür mit schwartzer Farbe in einer Grösse von beyläufig 3 Zoll, damit es gut in die Augen falle, aufgezeichnet werde.

Nachdem die Numern bisweilen an den Häusern, durch Regen oder Ungestüm des Wetters abgewaschen, und unkenntlich werden; so ist zur Vorsorge an jedem Hause das Numero am nemlichen, oder einen anderen schiksamen Orte auf gleiche Weise auch inwendig in dem Vorhause anzubringen. Es verstehet sich von selbst, dass die Numerirung der Häuser jeden Orts, es mag solcher eine Stadt, Markt, oder Dorf seyn, von No 1° anzufangen in arithmetischer Ord-

nung zu geschehen habe, und auf solche Art bis zum Ende fortzufahren seye.

7mo In Hungarn haben sich gesamte subalternen Officers längstens mit halben Augusti, in Siebenbürgen aber spätestens mit halben November bey den in den Bezirken ex parte militaris die Direction führenden Staats Officers einzufinden um die vollkommene Belehrung zur Ausführung ihres Geschäftes von diesen zu erhalten. Von wannen die ersten alsdann wenn sie vollständig unterrichtet sind in die angewiesenen Comitater abgehen, um einverständlich mit den Politischen Individuen in dem von Sr Maitt bestimmten Zeitpuncte ganz ohnfehlbar Hand an das Werk zu legen. Die Aufnahme des Populations-Standes muss durchgehends verlässlich bewürket, aber auch bestmöglich beschleuniget werden.

8o So wie die Staats Officers in Centro ihrer Districte verbleiben und besagtermassen alle von den subalternen Officers an sie gelangenden Anfragen, Zweifel und Anstände zu beheben, und erledigen haben; also müssen sie nachhero auch, wenn die Sache einmal im Gange ist, selbst visitiren und sich von der Genauigkeit und Richtigkeit des Geschäftes so ihnen obliegt, überzeugen, kein Haar von der Vorschrift abweichen, in Fällen und Gelegenheiten, wo allenfalls in ein oder andern Orte, die Sache nicht recht eingenommen worden wäre, mithin wider die Operation der Militar und politischer Commissarien Anstände und Hindernissen erwecket würden mit guter Art die hierunter bloss auf das Beste der Landes Einwohner gerichtete Absichten erklären und auf solche Weise ohne Rückfrage, und ohnunterbrochen die Conscription fortsetzen machen.

Um der Sache noch mehreren Vorschub und Betrieb zu verschaffen, haben auch die Feld-Marschall Lieutt., Brigadiers, Staats Officers und die gesamten Regimenter so viel auf Sie bey der Sache ankommen mag, hilfreiche Hand dazu zu biethen, und nöthigen Falls mit allen Individuen dazu zu concurriren.

9o Die Conscriptions Tabellen oder sogenannten Familien Bögen, sammt der dazugehörigen Instruction und Ortschafts Summarien werden so viel das Militare betrifft durchgehends in deutscher Sprache — in Rücksicht auf das Politicum hingegen in der Muttersprache eines jeden Orts geführt. Was also hieran insgesamt für das Militare erforderlich ist, wird hierorts in Druck gelegt und dem General Commando von Zeit zu Zeit mittels der Diligence oder einer andern Gelegenheit verlässlich zukommen gemacht werden, und die erste Riemesse längstens in 8 oder 10 Tagen in Pressburg sicher eintreffen, hiemit sind alsdann die Staats- und subalternen Officers in den Bezirken weither in solcher Maasz zu versehen, auf dass sie damit, für alle ihren zu conscribiren zugetheilten Ortschaften das hinlängliche Auslangen finden.

Den Druck desjenigen, was das Politicum hieran nöthig hat, wird die Hung. Siebenb. Hof-Kanzlëy besorgen und die Politischen Commissarien ebenfalls in hinlänglicher Anzahl und rechter Zeit für ihre Operation damit versehen lassen. Damit man aber destomehr versichert seyn möge, dass, weil diesen in der Muttersprache eines jeden Orts aufgelegt werden, ein und andere mit einander übereinstimmen, so muss

einverständlich mit der Königl. Hung. Staathalterey, und Siebenbürgen mit dem dasigen Gubernio die Einleitung getroffen werden, dasselbe mit den deutschen Tabellen, Instruction und Summarien von jemanden, der beyder Sprachen kundig ist, genau collationirt und von demselben unter eigener Dafürhaltung zur Bestätigung der Richtigkeit mit unterfertigt werden.

10o Wenn in einem Orte alle Häuser, und in jedem Hausz alle darinn wohnenden Familien in duplo beschrieben, hiernächst auch die Häuser auf obgedachte Ort numeriret sind, so werden die Familien Bögen in arithmetischer Ordnung auf einander gelegt; und auf solche Art entstehen über jedes Ort 2 gleich lautende Populations oder Ortschafts Bücher von selbst, welche von dieser Zeit an, ohnunterbrochen in gehöriger Ordnung fortgeführt werden müssen, und wovon das eine Pare, nemlich das deutsche in Harden des Militaris, das andere aber bei den Richtern oder sonstigen Vorstehern des Orts wohl verwahret aufbehalten bleibt, welches auch von jenen Ortschaften, wo etwas getheilte und mehrere Dominien sind, zu verstehen ist.

11o Die Ortschafts Bücher werden zwar mit einem Steifdeckel, auf welchem auswärts ein Spiegel oder Titelblatt angebracht ist, versehen, aber nicht förmlich gebunden, sondern nur geheftet, damit wenn in der Folge bey ein oder anderen Familien der übrige Raum auf dem Bogen angefüllt sein wird, das Heft aufgelöset und neue Bögen zur Fortsetzung eingelegt werden können.

Auswendig auf das Titelblatt wird das Land, der Comitatz, das Ort und die Herrschaft, welcher es zugehöret, dann der Tag, wenn die Conscription angefangen und beendigt worden, nebst der Jahreszahl und den Namen des Politischen und Militari Individui, die solches (das Ortschafts Buch) zustande gebracht haben, darauf geschrieben.

12o Einzelne, oder einsichtlich stehende Häuser, sowie jene Ortschaften, welche allenfalls nur aus sehr wenig Häusern bestehen, werden mit ihren Familien-Bogen dem Populations-Buch jener Ortschaften beygeheftet, wohin sie gehörig sind, welches aber auf dem Titel-Blatt eben dieses Populations-Buch anzumerken kommt. Wenn hingegen ein Ort so stark bevölkert ist, dass das Populations-Buch in einem Hefte zu dick würde, so kann solches nach Umständen in 2, 3 und noch mehrere Hefte abgetheilt werden; Nur wird alsdann jedes Heft wieder auf dem Titelblatt mit den Worten *1-tes Heft, 2-tes Heft* und so weiters bezeichnet. Sobald

13o von einer Ortschaft das Populationsbuch in duplo zu Stand gebracht ist, so wird aus selbem das Ortschafts Summarium vierfach verfasset, davon jedem Buch ein Pare zugeheftet, das 3-te von dem Militar Officer seinem Bezirks Commandanten, das 4-te aber von dem politischen Individuo dem Comitatz, in welchem der Ort gelegen ist, zugetheilt; diese verfassen alsdann, wenn sie aus dem ganzen Comitatz alle Ortschafts Summarien beysammen haben, aus solchen das Comitatz Summarium, und der Comitatz übersendet dasjenige an die Landesstelle, der Staats Officer aber an das General Commando, bei welchem das Totale über das ganze Land gemeinschaftlich zu

Stand gebracht, und von der Landesstelle an die Hungarisch-Siebenbürg. Hof-Kanzley, sowie von dem General-Commando an den Hof-Kriegsrath ungesäumt einbefördert wird.

Zu Verfassung der Comitats Summarien und jener über das ganze Land hat man keine Formularien in Druck legen lassen, weil deren nur wenige erforderlich und sie mit Beibehaltung der Rubriken des Ortschafts Summarii leichter mit der Feder zu entwerfen sind.

14° Die Districts Commandanten pflegen mit den Provincial Commissarien und respective Ober-, oder Vicegespann in Ansehung der ihnen zugetheilten Comitats wegen der Route, die die Conscriptions Commissarien in jedem Comitats zu nehmen haben, das freundschaftliche Einverständniß. Es kommt hiebei hauptsächlich zu beobachten, dass die Bereisung der Ortschaften nach der Reihe geschehe, sich dabei kein Umweg oder Kreuzzug ergebe, in keinem Orte sich länger, als es die Nothdurft erfordert, aufgehalten und die Avisen aller Orten vorausgeschicket werden, damit zur Zeit, wo die Conscription vorgenommen wird, alle Menschen gegenwärtig und ausser der unumgänglichen Nothwendigkeit niemand von Hausz abwesend seye.

15° Da es zum Gebrauch für politische Anstalten sehr dienlich ist, die Ortschaften comitatenweis ebenfalls zu numeriren, so muss zugleich den Conscriptions-Commissarien, noch ehe sie zur Operation schreiten, die Anleitung hierzu ertheilt und selbem eine Specification, mit was für einem N^o jede von ihnen zu beschreibende Ortschaft zu bezeichnen sey, mitgegeben werden. Es hat solches nicht minder von N° 1. anzufangen in arithmetischer Ordnung zu geschehen, und der Numerus wird bey dem Eingange des Orts auf eine Säule von Holz, in der auch auf einer über einem Pfahl befestigten kleinen Tafel wohl kenntbar angebracht.

16° Die Staats und subalternen Officiers bekommen nebst der ohntgeltlichen Vorspann ab aerario, wenn sie reisen aller Orte das Quartier vom Lande gratis; es wird jedoch sowohl den einen, als den anderen nicht mehr als ein vierspänniger Vorspannwagen, den sie überall regulamentmässig baar bezahlen müssen, ausserdem aber jedem Staats Officier, wenn er in Conscriptions Angelegenheiten herumzureisen hat, täglich 3 fl. und jedem subalternen Officier ohne Unterschied seines Charakters so lang sie mit der Aufnahme des Populations Standes beschäftigt sind, täglich 1 fl 30 x. als eine Zulage zur bessern Subsistenz passiret, zur welchem Ende sie mit denen erforderlichen Verlags-Geldern aus den nächsten Kriegs-Cassen versehen werden müssen, worüber sie nach Beendigung ihres Auftrags ordentliche Rechnungen zu legen und zur Adjustirung einzureichen haben. Zur Aushilfe in der Schreiberey wird jedem Staats- und Ober Officier ein Militar-Schreiber, den sie sich bei den Regimentern aus dem obligaten Stande auszuwählen haben, mit der Zulage einer gemeinen Manns Löhnung nach dem deutschen Fuss bewilliget, welche nicht minder aus den Verlags-Geldern zu bestreiten, und gleich allen anderen sonst noch zu machenden Conscriptions-Auslagen in besagten Rechnungen in Ausgab zu bringen ist.

Es ist Sr Mayestät nach dero blos auf das Wohl der Länder abzielenden Gesinnungen äusserst daran gelegen, dass das Geschäft einen wirksamen Fortgang gewinne, und alles gut von statten gehe. Zu solchem Ende wird auf Veranlassung der Hungar. Siebenbürgischen Hof-Kanzley in allen Comitaten und Districten der Hungarisch- und Siebenbürgischen Länder eigents ein Rescript publiciret werden, um das Volck sowohl, als den Adel von der allerhöchsten Intention, und dem Endzwecke der Conscription zu praeveniern, und die Gemüter in voraus dazu zuzubereiten. Es befehlen daher auch Sr Mejestät gesamten unterstehenden Militarbehörden, besonders aber jenen Individuis, welche zur Aufnahme des Populations-Standes verwendet werden, gemessenst einzubinden, sich gegen jedermann leutselig zu betragen, auch in Fällen, wo wieder Verhoffen irgendwo ein Unlust verspüret würde, immer mit dem möglichsten Glimpfe fürzugehen und allen falschen Wahn, Schrecken und nidrigen Eindruck, den die Unterthanen der Conscription halber etwa fassen könnten, auf das sorgfältigste hindanzuhalten, und ihnen sowohl, als den Güter-Besitzern wohl begreiflich zu machen, dass die Absicht davon bloss auf das allgemeine Beste gerichtet seye, wesswegen sie sich dann auch von allem Messen der Mannschaft, oder Drohungen welche den Leuten Glauben machen könnten, dass es auf eine Recruten-Aushebung angesehen seye, sorgsam zu enthalten haben.

Auf die bekannte Einsicht und Thätigkeit des General Commando kommet es hauptsächlich an, dass sich an Seiten des Militaris mit Bescheidenheit betragen und alles sorgsamst vermeiden werde, was dem Volck und dem Adel Anlass zur Missdeutung geben könnte.

Sollte sich jedoch wider Vermuthen ein oder anderes Individuum vom Militair in einem unanständigen Benehmen gegen das Civile betreten lassen, so wäre selbes nach Umständen sogleich abzulösen und zur schärfsten Verantwortung zu ziehen, auch darum dem Hof-Kriegsrath die schleunige Anzeige zu machen.

Was bishero gesagt worden, beziehet sich blos auf die erste Aufnahme der Population, um welche es sich gegenwärtig handelt. Es kommet aber ferners darauf an, dass, wenn der Populationsstand einmal richtig erhoben seyn wird, solcher auch forthin in der Evidenz erhalten werde. In dieser Absicht wird in der Folge alle Jahr eine Local-Revision vorgenommen werden, zu welcher sich, um sie mit Bestand zu bewirken, schon von nun an in Voraus zuzubereiten kommet. Es müssen nemlich sobald in einem Ort die Populations-Beschreibung vor sich gegangen ist, alle nachhero sich hiebey ergebenden Änderungen in das in Händen des Politici befindliche Ortschaftsbuch von Zeit zu Zeit richtig eingetragen werden; dahero hat als dann jedes Familienhaupt, so oft jemand in seiner Familie gebohren wird, stirbt — sich verheurathet, oder anderwärts ansiedlet, den Dienst verändert, oder sonst eine persönliche Änderung erfolget, dem das Politische Populationsbuch führende Individuo davon die mündliche Meldung zu machen, und die solche Änderungen nach Massgabe der hier sub Lit. C. an schlüssigen Belehrung, welche ebenfalls in

Druck gelegt wird, dem gehörigen Orte sogleich in dem Populationsbuch anzumerken. Worauf also jeden Orts gleich bey Vornehmung der Conscription die Rücksicht zu tragen, mithin demjenigen Individuo, welches das politische Buch zu führen und dieses alles zu besorgen hat, hierzu die nöthige Anleitung und vollständige Belehrung durch die Militarofficiers mit der gehörigen Bescheidenheit zu ertheilen ist.

Wann die jährliche Revision vorzunehmen seyn werde, solches hanget eigentlich von der Zeit ab, in welcher die erste Aufnahme und Beschreibung der Population zu Stande kommt, wesswegen seiner Zeit von den hiesigen Hofstellen der Auftrag sowohl an die Königl. Hung. Stadthalterey und das Siebenbürgische Gubernium, als an die General Commandi nachfolgen wird.

Wann demnach der Befehl zur Vornehmung dieser Revision einlanget, reisen alsdann die Militar Officiers wieder aller Orten, die Hauptstädte allein ausgenommen, allwo die Haus-Eigenthümer für die Richtigkeit oder Meldung aller jener Änderungen stehen müssen, welche beyden in ihren Häusern wohnenden Familien vorfallen, mit ihren Schreibern herum, und sehen nach, ob die inzwischen in der Population sich

ergebenen Änderungen in den politischen Populations Büchern richtig angemerkt sind, rectificiren selbe, wo es nöthig ist, in Gegenwart der politischen Individuen die diese Bücher führen, und allerorten persönlich bey der Revision zu erscheinen haben, und machen die Parien der militärischen Ortschaftsbücher, die sie überall mitbringen, mit jenen gleichlautend.

Ist dieses geschehen und sind beyderley Populationsbücher nemlich sowohl die politischen, als die militärischen rectificiret, und völlig richtig gestellet, so wird mit Verfassung und Einsendung der allseitigen Summarien wieder auf vorerwehnte Art verfahren und auf diese Weise damit von Jahr zu Jahre fortgefahen.

In Abwesenheit des Kriegs-Präsidenten.

Carl Graf Caramelly, m. p.

Ex Consilio Aula-Bellico.

Wien, den 1-ten Augusti 1784.

Siegd. Weberer, m. p.

(Orsz. Lev. 19056/784. Conscr. Nr. 1, 4 és 20.215/784, Conscr. Nr. 1, 16.)

(Orsz. Lev. erd. oszt. 1428. A. 1784. 7868/784.)

(Ehhez tartozik a következő „Aufsatz“.)

Aufsatz

Wie die von denen teutschen Werbbezirks Infanterie Regimentern zu dem Conscriptions-Geschäft nach Hungarn und Siebenbürgen beordnete (30) subalterne Officiers daselbst einzutheilen sind und wieviell Staabs-

und subalterne Officiers von den Hung. und Siebenbürg. Werbbezirks Infant. Regimentern und der im Land verlegten Cavallerie hiezu weiter beyzuziehen seyn werde.

Hungarn.

Hung. Werbbezirks- Regimenter	Comitaten, die selben zugetheilt sind	In diesen Comitaten befinden sich Processus		Staabs Officiers von den betreffenden Regimentern	Subalterne Officiers	
					von teutschen Infanterie Regimentern	von den Hung. Werb- bezirks Regimentern mit zu Hilfnahme der dortländigen Cavallerie
E. H. Ferdinand	Presburger Wieselburger Neutraer Trencsiner Thuróczer	6 2 5 4 4	21	1	3	18
Ant. Eszterházy	Wesprimer Raaber Albenser Oedenburger Eisenburger Comorner	3 3 3 5 5 4	23	1	4	19
Samuel Gyulay	Pester Heveser Borsoder Jazig. u. Cumaner	4 4 4 3	15	1	2	13
Nik. Eszterházy	Graner Barsienser Hontenser Solienser Liptauer Neograder	2 4 4 2 4 4	20	1	2	18
Károly	Simegher Baranyvárer Csongrader Tolnenser Bacser Bekeser Csanáder	4 4 2 3 4 2 1	20	1	2	18
D' Alton	Abaujvarer Zipser Arvenser Gömörer Tornenser Haiduken Städte	4 3 2 4 4 2	15	1	2	13
De Vins	Biharer Arader Szathmarer Szabolcszer Temesvarer Krassovaer Torontaler	5 4 4 4 5 4 4	30	1	4	26
Preisac	Saarozer Beregher Zempliner Unghvarer Ugoeser Marmaroser	4 4 4 3 2 4	21	1	2	19
Joh. Pálffy	Szalader Verőczzer Poseganer Sirmier Agramer Severiner Czenger Warasdiner	5 3 2 2 4 2 2 4	24	1	3	21
Summa für Hungarn:			189	9	24	165

Für jeden Werbbezirk ist demnach ein Stabsoffizier von dem diesfälligen Regimente, und für jeden Process ein subalternen Officier angetragen. Sollten in ein oder anderem Cotten mehr oder weniger Processus seyn, so wähle hiernach mit der Aufstellung der subalternen Officiers die weitere Maass zu nehmen. Die nach Hungarn bestimmten 24 subalternen Officiers von den teutschen Erbland Infant. Regimentern, nemlich 7 aus Böhmen, 8 aus Mähren, 6 aus Oesterreich ob und unter der Enns und 3 aus Innerösterreich sind bis Anfanges Augusti zu Pressburg bey dem Gral-Commando nach und nach einzutreten beorderet, und da die aus Oesterreich ob- und unter der Enns, Innerösterreich und der Nachbarschaft in Mähren als näher gelegen früher, als die übrigen aus den Rückwärtigen Gegenden von Mähren, und aus Böhmen dahin gelangen werden, so hat das Hung. Gral Commando zu gewinnung der Zeit bedacht zu seyn, dass diese früher ankommenden subalternen Officiers gleich vorzüglich von Pressburg aus in die entferntere Werbbezirke von Slavonien, Banat, Croatia und den unteren hung. Cotten abgeschicket und sonach, wie die aus den zurückgelegenen Gegenden von Mähren und aus Böhmen nachfolgen, selbe zu dem hierorthigen Werbbezirken vertheilet und abgehen gemacht werden.

Erdélyre vonatkozólag, miután ott csak most van folyamatban az új politikai beosztás és a népszámlálás dec. 1. előtt nem kezdődhetik, az ottani General Commandóra bízatik, hogy a szükséges tisztekről és altisztekről gondoskodjék; még pedig olyformán, hogy a 2 erdélyi Werbbezirk központjában 1—1 Stabsoffizier alkalmaztatik, ki mellé a német örökös tartományokból 3—3 altiszt legkésőbb okt. végéig rendelkezésre bocsátandó, továbbá annyi altiszt, amennyi a járások száma szerint szükséges; minden tisztt és altisztt mellé egy-egy németül és írni tudó közlegény adandó.

(Orsz. Lev. 19.056/784. Conscr. Nr. 1, 4.)

9. II. József rendelete az erdélyi guberniumhoz, 1784. július 31-én.

Josephus II. Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae, et Bohemiae, Rex; Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Lotharingiae, Magnus Princeps Transylvaniae et Comes Siculorum etc.

7662. Illustres, Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes item ac Circumspecti, fideles Nostri, sincere Nobis dilecti! Quum omnis Nostra eo dirigatur contentio, ut Populis Regimini Nostro conceditis quolibet maiorem asseramus prosperitatem, hanc vero nonnisi recta quarumvis Administrationis publicae partium combinatione procurari posse, sat perspicimus, eo utique Curas

Nostras convertere oportuit, ut quam certissima ad hunc scopum assequendum arripiamus media.

Tritum id alioquin, ac cuivis notam est, Reipublicae opes, ac Dignitatem comprimis in maiori Populi Numero, huicque cohaerente Commercii publici Institutiones consistere; proin eo cuncta Administrationis Studia dirigi oportere, ut Incolarum Numerus, ac huic connexum Status publici robur, ipsiusque adeo Populi felicitas, nova in dies accipiat incrementa: Iam autem ad id debite determinandum, quaenam in Specie media ad praestitutum hunc publicae prosperitatis scopum deligenda sint? id comprimis necessarium est, ut totius Populi, nulla ipsius excepta Classe, numerus, atque successive in incrementum, vel decrementum in hac, aut illa Regni parte progressio quam evidentissime cognita sit.

Non equidem Nos latet, Conscriptionem animarum hucusque etiam in Magno Nostro Transylvaniae Principatu, Partibusque eidem incorporatis, saepius peractam fuisse, cum tamen illa certis, atque ad consequendum Scopum directis, uniformibus principiis haud constiterit, sed et insuper eo laboraverit vitio, quod ex illa Nobiles, qui tamen aequae partem consummentium efficiunt, sint simpliciter exmissi, proin nunquam totius cum Suis diversis Classibus Populi numerus ad rite dirigendas publicae Administrationis operationes plena cum certitudine erui potuerit.

Hinc ut talismodi Conscriptioni comparate ad praesusceptum finem, maiorem deinceps procuremus certitudinem, melioremque indemus formam, Clementer constituimus, ut generalis per totum Principatum, Partesque eidem applicatas, in concursu etiam Militaris Status, velut ab initia per Germanicas Ditiones Nostras simili conscriptione requisitas hac in re adepti notitias, medio publicarum Principatus Iurisdictionum instituat conscriptio, atque ut haec et aequaliter ubique, et requisita cum certitudine perfici valeat, Instructionem, hucce interea in uno Exemplari fine eo adnexam, ut illa quo ocyus per Vos in alias per Principatum Transylvaniae, Partesque eidem applicatas, usitatas Vernaclus primo quoque tempore transponenda, ac Typis excudenda procuretur, transponimus, ac plura adhuc huiusce Instructionis Exemplaria paulo post transmitti iubebimus; Ut quippe exmissi Conscriptores manuactione huiusce Instructionis in praesuscepto Opere procedere valeant, ac nectendae nefors eatenus diversae difficultates, ac quaestiones tuto praeventantur. Quo autem Altissima isthaec Intentio Nostra quo certius, et intra constitutum terminum effectus mancipari valeat, sequentia adhuc benigne ordinamus:

Primo. Ut istiusmodi Conscriptio per Universum Principatum, partesque eidem applicatas, 1-a venturi Mensis Decembris (quoad videlicet nova Principatus Transylvaniae in Undecim Comitatus subdivisio procul dubio debitum Sortietur complementum) Suum infallibiliter Exordium sumere, atque non interrupta labore intra quam brevissimum tempus etiam plene consummari debeat.

Secundo. Haec ipsa Ordniatio Nostra medio Circularium Intimatorum Universis Principatus Comitatus, et Liberis, Regisque Civitatibus, et aliis

locis, separata a Comitatus Iurisdictione gaudentibus, de verbo ad verbum eo cum Mandato publicetur, ut illa in vernaculam Singulorum locorum linguam traducta, mox currentetur, Magistratuales vero Personae, et alii per concernentes Iurisdictiones publicas ad perficiendum Conscriptionis opus exmittendi, convocatis in Sui praesentiam cuiusvis loci, ubi Conscripção Suscipitur, Incolis, illam vernacula lingua iisdem perlegant, ac Populo Nomine Nostro declarent, istiusmodi Conscriptionem neququam ad diligendos Tyrones, verum unice Boni communis, ad quod exacta Populationis Cognitio Summe necessaria est, causā Suscipi; verbo, omnem cognaviter impendant operam, ut quemadmodum Nos unice Publici amore ad hoc Consilium suscipiendum adducti Sumus, ita quaevis Sinistra de isthae Conscriptione impressio ex animis conscribendorum penitus evellatur.

Tertio. Cum Conscriptionem hanc ubique locorum in concursu Militaris Status institui velimus, hinc iuxta repartitionem respectivorum Comitatum pro Tyronum collectaculis institutam, atque isthic in Exemplo adnexam, pro quovis horum Districtuum Stabilem officialem de gremio illius Legionis, quae per Tractum eorundem Comitatum Tyrones Suos colligit, iubebimus Sua via denominari, cum his concernentes Comitatus Se illico in correspondentiam ponere atque cum indicato 1-ae affuturi Decembris termino operi Conscriptionis Semet accingere debebunt; Quo vero opus isthoc tanto magis accelerari valeat, eam una fieri demandabimus provisionem, ut in quovis Comitatu officiales Militares requisito pro ratione Processuum numero praesto adsint, quo nempe eodem tempore in Singulo Processu conscriptio inchoari, atque quam celerime consummari valeat.

Quarto. Quare Vos actutum cum locali Suprema Armorum Praefectura correspondentiam fovebitis, ac relate ad cooperationem Militaris Status mutuis cum eadem Armorum Praefectura consiliis, necessaria disponetis; Praeterea Nomina eorundem Stabulum officialium, quibuscum Singulus Comitatus, caeteraque Iurisdictiones correspondentiam tenendam habebunt, iisdem indicabit; Quum porro relate ad Tabellas Conscriptionum eam defixerimus Regulam, ut illae duplici Idiomate concinnentur, quippe germanico, et vicissim nativo Singuli loci, hinc germanicas Tabellas alioquin Militaris Status usui deservientes, ipse idem Militaris Status secum adferet, alias vero nativo Sermonem concinnandus, Vos in iusta Vernacularum per Principatum, Partesque eidem applicatus vigentium, proportionem mox Typis excudi procurabit, et concernentibus Iurisdictionibus transmittetis, eo praeterea pro Norma constituto, quod, Si in nonnullis Locis plures vernaculae vigeant, potior illius loci, et respective ipsius Comitatus deligenda erit. Quo tamen in hac ipsarum Tabellarum Idiomatis diversitate de ipsius conscriptionalis operis accuratione certi esse valeamus, id adhuc benigne ordinamus, ut istiusmodi Tabellae nativo Idioma confectae, cum germanicis ubique locorum per quempiam, qui et germanicam, et nativam loci, vel Comitatus illius vernaculam callet, invicem comportentur, atque per illum sub assumenda quoad integritatem cautione, in fidem accurationis subscribantur. Praeterea autem Singulae istiusmodi

Tabellae per Militares non minus, ac politicos conscriptores subscribendae, atque cum illis ea ratione procedendum erit, ut cum unum individuale Familiarum conscriptionis Exemplum prae manibus ipsis conscripti loci permansurum, aliud vero cooperanti Militari officiali tradendum sit, Summarium cuiusvis loci per Conscriptores efformetur, et in quadruplici Exemplari expediatur; bina manent penes ipsum conscriptionis corpus, tertium Comitatus conscriptor Comitatu, Militaris vero Stabili per illum Districtum sive Tractum conscriptionem procuranti officiali exhibebit. Comitatus porro Summarium ex universis Locis efformabunt, ac adnexa Summaria cuiusvis loci gremialis conscriptione Vobis submittent; Id ipsum intelligendum veniet de liberis Regisque Civitatibus, ac aliis locis, separata a Comitatus Iurisdictione gaudentibus: Dum porro Vos a cunctis Principatus, Partiumque eidem adnexarum Iurisdictionibus istiusmodi Conscriptiones Summarias accipietis, habita praevidue cum locali Armorum Praefectura cointelligentia, generalem Tabellam cunctarum Iurisdictionum Principatus in concursu etiam subalterni Exactoratus efformabitis, Nobisque Submittetis.

Quinto. Conscriptores hi tam politicos, quam Militaris in concursu etiam loci Parochi cuiuscunque demum Religionis, qui nempe ibidem publicas Parochiales functiones exercet, quamvis Sine ullo, ad quemcunque demum aedes illae spectent, Status aut Conditionis discrimine, domum Sua Serie subingredientur, ac tam personalem Statum universum, adeoque inclusis etiam honoratioribus Nobilibus, et Magnatibus, ipsorumque Servitoribus utriusque Sexus conscribent, ac respective in praescriptarum Tabellarum rubricas inscribent, praeterea quasvis aedes itidem sine discrimine numero Serietim ordine arithmetico decurrente insignient, una vero cum Numeros extus pone portam in magnitudine circiter trium pollicum nigro colore adscribendos, tempestatum vicissitudines obliterare possint, ab intus etiam in loco, qui pluvis expositus non est, idem ipse numerus, quo domus insignita est, adscribendus veniet, quod posterius Magnates etiam, et Nobiles eo minus aversari possunt, quod ipsum Nostrum quoque Palatium Caesareo-Regium, quod incolimus, talismodi Numero insignatum sit.

Sexto. Quum autem ad assequendum, quem Nobis praestituimus Boni publici scopum id foret necessarium, ut isthic Conscriptione Sua successivis etiam annis procuraretur evidetia, hinc qua ratione id obtineri valeat, Normam isthic adnexam constituimus; quam proinde Vos praevidue in diversas Principatus Transylvaniae, Partiumque eidem incorporatarum Vernaculas transponi, et Typis dein excudi procurabit, atque ut illa in effectum Sui tempore deducatur, necessaria disponetis.

Septimo. Curabitis porro omne isthoc obiectum qua licet maxima accuratione, atque sedulitate tam per Vos ipsos agi, quam et apud Comitatus et Civitates, ac alia praedigitata Loca omni possibili celeritate, atque exactitudine procurari, et ideo e gremio Vestri peculiarem pro hac obiecto nominabit Referentem, qui illud more consueto pertractandum, et sine mora expediendum habebit, Comitatus vero debitam hac in re curam, et celeritatem Supremo

Nomine nostro impense commendabitur, una vero eos Supremos Comites, ac Magistratuales officiales, quorum opera hocce objectum intra quam brevissimum tempus, ac qua licet optima ratione, pro Satisfactione Nostri perfectum fuerit, Nobis de Nomine referetis.

Quare Vobis hisce duximus benigne comittendum, ut ad effectum hujus nostrae altissimae ordinationis confestim necessaria agere, cunctasque Dispositiones Vestras ea ratione, atque efficacia adornare adlaboretis, ut per universum Transylvaniae Principatum, Partesque eidem incorporatas isthaec conscriptio cum 1-a venturi Mensis Decembris suum sumat exordium, atque non interrupta Serie etiam consummari valeat. Et cum per Altissimum hocce Rescriptum Nostrum, item ordines ad Supremam Armorum Praefecturam Sua via elargiendos, atque Vobis aequae communicandos, omnes hujus objecti partes jam ita exhaustae sint, ut non facile quaequam in progressu operis occurrere valeat difficultas, hinc speramus, Vos absque nectendis ulterioribus quaestionibus, ad complementum huiusce Nostrae Altissimae Ordinationis omni contentione processuros, atque compositis inter Stabales officiales, et cum iis correspondentes Comitatus, si quae occurrerent, difficultatibus, per supervacaneas Representationes opus isthoc nequaquam adhaesurum esse.

Quae demum comparate ad hunc Scopum per Vos acta fuerint, de iis, quin tamen progressus operis interrumpatur, Informationem suo tempore huc submittere non intermittatis. Quibus in reliquo Gratia Nostra Caesareo-Regia, ac Principali benigne propensi manemus. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae, die trigesima prima Mensis Iulii, Anno Domini Millesimo, Septingentesimo, Octuagesimo quarto. Imperii Nostri Romani Vigesimo primo, Regnorum vero Nostrorum Haereditariorum quarto.

Josephus.

Comes Franciscus Eszterházy
Ad Mandatum Sacrae Caesareae, et Regiae
Majestatis proprium.
Josephus Donáth.

Kivül: Illustribus, Reverendis, Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis item ac Circumspectis, N. N. Consiliariis Nostris, in Haereditario Nobis Magno Transylvaniae Principatus Gubernialibus, Fidelibus Nostris sincere Nobis Dilectis.

Hozzácsatolva egy német nyelvű Instruktion und respektive Erklärung. (7662. 1784. 17. 1785.)

(Orsz. Lev. Erdélyi osztály.)

10. A pozsonyi főparanesnokság átírata a Helytartó Tanáchoz, 1784. aug. 3.

Löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilium!

Der Allerhöchste Befehl wegen Conscribire- und Numerirung des Königreichs Hungarn wird einem Löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilio zweifels ohne mit denjenigen Verhaltungs Punkten zugekommen seyn, die bei diesem Geschäfte von Seiten der Milita-

ris und Politici dermal und in Zukunft beobachtet werden müssen.

Die Conscription wird Werbbezirks weise vorgenommen; der dirigirende Stabsofficier von einem jeden Infant. Regiment wird in dem Mittelpunkt des Werbbezirks seinen Aufenthalt nehmen und die conscribirenden Officiere, von denen jeder einen Militair Schreiber bei sich hat, sind dergestalten vertheilt worden, dass in einem jeden Process eines Comitats ein derley Officier zu stehen kömmt.

Mit 15. dieses Monats haben sie bei den betreffenden Infant. Regimentern einzutreffen, sich alda mit dem dirigirenden Stabsofficier zu verabreden, sodann an ihre Bestimmung abzugehen, und den 1-ten September verturi mit der Conscription und Numerirung den Anfang zu machen.

Da es diesem Geschäfte zu einer nicht geringen Erleichterung gereichen wird, wenn auch die hiezu ex parte Politica deputirte Individuen, bei der den 15. hujus festgesetzten Versammlung der conscribirenden Officiere bei dem Stabe, oder in dem Mittelpunktsort des Werbbezirks, welches die betreffende Infant. Regimente auszumachen haben, erscheinen gemacht würden, was daselbst verhandelt wird, die erforderliche Kenntnusz zu erhalten;

So ersucht man ein Löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilium nicht nur hierwegen die allerseits nötigen Befehle auf das förderksamste auszustellen, sondern zugleich auch die Verfolgung zu treffen, womit den conscribirenden aller Orten das unentgeltliche Däch und Joch zu statten komme, womit beharre

Eines Löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilii Pressurg den 3. August 1784.

wegen Abwesenheit des Commandirenden Generalen
dienstschildigster Diener
gr. Almásy
G. d. C.

(Orsz. Lev. Ht. T. 18946/784. Norm. in Conscr. No. 1, 2.)

11. A Helytartó Tanács felterjesztése a Császárhoz, 1784. augusztus 9-én.

Suae Matti 18.946. 1784. aug. 9.
Sacratissima, etc.

Benignam Mattis Vestrae Sacratissimae Ordinationem, ut generalis per totum Regnum Hungariae Partesque annexas, in Concursu etiam Militaris Status, velut ab initia per Germanicas Ditiones Caes. Regias simili Conscriptioe requisitas hac in re adepti Notitias, medio publicarum Regni Iurisdictionum, iuxta Communicatam Instructionem instituatur Conscriptio, e Rescripto diei 16. Iulij, Nro 7868. signato, et isthic sub 4-a Augusti praesentato in humilitate intellexerit Consilium hoc Locle Regium. Qua uberius expensa, quemadmodum altissimis Bonum publicum tangentibus Iussis Regiis omni Contentione et promptitudine effectuantis, nihil unquam antiquius habuit; ita quae intentum finem, iuxta praescriptae Normae provisionem, remoratura praeviderentur obsta-

cula, demisse proponere, suae iuratae obligationis esse duxit. Enimvero fideles Regni Status Praelatorum, Procorum, Magnatum et Nobilium animos gravi sane animi moerere perculsum iri pronum est colligere dum non obstantibus Lege et vetustissima Regni consuetudine firmatis et stabilitis Exemptionis praerogativis, inusitata hactenus ratione sui, suorumque Haeredum et Posteritatum, personas in concursu Militarum Conscribendas, Domosque et Curias connumerandas, Numerisque insigniendas, ac hanc sui pariter Conscriptionem in manibus conscriptorum Locorum Iuri suo Terrestri Subsectorum asservatum iri Cognoverint.

Quod porro caeteri Regni huius, Partiumque adnexarum populi et Plebis conscriptionem respicit: quamvis quidem ordinatio haec Populo vernacula Lingua, ea cum declaratione et capacitatione praelegenda Bene praeciperetur, quod conscriptio haec nequitiam ad deligendos Tyrones, verum Unice Boni Communis exactam Populationis cognitionem requirentis causa Suscipiatur, ac ideo quaelibet sinistra de isthae Conscriptione Ingressio ex animis Conscribendorum penitus evellatur; quia nihilominus Plebs ex diversae originis et Genii hominibus Consistens, in novis rebus timida, et vel per praesentiam Officialis de collectante Legione militaris magis Suspiciosa ac peculiarem facile in attentionem arrigenda, non vanum prorsus Metum injiceret, ne Magistratuum suorum Explanationibus et Informationibus diffusa, variis sinistris intra se Concipiendis et conferendis argumentationibus, Suspicionibusque mota in ingratos noxiosque ut iam nonnunquam factum est Eventus prolatur, aut concepto metu homines cum neglectu rei domesticae et damno publici diffugiant ac in Nemoribus, Sylvosis, et reconditis Partibus latibula sectentur; aut plano quaesitis occultis Viis in exteris Provincias emigrent, ac secus etiam obsequium debitum, attentionemque, qua in hac rerum Manipulatione praecipue opus esset, Magistratibus, totique Publico denegent.

Cum proinde praevidere sit, Regni etiam Iurisdictiones isthoc in merito suas pariter demissas Repraesentationes facturas; quemadmodum consilium hoc Regum praecipuae curae haberet, ut paterna Mattis Vestrae Suae pro Felicitate Populi et Commerciorum, indeque promanaturae Communis prosperitatis Augmento directa Solicitudine, qua praestabiliore ratione effectum suum Consequatur; ita Reflexionibus his occurrentibus, Matrem Vestram Sacratissimam imis exorat precibus, ut fideles status et Ordines Regni, de non gubernandis ad Normam aliarum Provinciarum lege Regni praecantatos et assecuratos, in Antiquissimis praegativarum Iuribus conservando, ad parem obtinendum altissimae Notitiae finem Regni Praelatos, Magnates et Nobiles, a concursu Conscriptorum Militarum, et Curiarum Domorumque Nobilitarium Numeris insigniendarum ratione eo modo relevare dignetur, ut quoniam animarum Conscriptionem hactenus etiam omnino praefuisse constet, in futurum etiam Modalitate priori connotentur.

Et quia hac Conscriptione, benigne intentum Scopum non ad delectum Tyronum vergere, sed hanc unice Boni Communis, exactam quoque Populationis Cognitionem requirentis, Causa Suscipi in praecitato

Rescripto Mattis Vestrae Regiae expressim innuere, ex Instructione sub B. tamen praecipue Paginis 6-a, 8. 10. 15. 16. 17. 18. 21 et 22-da et huic iunctarum tabellarum Rubricis potius cuncta ad legendorum Militum Qualitates referri posse observarentur, notanter quod exmissa Mulierum et Iudaeorum Qualitatum adnotatione, cuiusque Civilis et Colonialis Conditionis Patris Familias proximus successor et haeres pro successore in officio, aut Oeconomia alia Rubrica designari, Caeterorum vero Aetas, Statura, Constitutio Corporis, rursum aliis Rubricis, qua pro aliis Status Necessitatibus convertibiles connotari, Statura porro, an parva subcrescensque adhuc vel minus? Mediocris vel magna Oculis metiri, omnes praeterea 40. Annos superantes, et parvae staturae spe succrescendi destituti, aut Corpore defectuosi ad rubricam alimentationis et provincialis occupationis Statum Referentem inseri, eadem Instructione mediante Committeretur. Cumve haec et talia ab iis, quae magistratuales in altissimi Iussus Majestatis Vestrae sequelam declaraturi erunt, dissona futura forent et sic potius supra insinuat modo plebeiorum perplexitati ac metuendis inde Inconvenientiis Viam praebere possent, Mattis Vestrae SSae clementer indulgere dignetur ut Instructio haec in iis et similibus a benigna declarata Intentione alienis modifietur et ipsius B. Ordinationis Regiae in Rescripto expressae tenoribus plene accomodetur, Eique conformetur.

Superveniente etiam alio eodem hoc in Merito, Rescripto de 2. Augusti et Nro 8646 deque 6-a Currentis praesentato, quo Specificatio Numeri Officialium ad hoc opus Concurrentium eo addito Communicatur, ut in quantum in Ordinibus locali Armorum Praefecturae datis nonnulla, quae in priore Supracitata Resolutione haud continentur, occurrerent, haec ipsa in dandis ad Regni Iurisdictiones Invectionibus pro directione sumantur; in reliquo vero ne quis in versionem per Consilium hoc curandam irrepat Error, idque etiam Typis mandetur, quod ex hac Instructione omittendum erat, Consilium hoc cum eadem hujate Armorum Praefectura breviori Manu se in Cointelligentiam ponat; quo in passu ob compendium temporis brevi manu Eadem Praefectura Armorum interrogata respondit se aequae Unicum tantum Exemplar Instructionis, prout consilio huic Regio missum est, habere, et quod aliqua inde omittenda forent, se notitiam non habere, interim rementionata Armorum Praefectura tenere recens dati Correspondentialis Insinuati sui conformiter Ordinibus per se acceptis petiit ut Officialibus pro opere Conscriptionis designatis in suis Operationum Districtibus Quarteria cum gratuito Tecto et foco assignentur; Cum autem tota haec operatio ab ulteriore Mattis Vrae SSae Super hac Repraesentatione danda Resolutione penderet, ac dein Versiones in Latinam ac nativas Linguas procurandae et Mattis Vrae SSae approbationi substernendae, ac demum illa consecuta praelo submittendae restarent, adeoque res natura ordineque suo in longius protrahenda foret, si vero, priusquam Instructiones cum requisitis Circularibus Dispositionibus ad Regni Iurisdictiones dimitterentur, Assignmentes Quarteriorum etiam attentionem rebus fors haud corresponsuram adferre possent, Eidem Praefec-

turæ sub hodierno rescripsit Consilium hoc Regium ut a Superventura Resolutione ulteriore tantisper praestolari velit; quod ipsum quoque pro alto Notitiae Statu referendo, et super praemissis benignam Resolutionem exorando Consilium hoc R. L. semet etc.

(Orsz. Lev. Ht. T. 18946/784. Norm. in Conscr. Nr. 1. 5.)

12. A Helytartó Tanács átirata a pozsonyi hadtestparancsnoksághoz, 1784. augusztus 9.

E Consilio 9. Aug. 1784.
18.946.

Supremae Armorum Praefecturae Posoniensis:

Quales ordines intuitu exmittendorum Militarium Conscriptorum dari petantur ex Officioso 3ae Currentis insinuat intellexit Consilium hoc L. Regium. Siquidem vero Instructionis Unum tantum Exemplar isthic perceptum fuisset ea benigna cum commissione, ut illud in Latinum, et Vernacula Idiomata isthic vertendum Iurisdictionibus transmittatur, et ex uno Exemplari in varias in Regno hoc usitatas Linguas versio, pro altissima approbatione Submissio, Impressio, ac in requisitis Exemplaribus ad omnes Iurisdictiones dimissio, irremisso etiam Labore Tempus longius requireret, sed et in ipso Rei huius momentosae, objecto, Repraesentatio suae Matti SSae abhinc facta haberetur, et ab accipienda ulteriore benigna Resolutione praestolandum sit, praeterquam autem si ante publicandum Rescriptum et Instructionem, praeliminares circa Quarteria Ordines fierent, attentionem rebus fors haud corresponsuram adferre possent, sed nec id modi Ordines, usque 15am labentis ad Notitiam Iurisdictionum pertingere valerent; quapropter Inclytae huic Supremae Armorum Praefecturae hisce officiose reinsinuat Idem hoc consilium L. Regium, Merito in hoc ab ulteriore benigna Resolutione praestolandum venire.

D. ut supra.

(Orsz. Lev. Ht. T. 18946/784. Norm. in Conscr. Nr. 1. 3.)

13. II. József leirata a Helytartó Tanácsához, 1784. aug. 14.

9122.

Josephus II.

Reverendissime etc. Relata nobis est humillima Fidelit. vestrarum Repraesentatio sub 9a volventis, et Nro 18946. facta, cuius ope occurrentes, quoad demandatam generalem Conscriptionem Reflexiones demisse proposuerunt, atque modificandorum Modificationem efflagitaverunt. Quoniam autem Nos altissimae Resolutioni Nostrae Regiae, hoc in merito sub 16a retroacti Mensis Iulii, et Nro 7868. ac respective sub 20 labentis, et Nro 8646. editae tanto firmitus insistere clementer decreverimus, quod quaestionata

in praesentia etiam militaris Status suscipienda Conscriptio nullum, de quo Metus est, praedictum generatur, verum eam quoque inter caetera allatura sit Utilitatem, quod enascente Necessitatis Casu, Tyronum, quorum caeteroquin numerum per spontaneam oblationem defigendi Ius statibus, et Ordinibus Regni, uti hucum, ita porro quoque in Salvo relinquitur, Statutio, iuxta Inventionem huius Conscriptionis, magis proportionate Suscipi, perficique, et quaevis noxiae, iniustaeque in similibus Casibus hucum experientia teste practicari solitae Manipulationes evitari poterunt.

Hinc Fidelit. Vris hisce rursum benigne praecipimus, et mandamus, ut ad altissimae huius Determinationis Nostrae Reae, praevia ratione uberius declaratae, ac ita Universis Iurisdictionibus publicandae, a qua caeteroquin nulla prorsus ratione Nos dimoveri patiemur, Effectum opportuna quaevis actutum disponere nulla intermittant, quemadmodum caeterum nil dubitamus, quod jam adusque etiam praescriptae Instructionis, et respectivarum Tabellarum tanta factae earum in linguas Vernaculas Versionis, ac ita Typis procudendarum, adsint Exemplaria, ut usque primam advicinantis Mensis Septembris in Variis Comitatus operi manus admoveat valeat. Quibus in reliquo etc.

Datum Viena Die 14a. Mensis Augusti 1784.

Josephus m. p.

Comes Franciscus Eszterhazy m. p.

Joannes Schmitth m. p.

(Orsz. Lev. Ht. T. 19547/784. Norm. in Conscr. Nro 1. 6.)

14. A Helytartó Tanács rendelete a törvényhatóságokhoz, 1784. aug. 16.

19.547.

Universis Comitatus, Civitatibus et districtibus separatas portas habentibus.

Quum omnis suae Mattis SSmae eo dirigatur Contentio, ut Populis Regimini suo conceditis, quo licet majorem asserat prosperitatem, hanc vero nonnisi recta quarumvis Administrationis publice partium combinatione procurari posse sat perspicat, eo utique curas suas convertere oportuit ut quam certissima ad hunc scopum assequendum arripiat media.

Tritum id alioquin ac cuivis notum est Reipublicae Opes ac Dignitatem cumprimis in majori Populi Numero huicque cohaerente commercii publici Institutione consistere, proin eo cuncta Administrationis studia dirigi oportere, ut Incolarum Numerus, ac huic connexum Status publici Robur, ipsiusque adeo Populi felicitas nova in dies accipiat Incrementa, iam autem ad id debite determinandum quatenam in Specie media ad praestitutum hunc publicae prosperitatis Scopum deligenda sint? id cum primis necessarium est, ut totius Populi, nulla ipsius excepta Classe, Numerus atque Successiva in Incrementum vel Decrementum in hac aut illa Regni parte Progressio quam evidentissime cognita sit.

Non equidem suam Mattem Cao Regiam latet conscriptionem animarum lucusque etiam in Regno Hungariae Partibusque ei adnexis in usu fuisse cum tamen illa certis adque ad consequendum generalem respectu totius Cao Regiae Dominationis Scopum directis uniformibus principiis haud constiterit sed et eo laboret vitio quod ex illa Nobiles qui tamen aequae pariem consensum efficiunt, sint simpliciter exmissi, proin nunquam totius cum suis diversis classibus Populi Numerus, ad rite dirigendas publicae Administrationis Operationes plena cum certitudine erui potuerit.

Hinc ut talismodi Conscriptioni comparate ad praesuseptum finem maiorem deinceps procuraret certitudinem melioremque inde formam sua Mattas alter constituit, ut generalis per totum Regnum partesque adnexas in concursu etiam militaris status velut ab initia per Germanicas Ditiones Cao Regias simili conscriptioni requisitas haec in re adepti Notitias medio publicarum Regni Iurisdictionum instituitur conscriptio, atque ut haec et aequaliter ubique et requisita cum Certitudine perfici, valeat, Instructionem hinc in Germanicis et in Latinum versis Exemplaribus Typis excusis hisce transponi, ut quippe exmissi Conscriptores manuactione huiusce Instructionis in praesusepto Opere procedere valeant, ac necendae nefors eatenus diversae Difficultates, ac quaestiones tuto praeventantur, reliquis Instructionis et Tabellarum in alias nationales linguas vertendarum Exemplaribus eo numero prout cuiusvis Iurisdictionis Necessitas exigit, successive, verum aequae, quo primum fieri poterit, tempore submittendis. Quo autem altissima isthaec Intentio Regia quo certius, et intra constitutum Terminum effectui mancipari valeat, sequentia adhuc Benigne ordinat:

Imo Ut istiusmodi Conscriptio per universum Regnum Partesque ei adnexas prima venturi Mensis Novembris suum infallibiliter Exordium sumere, atque non interrupto Labore intra quam brevissimum Tempus etiam plene consumari debeat.

2° Hanc ipsam Ordinationem Regiam *I. haec Universitas, vel Civicus Magistratus* de verbo ad Verbum eo cum mandato Regio publicet, ut illa in vernaculam singulorum Locorum linguam traducta mox currentetur, Magistratuales vero Personae et alii per *Eandem* vel *Eundem* ad perficiendum Conscriptionis Opus exmittendi, convocatis in sui praesentiam *cuiusvis* Loci, ubi Conscriptio suscipitur, Incolis, illam vernacula lingua iisdem perlegant, ac Populo Nomine Regio declarent, istiusmodi Conscriptionem nequiquam ad deligendos Tyrones, verum unice Boni Communis, ad quod exacta populationis cognitio summe necessaria est, causa suscipi, verbo omnem eo graviter impendant Operam, ut quemadmodum Sua Mattas unice Publici Amore ad hoc consilium suscipiendum adducta est, ita quaevis sinistra de isthaec Conscriptione impressio ex animis conscribendorum penitus evellatur.

Caeterum declarat sua Mattas SSma hanc in praesentia etiam Militaris Status suscipiendam conscriptionem nullum Praejudicium generaturam, verum eam quoque inter caetera allaturam esse utilitatem, quod enascente necessitatis casu, Tyronum, quorum caeteroquin Numerum per spontaneam oblationem

defigendi Ius, Statibus et Ordinibus Regni uti hucdum, ita porro quoque in Salvo relinquitur, Statutio, iuxta Inventionem huius Conscriptionis magis proportionate suscipi perficique et quaevis Noxiae iniustaeque in Similibus casibus hucdum experientia teste praticari solitae manipulationes evitari poterunt.

3° Cum conscriptionem hanc ubique Locorum in Concursu militaris Status institui velit, hinc iuxta Repartitionem respectivorum Comitatum pro Tyronum Collectaculis institutam, atque isthic in Exemplo adnexam pro quovis horum Districtuum stabilem Officiale de gremio illius Legionis, quae per tractum eorundem Cottuum Tyrones suos colligit, iussis sua via demandari, cum his concernentes Provinciales Iurisdictiones se illico in Correspondentiam ponere, atque cum indicato lae Novembris Terminum operi conscriptionis semet accingere debebunt; Quo vero Opus isthoc tanto magis accelerari valeat, eam Una fieri demandavit Provisionem, ut in quovis Cottu Officiales Militares, requisito pro ratione Processuum Numero praesto adsint, quo nempe eodem tempore in singulo processu Conscriptio inchoari, atque quam Celerrime consumari valeat.

Quod *I. huc Universitati, vel civico Magistratui*, in praednexo Exemplo eum in finem Communicari, ut cum stabili officiale se insinuatur subinde etiam abhinc indicendo *I. haec Universitas vel Civicus hic Magistratus* Correspondentiam tam quoad rem ipsam quam circa viam et Loca, quo et quali ordine commodissime ad Scopum peragrandam tenendam habeat. Intuitu cuius Districtus Commendans sua via iam ita instructus habetur, ut cum Supremo aut Vice Comite se amice cointelligat, velint proinde Praetiae Dominationes Vestrae Sua etiam ex parte eas Dispositiones facere, ne aliquis Defectus enascatur.

4to Cum porro relate ad Tabellas Conscriptionum Alte Nominata Mattas eam defixerit Regulam, ut illae duplici Idiomate concinuerunt, quippe Germanico, et vicissim nativo singuli Loci, hinc Germanicas Tabellas alioquin Militaris Status usui deservientes ipse secum adferet, aliae nativo sermone Concinnandae, ac in iusta vernacularum per Regnum Partesque adnexas vigentium Proportionem, ubi mox Typis excusae fuerint, indilate abhinc transmittentur; Eo praeterea pro Norma constituto: quod si in nonnullis Locis plures vernaculae vigeant, potior illius Loci, et respective ipsius Cottus vel Cittis aut Districtus deligenda erit; Quo tamen in hac ipsarum Tabellarum Idiomatis diversitate de ipsius Conscriptionis operis accuratione certa esse valeat Sua Mattas, id adhuc Benigne Ordinatur, ut istiusmodi Tabellae Nativo Idiomate confectae, cum Germanicis ubique Locorum, per quempiam, qui et Germanicam et Nativam Loci illius Vernaculam callet, invicem comportentur, atque per illum sub assumenda quoad integritatem cautione in fidem accurationis subscrivantur; Praeterea autem singulae istiusmodi Tabellae per Militares nonminus, ac Politicos Conscriptores subscribendae, atque cum illis ea ratione procedendum erit, ut cum unum individuale Familiarum conscriptionis Exemplum, prae manibus ipsius Conscripti Loci TT. permansurum aliud vero cooperanti militari officiali tradendum sit, summarium cuiusvis Loci per Conscriptores efformetur,

et in 4lici Exemplari expediatur, bina manent penes ipsum Conscriptionis Corpus, tertium Cottensis Conscriptor Cottui pro ratione civitatis v. districtus mutatis mutandis. Militaris vero Stabali per illum Districtum Conscriptionem procuranti Officiali exhibet, Cottus vel Cittas, v. Districtus summarium Cottibus, et Districtibus addatur ex universis Locis efformat, ac adnexa Summaria cuiusvis Locis gremialis Conscriptione Consilio huic L. Ro submittit.

5° Conscriptores hi, tam Politicus, quam Militaris in Concursu etiam Locis Parochi cuiuscunque demum Religionis, qui nempe ibidem Publicas Parochiales functiones exercet, quo in passu Augustanae et Helveticae Confessionis Ministri, inquantum in gremio sui existerent pariter edoceantur; quamvis sine ullo ad quemcunque demum Aedes illae spectent Status aut Conditionis Discrimine, Domum sua serie subingrediantur, ac tam Personalem Statum Universum, adeoque inclusis etiam Honoratioribus Nobilibus et Magnatibus, ipsorumque servitoribus utriusque Sexus Conscribent, ac respective in praescriptarum Tabellarum Rubricas inscribent, praeterea quasvis Aedes itidem sine Discrimine Numero Seriatim Ordine Arithmetico decurrente insignient, una vero cum Numeros extus pone Portam in Magnitudine Circiter trium Policum Nigro Colore Adscribendos, tempestatum vicissitudines obliterare possint, ab intus etiam in Loco, qui Pluviis expositus non est, idem ipse numerus, quo Domus insignita est, adscribendus veniet, quod posterius Magnates etiam, et Nobiles cominus aversari possunt, quod ipsum Palatium Caes. Regium, quod Sua Mattas incolit, talismodi Nro insignitum sit.

6° Ut omne isthoc obiectum, qualicet Maxima Accuratione, atque sedulitate, omni possibili celeritate atque Exactitudine procuratur, debitam hac in re, curam et celeritatem supremo Nomine R^o impense commendari, unã vero eos supremos Comites ac Magistratuales officiales, quorum opera hocce obiectum intra quam brevissimum tempus, ac qualicet optima ratione pro satisfactione Suae Majestatis SSae perfectum fuerit, sibi de nomine demisse referri iubet.

Promide *I. haec Universitas* ad explendam positivam hanc Suae Mattas SSae, ac uti superius declaratum habetur, ad maiorem Regni prosperitatem ducentem Intentionem, omni cum accuratione ac celeritate necessaria disponere noverit.

16. Aug. 784.

(Orsz. Lev. Ht. T. 19.547/784. Norm. in Conser. No 1, 7.)

15. A Helytartó Tanács átirata az egyházi hatóságokhoz, 1784. aug. 16.

19.547. Excellentissime etc. Sua Mattas Serma Generalem per totum Regnum Hungariae, Partesque adnexas in concursu etiam Militaris Status medio publicum Regni Iurisdictionum instituendam cum 1a imminens Mensis Novembris Conscriptionem ordinando, alia inter et id clementer praecipit, ut Conscriptores hi tam Politicus, quam Militaris in

concursu etiam Locis Parochi cuiuscunque demum Religionis, qui nempe ibidem publicas Parochiales functiones exercet, quamvis sine ullo, ad quemcunque demum aedes illae spectent, Status, aut Conditionis discrimine, Domum Sua serie subingrediantur, ac tam personalem Statum Universum, adeoque inclusis etiam honoratioribus Nobilibus, et Magnatibus, ipsorumque servitoribus utriusque sexus conscribent, ac respective in perscriptarum Tabellarum rubricas inscribent, praeterea quasvis aedes ibidem sine discrimine Numero, seriatim ordine arithmetico decurrente insignient, una vero cum numeros extus pone portam in magnitudine circiter trium policum nigro colore adscribendos tempestatum Vicissitudines obliterare possint, ab intus etiam in loco, qui pluviis expositus non est, idem ipse Numerus, quo Domus insignita est, adscribendus veniet.

Quemadmodum proin eatenus emanatae altissimae Ordinationes cum Instructione universis Regni huius, Partiumque adnexarum Iurisdictionibus perscriptae iam haberentur; ita Excellentiae Vrae quoque ad implementum benigni huiusce Iussus Regii Universos Dioecesis suae Parochos et Parochialia Munia facientes e Vestigio, & absque ulla mora instruere velit, sed et, Si Conscriptores Politico-Militares pro aetatis conscribendorum cognitione Matriculas pro inspectione desideraverint, hae quoque ipsis prompte communi-centur. Datum ex Consilio Regio Locitli Hungco Posonii Die 16a Aug. Ao 1784 celebrato. Ad Officia paratissimi C. Christ. Nitzki m. p. Franc. Skerlecz m. p. Josephus Fodor m. p.

16. A Kancellária leirata a Helytartó Tanácshoz, 1784. augusztus 19.

9374.

Excellentissime ac Illustrissime Dne Comes! Dne mihi Colendissime!

Mox atque pretiosas Excellentiae Vrae Letteras in puncto clementer demandatae conscriptionis de dto 16. volentis ad me exaratas percipi easdem altissimo loco exhibui.

Quoniam autem Sacra Mattas Sua clementer decernere dignata est ut edita intuitu quaestionatae conscriptionis Benigna Resolutio Regia non prius quam versa iam in Idioma Latinum Instructio praelum subeat, quod omni possibili modo atefata Sua Mattas accelerari vult Cottibus intimetur reliquis Instructio-num et Tabellarum in varias alias nationales linguas vertendarum exemplaribus eo numero prouti cuiusvis iurisdictionis necessitas exiget, iisdem successive verum aequo quo primum fieri poterit tempore submit-tendis porro quemadmodum praescriptae tabellae, ita eadem Instructio etiam iuxta praeeistentem iam eatenus Altissimam determinationem Regiam in uni-versas nativas linguas fundamento quoque ex eo cum de negotio hoc Iudices etiam et Notarios oppidorum et pagorum plene instrui oporteat traducatur ac ita traducta typis detur.

Hinc idipsum Excellae Vrae pro requisito sui directione penes submissae antelatae instructionis in

Idioma Latinum versionis, quae ceteroquin adcurata facta fuisse non dubitatur pro securiori autem uberius adhuc cum suo autographo comportanda erit readvolutionem, nec non desideratae ordinum, hoc conscriptionis in merito ad supremam in Hungaria Armor. Praefecturam sua via emanatorum copiae transmissionem, hisce habeo in Vicem Responsi officiose perscribendum. Quid de reliquo solita cum veneratione persisto.

Excell. Vrae

Viennae, 19. Aug. 1784.

Servus obligatissimus
Comes Fr. Eszterhazy m. p.

(Orsz. Lev. 20.215/784. Conscr. Nr. 1, 16.)

**17. A pozsonyi hadtestparancsnokság
átíratá a Helytartó Tanácshoz,
1784. aug. 22.**

Löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilium!

Es haben Sr. Mayestät vermög eines Hof Kriegs Rätthl. Rescriptes vom 21. lab. über den von der K. Hung. Siebenbürgischen Hof Kanzley erstatteten Vortrag zu verwilligen geruhet, dass zur Conscription in Hungarn et annexis provinciis anstatt a 1-a Septembris, wie es anfänglich bestimmt war, erst mit 1. Novemb. h. a. der Anfang gemacht werden könne, bis wohin nicht nur die erforderlichen Conscriptions Tabellen und Instructionen in denen verschiedenen Muttersprachen zu stande kommen, sondern auch alle übrige Hindernisse aus dem Weg geräumt seyn werden.

Wovon man Einem löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilio zur gefälligen Wissenschaft die Eröffnung zu machen die Ehre hat und den Regimentern unter einem hiernach die Weisung ertheilet, womit beharren

Eines löbl. Königl. Hung. Locumtenential Consilii
Pressburg den 22. Aug. 1784

In Abwesenheit des Commandirenden Generals
dienstschuldiger Diener

Gr. Almásy

G. d. C.

(Orsz. Lev. 20.167/784. Conscr. Nr. 1, 14.)

**18. II. József leirata a népszámlálás
elhalasztásáról, 1784. aug. 22.**

9540.

Josephus II.

Rendme etc. cum ex repraesentatione Praesidis fidelium Vestrum ad nos recentius delata uberius intellexissemus omnia illa quae ad suscipiendum iisdem demandatum conscriptionis opus necessaria futura sunt, ad praefixum per Nos ad 1am Septembris huius anni terminum nulla ratione praeparari, atque terminari posse; Hinc tum ideo, cum vero etiam aliis pro pleniora operis huius perfectione Militantibus ex considerationibus clér decernimus, ut quaestionata

conscripção ad 1am affuturi mensis 9bris differatur, quemadmodum autem aliam hanc dilatoriam Resolutionem Nostram Regiam supremam in Hungaria Armor. Praefecturae, pro congrua directione sua, Vestra intimari iam fecimus, ita eandem Fidibus quoque Vestris in continuationem priorum eo cum mandato hisce Bgne Significamus, ut interea etiam, donec quippe praeactatus 1ae Novembris Terminus advenerit, quaevis, quae ad Rem pertinerint, tempestive et omni cum possibili celeritate agere, disponereque haud intermittant.

Datum Viennae, die 22a Augusti Ao 1784.

Josephus m. p.

Comes Franc. Eszterházy m. p.

Josephus Gaszner.

(Orsz. Lev. 20.552/784. Conscr. Nr. 1, 17.)

**19. II. József kézírata gróf Nitzky
Kristófhöz, a Helytartó Tanács főelnöké-
hez, 1784. október 10-én.**

Lieber Graf Nitzky. Ich habe nicht ohne Verwunderung erfahren, dass von Seite einiger Komitate in deren Versammlungen, gegen die von mir angeordnete Conscription Vorstellungen gemacht worden, und annoch gemacht werden sollen. Ich könnte zwar lediglich Ihnen den Auftrag machen, dass ohne sich auf diese Representation zu binden, Meine Befehle a 1-a Novembr. d. J. in Vollzug gesetzt, und mit der Conscription auf die Vorgeschriebene Art angefangen werde; doch will ich aus Übermaass von Langmuth der immer gegen blöden Unverstand erwachet, Ihnen gestatten, und hiermit auftragen; sämtlichen Komitaten alsogleich meine widerholte Befehle hierüber unter nachstehender Auslegung mitzugeben: dass die Conscription schon an und für sich ganz *unschädlich* sey, weil sie keinen Menschen seine Freyheit, oder Vorrechte benimmt, und daher auch nicht einmal wider den Haufen der sogenannten Fundamentalgesetze streiten kann. Sie ist *nothwendig*, weil ohne selbe keine Speculation auf Consumption, Industrie und Population gemacht werden kann, sie muss von Jahr zu Jahr fortgeführt werden, weil nach der sich hieraus zeigenden Zunahme oder Abnahme der Bevölkerung in ganzen, und in ihren Theilen mit Grunde auf die Nutzbarkeit oder das fehlerhafte der Verordnungen und der Verfassung sich schliessen lässt. Sie ist *nutzbar*, weil bey Anverlangung einiger Recruten und bey Eingestehung derselben von Seite der Stände der König beurtheilen kann, was er im Ganzen, dann Komitats- und Distriktsweise begehren und die Stände was sie eingestehen, und wie auch woher erholen können. Sie schätzt zugleich bey Stellung einiger Recruten den mit Haus, Hof oder steuerbaren Gründen versehenen Unterthan vor der Willkührlichkeit der personal Gehässigkeit, dem Eigennutze und allen bisher daraus entstandenen so ungerechten, als nachtheiligen Folgen sowohl seiner Komitatsvorsteher, als Grundobrigkeiten und Beamten. Eine so nützliche Veranstaltung, wie diese ist, muss also es mag aus Unverstand dagegen streben wer da will, in Ausübung gesetzt werden; und

ist also mein ernstgemessener unabwieslicher Befehl, dass a 1-a Novembris mit der Conscription angefangen, selbe eifrigst betrieben und fortgesetzt werde, damit selbe ehestens und in ihrer möglichsten Vollkommenheit zur Endschaft gelange. Jeder der sich in öffentlichen Diensten befindet und in selben verbleiben will, muss hierin eifrigst beywürken, sowohl zur Zustandbringung des Geschäftes selbst, als vorzüglich um den schwachen Begriffen des gemeinen Volkes durch Auslegung und Begreiflichmachung des wahren Nutzens und Sinnes dieser Anordnung zur Hilfe zu kommen. Die Geistlichkeit sämtlicher im Lande befindlichen Religionen muss dazu ebenfalls nach allen Kräften mitwirken; denn sollte aus Missverständnis und da Unordnung entstehen, so werde ich immer die Komitats-Beamte, Grundobrigkeiten und die Geistlichkeit des Ortes oder der Gegend dafür verantwortlich ansehen, weilen an ihnen die Belehrung des gemeinen Mannes ligt und sie selben durch Unterricht leiten können, wenn sie nur wollen.

Diese meine Willensmeinung werden Sie alsogleich bekannt machen, die so unabwieslich ist, als die Folgen für diejenigen seyn werden, die sich selber nicht vorschriftmässig fügen; und wird das Locumtenential Consilium auf die genaue Ausführung alle mögliche Sorge verwenden, Sie aber mir durch den Weg der Kanzley (welcher Sie eine Abschrift von dieser Verordnung alsogleich mittheilen werden) die pflichtschuldigste Anzeige von dem Erfolge oder wo etwa ungehorsam dagegen gehandelt würde, alsogleich zu machen haben.

Pressburg den 10. October 1784.

Joseph, m. p.

(Orsz. Lev. 23.593/784. Conser. Nr. 1, 58.)

Mareczali szerint (II.375. I.) 11867/84.

20. A Helytartó Tanács leirata az egyházi hatóságokhoz, 1784. október 11-én.

23.593.

Excellentissime etc. E submissis nonnullorum Cottuum Repraesentationibus non sine displicentia intellexit Sua Mattas SSma, quod ad evitandam in iam Novembris benigne ordinatam generalem Conscriptionem talia undique conquisita, et scopo inapplicabilia motiva, ac Rationes adducantur, quae ab indole ipsius objecti prorsus alienae sunt.

Hinc iussit eadem Sua Mattas pro Sua benignitate supremo nomine Suo ex Superabundanti denuo Excellae Vestrae declarari, quod hac consummentium secundum suas classes, et in ordinatam Methodum digesta Conscriptione, quae alioquin ex natura ita comparata est, ut nemini detrimento esse possit, nec praepjudicio, sed unice ad introducendum meliorem in Regno ordinem, et quae inde sponte consequuntur, tam publicorum quam privatorum commodum procuratorem directa habeatur.

Nam commerciales speculationes, maioris industria excitatio, hinc pendens Agriculturae amplior perfectio exacta Impopulationi cognitione tamquam basi nititur.

Enimvero ex accurate calculato populationis periodico incremento, ac defectu Unice iudicari poterit, quidnam in nexu partium cum toto commodis, ac utilitatibus Regni magis conveniat? Quire noxii defectus emendari, corrigique debeant?

Ex his patet, non modo, quod nulla detrimenta allatura, imo quod Summe necessariae sit, sed nec minor illius est utilitas.

Nam ex hac Conscriptione, quod numero Tirones relate seu ad totum in complexo Regnum sive ad singulos Cottus, Districtus, ac Iurisdictiones separatas portas habentes Rex petere, Status vero accordare, ac quot unde desumere possint. Cum fundamento iudicari valebit.

Consuletur praeterea hac ratione sessionalium, ac Contribuentium Incolarum indemnitati, poneturque frenum, ne incolae, ac Contribuentes sive per Magistratuales, sive Dominos Terrestres, eorumque Officiales ex particulari odio, interessentia, deinceps divexentur, atque illae, quae ex eorum Arbitrio pendebant, iniqua, et tam publico, quam privatis summo opere damnosa sequela praevententur.

Cum igitur Salutaris haec Excellae Vestrae iam prius intimata dispositio unice maius Regni incrementum, ac privatorum commoda, et utilitatem pro scopo habeat, hinc non obstantibus quibusvis Repraesentationibus alioquin nulli solido, ac reali fundamento niti queuntibus, priori mandato suo firmiter inhaerendo, altissimo nomine hisce intimandum auxit Consilium Regium hoc Lottle: ut cum lae Novembris Conscriptione infallibiliter initium sumat, ac ea solertia, et accuratatione continuetur, ut quantocius exacte terminari, referrique valeat.

Nec dubitat Sua Mattas Magistratuales omni cum promptitudine operam navaturos; quilibet enim, qui publicum Magistratum gerit, et ultro illum continuandi animum habet, ut officii sui partes rite, ac solerter expleat est necesse. Incumbat porro Magistratualibus plebi, quae dimanatura in illam instituti huius commoda antevidere, capereque nequit, clare, ac pro illius captu minutim explicare, inani ac supervacaneo metu, et sollicitudine liberare, denique ad agnoscendam Suae Mattis erga illam paternam providentiam perducere.

Sed etiam Parochi, ac Ministri cuiusvis Religionis ad capacitandos subiectos sibi Parochianos, et subditos omnibus viribus sua quoque ex parte cooperari obligantur.

Et cum quoad Parochos Diaecesanos iam hinc scriptum foret, Excellentiae Vestrae erit, Augustanae et Helveticae Confessionis Ministris hanc benignam voluntatem Regiam statim notitiae dare.

Nam si inexpectatum aliquem disordinem, aut renitentiam oriri contingeret, pro tali casu Magistratuales, Parochos, ac etiam Dominos terrestres quae responsabiles ex eo consideratura est Sua Mattas, cum debita instructio, ac capacitatio populi, si serio velint, ab iis maxime dependeat.

Et haec sunt, quae Consilium hoc R. L. Excellae Vrae erga positivum Suae Mattis mandatum hisce intimat. Siquidem autem ex tam benigna Regiae intentionis repetita declaratione cuivis pateat, hanc praescripto modo ordinatam, omnis Classis Consum-

mentium Conscriptionem nullatenus ad legalium prae-rogativarum tabefactionem, sed unice ad procuranda ampliora Regno, ac privatis commoda tendere.

Hinc Consilium R. L. Excellentiam Vram ultro serio hortatur, ut Suae Mattis Bgnis Iussis omni cum promptitudine morem gerere, atque pro praefixo termino Conscriptores exmittere, eosque ita instruere velit, ut cum militaribus Officialibus omnem cointelligentiam foveant, quo ita hac sua in effectuandis tam salutaribus nulli fundatae de praerogativarum tabefactione sollicitudini obnoxii dispositionibus Regiis promptitudine ampliores suae Mattis Sacrae gratias mereri valeat.

Quam benignam Resolutionem R. Excelleae Vrae finem in illud intimat, ut apud cunctos in Dioecesi sua existentes Parochos actutum serio disponere velit, quo non solum infundatas, siquas ne fors circa huiusmodi Conscriptionem praeconcepissent opiniones, fidelibus curae suae pastoralis concreditis eximere, verum potius eiusdem Conscriptionis utilitatem, imo necessitatem, ac in illos dimanaturas, et in hoc intimato speciatim commemoratas utilitates, et commoda ad captum illorum proponere satagant. Datum ex Consilio R. L. H. Posony, Die 11a 8-ris 1784. Ad Officia paratissimi C. Christophorus Nitzky mp. Franciscus Skerlecz mp. Iosephus Klobusiczky mp.

(Orsz. Lev. Ht. T. Conscr. 1784. Fons 1. Pos. 59.)

21. A Kancellária átirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. okt. 28.

12.567.

Sacratissimae Caesareae Regiae et Apostolicae Majestatis Domini Domini Nostri Clementissimi Nominis Regio in Magno Principatu Transylvaniae Gubernio intimandum.

Repraesentatione praelaudati Regii Gubernii dt. 2ae Septembris a. c. No 7868 circa Rubricas quasdam in suscipienda cum concursu status militaris universalis Principatus conscriptione omittendas, sacratissimae suae Majestati demisse relata, Eandem Altissimam precibus eiusdem Regii Gubernii haud detulisse; verum ultro mandasse, ut Idem Regium Gubernium una cum Officialibus et Ecclesiasticis omnium religionum, populum bene instruat, et conscriptioni modo praescripto praestituto in termino manus admoveri curet, responsabilitate si plebs seu ex neglecta, seu insufficienti aut inadaequata Instructione, se eidem opponeret, aut emigrationem susceperet, penes eosdem officiales et ecclesiasticos manente. Eiusdem proinde Regii Gubernii erit, tam officiales, quam ecclesiasticos de altissima hac Suae Maiestatis Voluntate congrue instruere, curareque, ut eadem suum in omnibus punctis, plenum sortiatur effectum. Altefata Sua Maiestas in reliquo eidem Regio Gubernio Gratia sua Caesareo-Regia, ac Principali benigne propensa manet. Datum Viennae Austriae die vigesima octava mensis Octobris Anno 1784.

Comes Franciscus Eszterházy.

Iosephus Donáth.

(Orsz. Lev.)

22. Az erdélyi gubernium felterjesztése a Császárhoz, 1784. november 23.

10.440 et 10.490.

An Ihro Majestät.

Unter der Zeit, da sich das Gubernium unterfangen hatte von Euer Majestät die Auslassung einiger Rubriken aus denen allgemeinen Konskriptions-Tabellen zu erblehen, unterliess es nicht die Zwischenzeit zu den vorläufigen Vorbereitung zu benützen, damit, wenn Euer M. allerhöchste fernere Entschliessung erfolgen würde, alsogleich Hand an das Werck gelegt werden könnte. Durch meine des Gubernators Veranstaltung wurde die herabgelangte Instruction in die ungarische und wallachische Sprache übersetzt, und ich übergab einem hierländigen commandierenden Generalen die neue Abtheilung der hiesigen Kreyse um darnach die Militaire Commissarien auf die Conscriptions Bezirke zu vertheilen, und würde auch von Seiten der Provintz, wenigstens vorläufig die Beamte in die Kreyse, wo ihnen die Beschreibung anvertraut werden solle, eingetheilt haben, wenn mir entweder die Einrichtung der Comitete abgeschickte Commissarii Regii, nach den wie ich mit ihnen übereingekommen war, und sie hernach auch schriftlich angegangen hatte nach geendigtem jeden Comitete, ihre Protokolla eingesendet, oder auch die Comitete selbst die neu angestellte Beamten einberichtet hätten. Da aber solches so wenig geschach, dass das Gubernium nicht ein einziges Protocoll erhalten könne, und diese nur aus vier Comitaten, wovon nur eins authentisch ausgefertigt worden, eingelangt sind, so hat das Gubernium nach Einlangung E. M. letzteren allerh. Resolution von deren Commissariis Regiis die schleunige Einsendung ihrer Protocolle, von denen neuen Comitets-Tabellen aber die Beamten Listen wiederholtermalen nachdrucksamst einverlangt. Dieser Anstand dürfte demnach nächstens gehoben werden, und das Gubernium würde als dann seiner diesfälligen allerunterthänigsten Schuldigkeit, ohne Anstand ein vollkommenes Genüg leisten; da aber mitler weil die Euer Majestät bekannte Unruhen in dem Hunyader und ihm angränzenden Albenser Comitete ausgebrochen sind, und sich so verbreitet haben, dass nicht nur die öffentliche Verwaltung nicht ohne Hindernisse für sich gehet, sondern dass zu ihrer Unterdrückung mehrere Militaire Officiere, welche zur Conscription verwendet werden sollten, aus ihren Standorthen mit den Truppen ausrücken müssen, und selbst in den ruhigen Comitaten die angestellte Provincialbeamte, welche ihr ebenfalls beywohnen sollen, mit der Erhaltung der Ruhe und Ordnung in ihren Kreisen sehr beschäftigt sind, so untersteht sich das Gubernium Euer Majestät allerunterthänigst anzuflehen, dass Euer Mayt. die anbefohlene allgemeine Konskription in so lange eingestellt seyn zu lassen geruhen möge: bis dieser gefährliche Aufruhr gestillet, die Unterthanen zum schuldigen Gehorsam und zu Beobachtung ihrer Pflichten zurückgeführt, die vorgesetzten in ihre gesetzmässige Aktivität zurückgesetzt, andurch aber die öffentliche Ruhe und allgemeine Sicherheit wieder herstellt seyn wird.

23. November 1784.

23. A Kancellária leirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. december 9-én.

14.751.

Dem königl. Siebenbürg. Gubernio.

Nachdem Allerhöchst Ihre Majestät die allgemeine Seelenbeschreibung in denen Ortschaften und Gegenden, wo keine Unruhen sind, vorzunehmen allergnädigst befohlen haben, und hievon das Gubernium auch mittels allerhöchsten Rescript von 29. Novemb. anni curr. verständiget worden: So kann hievon nicht mehr abgegangen werden: Wornach sich das königl. Gubernium auf die in Sachen untern 23. Novembr. No. 10.490 gemachte Vorstellung, von selbst zu verabschieden, sohin die Allerhöchst anbefohlene allgemeine Seelenbeschreibung, nach Vorschrift der allerhöchsten Entschliessung vorzunehmen haben wird. Wien, den 9. Dezember 1784.

Graf Frantz Eszterházy.

Ad benignum Sacrae Caesareo-Regiae & Apostolicae Majestatis Mandatum.

Johann v. Bacho.

24. A Kancellária leirata az erdélyi guberniumhoz, 1784. december 24-én.

5283/784.

Dem Königl. Siebenbürgischen Gubernio.

Aus den von dem Königl. Gubernio mittels Vorstellung dto 13. Decemb. abeilenden Jahrs, wegen der in gantzen Lando bis zu Herstellung der öffentlichen Ruhe einzustellenden allgemeinen Seelen Beschreibung angeführten und Seiner Mayestät vorgelegten Beweggründen, haben allerhöchst dieselben allergnädigst zu bewilligen geruhet: dass diese Conscription einstweilen, bis auf weiteren Allerhöchsten Befehl in suspenso bleiben könne. Welch diessfällige Allerhöchste Entschliessung, so wie selbe durch den Hof-Kriegs-Rath dem General Commando, also auch Ihme Gubernio zu seinem Nachheerhalt hiemit bedeutet wird. Wien, den 24-ten December 1784.

Graf Franz Eszterházy.

Ad Benignum Sacrae Caesareae & Regio Apticae Mattis Mandatum.

Joseph v. Donath.

25. A Kancellária leirata az erdélyi guberniumhoz, 1785. január 20-án.

781.

Dem Königl. Siebenbürg. Gubernio.

Da nunmehr die Ruhe in Siebenbürgen wieder hergestellt ist, so haben Sr. Majestät allergnädigst zu befehlen geruhet, dass allda mit der schon angeordneten allgemeinen Seelenbeschreibung wieder fortgefahren werden sollte. Das Gubernium wird demnach einverständlich mit den dasigen General Commando

anbefohlenen massen zum Werke schreiten, und von Zeit zu Zeit von dessen Fortgang Bericht abstaten. Wien, den 20. Jänner 1785.

Carl Graf Pálffy.

Ad benignum Sacrae Caesareae et Regio-Apostol. Mattis Mandatum

Joseph v. Donath.

26. Az erdélyi főparancsnokság átirata a guberniumhoz, 1785. márc. 8.

Nota.

Auf die gefällige Nota vom 3ten dieses hat das General Commando die Ehre Einem Löbl. Landes Gubernio zu erwiedern, dass man zwar aufrichtig gewünscht hätte auch die Conscription der zur Gränzkette bestimmten Ortschaften zugleich vornehmen zu können, wozu man hierorts die ausdrückliche Befehle hat, unterdessen müsse man es nun freylich dahin gestellet seyn lassen, da weder Ein Löbl. Landes Gubernium, noch das Thesaurariat zu Vornahme dieses Geschäfts eine weitere Weisung bisher erhalten hat.

Nachdem es Ein Löbl. Landes Gubernium nicht für gut befunden hat in die Komitater mehrere Conscriptions Officiers abgehen zu lassen, als jeder Komitat Kreise enthaltet, sondern dagegen vorgeschlagen hat die entbehrliche Officiers zur Conscription der königlichen Freystädte zu verwenden; so tritt auch das General Commando, welches sich zur Pflicht machet in allen thunlichen Fällen mit den Gesinnungen eines Löbl. Landes Gubernii einzustimmen, diesem Antrag bey, und zeigt die Anlage, wie die Eintheilung der Officiers hiernach abgeändert worden ist.

Eben so wenig ist diesorts ein Anstand, dass der Vice Gespann Heidendorf und Mara den Belehungen der Staats Officiers zu Instruirung der Conscriptions Officiers zugleich beywohne, damit auch diese beyde in die vollkommene Kenntnuss des ganzen Geschäfts gesetzt werden.

Nur kann das General Commando nicht mit einverstanden seyn, dass die allgemeine Landes Conscription in den Komitaten ohne einiger Rücksicht auf die Ortschaften, welche zur künftigen Gränzkette gezogen werden wollen, vorgenommen werde, weil das General Commando zu dieser Conscription von dem Hofkriegs Rath ausdrückliche Befehle hat. Um sich daher auf alle Fälle sicher zu sezen, wird den beyden Directeurs unter einem mitgegeben, dass sie in denjenigen Komitaten, von denen Ortschaften in die Gränzkette fallen, die Tour der Ortschaften zur Conscription dergestalten anfangen, dass diese Orte ganz auf die lezt verbleiben, bis wohin dem sowohl Einem Löbl. Landes Gubernio, als auch den General Commando, und Thesaurariat bestimmte weitere Befehle zukomen werden.

Wollen Se Mayestät die Gränz Conscription in suspenso lassen, so kommt es nur auf einen Befehl an die beyden Directeurs an, dass alle Ortschaften ohne Ausnahm zur Landes Conscription eingezeichnet werden sollen; befehlen hingegen Se Mayest. auch die Fortsetzung der besondern Gränz Conscription; so ist alles in der Ordnung, kein Grund zu einer Verwirrung

gelegt und eine zweyte Conscription darf nicht der ersten pro aestimatione Corporum wieder nachfolgen.

Es folget dahero in dem zweyten Anschluss der Aufsatz derjenigen Ortschaften, welche in jedem betreffenden Kreis in der Tour der Conscription ganz auf die letzt gelassen werden.

Aus dem nemlichen Grundsatz folgert sich auch, dass die Conscription des Csik Gyergyöer Kreises in dem Udvarhelyer Comitatus, bis weitere Befehle einlangen, ganz in Suspenso bleibt, und dahero den dahinbestimten Provincial Beamten auch gleich dermahlen nach Udvarhely zu berufen nicht nötig ist.

Das General Comando ersuchet Ein Löbl. Landes Gubernium in dieser Gemässheit auch die beyde

provincial Directeurs Heidendorf und Mara ungesäumt um so mehr zu belehren, als die zwey Staats Officiers hiernach zur genauen Befolgung eben angewiesen werden, und das General Commando von dieser Modalität als einem Mittelweg nicht abgehen kann, bis weitere Befehle allseitige genauere Bestimmung verschaffen.

Ex Cancellaria Bellica
Hermanstadt den 8t Merz 1785

Schloissnigg
K. K. fbz. Secret.

(Orsz. Lev. erdélyi oszt.; 1783/1785.)

1783/785.

Consignation

derjenigen Ortschaften, welche theils zur militarisch, theils zur provincialisch und theils mit Gränzern und provincialischen vermisch sind, in der allgemeinen Landes Conscription aber nicht conscribiret werden dürfen.

Nicht zu Conscribirende				
pur Militarische	bereits militarisirte, mit Provinciali jedoch vermischte		pur Provincial	
Ortschaften				
Hermanstädter Comitat. Orlat Vesten Sinna Kudsir Hunyader Comitat. Livadia Hatzeg Zeikan Baad Dobra Fogaraser Comitat. Lissa Sosorita Nettot Desan Vaida Retse Mardsineny Sebes Kopatsel Rakovitza Ohaba Sinka Vaad Butsum Háromszeker Comitat. Szunyogszeg Tohan Keszdi Vassarhely Bereczk Summa 26 Tordaer Comitat. Csik Szereda Naszodt Rebramare Parva Feldra Ilvamika Rebrisora Varaira Neposs Monor Gleden Monosfalu Maros Oroszfalu Maccodt Miltide Zagra Pojen Szuplaj Olah Budak Ragla Nagyfalu Szent Ivan Kisfajo Alt Rodna Neu Rodna Ilva mare Mogura St. György Telts Bikis Gauren Romuluj Szalva Runk Hordó Mayor Lesch St. Joseph Prund Tiha Bisztricza Szuszczeny Mistocseny Schoszeny Russ Koloser Comitat. Örményes Summa 46	Hunyader Comitat. Usugfalva Klopotiva Kerniest F. Szalaspatak Baar Gallatz Bajesd Feierwitz Baros Korojesd Matsest Szatsel Fogaraser Comitat. Desany Teleki Retse Herszeny F. Borumbach F. Arpas F. Vist Háromszeker Comitat. Bikfalva Lisznió Magyaros Szatsva Egerpatak N. Borosmio K. Borosmio F. Doboli Baratos Pake Csófalva Kovászna Körös Papoltz Zagon Tellek Szóitse Tamasfalva Zabola Pava Bete falva Kurtapatak Esztelnek Csomortany Almas Poljan Lemhenj Sz. Lelek Nyutodt Martonos Oroszfalu Sar falva Szasz falva Osdola Hilip Imetsfalva Haraly Gelentze Summa 56	Udvarhelyer Comitat. Ditro Szarhegy Alfallu Sz. Miklós Csomófalva Kilienfalva Teköröspatak Remette Ujfalva Sz. Domokos Sz. Thamás Jenőfalva Kartzfalva Madaros St. Mihaly Goretsfalva Vatsartsi Rakos Madefalva Szepvisz Sz. Miklós Borsova Csitso Delne Palfalva Lázárfalva Tosnád Verebes Kozmás Csatószege St. Simon Csekefalva St. Marton St. Imre Bankfalva Sz. Kiraly Sz. György Mindszent Csögöd St. Lélek Ménasag Csabotfalva Csomortany Vandotfalva Toplotzka Podormany Danfalva Feltiz Altiz Ujfalva Jacobfalva Imperfalva Summa 52	Hunyader Comitat. Beitätsar Bukova Hobitza Banzinesd Ostrovel Gurenj Malomvitz Sibisel Poklissa Szuszenj Koltz Valiaditsi Ohaba Sibisel Nuksora Pestere Nalatz Vad Rea Ohaba Koalya Boldogfalva Baresd Peterfalva Csopea A. Szalaspatak Kostesd Vaidei Kusor Pui Serel Borbatvitz Hobitza Urik Malajesd Farkaspatak Petrosz Krivadia Merisor Hermanstädter Comitat. Sztungar Loman Kapolna Sugag Roth Kakova Tiliske Guraro Poplaka Reszinar Ozod Girelsau Nagy Talmats Talmatsel Boitza Fogaraser Comitat. Portsesd A. Sebes F. Sebes Opce Kertsisora Sztresu F. Sinka Dolamanes Sarkaitza Hollbach Pojana Mernluj	Háromszeker Comitat. Batsfalva Neu Tohan Zernest Tünkös Csernatfalva Hosszufalu Zaizon Tatrag Burkeretz Doborlo Bodolo Nienj Markos K. falva Pestsfalva Kanta Volal Peselnek Karatna Szaraspatak K. Kaszon Baksfalva Summa 38 Udvarhelyer Comitat. Toplitza Fülpe Platoniesd Várhegy Vasláb Aynod Oltfalva Szeretség Kencseszeg Ujfalva Hoszuaszó Poryand Fitod Somlyó Tordaer Comitat. Mesterháza Palota Kóbor Restozna Deda Kövesd Liget F. Repa A. Repa A. Sebes Felső Sebes Friss Ardány St. Demeter Petres K. Besztercze Summa 30

27. A Helytartó Tanács rendelete a vármegyékhez, 1785. szept. 20.

25.983.

Ex consilio 20. Septembris 1785.

Omnibus comitatibus et districtibus separatam portam habentibus.

Universali regni conscriptione ad finem tendente, ea est Suae Maiestatis Sacratissimae altissima voluntas, ut isthuc conscriptioni successivis etiam annis sua semper procuretur evidētia.

Norma, qualiter haec evidētia operatio institui, seu actualis conscriptorum accrescentiae et decrecentiae status reassumi rectificarique debeat? eius specimen inclytae huic universitati iam anno superiori sub 16-a Augusti et numero 19547. simul cum conscriptionis instructione sub titulo „Belehrung zur Evidenzhaltung des Population-Standes“, seu „Instructiones annuae peragenda conscriptionis, revisionis etc.“ transmissum est, ut proin norma haec in realem deducatur effectum.

Imo. Annuales ubivis locorum revisiones seu recensiones instituantur, pro quarum certiori effectu procurando, iam nunc praeparatorie, mox ac loci cuiuspiam conscriptio terminata fuerit, omnes abinde secutae mutationes ad librum populationis, prae manibus politici individui existentem, de tempore in tempus adcurate adnotabuntur, quapropter

2do Singulus paterfamilias aut is, qui caput familiae constituit, obstructus erit toties, quoties ac quis in familia natus vel mortuus fuerit, coniugium iniverit, aliorum se translocaverit, servitium mutaverit vel secus aliqua personalis mutatio intercesserit, quoad totalem mutationem politico individuo populationis librum ducturo verbalem insinuationem facere, iste vero pro ratione secutae mutationis eam iuxta praedigitatum specimen in admensa rubrica adnotare.

3io Terminus annualis revisionis ab eo pendet, dum prima conscriptio ex toto consummata fuerit, quo facto etiam terminus huius revisionis abhinc significabitur, adveniente autem termino

4to Militares officiales, exceptis capitalibus urbibus, ubi proprietarii domorum de accurata mutationum, quae in familiis apud se habitantibus vel etiam propria intercessurae sunt, insinuatione cavere debent, omnia alia loca peragrabunt et inspicient, utrum medio tempore in populo enatae mutationes in politicis populationum libris rite praenotatae habeantur, sin minus, ubi necessarium fuerit, in praesentia politicorum individuum, qui repetitos populationis libros gestari sunt, quive personaliter semper ad huiusmodi revisionem comparere debebunt, rectificationum rectificationem instituent, atque paria militarium populationis librorum, quae ad se pertinent, cum politicis populationum libris exaequabunt et conciliabunt.

5to Posteaquam utriusque ordinis populationum libri, tam quippe militares, quam vero politici rectificati et plene exaequati fuerint, mox summaria in eadem conformitate, qua id iam sub 16-a Augusti 1784. numero 19547. ad punctum 4-tum praescriptum est, conficienda et regio huic locumtenentiali consilio submittenda erunt.

Quemadmodum proin haec evidētia operatio de anno in annum pari semper ratione respective continuanda respective renovanda erit, ita cum hoc fine imprimis necessarium sit, ut certa ac stabilia individua ad gerendum politicum populationis librum constituentur, regium hoc locumtenentiale consilium T. T. committit, quo idoneos ad id viros, insi iam essent, mox constituat, qui huiusmodi populationis libros adcurate ducant, et pro continua eorum evidētia successivas accrescentiae et decrecentiae mutationes omni cum sedulitate et punctualitate connotent.

Datum ut supra.

Secretarius Holczman divisit 30. Septembris.

(Orsz. Lev. Ht. T. 25983/785. Norm. in Conscr. Nr. 5, 5.)

28. A Helytartó Tanács rendelete a városokhoz, 1785. szept. 20.

25.983.

Ex consilio 20-ae Septembris 1785.

Omnibus civitatibus.

Universali per regnum conscriptione ad finem tendente ea est Suae Maiestatis Sacratissimae altissima voluntas, ut isthuc conscriptioni successivis etiam annis sua semper procuretur evidētia.

Norma, qualiter haec evidētia operatio institui, seu actualis conscriptorum accrescentiae et decrecentiae status reassumi rectificarique debeat? ejus specimen civico huic magistratui iam anno superiori sub 16-a Augusti et numero 19547. simul cum conscriptionis instructione sub titulo: „Belehrung zur Evidenzhaltung des Populations-Standes“ etc. transmissum est, ut proin norma haec in realem deducatur effectum.

Imo Mox ac conscriptio terminata fuerit, omnes abinde secutae mutationes ad librum populationis prae manibus politici individui existentem de tempore in tempus adcurate adnotabuntur.

2do Singuli domorum proprietarii de adcurata mutationum, quae in familiis apud se habitantibus intercessurae sunt, insinuatione cavere debent, quapropter

3tio Toties quoties, ac quis in familia vel propria vel aqud se habitante natus aut mortuus fuerit, aliorum se translocaverit, connubium contraxerit et inierit, servitium mutaverit vel secus aliqua personalis mutatio intercesserit, talem mutationem quilibet proprietarius domus politico individuo populationis librum ducturo oretenus insinuare, iste vero pro ratione secutae mutationis eam iuxta praedigitatum specimen in admensa rubrica statim adnotare tenebitur.

4to Singulis annis in certo termino, qui abhinc significabitur, politicus populationis liber cum militari populationis libro comportabitur, et iuxta eundem in antelato militari populationis libro rectificanda rectificabuntur, et posteaquam

5to Utriusque ordinis populationum libri tam quippe militares, quam vero politici rectificati et plene exaequati fuerint, mox summaria in eadem conformitate, qua id iam sub 16-a Augusti 1784. et

numero 19547. ad puctum 4-tum praescriptum est, conficienda et regio huic locumtenentiali consilio submittenda erunt.

Quemadmodum proin haec evidentialis operatio de anno in annum pari semper ratione continuanda erit, ita cum hoc fine inprimis necessarium sit, ut certa ac stabilia individua ad gerendum politicum populationis librum constituentur, regium hoc locumtenentiale consilium civico magistratui committit, quo idoneos ad id viros mox constituat, qui huiusmodi populationis libros accurate ducant, et pro continua eorum evidentia successivas accrescentiae et decrescentiae mutationes omni cum sedulitate et punctualitate connotent.

Datum ut supra.

Secretarius Holczman divisit 30. Septembris.

(Orsz. Lev. Ht. T. 25.983/785. Norm. in Conscr. Nr. 5, 4.)

29. A Helytartó Tanács átíratva a főparancsnoksághoz, 1785. nov. 8.

33.206.

An das Hohe General Commando.

In Betreff der Evidenthaltung, wie selbe von Zeit zu Zeit fortzusetzen sey, ist sämmtlichen Behörden nebst anschlüssig mitgetheilten Belehrungs Stücke, der nöthige Unterricht bereits gegeben worden, damit bey alljährlich zu geschehen habenden Revision, die politisch- und militärische Populations Bücher gleichförmig gemacht, und somit ermelte Evidenthaltung genau erfüllet werden könne.

Allein es haben sich schon mehrere Gerichtsbarkeiten anhero gewendet, und solche Schwierigkeiten vorgelegt, welche eine nicht geringe Rücksicht in Bezug auf die practische Ausführung um so mehr zu verdienen scheinen, weil nach dem Sinn der allerhöchsten Vorschrift um jede Familie Veränderung allsogleich vorzumerken, ein jeglicher Ort gleichsam sein eigenes Individuum haben, oder weil in vielen Orten kein Schriftkundiger vorhanden, die Magistratual Beamten unaufhörlich nur in dieser Absicht reisen, und die Populations Bücher mitführen müsten, wozu aber letztere bey Ihren anderweiten häufigen Amtsgeschäften schwerlich erklecken könnten.

Um demnach allen diesen Schwierigkeiten vorzukommen, werden unter einem alle wirkenden H. Obergespanne darüber vernommen und Ihre Wohlmeinung eingeholet, wie nemlich dieselbe nach Local Beschaffenheit oder sonst hiebey auffallen mögenden Umständen die Evidenthaltung thunlichstermaassen, ohne die vorgeschriebene Genauigkeit zu verfehlen, vollstrecken zu können erachten.

Jenes, was die wirkende H. Obergespanne diesesfalls im Vorschlag bringen, wird man nicht unterlassen mitzuthellen, bis dahin aber als Ihre Berichte einlaufen, hat man nicht entstehen wollen, sowohl von diesen Schwierigkeiten, als auch von der getroffenen Veranlassung vorläufige Nachricht zu ertheilen, damit seiner Zeit hierwegen das nähere nach dem Sinne der

allerhöchsten Vorschrift einverständlich bestimmt werden möge.

Ex Consilio, 8. November 1785.

(Orsz. Lev. 33.206/785. Conscr. Nr. 5, 27.)

30. A Helytartó Tanács rendelete a kerületi kir. biztosokhoz (főispánokhoz), 1785. nov. 8.

33.206

Allen wirkenden Obergespannen.

In betref der Evidenzhaltung, welche mit immerwährender Vormerkung der im Populations-Stande vorkommenden Veränderungen durch eigends zum Populations Buch angestellte Individua von Zeit der vollendeten Universal Conscription fortzusetzen kommt, haben sich bereits mehrere Comitaten anhero gewendet und verschiedene Schwierigkeiten dargethan, so der practischen Ausführung hinderlich seyn dürften.

Nach der allerhöchsten Vorschrift, welche denen Behörden untern 20. Septemb. Nr. 25.983 ausführlich schon bedeutet worden, muss ein jegliches Familien Haupt seiner seits die vorkommende Veränderung dem das Populations Buch zu führen habenden Individuo anzeigen und dieses sothane Veränderung allsogleich im populations Buch vormerken damit bey der Revision, welche alljährlich auf bestimmte Zeit mit dem Militar Bezirks Officier zu gesehen hat, die politisch- und militärische Conscriptions Bücher gegen einander gehalten und die letzteren mit den ersteren gleichförmig gemacht, sohin der richtige Populations Stand oder die Evidenthaltung erreicht werden könne.

Weil nun von seithere der Gespannschaften einmüthig eingewendet wird, dass Ihr Magistratual Personen theilswegen Entlegenheit der Ortschaften, theils wegen anderen sie häufig betreffenden Amtsgeschäften, zu dieser populations Angelegenheit, welche nicht anderst als durch beständige Bereisung Ihrer Districte und auch da mit unbequemer Herumschleppung der häufigen (?) Populations Bücher erzielet werden könnte, keines wegs im Stande seyn zu erklecken.

Als hat man Ein solches Euer Exc. in der Absicht zu eröffnen gehabt, auf dass selbe in Bezug auf die Local Beschaffenheit wie auch andere dabey auffallende Umstände Ihre Wohlmeinung ohnschwer eröffnen wollen, wie ermelte Evidenthaltung nach dero ermesen ohne die vorgeschriebene Genauigkeit zu verfehlen, thunlichstermaassen bewerkstelliget werden könnte.

Ex Consilio, 8. November 1785.

(Orsz. Lev. 33.206/785. Conscr. Nr. 5, 29.)

31. A Helytartó Tanács rendelete a sz. k. városokhoz, 1785. dec. 13.

38.304.

Allen Königl. Freystädten.

Bereits untern 20. Sept. Nr. 25.983 ist Ilme Stadt Magistrat über die Conscriptions Evidenthaltung

die nöthige Einleithung und Belehrung mitgegeben worden, da nun sothane Jährliche Evidenthaltung des Populations Standes, oder die sogenannte Werbbezirks-Revision von Anno 1786 anzufangen habe, und zur nemlichen Zeit in welcher selbe in denen übrigen Conscriptirten Erblanden vor sich gehet, nemlich von Anfang Marty bis Ende May allemahl auch in Hungarn einverständlich mit dem Militari dergestalt zu bewürken sey, dass das Haupt-Summarium jedesmahl längstens in dem Monath Julio oder Augusto an die Königl. Hungar. Siebenbürg. Hof Kanzley durch den Weeg der wirkenden Herrn Obergespäne anhero und somit an gedachte Hof Kanzley einlange:

Also wird Ihme Stadt Magistrat ein solches mit dem Auftrag bedeutet, damit selber sich darnach verhalten und wenn der obangesetzte Revisions Termin anrückt, sich bey diesen Geschäfte dermassen thätig und wirksam benehmen solle, auf dass binnen gesetzter Zeit die Sumaria unausbleiblich eintreffen mögen.

Ex Consilio, 13. Decemb. 1785.

(Orsz. Lev. 38.304/785. Conscr. Nr. 5, 56.)

U. ez latinul a vármegyéknek (u. o. Nr. 5, 57).

Hasonló értelemben a főispánokhoz (u. o. Nr. 5, 59), hivatkozással a hozzájuk szept. 27-én küldött 27.496. sz. leiratra.
23.523.

32. A Kancellária átirata a Helytartó Tanácshoz, 1785. dec. 27.

16.470.

Der Königl. Hung. Statthalterey.

Es ist schon seit einer geraumen Zeit über den Fortgang der allgemeinen Landes Conscription in Königreich Hungarn und den dazu gehörigen Provinzen von Ihr. Königl. Hung. Statthalterey kein Bericht anhero gelangt. Es wird Ihr daher im Allerhöchsten Nahmen hiemit aufgetragen, dass sie binnen 14 Tagen die Auskunft anher erstatten solle, ob das ganze Conscriptions Geschäft, wie es sich vermuthen lässt, bereits beendigt und was bisher im Wege gestanden habe, dass über das Totale noch kein Bericht eingelaufen sey?

Da übrigens auch auf die jährliche Evidenthaltung für zu denken ist, so wollen Sr. Majestät nicht davon zweifeln, dass sie Königl. Hung. Statthalterey in Folge der diesfalls untern 16ten July 1784 und No 7868 und 10. Aug. dies Jahrs an sie erlassenen Verordnungen die nöthigen zur Sache dienlichen Verfügungen werde getroffen haben, welche Vermuthung auch dadurch bestätigt wird, in dem aus ihren eingelaufenen Raths Protocollen zu entnehmen gewesen ist, dass auch die wirkende Obergespäner vernommen worden seyen, wie nemlich die wegen der Evidenthaltung getroffene Verfügung in Vollzug zu setzen wäre, daher wird sie sich die ehebdigste endliche Berichtigung dieses Gegenstandes einverständlich mit dem Hung. General-Commando um so mehr eingelegen seyn lassen, als zur jährl. Local Revision die Monathe März, April und May bestimmt sind, folglich alles im Voraus dergestalt vorbereitet werden muss, dass

längsters mit Anfang des nächstfolgenden Monaths März überall im ganzen Lande zur Local Revision geschritten, und die Haupt Summarien mit Ende July oder August hieher gelangen mögen.

Wien, den 27-ten December 1785.

Karl Graf Palfy.

Franz Graf Eszterházy
Joseph v. Jaszvitz.

33. A Helytartó Tanács felterjesztése a Császárhoz, 1786. jan. 11.

1688.

Sr. Majestät.

In dem unter 27. December v. J. ergangenen und praestato den 7. Jenner l. J. erhaltenen allerhöchsten Hof Decret ruhen Euer Majestät dieser treu gehorsamsten Stelle allergnädigst aufzutragen, binnen 14 Tagen die unterthänigste Auskunft zu erstatten, ob das ganze Conscriptionsgeschäft bereits beendigt? was bisher im Wege gestanden, dass über das Totale noch kein Bericht eingelaufen sey? und da übrigens auch auf die Evidenthaltung fürzudenken wäre, man sich die Berichtigung dieses Gegenstandes mit dem Hung. General Commando um so mehr angelegen seyn lasse, als zur jährlichen Revision die Monathe März, April und Mai bestimmt sind, folglich alles im Voraus vorbereitet werden muss.

Die allgemeine Landes Conscription betreffend, ist selbe bereits zu Ende gegangen und sind demnach die allerhöchst vorgeschriebenen quindenal Berichte aus keiner anderen Ursach als der eben unterthänigst angeführten Anwendung unterblieben.

Wegen den Totali, welches nach vollbrachter Conscription zu verfassen gewesen, hat die diesfalls zur Beschleunigung angetriebene Buchalterey zweien aufeinander folgende Ausweise von 21. und 22. December v. J. eingereicht, deren erstere wie aus dem gehorsamst nebegehenden Anschluse zu entnehmen zeigt, dass einige Behörden die einzelnen zur Verfassung des Total Standes nöthigen Summaria gar nicht eingesendet, einigen aber, weil selbe nicht nach der Zahl und Ordnung eines jeglichen Orts gleichförmig eingerichtet waren, zur Abänderung zurückgesendet worden, und diese so wohl als die anderen abzuwarten übrig sind mit den anderen Ausweise vom 22. December hat sie Buchalterey dargethan, dass die bishero von Behörden eingegangene Summarien Ihrerseits gänzlich aufgearbeitet und in das Totale gebracht worden.

Weil nur die Verzögerung lediglich bey denen Behörden befunden, um so viell als möglich das Geschäft zu beschleunigen, hat diese Königl. Statthalterey ohnverzüglich unter nemlichen dato nebst Bestimmung eines 3 wöchentlichen Termins nicht nur die betreffenden Behörden auf das schärfste zur Einsendung Ihrer Summarien ermahnet, sondern auch denen wirkenden Obergespänen diese Verfügung in der Absicht bekannt gemacht, damit die Behörden dazu gewässenst angehalten werden und man diese Summarien binnen angesetzter Zeit unausbleiblich erhalten möge; wo sodann die unterstehende Buchalterey nicht

ermangeln würde die rückständigen mit möglichster Anstrengung in das Totale einzutragen und auch diese Treu gehorsamste Stelle in Unterthänigkeit zu unterbreiten.

In Betref der Evidenthaltung wurde sämmtlichen Jurisdictionen nebst zugestellter Belehrung der ausführliche Unterricht schon untern 20. September v. J. gegeben, desgleichen auch der mit Anfang März allerhöchst anberaumte Rectifications Termin so mit dem als das Hungarische Gral Commando selben bekannt gemacht, nicht nur einzeln einer jeden Gerichtsbarkeit bedeutet, sondern auch allen wirkenden Obergespännern, weilen fürhin durch selbe die summarischen Tabellen einzugehen und auf dieses Geschäft fördersamst zu sehen hätten, mitgetheilt.

Allein da gleich darauf die Behörden dieserwegen solche Schwürigkeiten dieser Stelle vorgelegt, welche eine nicht geringe Rücksicht in Bezug auf die praktische Ausführung um so mehr erregten, weil nach den Sinn der allerhöchsten Vorschrift um jede Familien Veränderung allsogleich vorzumerken, entweder ein jeglicher Ort sein eigenes Individuum haben, oder da im meisten Ortschaften kein Schriftkundiger vorhanden, die Magistratual Beamten unaufhörlich in, dieser Absicht herumreisen und die vielen Populations Bücher mitführen müssten, sie aber Magistratual Beamte wegen anderweiten häufigen Amtsgeschäften dazu nicht erklecken könnten: wurden alle diese Einwendungen denen schon besagten wirkenden Obergespännern mitgetheilt und Sie darüber, wie nemlich nach Local Beschaffenheit oder sonst hiebey auffallen mögenden Hindernüssen die Evidenthaltung thunlichstermassen ohne die vorgeschriebene Genauigkeit zu verfehlen in Vollzug gebracht werden könnte, vernahmen.

Nach der eingangs erwähnten allerhöchsten Verordnung sollte man zwar alle diese Schwürigkeiten mit dem hungarischen General Comando beylegen, das nemliche wollte auch diese Königl. Statthalterey wie die Rathsprotocollen zeigen, aus eigen Antrieb vornehmen: allein da sich gezeigt, dass manches hiebey fürnemlich auf Euer Mayestät allerhöchste Entscheidung ankömmt: so untersteht sich diese treu gehorsamste Statthalterey die von wirkenden Obergespännern eingegangene gutächtlichen Bericht in Unterthänigkeit sämmtlich beyzulegen, und der allerhöchsten Einsicht ohnmittelbar zu unterbreiten:

Diese Wohlmeinungen treten hauptsächlich darin ein, dass weil im jeden Orte fast beständig durch Zuwachs oder Abgang Änderungen entstehen, und davon die beständige Vormerkung und Abänderung denen mit häufigen Amtsgeschäften überladenen Magistratualpersonen unmöglich aufgebürdet werden könnte, zu diesem Geschäft entweder eigends besoldete Individua bestellt oder selbes an die Schreibkundige Richter und Notarien, oder endlich wo diese fehlen möchten, an die Dorfpfarrer, Popen und Prediger, als welche ohnehin alle Heuraths-, Geburts- und Sterbfälle immatriculiren, mithin durch diesen Weg bis auf wenige Rubriken die meisten Mutationen schon erhalten, und das übrige leicht erschwüngen könnten, übertragen würde.

In Anbetracht dessen, dass fast so viele Con-

scriptions Revisorer oder Evidenthalter, als im Comitaten Prozesse und Stuhlrichter, anzustellen wären, und dadurch an Besoldungen ein neuer und entkräftender Last denen Domestical Cassen einfolglich denen Contribuenten selbst zufließen würde, kann man die Bestellung der dazu vorgeschlagenen neuen Individuen keineswegs einrathen: um jedoch zur Ausführung dieses Geschäfts einen Mittelweg einzuschlagen, wäre man des unmassgeblichen Erachtens, dass wie wohl erwünscht wäre, wenn aller Orten Notarien oder Schreibkundige Richter vorhanden wären, um auf ein oder andere die Evidenthaltung sicher wälzen zu können, weil dennoch es offenbahr ist, dass namhaft Viele besonders unbeträchtlichere Ortschaften weder mit Notarien, weder aber mit schriftkundigen Richtern oder Geschworenen versehen sind, und daher hier Landes man sich auf einerlag Gattung Menschen mangels halber nicht binden könnte, sondern nach Beschaffenheit eines jeglichen Orts und wie es die darin befindliche Vorsteher möglich machen die Veranlassung anzupassen wäre, denen wirkenden Obergespännern zur ausführlichen Belehrung ihrer unterstehenden Behörden folgende Einleithung vorzuschreiben wäre.

I. mo. In jenen Ortschaften, wo die gemeinden Notarien oder Schulmeister haben oder auch ein Schriftkundiger Richter oder tauglicher Geschworne zu finden, soll einer und wenn mehrere schriftkundige zugegen, der fähigste unter Ihnen von Comitats Conscriptor gewählt werden, welchen nach Vorschrift der über die Evidenthaltung ergangenen Belehrung jede persönliche Veränderung die Familienhäupter mündlich allsogleich anzuzeigen verbunden seyn sollen, hingegen der dazu bestellende Notar, Richter oder Geschworne müsse derley Veränderungen in ein eigenes zu diesem Ende zu führendes und geheftetes Schreibbuch, nach dem Nro des Hauses nach den Nahmen des Familien Hauptes, wo die Veränderung erfolgt, wie auch mit ausdrücklicher Benennung desjenigen Individui, welches in Abgang oder Zuwachs kommet, in sothanen Schreib Buch eintragen.

Aus eben diesen Buch müsse das hiezu bestellte Individuum mit letzten Tag des Monats, alle das Vergangene Monath vorgefallene Abänderungen auf besonderes Papier leslich und bedachtsam abschreiben, die Abschrift dem Ortspfarrer, Popen oder Prediger in Beyseyn des Ortsrichters und Geschwornen so gleichfalls wissen, was in Ihren Sprengel vorgehet, überreichen, in deren Gegenwart soll die Abschrift abgelesen werden, und wenn die Veränderungen richtig beschrieben und befunden, solle dieses Verzeichnüss sowohl der Pfarrer oder Prediger, wie auch der Evidenthalter unterschreiben, und dem Ortsrichter übergeben; der sodann ein solches mit dem Sigill der Gemeinde versigelter an dem Stuhlrichter, dem das Conscriptiungsgeschäft in nemlichen Comitats Bezirk obliegt, abzuschicken hätte.

Dem Comitats Beamten würde solchem nach obliegen, aus dem Ihme zugeschickten Verzeichnüss die Populations Mutationen sogleich nach den vorgeschriebenen Rubriken in das an Hand habende Populations Buch einzutragen, jenes was zu modificiren ist zu berichtigen, von Monath zu Monath auf die nemliche Art fortzuschreiben, auch die monatlichen Verzeich-

nüsse zu seiner Legitimation von jedem Dorf in besondern Fasciculen aufzu behalten.

Aus dem Schreibebuch, welches der Evidenthalter führen würde, liesse sich auch der Nutzen schöpfen, dass wenn in einem solchen Ort eine Nachfrag entsünde, sich darans allemahl die Gemeinde erschen, und Nachricht geben könnte, daher sollte dieses Buch alljährlich mit Ausgang des Jahrs an die betreffende Gemeinde richtig abgegeben und von Ihr aufbewahrt werden.

Damit aber der Aufwand auf Schreibrequisiten in diesen Vorschlag kein Anstand verursachen, so müssten Feder, Papier und Diente, Scheer etc. den Evidenthalter, von der Gemeinde eines jeglichen Orts selbst ohnentgeltlich gereicht, und um den Misbrauch zu wahren, bey jährl. Computen von der Magistratualperson darauf gesehen werden.

2do wäre in einem Ort kein Notär, kein Schulmeister, kein schriftkundiger Richter oder Geschworne vorhanden, müsste dieses Geschäft gerade dem Seelsorger in Gemässheit des vorigen Puncts, nicht aber tabellarisch auferlegt werden, in deme wie ein solches der Raaber wirkende Obergesspann an Hand gibt, die Accuratesse nach dem Tabellar Form weder von Seelsorgern, noch weniger von Notarien und desgleichen anzuhoffen wäre, wohl aber man sich den Erfolg auf eine ganz simple Art, aus welcher erst das Tabellarwerk entstehen müsste, versprechen könne.

Auf diese Art würden die Seelsorger noch weniger Mühe haben, als andernmassen sie ohnehin die Hauptveränderungen, als Geburths, Copulations- und Todesfälle immatriculiren, die übrigen aber Ihnen die Familienhäupter nach der allgemeinen Vorschrift anzuzeigen hätten.

Aus dieser Veranlassung würden die Seelsorger auch Ihrerseits den Vortheil haben, dass Ihnen der eigentliche Stand der Pfarrkinder vollkommen bekannt wäre, damit sie sich aber dieses Geschäfts nicht wahren, so müssten die Diocesanen und in Betreff der Protestanten die Comitater den Auftrag erhalten, sie Pfarrer und Seelsorger dazu gemässenst anzuhalten, welchenfalls aber Ihnen gleichermassen die Schreibrequisiten von der Gemeinde unentgeltlich zu leisten wären.

3o. Denen Stuhlrichtern, welche die meiste Zeit in Ihren Bezirken herumreisen, sollen bey Gelegenheit als sie in einem Orte anderer Amtsgeschäfte wegen verweilen, mehrmalen diese Einschreib Bücher oder Journalien einsehen, wenn sie darinn einen Abgang oder Fehler entdecken, das hiezu angestellte Individuum zur Rede stellen, und die Richtigkeit dieses Geschäfts einprägen: Wo der Seelsorger ein solches Buch zu führen hätte, soll der Stuhlrichter gleichfalls berechtigt werden, selbes nach zu sehen und nach Art fürzugehen, übrigens aber Ihnen Stuhlrichters und Magistratspersonen eingebunden werden, dass sie wenigstens jedes viertel Jahr einmahl alle Ortschaften Ihres Bezirks durchgehen, die Ihnen eingeschickte Monatliche Verzeichnisse mit Orts Büchern comportiren, die Familienhäupter und Richter über die Genauigkeit vernehmen und solchermassen zur Aufrechterhaltung der richtigen Evidentführung eine Sorgfalt einflössen, und auch sich selbst angelegen seyn lassen.

4to. Sollte verspühret werden, dass ein oder das andere Familienhaupt, die Anzeige zu machen unterlassen, oder auch der in Ort angestellte Evidenthalter aus einer Privatabsicht seinem Auftrag zuwider handelt, wären derley Ubertretten nach Befund mit einer Arreststrafe oder auch angemessenen körperlichen Züchtigung von der betreffenden Magistratualperson zu belegen.

6o Was die adelichen Personen anbelangt, könnte Ihnen allen durch die Comitate circulariter aufgetragen werden, dass die Familienhäupter wie in K. Freystädten selbst die bey Ihnen vorkommenden Änderungen, mit Benennung des Tags, des Namens und des Hausnumeri vollständig und richtig aufzeichnen und dem Stuhlrichter überschicken, oder wenn keine Änderung geschehen, auch ein solches anzeigen müssen, damit wenn Er auf den Ort in der periodischen Zwischenzeit, wie puncto 3io bestimmt ist, anlangt, auf der Stelle die Richtigkeit erforschen und darnach die Rectification im Populations Buche machen könne.

7o. Weil lauth Bericht vom Raaber wirkenden Obergesspann die Notarien in mehreren Ortschaften, in Monath März, wo eben die Revision vor sich zu gehen hätte, geändert werden, als wäre man der unterthänigen Meinung, nach erfolgter allerhöchster Genehmigung im Lande Kund zu machen, dass ein Notair oder Richter und Geschworne, dem dieses De- und Accrescenzgeschäft in einem Orte anvertrauet ist, niemahls ohne Vorwissen des Stuhlrichters von der Gemeinde abgesetzt oder entlassen werden könne.

Endlichen jene, die in einem Ort zur Evidentführung durch die Stuhlrichters angestellt würden, um Ihnen dieses Geschäft practisch begreifen zu machen, sollen allemahl zur jährlichen Conscriptions Revision beygezogen und Ihnen die eigentliche Belehrung selbst im Werke gegeben, ja wenn allenfalls tüchtige Leuthe vorhanden sind, Ihnen auch erlaubt werden unter der Aufsicht der Intervenirenden Hand an zu legen, damit so geschwind als möglich und so viel als thunlich zu diesen Geschäft abgerichtet werden könne.

Endlich erachtet man gehorsamst dass unter die Direction der wirkenden Obergesspanne und eifrigen Bestreben der Gesspannschaften und Ihrer Beamten die Evidenthaltung aufrecht erhalten und auch thunlichst-ermassen erzielet werden könnte, dass bey der jährlichen Revision die politischen und Militar Populationsbücher rectificiret und ohne neue und kostspielige Besoldungen wie auch Personalvermehrung Euer Majestät allerhöchste Befehle erfüllet werden könnten.

Ex Consilio, 11. Jenner 1786.

(Orsz. Lev. 1688/786. Conscr. N. 8, 74.)

34. A Kancellária átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. jan. 13.

336.

Der königl. Hung. Statthalterey.

Vermög der von dem Kais. Königl. Hof-Kriegs Rath anhero gemachten Eröffnung, hat das Anton Eszterhazy'sche Regiment die Anzeige gemacht, dass bei der in den Monaten März, April und May bevor-

stehenden Werb-Bezirks-Revision, wegen der Weitschichtigkeit seines Bezirkes, und weil politischer Seits die seit vollbrachter Conscription in der Population sich ergebende Änderungen, nicht wie es die Vorschrift mit sich bringet in die in Händen des Politicum befindliche Ortschafts Bücher von Zeit zu Zeit, so wie sich solche ergeben, allemal gleich eingeschaltet worden, sondern gesamte politische Conscriptions Bücher noch immer in den Comitats Archiven aufbewahrt sind, und die mit Ende der Populations-Aufnahme bis zum Anfang der Revision sich ergebende Veränderungen erst bei der Revision eingetragen werden wollen, eine grosse Verzögerung zu besorgen stehe.

Da nun durch die sogestaltige unterlassen seyn sollende Anmerkung der in der Zwischen Zeit sich ergebenden Veränderungen die Revision erschweret, und solche fast eben so viel Zeit als die Conscription selbst erfordern würde; So hat die Königl. Hung. Statthalterey den sämtlich-betreffenden Behörden ohne Verzug auf das nachdrücklichste mitzugeben, dass sich wegen richtigerer Vormerkung der Populations Änderungen im ganzen Land nach der unten 16ten July 1784 sub No 7868 erlassenen ausführlichen Belehrung um so genauer benommen werden solle, als diese Vormerkungen den Grund zu der bevorstehenden, und jeder künftigen Werbs Bezirk-Revision legen müssen und ausserdem sothane Revision, wo nicht fast unmöglich, doch äusserst beschwerlich verzögerend, und für das Aerarium sehr kostspielig seyn würde.

Da übrigens der Hof-Kriegs-Rath unter einem ersucht wird, dass die Regimenter bei etwa wahrnehmender Unterlassung der von Seiten der Politizi von Zeit zu Zeit beschehen habenden Vormerkungen deren sich ergebenden Populations Veränderungen nach dem vorläufig mit den betreffenden Comitaten gepflogenen Einvernehmen, und der hierauf doch nicht erfolgenden Remedur hievon sogleich den betreffenden k. Commissairs die behörige Anzeige machen sollen; So wird Sie Königl. Hung. Statthalterey hiernach auch die königl. Commissair mit dem Auftrag zu verständigen haben, dass Sie auf die ihnen hierwegen zukommende Anzeigen jene Comitater, welche die hierwegen bestehende Vorschrift ausser acht lassen, zu derselben genauen Einhaltung auf das nachdrücklichste anweisen, und die hierunter sich saumselig bezeichnende mit allen Ernst dazu verhalten mögen.

Ausser dem wird von Ihr. Königl. Hung. Statthalterey die untern 27ten des letzt verstrichenen Monats, und Jahres wegen des Totalis von der Conscription abgeforderte Auskunft ehestens gewärtiget, und sich auf den zugleich Zeit wegen der Evidenzhaltung erlassenen Befehl neuerdings bezogen.

Wienn, den 13ten Jänner 1786.

Carl Graf Palffy.

Alexander Horváth.

Joseph v. Jásvitz.

(Orsz. Lev. Ht-T. 4584/786. Norm. in Conser. Nr 5, 92.)

35. A Kancellária átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. jan. 23.

558.

Der Königl. Hung. Statthalterey!

Die vollendete allgemeine Landes-Conscription hat zu Unterlassung des vorgeschriebenen 15 tägigen Berichtes kein Ursach geben können, sondern wäre vielmehr führ Sie Statthalterey ein Beweggrund gewesen, diesen Bericht desto eher zu erstatten, da man ausser den, nunmehr erst sub Nro 1688 eingelangten Bericht, wegen der geendigten Conscription, von Ihr Königl. Hung. Statthalterey noch gar keine förmliche Anzeige erhalten hat.

In den Anno 1784 sub Nr. 7868 erlassenen allerhöchsten Befehl ist es deutlich vorgeschrieben, dass das Conscriptions-Totale vom ganzen Land zwischen dem General Commando und Ihr Statthalterey gemeinschaftlich zu Stande gebracht und von der Landes-Stelle an diese Hof Stelle, vom General Comando aber an den Hof Kriegs-rath einbefördert werden solle, es ist aber mit Grund zu vermuthen, dass bey dieser vorgeschriebenen gemeinschaftlichen Verfassung des Totalis, das mit dem Gräl Commando zu pflegen nöthige Einverständniss unterblieben seyn müsse, nachdem dieses letztere das ex parte militaris verfasste Totale an sein vorgesetzte Hofstelle bereits eingesendet hat. Sie Königl. Hung. Statthalterey hingegen solches, wegen der Theils dazu noch nicht erhaltenen einzelnen Summarien, und theils nicht recht verfassten diesfälligen Eingaben abzuschliessen ausser Stand gewesen ist, welches Sie k. H. Statthalterey sich daher auf das baldeste zubewirken, mit allen Ernst angelegen lassen seyn muss. In Ansehung der Evidenzhaltung und Vormerkung der Populations-Änderungen ist Ihr Statthalterey erst letzthin sub Nr. 336 untern 13ten dieses die neuerliche Weisung gegeben worden, und wäre gut geschehen, wenn sich über die nunmehr erst angezeigt bey der Evidenzhaltung äussernde Schwierigkeiten angeordnetermassen noch in rechter Zeit, mit dem dortländigen General Comando einvernommen worden wären, welches von seiner vorgesetzten Behörde bereits die umständige Belehrung gleich bey Gelegenheit der Anno 1784 angeordneten Conscription erhalten hat, dass gleich bey Vornehmung der Conscription die Rücksicht dahin zu nehmen sey, womit denjenigen Individuen, welche sobald die Populations Beschreibung von sich gegangen ist, alle sich hierbey ergebende Änderungen in das in Händen des Politici befindliche Ortschafts Buch von Zeit zu Zeit richtig eintragen müssen, hiezu die vollständige Belehrung durch die Militair Officiers mit aller Bescheidenheit erteilt werden möge.

Was den von Ihr Königl. Hung. Statthalterey vorgeschlagene Modalität zu desto genauerer Evidenzhaltung, der sich von Zeit zu Zeit ergebenden Populations Änderungen belanget, hierzu muss sich allerdings der Ortschafts Notarien oder sonstig Schriftkündigen Richtern und Geschworenen auf die angetragene Art bedient werden, und ist von der Verwendung der Ortschafts Notarien bey diesen Geschäft auch die Zukunft mit Grund ein guter Erfolg anzuhoffen, weil die Besetzung dieser Stellen mit tüchti-

gen Individuen ohnehin der guten Einleitung der wirkenden Obergespänne überlassen und so bald sich in den Ortschaften solche tüchtige und verlässliche Notarien schon dormalen befinden, dass man ihnen die Fortführung der Populations Bücher von den betreffenden Ortschaften vollkommen anvertrauen kann, so wären ihnen künftig sothane Bücher zur Aufbewahrung zu überlassen, womit sie zugleich in dieselben die von den Richtern oder Familien Häuption anzuzeigen kommenden Veränderungen von Zeit zu Zeit eintragen und sofort nur jährlich das respective Ortschafts Summarium behörig an das Comitatus einsenden können.

Die mit keinen Notarien oder sonstigen Schriftkündigen Individuen versehene Ortschaften sind nach dem Antrage des wirkenden Obergespans Grafen Györy denen am nächsten gelegenen mit tüchtigen Notarien versehenen Ortschaften, so weit es nur thunlich ist, zuzugesellen, damit die Evidenzhaltung von den Notarien, auch in derley ihnen zugetheilten Ortschaften besorget, und alle von Zeit zu Zeit sich ergebende Populations Änderungen richtig vorgemerkt werden mögen, dort wo dieses nicht thunlich ist, kann allenfalls dieses Geschäft dem Seelsorger vorgeschlagenmassen aufgetragen werden, und müssen in ein oder anderen Fall auch von den nicht im nämlichen Ort befindlichen Familien Häuption die Meldungen über die vorgefallene Änderungen an Sonn- und Feiertagen geschehen, wo das Volk sich ohnehin in der Pfarre des Gottesdienstes wegen einfindet.

Die Conscriptions Tabellen sind sehr einfach und die dazu gegebene Erklärung ist so deutlich verfasst, dass es den Ortschafts Notarien oder sonstigen zur Vormerkung der Populations Änderungen bestimmten Individuen gar nicht schwer fallen kann, die monatlichen Änderungen hiernach in solche einzutragen und solche dem betreffenden Stuhlrichter zuzuschicken, wie solches auch mittelst eines dem Bericht des Grafen Györy beiliegenden praktisch bearbeiteten Formularis erwiesen wird. Es kann daher die hier infalls von Ihr K. H. Statthalterey angefragene vermeinte simple Art an denen von dem Evidenzhalter beschreiben sollenden Vormerkungen keineswegs Platz greifen, sondern es haben sich selbe hieby desto genauer nach dem zur Conscription hinausgegebenen Formularien zu achten als in niedrigen Fall die Stuhlrichter nicht im Stande seyn würden, ohne die einzeln nach den vorgeschriebenen Rubriken verfassten Tabellen die in Händen habende Populations Bücher nach den Rubriken gehörigen zu berichtigen, mithin dadurch bey diesem Geschäft, die vorzüglich auf dessen verlässige Fortführung gerichtete Absicht ganz verfehlet würde.

Dass die ohnehin in ihrem Bezirke herumreisende Stuhlrichter auf richtige Evidenzhaltung alle mögliche Sorgfalt tragen, die als Evidenzhalter verwendet werdende Notarien, Richter oder Geschworene niemals ohne Vorwissen des betreffenden Stuhlrichters verändert, oder abgesetzt, dann selbe zur jährlichen Revision beigezogen, auch mehrere taugliche Individuen zu diesem Geschäft abgerichtet werden sollten, solches findet man der hierunter geführt werdenden Absicht allerdings angemessen, und eben so ist es auch nöthig, dass derley als Evidenzhalter in Ortschaften be-

stellte Individuen nach Maass, als sie wegen pflichtniedrigen Handlungen sich etwas zur Schuld kommen lassen, dafür behörig abgestraft werden.

Die wenigen Schreibmaterialien für die Evidenzhalter hat jede Gemeinde des betreffenden Ortes zu bestreiten.

Auf die Richtigkeit der von adelichen Familien Häuption den Stuhlrichtern zugeschickt werdenden Eingaben über die bey ihnen vorgekommene Änderungen, werden die Stuhlrichter genau zu sehen haben.

Da aus dem Bericht des wirkenden Obergespans Grafen v. Györy hervorkommt dass die Conscriptions Bücher in das Comitatus Archiv abgegeben und all-dort bis heutigen Tag noch ohne Gebrauch liegen, so ist sogleich die Verfügung zu treffen, dass solche den respective Komitats Beamten, so wie solche nach der gegenwärtigen Eintheilung sich in ihren Bezirken befinden, übergeben, und selbe dadurch in Stande gesetzt werden vermög der ihnen von den angestellten Evidenzhalter monatlich angezeigt werdenden Änderungen, solche von Zeit zu Zeit in den Büchern mit aller Genauigkeit vorzumerken.

Was den von den wirkenden Obergespans Szent-Ivány angeführten Umstand, wegen der mit dem Abauvarer Comitatus vereinigten Torner Gesspanschaft belanget, kann sich respective, der für die Ortschaften dieser Comitatus angebrachten Numern, wegen der Vereinigung keine Änderung ergeben, weil derley vereinigte Komitate ihren vorigen Namen, mithin auch die Ortschaften ihre gleich bey der Conscription erhaltene Numeros beibehalten. Nur die dem Zipser Komitat einverleibten 16 Städte, und die sogenannte Sedes decem Lanceatorum haben nach ihrer letztthin erfolgten Eintheilung, die sie nach ihrer Ordnung betreffende Numeros für jedes respective Ort zu überkommen.

Überhaupt hat die Statthalterey den sorgsamsten Bedacht zu nehmen, dass sich in dieser Angelegenheit mit dem General Commando genauer wie bisher einvernehmen, und die von Seiten des Politici und Militaris zu der bevorstehenden Revision bestimmten Individuo gleichlautende Instructionen erhalten die Revision immer von beidseitigen Individuen gemeinschaftlich bewerket, und auch die Evidenzhalter in Ortschaften zur künftigen verlässigen Fortführung des Geschäfts in Gegenwarth des Militair Officiers dentlich belehret, folglich dadurch die jährlichen Revisionen, so viel möglich, erleichtert werden sollen.

Endlich werden Ihr K. H. Statthalterey sämtliche von den wirkenden Obergespans dieser wegen anher eingeförderte Berichten hier neben wieder zurückgeschlossen.

Wien, den 23-ten Jänner 1786.

Carl Graf Pálffy

Johann v. Neuhold.
Joseph v. Gaszner.

(Orsz. Lev. 5375/786. Conser. Nr. 5, 81.)

36. A Helytartó Tanács rendelete a vármegyékhez, 1786. jan. 31.

5219.
5375.

Incltya Universitas!

Ex novissima sub Dato 23. Ianuarii a. c. emanata inviatione perspexit iam Incltya Universitas, quanta cum promptitudine, assiduitate & intensione Connitendum sit, ut Populationum libri ante iam iam impendentem Revisionem communiter cum statu Militari peragendam, ad removendos quovis obices infallibiliter rectificentur.

Quod modalitatem concernit, ut quo accuratiori hac in parte Manipulationi subveniat, & quoad politicos Populationis libros Continuum rectificationis Negotium sublevetur dignabatur Sua Maiestas Sacratissima clementer risolvere

Imo Ut in locis illis, ubi communitates Notariis, aut vero literarum Gnaris Iudicibus ac Iuratis provisi sunt, unus, aut ubi plures simul apti reperirentur, ex ipsis maxime idoneus ad praenotandas in Statu populationis Mutationes adhibeatur, cui iuxta extraditam super evidentiali operatione normam singuli Patres familias quasve personales Mutationes utprimum eveniant, Verbotenus significandas haberent. Utprimum igitur in Gremialibus locis ita apti & promeritae confidentiae Notarii iam nunc existunt, ut iisdem manipulo Populationis librorum eiusdem loci tuto concredi possit, adnuit Sua Maiestas Sacratissima, ut iis & talibus praedicti locales populationum Libri deinceps pro eo conservandi tradantur, quo ad eundem librum de tempore in tempus significandas sibi seu abs Iudicibus seu vero Patribus familias personales Mutationes, inscribere, consequenter annue saltem respectivum loci Summarium debito modo Comitatus praesentare possint.

Secus autem constituendum sit, ut Notarii aut huc adhibenda Individua ultima cuiuslibet Mensis die, omnes illo Mense secutas Mutationes, quae modalitate inferius ad Punctum 4-tum praescripta conscribi debent, obsigillatas, & in fidem operis proprio nomine Subscriptas concernenti Iudici Nobilium, cui nempe Conscriptionis Negotium delatum est, singillative submittant, ut dein per eundem Iudicem Nobilium Populationis liber cohaerenter ad praescriptas Rubricas adiustari queat.

2do Ut Loca illa, quae nullos Notarios aut Scripturae gnara Individua habent, pro possibili proxime vicinis Locis Notario provisis associantur, ut per horum Notarios in praevio modo adiungendis etiam localitatibus accrescentiae & decrescentiae Status continuo & rite praenotari possit.

3tio In locis, ubi hae consociatio institui non posset, admittit Sua Maiestas Sacratissima posse Negotium hoc pro re nata Parochis, ac Curionibus ita deferri, ut etiam a patribus familias non in eodem loco habitantibus Mutationum indicationes diebus Dominicis atque festis, dum populus alioquin devotionis causa ad Parochiam confluit peragantur.

Quod ipsum etiam relate ad loca, uti Puncto 2do attingitur, Notariis destituta, & cum aliis consocianda opportune applicandum erit.

4to Cum Conscriptionales Tabellae ita perspicue, & iisdem cohaerens explanatio cum tanta claritate ad cuiusvis Captum concinnata foret, ut locorum Notariis vel aliis etiam Individuis nullo modo grave accidere possit in earum conformitate Menstruas populationis Mutationes inferre easquae concernenti Nobilium Iudici transmittere; Hinc vetat Sua Maiestas Sacratissima ullum alium simpliciorum Methodum substitui posse, verum iuxta extradita Conscriptionum Formularia tanto strictius procedendum esse, quod citra has praescriptis rubricis accomodatas Menstruales Tabellas ipsi demum Iudices Nobilium impares redderentur ad Populationis librum prae manibus suis existentem ad tenorem rubricarum debite adiustandum; quo facto praecipuus in praesenti opere integritatis & accurationis Scopus falleretur.

5to Ex eodem plenariae Satisfactionis & requisitae in hoc Negotio punctualitatis principio iubet Sua Maiestas Sacratissima, ut concernentes Nobilium Iudices velut alioque per districtum commeantes, omnem ad rite pertractandum hoc obiectum adhibeant vigilantiam & ad minimum singulo anni quadrante quemque sui districtus Locum peragrent, eotum an evidenciales Tabellae a constitutis ad id Individuis rite ducantur: inspiciant, si errores comperti fuerint, noxios illico Constituant, ac ipsis possibilem sedulitatem & punctualitatem inculcent.

6to Si observaretur, quod unus alterve Pater familias intervenientem in familia Mutationem indicare neglexerit, aut etiam constitutum ad ducendam evidenciam Individuum ex privato respectu Obligationi suae in accurata mutationum inscriptione Contravenerit, iubet Sua Maiestas Sacratissima, ut ii & tales transgressores pro modulo ac semet hoc aut illo modo contra incumbentem sibi Obligationem reos efficere attentaverint convenienter omnino puniantur.

Si tale quid apud Parochum, ac Curionem ad procurandas populationis Tabellas adhibitum evenire contingeret, idipsum illico supremo Comiti fungenti insinuetur pro debita medela suo modo procuranda.

7mo Cum in compluribus locis Notarii Mense Martio, quo nimirum tempore annua populationis Revisio peragenda venit, immutari consueverint, praecipit Sua Maiestas Sacratissima Circulariter in Gremio disponi, quod Notarius aut Iudex vel Iuratus cui Negotium evidenciae Concreditum est, haud unquam sine praevia concernentis Nobilium Iudicis notitia seu deponi, seu dimitti possit.

8vo Ad hoc ut Notarii alique ad tractandum populationis Statum adhibendi practice etiam manipulationis modum imbibant, ordinat Sua Maiestas Sacratissima ut ii occasione annuae Revisionis semper actui huic interveniant, atque ipsis genuina instructio in ipso opere tribuatur, imo si idonei homines fuerint, indulgeatur etiam, quo sub inspectione, & manuactione intervenientium Manum admoveere possint, ut hoc modo tanto plures homines ac quo citius ad tractandum istud Negotium efformentur.

9no Ne impensae in scripturistico Materiale, aliaque Requisitione apud eos qui ad evidentiam applicabuntur difficultates, aut resensum pariant, indulget Sua Maiestas Sacratissima ut quaevis communitas respectu sui exigua isthaec in rem scripturisticam

impendia ex communi ferat, ita tamen, ut ad prae-cavendum abusus vel etiam sumptuum excessum, occasione annuorum computum per Magistratualem Personam huiusmodi sumptus Specialiter inspiciantur & examinentur.

10mo Quod Nobiles Personas concernit iniungit Sua Maiestas Sacratissima eas Circulariter in Gremio edoceri, ut illae respectu Mutationum aqud se intervenientium, tales specificae cum expressione nominis, Loi, & domus suae Numeri consignare, Consignationemque concernenti Nobilium Iudici transmittere, vel si nulla mutatio intercessit, idipsum etiam significare teneantur, ut si memoratus Nobilium Iudex intra periodicum tempus de quo ad Punctum 5-tum agitur ad eundem locum advenerit, mutationis Statum cognoscere & relate ad instituendam libri populationis rectificationem conqrescere possit.

11mo Quo prout hoc sub 23. Ianuarii Nro 4584. iam intimatum est, compertum sit, quod Libri Con-scriptionales ad Comitatus Archivum depositi ibi in hodiernam usque diem nullo eorum usu facto haereant, Benigne praecipit Sua Maiestas Sacratissima, ut statim respectivis Magistratualibus Personis ita prout nunc in suas Stationes distributi sunt resignentur, atque illi ad statum collocentur, quo ex Menstruis mutationum Tabellis sibi per constituendos subalternos in re evidentiali Conscriptores, ipsosmet populationum Libros omni cum exactitudine adjustare queant.

Interim cum ob iam iam imminensem Revisionem necessitas ita exposcat, indulgetur etiam ut inter-missae mutationum rectificationes partim subsidio Matricliarum extractuum, parte vero per praenotationes a locorum Notariis & apud Iudaeos ad ipsorum primoribus praesentandas & Magistratualibus Personis pro rectificatione Librorum indilate submittendas suppleantur, modo imminens revisio nullo modo seu adhaereat seu impediatur; denique

Universum Sua Maiestas Sacratissima omnem curam & Sollicitudinem eo converti iubet, ut revisio Con-scriptionis semper ab utriusque partis Individuis politico nempe & Militari cointelligenter peragatur, sed & adplicanda ad evidentialem Manipulationem in respectivis Locis Individua pro stabili & securo Negotii progressu impetrando in praesentia Militarium intelligibiliter & clare instruantur, ut hoc modo annuae Revisiones pro possibili facilitentur.

Quod ipsum proin Regium hoc Locumtenentiale Consilium Inclytae Universitati de altissimo Iussu Intimat una committendo, ut respectu cunctorum ad effectum dirigendorum dependenter a supremo Comite in activitate posito, nec non Regio Commissario procedat, omnemque in explenda altissima voluntate impendat solertiam, eo pro notitia significato quod in quantum Parochi, ac Curiones ad mentem Puncti 3tii interpellandi venirent, aut etiam sensu Puncti ultimi Matriclares Extractus necessarij forent, eatenus apud omnes D. Episcopos tam Latini, quam & uniti ac non uniti Ritus congrua sub eodem disposita habeantur, quoad Ministros autem Augustanae aut Helveticae Confessionis res haec suapte modo effectuada sit. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiale Hungarico Budae Die 31. Ianuarii 1786. celebrato.

Ad Officia paratissimi.

C. Ant. Jankovics.
Iosephus Zsidy.

(Borsod vármegye levéltára. 1786. fasc. 36. Nr. 9. és Orsz. Lev. 5219—5375/786. Conscri. Nr. 5, 86.)

Ugyanez a rendelet németül a ker. biztosoknak (főispánoknak) és a főparancsnokságnak.

37. A Helytartó Tanács rendelete a vármegyékhöz, 1786. ápr. 4.

15.049.

Inclyta Universitas!

Circa Con-scriptionum Summaria, quae per Regni Iurisdictiones submissa fuere, in compluribus a prae-scripta Instructione aberratum fuit: & quidem

1mo Quod in vicem eius, ut sub rubrica Districtus (Bezirk) idem concernens districtus expressus fuisset, respectivorum Comitatus processuum nomenclatio inscripta habeatur.

2do Quod nomenclatio Parochiarum atque Domini-
orum, ad quae singulus locus refertur, in plerisque emanserit.

3tio Quod non ubique praedia, eorumque Popula-tionis quantitas specificae, ac separatim assumpta, verum simultaneae communem cum respectivis locali-tatibus Summam ingressa fuerint, ubi tamen vigore praescriptae normae sub rubrica oppidi, Pagi, aut praedii horum quodlibet specificae designari, & sum-marie exprimi debuisset.

4to Advertendum occurrit, quod mares in 12 Rubricis summariae domorum, atque familiarum Sub-divisionis comprehensi, cum maribus in duplici rubrica Uxoratorum nempe, Caelibum, atque viduorum expo-sitis semper concordare, & aequalem marium numera-rum reddere debeant, porro quod ex quolibet horum masculorum numero, si muliebris sexus addatur, sum-ma Christianorum surgere debeat, denique si summa Christianorum cum summa Iudaeorum connumeretur, necesse sit, ut Summarium totius Populationis prodeat.

Cum igitur facto aequivalentis huius Calculi Experimento, idem in submissis horum Summariis admodum dissimilis fuerit, pronum est colli-gere, quod non tantum quoad Calculum proba intermissa, sed & eadem Summaria, quia cum Militari-bus Tabellis comportata, & exaequata fuissent, per-functorie isthuc transmissa exstiterint.

Ut igitur defectus isti removeantur, & iam nunc ex actuali Con-scriptionis Revisione ordinata, & accu-rata Summaria recipi possint, Regium hoc Locumte-nentiale Consilium Inclytae Universitati intimat, ut sollicite intendat, ne praepositos defectus, atque naevos impingatur, verum servata Instructionis accu-ratissima Cynosura aequivalentes rubricae Sollicite recalculentur, in Rubricis pro eiusque designatione exprimentia rite exprimantur, & quia ex accurata cum militaribus Tabellis comportatione, & exaequatione totius operis uniformitas & integritas dependet, sub gravissimo Responsionis onere iniungitur, ut absque

praevia eaque accurata cum militaribus Tabellis Comportatione, quocirca necessariae dispositiones fiunt nulla omnino Summaria exhiberi praesumantur.

Ad evitandas ambages & compendiandam Scriptationem, Summaria haec, nisi in quantum ex praeterita Conscriptone nefors restarent, quae pro praeterito submitti omnino debent, individualiter iuxta seriem ac numerum domorum haud amplius confici debent, verum duntaxat iuxta Topographicum locorum numerum, & hoc adiectum Exemplar, efformanda, & postquam ita efformata, ac rite comportata fuerint, porrigenda erunt.

Caeterum quemadmodum Inclytae Universitati sub 13. Decembris a. p. Nro. 38304. significatum iam est, quod deinceps huiusmodi Summaria immediate Domino fungenti Supremo Comiti exhiberi, ac per ipsum huc promoveri debeant, ita hoc ipsum denuo in memoriam pro eo revocatur, ut Compilanda abs se Summaria dictis Dominis fungentibus Supremis Comitibus in tempore praescripto exhibeantur. Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico Budae Die 4. Aprilis 1786 celebrato.

Ad Officia paratissimi.

C. Ant. Jankovics.

Iosephus Klobusiczky.

(Nyomt. körirat. Borsod vm. lt. 1786. fasc. 36. Nr. 14.)

38. A Helytartó Tanács felterjeszti a Császárhoz a népszámlálás főösszesítését, 1786. apr. 4.

15.049.

Sr. Majestät.

In den gehorsamst beygelegten Anschlusse wird nebst dem Buchalterey Bericht zugleich auch das Total-Summarium von ganzen Bevölkerungs Stande in Hungarn so aus der im Jahre 1784/5 vollbrachten Conscriptio, und den gleichfalls nebenständigen Summarischen Extracten der Städte und Gespanschaften durch die Buchalterey bearbeitet worden, und eine Anzahl von 7,001.153 Menschen erweist, zur allerhöchsten Einsicht Euer Kays. Königl. Mayestät in Unterthänigkeit unterbreitet.

Zu folge widerholt Allerhöchsten Verordnungen hätte diese treu gehorsamste Stelle sothanes Werk schon längstens einbefördern sollen: in so weit es an Ihr gelegen gewesen, die allerhöchsten Befehle erfüllen, wurde in dessen Betreibung sowohl bey den ausständigen Gerichtsbarkeiten, als auch bey der unterstehenden Buchalterey nichts unterlassen, allein gleichwie einerseits die Gerichtsbarkeiten in einer unbewanderten Sache Ihre Summarische Extracten grösstentheils mangelhaft und unrichtig eingeschickt, also auch die Buchalterey sich genöthiget gesehen, die Individual Summaria einzuholen und erst aus die an denen Fehlern nachzuspüren und eine ächte Bearbeitung mit vieler Mühe und Anstrengung unternehmen, wozu auch jenes beygetreten, dass sie durch zögernde Einschiebung der nöthig gewordenen Individual Summarien aufgehalten worden und auch wie

es neuerdings unterm 14-ten März Nr. 11.801 gehorsamst angezeigt worden, bey so häufig eindringenden Geschäften und dennoch seit längerer Zeit unersetzlich gebliebenen mehreren Vacanzen mit dem der-mahligen Personali nicht wirksamer fürgehen konnten.

Jene Mängel, so die Schwürigkeiten erregt, bestehen nach dem Buchalterey Bericht zum Theil darin, dass die Rubriken irrig aufgenommen worden, meistens aber dass die Collationirung mit den Militar Tabellen, wie zu vermuthen, unterblieben; Damit nun alle diese Hindernisse für das Künftige abgestellt, wie auch gleich itzo aus der eben im Werke stehenden Conscriptio-Revision ordentliche Summaria eingehen mögen, um die Zeit zu gewinnen, wurden alle die Mängel sowohl denen Herrn Wirkenden Obergespänen, als auch allen Behörden bedeutet und gegenseitig eingebunden alle Achtsamkeit zu halten, und auch das von der Buchalterey sub III. beygebogene Formulare, um das Summarium darnach zu entwerfen, hinausgegeben.

In betref der Collationirung ist einvernehmlich mit dem hierländigen General-Commando schon ehem widerholt die Veranlassung ergangen, um aber den sicheren Erfolg zu überkommen, ist politischerseits ein solches unter schwärer Ahndung neuerdings aufgebothen und auch dem Hung. General Commando davon die Wissenschaft gegeben worden und verspricht sich demnach diese treugehorsamste Stelle, dass künftighin die Summaria wegen ihrer Ächtigkeit, worauf die Wirkenden Obergespäne sehen werden, mit keinen so grossen Schwürigkeiten, als dermalen, verknüpft seyn werden.

Ex Consilio, 4. April 1786.

(Orsz. Lev. 15.049/786, Conscr. Nr. 2., 172. Hozzá volt mellékelve a Totale Summarium, továbbá a Summarii Extractus és a szövegben említett (III.) minta.)

39. A Kancellária átirata a Helytartó Tanácshoz, 1786. máj. 1.

4772.

Der Königl. Hung. Statthalterey.

Da sich bei Zusammenhaltung der von der politischen, dann von der Militair Behörde verfassten Populations Summarien, nicht nur verschiedene Differenzen in Anschauung der Menschen, sondern auch der Städte, Marktflecken, Dörfer und Prädien geäussert haben, so wird ihr Königl. Statthalterey auf ihren unter 4ten des letztverflossenen Monats sub Nro 15.049 erstatteten Bericht neuerdings mitgegeben, dass sich von denen Politischer und Militarischer Seits zur Conscriptio-Revision bestimmten Individuen genauer, als es bisher beschehen ist einvernommen, alles gemeinschaftlich bewirkt, die beiderseitigen Tabellen allenthalben gehörig combiniret, und auch die Evidentialter des Populations Standes in Ortschaften zur künftigen Fortführung des Geschäftes in Gegenwart des Militair Officiers deutlich belehret werden solle.

Zur Vermeidung der vielen Schreibereyen hat die Königl. Statthalterey nach dem von der dasigen Buchalterey ganz recht gemachten Antrag auch die Ein-

leitung zu treffen, damit nach der gegenwärtig allenthalben geendigt werdenden Conscriptions Revision, und so auch künftig keines wegs mehr die eigentlich den respec. Komitaten zum nöthigen Gebrauch dienende Individual Summarien eines jeden Orts nach der Zahl, und Ordnung der Häuser, sondern nur von einem jeden Comitatus nach den gänzlich berichteten, und in Händen der Comitatus-Beamten, oder der mit tüchtigen Notarien versehenen Ortschaften zurückbehalten werdenden Populations Bücher, die hieraus verlässlich verfasste Summarische Extracten mit Anführung der Ortschaften eines jeden Cottats nach dem eingelangten Formulari an die Königl. Statthalterei eingesendet, bei Ihr K. Statthalterei sodann das Total Summarium über das ganze Land zu Stand gebracht, und mit Zurückbehaltung deren bei ihr K. Statthalterei zu verbleiben habenden summarischen Comitatus Extracte nur das mit allmöglicher Verlässlichkeit zu verfassende erst bemeldete Total Summarium nach dem diessfalls bereits vorgeschriebenen Einvernehmen des Hung. General-Commando anhero eingesendet werden solle.

Wienn, den 1. May 1786.

Carl Graf Pálffy.

Franz v. Redl.

Joseph Püchler.

(Orsz. Lev. 20.852/786. Norm. in Conscr. Nr. 2., 183.)

40. A Helytartó Tanács rendelete a ker. biztosokhoz (főispánokhoz), 1786. jún. 13.

24.655.

Allen Wirkenden Obergespänen.

Aus dem diesseitigen an Euer Excellenz sowohl, als auch deroelben unterstehende Behörden ausgefertigten Erlass dto 13. December 1785 Nro 38.304 ist ersichtlich, dass die heurige Werb Bezirks Revision von 1-ten Merzen bis Ende May dergestalt vollendet werden müsse, womit die Summarien höchstens im Monath July oder August mittels Euer Excellenz an diese Stelle zu Verfertigung des Totalis, sodann aber an die Königl. Hungar. Siebenbürgische Hof-Kanzley nach Wien in besagten Monathen July oder August gelangen mögen.

Da nun mit Ausgang Monaths May der gesetzte Termin bereits verstrichen und dagegen die Zeit der nach Hof einzuliefernden Total Summarien anrückt, so wird ein solches Euer Excellenz anmit dienstfreundlich in Erinnerung gebracht, und darauf zu halten, womit die nach Vorschrift dto 4. April Nro 15.049 ganz vollständig und verlässlich verfasste Summarien Euer Excellenz von Seiten der unterstehenden Behörden so geschwind als möglich abgestattet werden, um sonach selbe vorschriftmässig noch in gutter Zeit von deroelben erhalten und auch hohen Orts unterbreiten zu können.

Übrigens ist zwar ebenbesagten Behörden in vorangeführten Intimat von 4. April aufgetragen worden, Ihre Summarien gerade an Euer Excellenz abzustat-

ten, um jedoch mehr versichert zu seyn, und auch allen Irrungen vorzukommen, wäre nicht undiensam, wenn Euer Excellenz selbe nochmal derauf erinnern wollten.

Ex Consilio, 13. Juni 1786.

(Orsz. Lev. 24653/786. Conscr. Nr. 2, 188.)

41. Jegyzőkönyv a Helytartó Tanács és a katonai hatóság közös értekezletéről, 1786. december 16-án.

Protocoll der Politisch-Militarisch-gemeinschaftlichen Commission, über das ungleich befundene Total Sumarium des Populations Standes aus der heurigen Evidenthaltung, abgehalten am 26. December 1786.

Unter dem Vorsitz des H. Statthalterey Präsidenten Grafen v. Niczky Excellent.

Gegenwärtige von Seithen des Politici: Joseph Klobusiczky Statthalterey Rath, Anton Holczmann Statth., Secrétaire, Nicolaus Szorkovich Statth. Buchhalter, Joseph Lehner Buchh. Adjunct. Von Seiten des Militaris: General der Cavallerie Graf v. Almásy Exc., v. Gerstel Ober. Kriegscommissär.

Nachdem die Individual Sumarien über den bey der heurigen Evidenthaltung befundenen Populations Stand eingegangen und somit das Total Sumarium sowohl von Seithen der Statthalterey Buchhalterey als auch jenes von Seithen des Militaris zu Stande gebracht worden: um den wesentlichen Endzweck zu erzielen, welcher in gegenseitiger übereinstimmung beruhet, hat man die Collationirung von diesen beedseitigen Total Sumarien vorgenommen, und befunden, dass bey der summarischen Seelenzahl zwar nur ein geringer von zweyhundert etlichen Seelen, dagegen aber ein desto beträchtlicherer Unterschied bey der Anzahl der Stätte, Märkte, Dörfer, Praedien und Häuser vorhanden sey, von deren jeglicher Gattung das mehrer- oder wenigere bald in dem politischen bald in dem Militar Totali ausgefallen, Ein welches auch den Anlass gegeben zu einer gemeinschaftlichen Zusammentretung, theils um die gegenwärtige Fehler zu entdecken, theils um in die Zukunft zur Hindanhaltung der Ungleichheit maasgebige Schranken zu setzen.

Die Collationirung der Sumarien, welche sowohl politisch als militärischer seits schärfest widerholt eingebunden worden ist ganz sicher eines der schicksamsten Mittel die Ungleichheit der diesfälligen Operation hindanzu halten, allein wenn man voraus nimmt, dass der Verstoß nicht so viell bey der Seelenanzahl, als bey der Gattung der Ortschaften vorhanden, wie auch im Gegentheil dass der beträchtliche Unterschied an Städten, Märkten und Dörfern ein weit grösseres Resultat bey der Seelenanzahl als man befunden hat abwerfen hätte müssen, so scheint dass wenn schon collationiret worden, dennoch weil in Königreiche Hungarn die Städte und Marktflecken mannigfaltig sind, welche allgemein in hungarischer Mundart *Város* oder Stadt benamset werden, aus dieser Mannigfaltigkeit der Fehler eingeschlichen, und anstatt dass unter die Rubrique der Städte eigentlich

in königl. Freystädte einzutragen waren, darunter auch die Bischöfliche Städte oder auch grössere Marktfleken eingeschaltet worden: desgleichen auch bey Praedien und Dörfern der nemliche Fehler unterlofen, weil man die populirten Praedien zu der Zahl der Dörfer geschlagen hat, wo doch die Prädien, wenn selbe schon populirt sind, immerhin dennoch Ihre Eigenschaft beybehalten und mit den Dörfern nicht vermenget werden dürfen.

Um demnach diese Bemerkung desto verlässlicher zu ergründen, ist man einig geworden, dass sowohl die Militar als auch politische Individual Sumarien, woselbst die Gattung der Ortschaften specifisch erscheint, gemeinschaftlich durch Buchalterey und Militar Individuen gegeneinander gehalten, die bey der Collationirung befundene Conscriptiionsmängel genau ausgewiesen und überreicht werden sollen: nachdeme aber auch das Totalsumarium hier Orts nicht zu egalisiret werden kann, ehe und bevor sothane Mängel durch die auswärtigen Behörden in Richtigkeit gebracht und verbessert seyn würden: So ist man meistens einig geworden die erhobene Mängel denen betreffenden Behörden mit Anberaumung eines Termini peremptorii allsogleich zur Berichtigung hinauszugeben, sie darüber zur Verantwortung zu ziehen, sodann aber wie die Berichtungs Berichte einlaufen, auch hier Orts das Total Summarium vollständig gleich zu machen, und da erst die aus der Individual Collationirung erhobene Mängel den Stoff zur Beurtheilung anbiethen werden, was für Maassregeln für das künftige zu ergreifen sind, so wolle man deren Bestimmung zugleich bey Übersendung der Totalis gehorsamst unterbreiten, wodurch alle Ungleichheit vorgebogen und auch die Conscriptores Ihre sichere Leithung erhalten mögen.

Vidi: Gr. Almásy.

Holzman.

Vidi: Gerstel.

(Orsz. Lev. 54.268/786. Conser. Nr. 34, 58.)

42. A Helytartó Tanács a főparancsnoksághoz, 1787. jan. 23.

3277.

An das Hung. General Commando.

In Ansehung desjenigen Antrags, damit die Werbbezirks Revision mit Anfang des künftigen Monaths Februarii beginnen mögte, ergeben sich folgende zwey bemerkungen.

1-o Dass bey schon herzueilenden Monath Hornung die Zeit als zu kurz sey um in der höchsten Orts bestimmten Revisions Zeit eine Abänderung zu trefen und selbe an die Behörden gelangen zu machen.

2-o Dass die Revision auf die Monathe Marti, April und May von darumen höchsten Orts bestimmt zu seyn scheine, weil selbe in nemlicher Zeit in allen conscribirten Erbländen zugleich zu beschehen hätte, in solches aber ohne hoher Genehmigung abzuändern und gleichsam von Systeme abzugehen ausserden Würkungs Kreis dieser Stelle sey.

Dahero nebst Zurücksendung der Communicaten wäre man des dafürhaltens, dass für hener keine Ab-

änderung stattfinden könnte, weilen jedoch die hierwegen angeführte Ursachen Ihren guten Grund hätten, so dürfte es an weiteren Ermessen eines Löbl. Hung. G. Comando beruhen, ob nicht diese Übersetzung des Revisions Termins auf das nachkommende Jahr höchsten Orts erwürket werden wolle.

Ex Consilio, 23. Januar 1787.

(Orsz. Lev. 3277/787. Conser. Nr. 6, 2.)

43. A Helytartó Tanács rendelete a ker. biztosokhoz (főispánokhoz), 1787. febr. 13.

6609.

Allen wirkenden Obergespänen.

Da mit Ausgang des gegenwärtigen Monathes schon abermahl die zur allgemeinen Populations-Revision bestimmte Zeit pro 1787 eintritt, so hat man dieselbe Euer Exc. in Erinnerung zu bringen befunden, damit die unterstehenden Behörden nach der höchsten Verordnung dro 31. Januar, v. J. No 5219/5375. auf die Berichtigung der politischen Populations-Bücher angewiesen, und Ihnen auch eingebunden werde, dass sie sich bey diesem Revisions-Geschäfte mit den Militar Revisoren durchaus einverständlich halten, die Sumarien aber nach der unter 23. Januar l. J. No 3165 getroffenen Vorkehrung genau abschliessen, collationiren und unter gegenseitiger Unterfertigung einreichen sollen.

Datum ex Consilio. 13. Febr. 1787.

(Orsz. Lev. Ht. T. 6609/1787. Conser. No. 1, 8.)

44. A Helytartó Tanács rendelete a ker. biztosokhoz (főispánokhoz), 1787. febr. 20

7412.

Allen wirkenden Obergespänen.

Da die Zeit der Evidenthaltung von der popular Conscriptio pro 1787 herannahet, wie ein solches mittels Zuschrift vom 13. Hornung l. J. Nro 6609 schon erinnert worden, so hat unterstehende Buchhalterey eine Anzahl der hierzu erforderlichen Conscriptiions Bögen zum Druck zwar schon bestellt, damit aber eine jegliche Behörde mit der Ihr nöthigen Anzahl, sowohl nach der Gattung, als auch nach den Landes Sprachen bey Zeiten versehen werden könne, so will es nöthig seyn, sie Behörden über die diesfällige Erfordernuss zu vernehmen, und selbe anhero zu vorbesagten Ende bekannt zu machen.

Ein welches man sich demnach die Ehre gibt zu eröffnen, um hierin falls bey den unterstehenden Comitaten und Städten das nöthige Verfügen und deren zu erstattende Äusserung anhero einbegleiten zu wollen.

Ex Consilio 20. Februar 1787.

(Orsz. Lev. Ht. T. 7412/1787. Conser. Nr. 1, 12.)

45. A Helytartó Tanács felterjeszti a Császárhoz az 1787. évi főösszesítést, 1788. jan. 22.

2900.

An Sr. Majestät wird das Populations-Summarium pro Anno 1787 eingesendet.

Das Summarium über den Populations Stand des Königreichs Kroatien und Slavonien, welches die hiesige Mittelsbuchhalterey für das nächstverwichene Jahr 1787 aus den von den Comitaten eingelangten Ausweisen verfertigt hat, wird Euer Majestät in der Anlage allerunterthänigst vorgelegt.

Der hieraus ersichtliche Zuwachs von 33 Dörfern, 10.960 Häusern und 72.327 Seelen, zeigt dass, ob schon in dieser letzteren Rubrique auch die Reichseinwanderer mitbegriffen sind, dennoch im Ganzen dies Reich auch im vorigen Jahr an seinen inneren Kräften und Wohlstande zugenommen habe.

In einzelnen Rubriken jedoch, als der Bürger in Städten wie auch der Professionisten auf dem Lande sub Nr. 11. erscheint ein merklicher Abgang von 1689, ein minder ansehnlicher von Bauern sub Nr. 12 und von Kleinhäuslern und Tagelöhnern sub 14a.

Die Buchhalterey meint zwar dass dieser Abgang den unter disen Menschenklassen häufiger eingetragenen tödtlichen Krankheiten zugeschrieben werden könne. Allein da in dem abgewichenen Jahr sich

nirgends, ausser in der Marmaross, so wie man Euer Majestät vorgestellt hat, einige Zeit hindurch die Krankheiten um sich gegriffen, eine namhaftere Mortalität geäussert hat, so mag vielmehr der sich aus dem Summario ergebende Abfall anderwo seinen Grund haben.

Um also hierüber unterrichtet zu werden, ergeht unter einem an die W. O. Gespanne und k. Commisarien, die es betrifft, der Auftrag, dass sie die individuellen Populations-Ausweise einsehen, mit jenen des vorhergehenden Jahrs zusammenhalten, und den Ursachen des sich äussernden Abfalles nachspüren sollen. Hauptsächlich aber empfiehlt man Ihnen darauf Rücksicht zu nehmen, ob nicht in den Städten, von Seiten der Magistrate, oder der Handwerksinnungen etwa zu viele Schwierigkeiten bey Verleihung des Bürger- und Meisterrechts den hierwegen sich bewerbenden Parteyen gemacht und durch dergleichen den höchsten Anordnungen zuwider laufende Nekereyen, die Anzahl dieser nützlichen Volksklasse vermindert werde.

Ex Consilio, 22. Jan. 1788.

Zichy.

Ezen felterjesztés értelmében még 1788. jan. 22-én, szintén 2900. sz. a. leirat ment az alább jelzett főispánokhoz a felsorolt eltérések magyarázata és okainak nyomozása ügyében, még pedig mutatkozott hiány:

	Nyitrai	Győri	Pesti	Beszterceb.	Kassai	Munkácsi	N. Váradi	Temesv.	Pécsi	Zágrabi
Bürger u. Handwerker	228	166	161	159	249	554	442	213	161	166
Bauern	641	521	182	50	348	2015	189	745	133	797
Inquil. u. Kleinhäusler	—	183	253	28	6	3606	2793	2506	878	3401

(Orsz. Lev. Ht. T. 2900/788. Conser. No. 8.)

Hozzácsatolva egy táblázat: Ausweis des Zuwachs und Abgang.

46. A Haditanács rendelete a magyar és erdélyi főparancsnoksághoz, 1787. dec. 22.

Es hat der Hofkriegsrath Seiner Majestät den Antrag vorgelegt, wie bei denen vorwaltenden Umständen die nächstkommende Conscriptions-Revision pro Anno 1788 in Hungarn und Siebenbürgen mit der gehörigen Ordnung vorgenommen werden könnte, auch unter einem die allerhöchste Entschliessung sich erbitten, ob die bisher in beiden Landen noch ausgesetzt gebliebene Zugvieh-Beschreibung ebenfalls bei gedachter Revision weiters zu unterbleiben habe.

Danun hierauf die allerhöchste Resolution erfolgt ist, dass mit der Conscriptions-Revision in Hungarn und Siebenbürgen, und so auch mit der Zugvieh-Beschreibung bis auf ruhigere Zeiten zuzuwarten sey, und sich einstweilen mit den jenigen, was bereits in diesen beiden Ländern erhoben worden ist, füglich behelfen werden könne.

So wird demselben solches *pro Siebenbürgen ad datur* auf den Bericht vom 27ten Novemb. *pro am-bobus* zur erforderlichen Direction, und zu dem Ende bekannt gemacht, um diejenige Regimenter, welche

die Conscription, und die jährliche Revision allda zu besorgen haben, von deme, was die gewöhnliche Conscriptions-Revision imkommenden Jahre nicht vorzunehmen sey, zu verständigern, und denenselben zugleich aufzutragen, die militärische Conscriptions-Bücher von denen ihnen zugetheilten Komitaten und Distrikten zu jeden erforderlichen Gebrauch in gute, und sichere Verwahrung zu bringen, gleichwie der Hofkriegsrath die Hung. Siebenb. Hofkanzlei unter einem ersuchet, durch die politische Behörden denen Orts Obrigkeiten mitgeben zu lassen, dass sie ebenfalls für die gute Unterhalt- und Aufbewahrung ihrer Ortschafts-Bücher sorgen, und alle an der Population von Zeit zu Zeit sich ergebenden Veränderungen auf besonderen Bögen desto zuverlässiger vorkommen sollen, damit die bisherige Conscriptions-Bücher bei der seiner Zeit wieder neuerdingen vorgenommen werdenden Revision hiernach ordentlich rectificiret werden, und zum abgesehenen Gebrauch dienen mögen.

(Orsz. Lev. Ht. T. 4298/788. Norm. in Conser. Nr. 8, ad 1.)

47. A Kancellária leirata a Helytartó Tanácshoz, 1788. jan. 3.

16.719.

Der Kön. Hung. Statthalterey.

Seine Kais. Königl. Majestät haben auf den von allerhöchst dero Hofkriegsrath gemachten Antrag, wie bei den vorwaltenden Umständen die nächstkommende Conscriptions-Revision pro Anno 1788 in Ungarn und Siebenbürgen mit der gehörigen Ordnung vorgenommen werden könnte, und über die zugleich gemachte Anfrage, ob die bisher in beeden Landen noch ausgesetzt gebliebene Zugvieh Beschreibung ebenfalls bey gedachter Revision weiters zu unterbleiben habe, allergnädigst zu entschliessen geruhet: dass mit der Conscriptions-Revision in Ungarn und Siebenbürgen und so auch mit der Zugvieh Beschreibung bis auf ruhigere Zeiten zu zuwarten sey, auch sich einstweilen mit demjenigen, was bereits in diesen in beyden Ländern erhoben worden ist, füglich beholfen werden könne.

Der Königl. Hung. Statthalterey wird sohin diese in Sachen erflossene allerhöchste Entschliessung nebst Mittheilung dessen, was von Seite des Kais. Kön. Hofkriegsraths an das hungarische General Commando erlassen worden ist, mit dem Auftrag bekannt gemacht; gesammten Orts-Obrigkeiten durch behörde auftragen zu lassen, dass sie für die guter Unterhalt- und Aufbewahrung ihrer Ortschaftsbücher sorgen mögen und alle an der Population von Zeit zu Zeit sich ergebende Veränderungen auf besonderen Bögen desto zuverlässiger vormerken sollen; damit die bisherige Conscriptions-Bücher bey der seiner Zeit wieder neuerdingen vorgenommen werdenden Revision hiernach ordentlich rectificiret werden, und zum abgesehenen Gebrauch dienen mögen. Wien den 3ten Jänner 1788.

Carl Graf Pálffy.

Anton v. Haderwitsch.

Joseph v. Iustowitz.

(Orsz. Lev. Ht. T. 4298/1788. Norm. in Conscrip. Nr. 8, 1.)

48. A Helytartó Tanács rendelete a törvényhatóságokhoz az összeírások beszüntetéséről, 1788. január 29-én.

4298. Seine K. K. Majestät haben allergnädigst zu entschliessen geruhet, dass mit der Conscriptions-Revision, und so auch mit der bisher noch ausgesetzt gebliebenen Zugvieh Beschreibung bis auf weitere Zeiten zuzuwarten sey, auch sich einstweilen mit demjenigen, was bereits erhoben worden ist, füglich beholfen werden könne.

Da nun zu Folge dessen die gewöhnliche Conscriptions-Revision im gegenwärtigen Jahre nicht vorzunehmen ist;

So wird diesem Komitat solches mit dem Auftrag bekannt gemacht, damit selbes gesammte Ortsobrigkeiten hievon alsogleich verständigen, und denselben zugleich auftragen solle, dass sie für die gute Unterhalt- und Aufbewahrung ihrer Ortschaftsbücher sorgen, und alle an der Population von Zeit zu Zeit sich ergebende Veränderungen auf besonderen Bögen desto zuverlässiger vormerken sollen; damit die bisherige Conscriptions-Bücher bey der seiner Zeit wieder neuerdingen vorgenommen werdenden Revision ordentlich rectificiret werden, und zum abgesehenen Gebrauch dienen mögen. Ofen den 29. Jänner 1788.

Karl Graf Zichy m. p.

Ex Consilio Regio Locumtenentiali Hungarico.

Ofen, den 30. Jänner 1788.

Anton v. Orlandini m. p.

Kivül: Dem Borschoder Komitat, Erlau *Miskolcz*.
Ex Offo.

(Nyomtatott körlevél. Borsod vmegye levéltárában, 1788. 368. sz. fasc. 36, Nr. 2.)